

Academia de Științe
a Moldovei

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”

Ministerul Educației, Culturii
și Cercetării al Republicii Moldova

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Materiale/Teze

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNĂȚIONALĂ *„Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”*

(22 – 23 septembrie 2017)

Chișinău, 2018

CZU 33:378.633(478-25)(082)=135.1=111=161.1
C 63

**Materiale/teze ale conferinței științifice internaționale
„Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii” (22-23 septembrie, 2017)**

Copyright 2018

Editori:

Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova. Adresa: Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 61, MD-2005, Telefon: + 37322224128, Fax: +37322221968, www.ase.md

Editura ASEM, Centrul Editorial-Poligrafic al ASEM. Adresa: Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 59, ASEM, bloc B, b. 502, MD-2005, Telefon: + 37322402936, www.ase.md

Toate drepturile sunt rezervate

Editorii nu sunt responsabili pentru conținutul lucrărilor științifice publicate și nici de opiniile autorilor prezentate în acest Volum.

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: Prof. univ., dr. hab., academician Grigore BELOSTECINIC

Membri:

Dr. Corneliu GUȚU, Academia de Studii Economice a Moldovei

Dr. Carolina GROSU, Academia de Studii Economice a Moldovei

Dr. Aurelia TOMȘA, Academia de Studii Economice a Moldovei

Dr. Carolina CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ, Academia de Studii Economice a Moldovei

Dr. Maia VOICU-BAJAN, Academia de Studii Economice a Moldovei

Dr. Galina ȚURCAN, Academia de Studii Economice a Moldovei

Dr. hab., Ion BOLUN, Academia de Studii Economice a Moldovei

Dr. Sergiu TUTUNARU, Academia de Studii Economice a Moldovei

Diana BRAGOI, Academia de Studii Economice a Moldovei

Liliana CONDRAȚCHI, Institutul de Cercetări Economice și Studii Europene, Academia de Studii Economice a Moldovei

Nina ROȘCOVAN, Institutul de Cercetări Economice și Studii Europene, Academia de Studii Economice a Moldovei

Descrierea Camerei Naționale a Cărții

"Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii", conferința științifică internațională (2017; Chișinău). Conferința Științifică Internațională "Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii", (22-23 septembrie 2017) : Materiale/teze / com. șt.: Grigore Belostecinic (președinte) [et al.]. – Chișinău : ASEM, 2018. – 174 p. : fig., tab.

Antetit.: Acad. de Studii Econ. a Moldovei. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. și în subsol. - E-ISBN 978-9975-75-891-8.

1 disc optic electronic (CD-ROM) : sd., col.; în container, 15 x 15 cm.

Cerințe de sistem: Windows 98/2000/XP, 64 Mb hard, PDF Reader.

33:378.633(478-25)(082)=135.1=111=161.1

C 63

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Președinte: Dr. hab., academician, **Grigore BELOSTECINIC**, Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova

Membri:

Dr., Corneliu GUȚU, Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr., Profesor, Valeriu-Ioan FRANC, Institutul National de Cercetări Economice al Academiei Române, România
Dr., Profesor, Nicolae ISTUDOR, Academia de Studii Economice din București, România
Dr., Marius-Constantin PROFIROIU, Academia de Studii Economice din București, România
Dr., Dalida DUMITRESCU, Academia de Studii Economice din București, România
Dr., Andreea ZAMFIR, Academia de Studii Economice din București, România
Academician, Dr., Anatolie MAZARACHI, Universitatea Națională de Economie și Comerț din Kiev, Ucraina
Dr., Piotr BULA, Academia de Studii Economice din Cracovia, Polonia
Dr., Robert KOZIELSKI, Universitatea din Lodz, Polonia
Dr., Dorin FESTEU, Buckinghamshire New University, Marea Britanie
Dr., Nada TRUNK SIRKA, Universitatea din Celje, Slovenia
Dr., Giuseppe CATALDI, Universitatea din Napoli, Italia
Dr., Eduard IVANOV, Școala Superioară de Economie, Universitatea Națională de Cercetare, Federația Rusă
Arturo PORZECANSKI, School of International Service, American University, Director, International Economic Relations Program, Statele Unite ale Americii
Dr., Ion STEGĂROIU, Universitatea Valahia din Târgoviște, România
Dr., Constanța POPESCU, Universitatea Valahia din Târgoviște, România
Dr., Mircea-Constantin DUICĂ, Universitatea Valahia din Târgoviște, România
Dr., Dorin VACULOVSCI, Academia de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr., Aurelia TOMȘA, Director, Centrul de Analize și politici economice, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr., Sergiu SERDUNI, Director, Centrul de economie aplicată și management, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr., Igor MELNIC, Director, Centrul de marketing și sociologie aplicată, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr. hab., Angela SECRIERU, Director, Centrul de studii financiare și monetare, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr., Lilia GRIGOROI, Director, Centrul de studii în domeniul raportării financiar-manageriale și auditului, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr. hab., Boris CHISTRUGA, Director, Centrul de integrare economică și studii europene, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr., Elina BENEĂ-POPUȘOI, Director, Centrul de economie socială, studii demografice și administrative, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova
Dr., Ion PÂRȚACHI, Director, Centrul de studii matematice, statistice și econometrie, ICESE al Academiei de Studii Economice a Moldovei, Republica Moldova

Acest Volum include lucrările științifice prezentate la Conferința Științifică Internațională „*Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*”, 22-23 septembrie 2017, care s-a desfășurat în cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei (ASEM), Chișinău, Republica Moldova.

Conferința a cuprins următoarele secțiuni:

1. *Abordări inovative și noi tendințe în domeniul Business și Administrare;*
2. *Economie fundamentală și aplicată;*
3. *Carpe Scientiam: evoluțiile științelor sociale și umanitare în economia cunoașterii;*
4. *Finanțe, contabilitate și analiză financiară;*
5. *Integrarea europeană și politici sociale;*
6. *Informatică și cibernetică economică;*
7. *Tehnologii informaționale în agricultură: realități și perspective pentru Republica Moldova;*
8. *Jean Monnet: CD, Inovații și antreprenoriat: generator de valoare socială și creștere economică*

CUPRINS

PREZENTĂRI ÎN PLEN

1. EVOLUȚIA DEZVOLTĂRII AFACERILOR DE FAMILIE CA FORMĂ DE ACTIVITATE ANTREPRENORIALĂ 8
Dr., conf. univ., Liudmila STIHI
2. STRATEGII ȘI TACTICI DE MANAGEMENT ÎN GESTIONAREA UNEI ÎNTREPRINDERI DE TURISM 12
Dr., conf. univ., Nicolae PLATON

SECȚIUNEA I: ABORDĂRI INOVATIVE ȘI NOI TENDINȚE ÎN DOMENIUL BUSINESS ȘI ADMINISTRARE

1. UTILIZAREA MANAGEMENTULUI TRANSVERSAL ÎN REALIZAREA PROCESULUI DE SCHIMBARE 16
¹*Dr., prof. univ., Ion STEGĂROIU, ²Lile RAMONA, ³Silviu SĂPLĂCAN*
⁴*Drd., lector univ., Diana BRAGOI*
2. ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ DATA SCIENCE В ПРАКТИКЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНСАЛТИНГОВЫХ КОМПАНИЙ 18
¹*Д-р, конф. унив., Жеоржета ЗГЕРЯ*
²*Research manager, Aliona MADJAR*
3. METODELE ȘI MECANISMELE DE FINANȚARE A ANTREPRENORIATULUI INOVAȚIONAL 21
Ana CIOFU

SECȚIUNEA II: ECONOMIE FUNDAMENTALĂ ȘI APLICATĂ

1. PREZENTAREA NOȚIUNII DE CRIZĂ ÎN ECONOMIA DE PIAȚĂ 23
Doctorand, Sergiu PASCARU

SECȚIUNEA III: CARPE SCIENTIAM: EVOLUȚIILE ȘTIINȚELOR SOCIALE ȘI UMANITARE ÎN ECONOMIA CUNOAȘTERII

1. SCIENTOMETRIA ȘI EVALUAREA REZULTATELOR CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE ECONOMICE 27
¹*Dr., Prof. univ., Ana-Lucia RISTEA, ²Dr., Prof. univ., Constanța POPESCU*
³*Dr., Prof. univ., Valeriu-Ioan FRANCI*
⁴*Dr. hab., Prof. univ., academician, Grigore BELOSTECINIC*
2. DEMOLISHING MYTHS AND MISCONCEPTIONS ABOUT LEARNING FOREIGN LANGUAGES 30
¹*Gerhard OHRBAND, ²Tim SCHNEIDER*
3. INTERNATIONALIZATION OF ROMANIAN SCIENTIFIC RESEARCH THROUGH THE ADMINISTRATION OF DEDICATED INNOVATION PLATFORMS 33
¹*Cercetător, Alina Iuliana TĂBIRĂ*
²*Dr., conf. univ., Valentin RADU*
³*Drd., Florin BRATILOVEANU*
⁴*Dr., conf. cercet., Corneliu GUȚU*
4. CONTRIBUȚIILE ÎNTREPRINDERILOR PUBLICE LA DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A STATULUI 35
Dr., conf. univ., Angela BOGUȘ
5. ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY UNDER THE IMPACT OF GLOBALIZATION 38
PhD., lecturer, Raluca STOICA
6. UNELE ASPECTE VIZÂND NECESITATEA INDIVIDUALIZĂRII CRIMINOLOGICE A PEDEPSEI PENALE 41
Drd., lector univ., Djulieta VASILOI

7. УСЛОВИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ГРАЖДАНСКО – ПРАВОВОЙ (ДЕЛИКТНОЙ) ОТВЕТСТВЕННОСТИ ВСЛЕДСТВИЕ НАРУШЕНИЯ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ	45
<i>Вероника ТОКАПЕНКО</i>	
8. PARTICULARITĂȚI TEORETICO-PRACTICE ALE ACHIZIȚIILOR PUBLICE ÎN UNELE STATE EUROPENE, PRIVITE CA BUNE PRACTICI DE IMPLEMENTARE ÎN SISTEMUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA	49
<i>Drd., lector univ., Alina CODREANU</i>	
9. CREAREA CONȘTIENȚĂ A REALITĂȚII	53
¹ <i>Drd., lect. univ., Diana CIOBANU</i>	
² <i>Natalia VĂHOENCO</i>	
10. CONDIȚIILE DE APARIȚIE A DREPTULUI LA REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PERSOANEI PRIN ERORI JUDICIARE ȘI DE URMĂRIRE PENALĂ	57
<i>Drd., Vasilisa MUNTEAN</i>	
11. CULTIVAREA ANGAJAMENTULUI ÎN ÎNVĂȚAREA PRIN PBL (PROJECT BASED LEARNING)	62
<i>Dr., conf. univ., Lucia CEPRAGA</i>	
12. CULTIVAREA LIMBII ROMÂNE ÎN CONDIȚII DE EXOD	65
<i>Lector univ., Galina RADU</i>	
13. CONSIDERENTE PRIVIND CULTURA COMUNICĂRII DIGITALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	68
¹ <i>Dr., conf. univ., Svetlana BÎRSAN</i>	
² <i>Dr., conf. univ., Lucia CEPRAGA</i>	
14. ROLUL COMUNICĂRII MANAGERIALE ÎN DEZVOLTAREA IMM-URILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA	72
<i>Drd., lector univ., Viorica CARAUȘ</i>	
15. CARACTERE JURIDICE SPECIFICE ALE ÎNSTRĂINĂRII DE BUNURI ÎN CADRUL INSTITUȚIEI ÎNSTRĂINĂRII BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ	76
¹ <i>Dr. în drept, conf. univ., Veronica GÎSCA</i>	
² <i>Dr. în drept, conf. univ. inter., Angelina TĂLĂMBUȚĂ</i>	
SECȚIUNEA IV: FINANȚE, CONTABILITATE ȘI ANALIZĂ FINANCIARĂ	
1. СТИМУЛИРУЮЩЕЕ ЗНАЧЕНИЕ СИСТЕМЫ НАЛОГОВЫХ ЛЬГОТ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ	82
<i>Доктор, конф. унив., Надежда КИКУ</i>	
2. TENDINȚE ACTUALE ȘU PERSPECTIVE ALE CURSULUI VALUTAR AL LEULUI MOLDOVENESC	86
¹ <i>Dr., prof. univ., Oleg STRATULAT</i> , ² <i>Dr., conf.univ., Ana CÎRLAN</i>	
3. SUPRAVEGHEREA PIEȚEI FINANCIARE ÎN CONTEXTUL CIRCULAȚIEI MONEDEI VIRTUALE	88
¹ <i>Dr., conf. univ., Ilinca GOROBET,</i>	
² <i>Dr., conf. univ. Alla DAROVANNAIA</i>	
4. NOI PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI ÎN CONTABILITATEA VENITURILOR	92
<i>Dr., conf. univ., Lilia GRIGOROI</i>	
5. PRINCIPIILE CONTABILE: EVOLUȚIE, CONȚINUT, CONSECINȚE	96
<i>Dr., conf. univ., Liliana LAZARI</i>	
6. ANALIZA FACTORILOR DE INFLUENȚĂ ASUPRA EFICIENȚEI SISTEMULUI BANCAR DIN REPUBLICA MOLDOVA	98
<i>Dr., conf. univ., Viorica LOPOTENCO</i>	
7. ANALIZA COMPARATĂ A STABILITĂȚII FINANCIARE BAZATĂ PE CALCULUL INDICATORILOR ABSOLUȚI	102
¹ <i>Dr., conf. univ., Neli MUNTEAN</i>	
² <i>Drd., Artur VÎRTOSU</i>	

8. TRANSPARENTA GESTIONĂRII BANILOR ÎN SPITALELE PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA	105
<i>¹Dr., conf. univ., Andrei PETROIA, ²Drd., Elena ZUBCOVA</i>	
9. EVAZIUNEA FISCALĂ: ASPECTUL ISTORIC, ESENȚA ȘI CAUZE DE APARIȚIE	107
<i>Drd., Mariana GROSU</i>	
10. DREPTURILE OMULUI CA BAZĂ PENTRU IMPLEMENTAREA BUGETĂRII SENSIBILE LA GEN	111
<i>¹Dr., conf. univ., Andrei PETROIA, ²Drd., Irina SANDU</i>	
11. CONSIDERAȚII PRIVIND CAPITALUL PROPRIU AL SOCIETĂȚII PE ACȚIUNI	113
<i>¹Dr., conf. univ., Nelea CHIRILOV, ²Dr., conf. univ., Natalia ȚIRIULNICOVA</i>	

**SECȚIUNEA V:
INTEGRARE EUROPEANĂ ȘI POLITICI SOCIALE**

1. FORMAREA CLUSTERELOR ECONOMICE – REPERE TEORETICE	115
<i>¹Drd., Ecaterina RUSU, ²Dr., conf. univ., Elina BENEĂ-POPUȘOI</i>	
2. PROMOVAREA DIVERSITAȚII LINGVISTICE ȘI A DIALOGULUI INTERCULTURAL ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ	118
<i>Lector univ., Stella HÎRBU</i>	
3. MODALITĂȚILE EFICIENTE DE ORGANIZARE ȘI CONTROL A ACTIVITĂȚII INDIVIDUALE DE ÎNVĂȚARE A STUDENȚILOR PRIN PRISMA REUȘITEI ACESTORA	122
<i>Svetlana APACHIȚA</i>	
4. THE UPDATING OF TEACHING BUSINESS ENGLISH FOR CROSS-CULTURAL COMMUNICATION FROM THE PERSPECTIVE OF MOLDOVA’S ADHERENCE TO THE EU: WHAT TEACHERS SHOULD BE AWARE OF	125
<i>Serghei VASILACHI</i>	

**SECȚIUNEA VI:
INFORMATICĂ ȘI CIBERNETICĂ ECONOMICĂ**

1. SECURITATEA ÎN REȚELE INFORMATICE	129
<i>Dr., conf. univ., Victor ANDRONATIEV</i>	
2. UTILIZAREA SISTEMELOR ERP ÎN REPUBLICA MOLDOVA (STUDIU DE CAZ)	135
<i>¹Lector univ., Svetlana GHETMANCENCO, ²Lector. univ., Ada SAJIN</i>	
3. IMPORTANȚA PUBLICĂRII DATELOR DESCHISE	139
<i>Alexandru PETROV</i>	
4. MANAGEMENTUL INFORMATIZAT AL CAZURILOR DE CONTROL ÎN CADRUL SERVICIULUI FISCAL DE STAT	143
<i>Vitalie COCEBAN</i>	
5. CONSCIOUSNESS SOCIETY CREATION. STAGES DEVELOPMENT	146
<i>¹Dumitru TODOROI, ²Radu MIHALCEA, ³Nicoleta TODOROI, ⁴Elena NECHITA, ⁵Dumitru BELINSKI, ⁶Tinca BELINSKI, ⁷Ruxandra VIDU, ⁸Dumitru MICUȘA</i>	
6. UN MODEL DE INTERPRETARE A TEXTELOR ÎN LN BAZAT PE REȚELE SEMANTICE	152
<i>Dr., conf. univ., Sergiu CREȚU</i>	
7. DESPRE DIVIZAREA POLIEDRELOR ÎN PARALELIPIPEDE	155
<i>Dr., conf. univ., Anatolie PRISĂCARU</i>	
8. DEZVOLTAREA REGIONALĂ - SURSĂ DE COMPETITIVITATE ȘI INOVARE	157
<i>¹Dr., conf. univ., Elena CARA, ²Drd., Lăcrămioara- Vasilica CIOMÂRTAN</i>	
9. UNELE ABORDĂRI UTILIZATE ÎN EXPLICAREA INFLAȚIEI	161
<i>Drd., Vitalie MOTELICA</i>	
10. ПАРАМЕТРИЧЕСКИЙ МЕТОД ОЦЕНКИ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ СЕМЕЙНЫХ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ	164
<i>¹Докторанд, Е. СЕМЕНОВА, ²Д-р, конф. унив., А. ПАКУЛ</i>	

**SECȚIUNEA VII:
TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE ÎN AGRICULTURĂ: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE
PENTRU REPUBLICA MOLDOVA**

- 1. STRATEGIC PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF BIOENERGY IN AGRICULTURE** 168
¹Iryna HRYHORUK, ²Vasyl STEFANYK

**SECȚIUNEA VIII:
JEAN MONET: C&D, INOVAȚII ȘI ANTREPRENORIAT: GENERATOR DE VALOARE
SOCIALĂ ȘI CREȘTERE ECONOMICĂ**

- 1. THE DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF GREEN ENTREPRENEURSHIP IN THE
REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION** 170
¹PhD., Assoc. Prof., Zorina SISCAN, ²Ph.D. Candidate, Marina KAIM
- 2. PROCESELE DE INTERNAȚIONALIZARE, GLOBALIZARE
ȘI TRANȘNAȚIONALIZARE ÎN ECONOMIA MONDIALĂ
(ASPECT METODOLOGIC)** 172
Dr. hab., conf. univ, Zorina ȘIȘCAN

PREZENTĂRI ÎN PLEN

EVOLUȚIA DEZVOLTĂRII AFACERILOR DE FAMILIE CA FORMĂ DE ACTIVITATE ANTREPRENORIALĂ

Dr., conf. univ., Liudmila STIHI

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

In this article I conducted an analysis of the development of family business as a form of entrepreneurial activity at international level. I have tried to identify the period of the emergence of this form of entrepreneurial activity in the Republic of Moldova and the main fields of specialization. Based on the analysis of multiple studies conducted at European and international level, we presented statistical data confirming the socio-economic role of family businesses as a form of entrepreneurial activity for the development of a country's economy.

Key words: *entrepreneurship, business family, small and medium sized enterprise, economic development, durable businesses.*

JEL CLASSIFICATION: M10; M13; N80; N84; O10; O 40; O 57

Evoluțiile economice și revoluțiile industriale au contribuit la delimitarea afacerilor de familie într-un segment separat de activitate antreprenorială, preponderent făcând parte din sectorul întreprinderilor mici și mijlocii. Practica internațională oferă multiple exemple când o afacere de familie mică a crescut rapid ori și-a diversificat activitățile sale în domenii de producere complexe înalt tehnologizate. Spre exemplu, una dintre cele mai mari companii din Germania „Ommo” și-a început activitatea în domeniul vânzării mărfurilor cu livrare la domiciliu în orice parte a lumii. Astăzi în companie lucrează 75 mii de persoane, iar profitul anual depășește 15 mlrd dolari. Ori rețeaua de supermarketuri acum franceze AUSHAN, proprietarii căreia este familia Mulie are angajați 130 mii persoane având un profit anual de 23mlrd dolari¹. Unele dintre aceste întreprinderi, datorită îmbinării reușite a mai multor factori, au evoluat foarte rapid, transformându-se în companii de familie mari cu renume printre care: Oral-B, Adidas, Siemens, Samsung Electronics, Wal-Mart Stores Inc, Ford Motor Company, Koch Industries, Standard Oil, IKEA Group, Tata Motors Limited. Aceste și multe alte exemple au condus la distrugerea stereotipurilor precum că afacerile de familie nu se pot dezvolta/crește rămânând în categoria IMM. Totodată ne indică asupra unui nivel înalt de flexibilitate al afacerilor de familie și capacități mari de a implementa diverse forme de diversificare atât de concentrare cât și pe orizontală pentru a crește, a se dezvolta, a fi durabile în timp, generând venituri constante familiei.

Conform Global Family Business Index², în toată Europa, în mediu, afacerile de familie reprezintă circa 70-80% din total întreprinderi, încadrând între 40-50% din total forță de muncă³. Însă în unele țări ponderea lor constituie mai mult de 80% printre care se numără Estonia, Slovacia și Cipru cu câte 90%, Republica Chehă - 87% și Spania 85%⁴. În alte țări așa ca Suedia Olanda,

¹ Семейное предпринимательство: международный опыт и перспективы развития в Республике Беларусь. Pag.10

² Global Family Business Index . <http://familybusinessindex.com/>

³ Irene Mandl. Overview of Family Business Relevant Issues. KMU FORSCHUNG AUSTRIA Austrian Institute for SME Research. Viena 2008. 175 pages.

⁴ Families in business for the long term Brochure. European Family Business. Pag.4.
www.europeanfamilybusinesses.eu.

Norvegia aceste întreprinderi constituie 55%, 61% și 65% respectiv dar oricum mai multe ca cele non familiale.

Conform Global Family Business Index top 25⁵, din cele mai vechi 25 de afaceri familiale din lume, 72 % sunt cele din Europa, experiența cărora merită a fi analizată, și preluate cele mai bune practici de dezvoltare și susținere a acestei forme de activitate antreprenorială.

Totuși, printre cele mai vechi afaceri familiale din lume se numără: Takenaka Corporation (Japonia, 1610); Merck KGaA(Germania, 1668); Wendel SA (Franța, 1704); Wadia Group of Companies (India, 1736); Molson Coors Brewing Co (SUA, 1786); Jeronimo Martins SGPS SA(Portugalia, 1792); PEUGEOT SA(Franța, 1810); Hutchison-Whampoa Ltd (Hong Cong, 1828); Ayala Corp (Philippine, 1834); Bonner AB(Suedia, 1837).

Din toate statisticile prezentate dar și conform multiplelor studii realizate suntem de acord cu constatarea savanților internaționali că afacerile de familie reprezintă o formă de activitate antreprenorială importantă pentru economia oricărei țări, care pe lângă rolul economic legat de ponderea în total întreprinderi, cota persoanelor angajate și contribuție la PIB, mai are și un pronunțat rol social, ce ține de crearea locurilor de muncă preponderent în zonele rurale sau defavorizate, de dezvoltarea și creșterea unor afaceri în care companiile mari nu se avântă, crearea unor relații de colaborare durabile cu afaceri de familie din domenii similare sau conexe, contribuție la dezvoltarea localității și menținerea patrimoniului și tradițiilor culturale ale zonei de activitate.

Datele FBN International Family Business Monitor (FBN International, 2008) arată că ponderea întreprinderilor familiale cu o cifră de afaceri anuală mai mare decât 2 milioane de euro se ridică la 18% în Italia, 16% în Regatul Unit, 15% în Finlanda și 9% în Finlanda, în Germania și Franța, 8% în țările de Jos, 7% în Spania și 4% în Suedia.

Experiența dezvoltării afacerilor de familie în Republica Moldova ca și în țările Europei de Est și fostele țări ale Uniunii Sovietice datează cu începutul anilor 90 al secolului XX, înregistrând un istoric decirca 25-26 de ani. Odată cu trecerea la economia de piață au fost create premise pentru inițierea și dezvoltarea afacerilor de familie ca o formă nouă de antreprenariat. Printre premisele de bază putem evidenția:

- a) Pierderea locurilor de muncă de către membrii familiei și dificultăți în găsirea altui loc de muncă ca rezultat al reducerii volumelor de producție ori al închiderii întreprinderilor. În baza experienței de lucru acumulate s-au inițiat mici afaceri cu implicarea treptată membrilor familiei. Astfel au apărut mici ateliere de oferire a diferitor servicii, puncte de vânzare, mici activități în domeniul producerii.
- b) Schimbarea formelor colective de organizare a activităților economice din zonele rurale (a colhozuri și sovhozuri) pe cele individuale, prin oferirea terenurilor în proprietatea persoanelor fizice, care au facilitat inițierea unor mici afaceri de către un membru al familiei (de obicei acesta era soțul), ulterior fiind atrași copiii și rudele.
- c) Lipsa pe piața locală a unor produse sau servicii care anterior erau importate/livate din alte țări(specializate pe aceste domenii) a favorizat dezvoltarea unor afaceri noi care au suplinit aceste lipsuri (spre exemplu producerea produselor de mobilă pentru casă, fabricarea unor piese din metal, comerț cu ridicata și amănuntul etc)
- d) Închiderea unor instituții de cercetare dezvoltare și valorificarea cunoștințelor și competențelor angajaților rămași fără serviciu în mici afaceri la fel cu implicarea treptată a membrilor familiei(servicii de proiectare, de deservire a echipamentelor, producere de produse alimentare și nealimentare etc).

Din propriile observații pot afirma cu certitudine că în Republica Moldova există afaceri de familie, care preponderent își desfășoară activitățile în zonele rurale sub forma de întreprindere individuală (care conform Legii nr.845 din 03.01.1992 este întreprinderea care aparține cetățeanului, cu drept de proprietate privată, sau membrilor familiei acestuia, cu drept de proprietate comună) ori gospodării țărănești (dar, care conform legii Nr. 1353, din 03.11.2000, privind

⁵ EY Family Business Yearbook, 2015, familybusiness.ey-vx.com/pdfs/20-23%281%29.pdf, pag 186

gospodăriile țărănești (de fermier) „reprezintă întreprindere individuală, bazată pe proprietate privată asupra terenurilor agricole și asupra altor bunuri, pe munca personală a membrilor unei familii, având ca scop obținerea de produse agricole, prelucrarea lor primară, comercializarea cu preponderență a propriei producții agricole”.⁶ Astfel, cel puțin conform legii date în RM toate gospodăriile țărănești ar reprezenta afaceri de familie, ceea ce nu ar reprezenta întregul sector, conform experienței altor țări, unde afacerile de familie fac parte preponderent din sectorul IMM, fiind prezente și cele din sectorul întreprinderilor mari, dar cu o pondere mult mai redusă.

Cu regret, nu putem, deocamdată prezenta careva date statistice consolidate privind situația afacerilor de familie din țară din mai multe motive printre care:

- Lipsa unei definiții a acestui tip de activitate antreprenorială în legislația națională și a criteriilor specifice. În Republica Moldova, acest concept se află la etapa incipientă de analiză, fiind inclus în planul de acțiuni privind implementarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2018-2020, drept obiectiv prioritar cu referire la *AJUSTAREA CADRULUI DE REGLEMENTARE LA NECESITĂȚILE DEZVOLTĂRII ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII (IMM)*. Astfel până la sfârșitul anului 2017 se propune stabilirea cadrului de reglementare pentru întreprinderile de familie și transferul întreprinderii;
- Lipsa unui sistem de evidență și monitorizare statistică la nivel național. Dacă să ne conducem de constatarea că afacerile de familie fac parte preponderent din sectorul IMM, atunci, ținem să menționăm că în statistica cu referire la antreprenoriat (unde sunt analizate IMM-rile) gospodăriile țărănești nu sunt incluse. Ele sunt analizate în cadrul unei cercetări statistice anuale separate denumită Activitatea agricolă a micilor producători agricoli în Republica Moldova;
- Lipsa cercetărilor științifice și aplicative ale acestei forme de antreprenoriat. Cu certitudine putem afirma că afacerile de familie, la moment reprezintă un domeniu de cercetare nou cu un potențial enorm pentru realizarea multiplelor studii, analize și cercetări fundamentale. Această activitate ține de domeniul antreprenoriatului fiind într-o strânsă legătură cu sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (conform multiplelor cercetări internaționale) care este destul de aprofundat și multilateral cercetat în Republica Moldova, chiar de la începutul formării sale. (Hrișcev E., Cotelnic A., Solcan A., Aculai E., Stratan A., Roșcovan M., Bugaian L., Sârbu I., Litvin A., Gheorghita M., Curagău N., Jalencu M., Levițkaia A., Parmaclii D., Tomița P., etc)

CONCLUZII

În concluzie putem menționa că afacerile de familie ca formă de activitate antreprenorială au o bogată istorie de dezvoltare, fiind specifică fiecărei țări, însă în același timp, jucând un rol important în evoluțiile economice și sociale ale acestora. Multiplele studii și cercetări realizate la nivel mondial, european și regional confirmă că acest segment este unul durabil, flexibil cu potențial de diversificare și implementare de inovații, care merită să fie susținut și promovat drept formă eficientă de activitate antreprenorială. Totodată în Republica Moldova acest domeniu de activitate antreprenorială din punct de vedere al evoluției sale este destul de tânăr, (doar 26 de ani de existență), care nu este formalizat la nivel de cadru de reglementare și nu este analizat practic sub nici o formă. Această situație reprezintă un argument puternic pentru inițierea cercetărilor și studiilor în domeniul afacerilor de familie, paleta obiectivelor și problemelor de cercetare fiind foarte variată, începând de la definirea și identificarea caracteristicilor specifice ale acestora până la studierea particularităților de management, succesiune, implementarea inovațiilor și competitivitate.

⁶ Legea Nr. 1353 din 03.11.2000. Privind gospodăriile țărănești (de fermier), publicat Monitorul oficial Nr.14-15, 08.02.2001, art. Nr.52

BIBLIOGRAFIE

1. Семейное предпринимательство: международный опыт и перспективы развития в Республике Беларусь. Pag.4. 03_semejnoje-predpr%20.
2. Global Family Business Index. <http://familybusinessindex.com/>
3. Irene Mandl. Overview of Family Business Relevant Issues. KMU FORSCHUNG AUSTRIA Austrian Institute for SME Research. Viena 2008. 175 pagini.
4. Families in business for the long term Brochure. European Family Business. Pag.4. www.europeanfamilybusinesses.eu
5. Family Business Yearbook, 2015, familybusiness.ey-vx.com/pdfs/20-23%281%29.pdf, pag 186
6. Legea Nr. 1353 din 03.11.2000. Privind gospodăriile țărănești (de fermier), publicat Monitorul oficial Nr.14-15, 08.02.2001, art. Nr.52.

STRATEGII ȘI TACTICI DE MANAGEMENT ÎN GESTIONAREA UNEI ÎNTREPRINDERI DE TURISM

Dr., conf. univ., Nicolae PLATON

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

For managerial practice it is important to know the methodology of developing a tourism business strategy, more than the theoretical concepts related to this field. The enterprise strategy is an important lever to boost and support the change of emphasis of the creative side of the organization's management.

Based on these prerequisites, the author makes an overview of the need to adopt a management strategy within the enterprise, describes the defining features of the strategy in the view of some authors, classifies the strategies according to several criteria, proposes a management model specific to the tourism enterprise, carries out the comparative analysis of how to formulate and how to implement the strategy, characterizes the difficulties that arise in the process of strategy implementation.

Key words: *strategy, management strategy, business strategy, tourism enterprise, tourism business strategy*

JEL CLASSIFICATION: M1, M11

Actualitatea temei. Interesul pentru strategie manifestat în cadrul întreprinderilor turistice a fost provocat de faptul că mediul extern a devenit din ce în ce mai imprevizibil, întreprinderea confruntându-se cu amenințări și oportunități noi, impunându-se o nouă abordare a dezvoltării acesteia.

Elaborarea strategiei întreprinderii de turism trebuie să aibă ca scop schimbarea răspunsurilor acesteia față de constrângerile mediului extern în care ea activează.

Un plan strategic al schimbărilor poate ajuta angajații întreprinderii să mențină tranziția între orientările strategice curente și orientările strategice viitoare.

Tema supusă cercetării este actuală deoarece, în condiții de concurență sporită pe piața serviciilor turistice, fără adoptarea unei strategii durabile de management, fără o tactică bine chibzuită, șansele de a reuși sunt minime.

Ca **argumente** ce se impun pentru cercetarea acestei teme sunt:

- investigarea științifică a unei dimensiuni atât de complexe și dinamice ale managementului strategic, menit să sprijine un demers amplu de cercetare, cu arie de acoperire largă;
- necesitatea studierii fundamentelor teoretice și metodologice ale managementul strategic prin impactul lor asupra performanțelor întreprinderii de turism;
- elucidarea factorilor care au rol decisiv asupra strategiei întreprinderii de turism;
- argumentarea necesității de modernizare strategică a întreprinderii turistice în contextul internaționalizării serviciilor turistice;
- concentrarea asupra orientărilor strategice ale întreprinderii de turism, care vor determina modificări în structura proceselor și relațiilor de management;
- descrierea etapelor care trebuie parcurse pentru stabilirea obiectivelor strategice, a opțiunilor strategice, a resurselor și modurilor de implementare.

Scopul cercetării îl reprezintă studierea și analiza problemelor ce țin de managementul strategic în activitatea întreprinderilor de turism din Republica Moldova, tendințele care se atestă în acest domeniu, precum și formularea unor propuneri, care ar contribui la îmbunătățirea performanțelor întreprinderilor turistice, odată cu implementarea strategiilor de management.

Suportul teoretico - metodologic al temei investigate este asigurat de lucrările savanților, care au efectuat cercetări în acest domeniu.

Relevanța articolului. Cercetarea și dezvoltarea acestei teme a dat posibilitate autorului să generalizeze anumite concluzii la acest subiect, și ca urmare, să propună mediului de afaceri

turistic, anumite propuneri și recomandări capabile să accelereze procesul de modernizare a întreprinderii turistice prin implementarea strategiilor și tacticilor de management.

Abordarea problematicii. Între un viitor previzionat prin extrapolarea trecutului și prezentului și un viitor dorit de către managementul întreprinderii turistice apar, de cele mai multe ori diferențe. În aceste condiții, pentru realizarea obiectivelor propuse, întreprinderea turistică trebuie să-și desfășoare activitatea pe baza unei strategii proprii, bine fundamentate sub raport economic și social.

Punctul de pornire în elaborarea strategiei și tacticii de activitate a întreprinderii, trebuie să-l constituie definirea cât mai exactă a misiunii acesteia, reieșind din conjunctura pieței turistice.

Carențele de până acum, dezinteresul în reinvestirea profitului, slaba organizare, atitudinea de „așteptare” nu a permis managementului întreprinderii asumarea de sarcini, competență și responsabilități atât de necesare dezvoltării afacerii.

Adaptarea ofensivă a unei întreprinderi turistice la evenimentele specifice mediului extern, înseamnă străduința de a le exploata, de a profita de acestea în vederea stabilirii unui avantaj durabil față de concurenții ei. Din momentul în care tot mai multe întreprinderi adoptă atitudinea de adaptare ofensivă la schimbare, concurenții lor, care continuă să se adapteze în mod defensiv, merg sigur spre eșec.

Strategiile de management se pot aplica tuturor întreprinderilor, indiferent de forma organizațional-juridică sau de obiectivele sale de ansamblu, dar noi o să axăm cercetarea în direcția întreprinderilor turistice.

Importanța și necesitatea crescândă a adoptării unei strategii de management în cadrul întreprinderii turistice sunt determinate de acțiunea tot mai puternică a următorilor factori:

- accentuarea competiției între întreprinderile turistice pe piețele interne și externe;
- apariția și extinderea noilor tehnologii informaționale, care au condus la rapiditatea deservirii consumatorilor-turiști, precum și la micșorarea timpului de lansare a unor noi destinații turistice;
- creșterea considerabilă a calității produselor și serviciilor turistice oferite pe piața turistică, ceea ce a condus la ridicarea exigențelor consumatorilor față de aceste produse și servicii;
- aplicarea de către întreprinderile turistice a inventarului turistic, care permite creșterea productivității muncii și reducerea costurilor.

În cadrul întreprinderilor turistice, elaborarea și implementarea strategiei constituie o repunere în cauză a modurilor de a gândi și de a face, în sensul că o strategie, chiar elaborată de un întreprinzător de excepție, are nevoie nu numai să fie acceptată, dar și implementată atunci când este nevoie.

Este unanim recunoscut că, în contextul actual de evoluție rapidă a mediului extern, multe reguli generale devin inevitabil depășite. Astfel, întreprinderile trebuie să anticipeze schimbarea și să perceapă transformările de orice natură, grație unei strategii care să fie „integratoare” și care să țină cont de mediul extern instabil [1, p.120].

Într-o altă ordine de idei, problema strategică a întreprinderilor nu mai este cea legată de alegerea din când în când a unui răspuns cât mai bun la modificările timpului. Întreprinderea trebuie să pună în practică un sistem integrat de strategii care să le permită în permanență să fie în ascultarea mediului, să emită ipoteze în ceea ce privește tendințele cele mai probabile de evoluție ale acesteia din urmă, cu scopul de a-și adapta mai bine și mai rapid strategia lor [2, p.31].

Dacă este să caracterizăm strategia în aspectul său teoretic, Ovidiu NICOLESCU și Ion VERBONCU în manualul Managementul organizației, înțelege strategia „ca ansamblul obiectivelor majore ale organizației pe termen lung, principalele modalități de realizare, împreună cu resursele alocate, în vederea obținerii avantajului competitiv potrivit misiunii organizației” [3, p.142].

Realitățile vieții organizaționale pun în evidență o varietate mare de strategii ce conturează, în fapt, calea prin care întreprinderile turistice pot să-și asigure îndeplinirea obiectivelor și adaptarea la un mediu în continuă mișcare. Această diversificare se datorează multitudinii factorilor de influență, plecând de la specificul întreprinderii turistice până la caracteristicile particulare ale

mediului în care acționează fiecare. Decizia pentru un tip sau altul de strategie ori pentru o combinație a mai multor rămâne la discreția managementului întreprinderii [4, p.24].

Elaborarea strategiei unei întreprinderi de turism este un proces de extremă complexitate, ținând cont de multitudinea factorilor interni și externi ce trebuie avuți în vedere, de interdependențele și legăturile de condiționare dintre aceștia, precum și de impactul favorabil sau nefavorabil pe care pot să-l exercite asupra întreprinderii. Toate aceste aspecte trebuie analizate în profunzime, intercorelate și interpretate pentru formularea unor strategii pertinente și coerente care va asigura viitorul întreprinderii.

Modelele de analiză strategică cele mai cunoscute în teoria economică sunt modelul „Boston Consulting Group”, modelul lui A.D. Little, modelul McKinsey. Logica acestor modele se bazează pe relația piață-volum/cost minim – profit [5], [6].

În cea ce privește analiza strategică a întreprinderilor, cel mai cunoscut model aparține lui Michael Porter. Acest model ia în considerare universul concurențial al întreprinderilor: concurenții actuali și potențiali, produsele substituibile, clienți furnizori [7].

Folosirea unei dintre metode depinde foarte mult de scopul urmărit de managementul întreprinderii turistice. În cazul întreprinderilor turistice, practicarea managementului strategic presupune, cel puțin realizarea unui diagnostic intern pe principiul cauză-efect și identificarea oportunităților/amenințărilor din mediul său de acțiune, crearea condițiilor punerii în practică a unui sistem de planificare strategică.

CONCLUZIE

În condițiile de tranziție, perspectiva unor schimbări determină în mod natural o stare de incertitudine accentuată și de neîncredere la persoanele care se simt implicate. De cele mai multe ori, aceste stări individuale se transformă în opinii colective, de masă. Apare o stare de opoziție față de conceptul strategic, ale cărui conținut și șanse de reușită nu sunt cunoscute. Implementarea strategiei trebuie să depășească procedeele manageriale tradiționale și să includă în pregătirea strategiei, mijloacele necesare pentru a limita efectele unor astfel de stări și, mai mult să genereze o atitudine colectivă favorabilă procesului strategic.

Răspunsurile pe care trebuie să le dea întreprinderea turistică la schimbările mediului extern necesită măsuri de modificare a activităților specifice, toate acestea regăsindu-se în cadrul strategiilor de management al întreprinderii. Astfel, elaborarea unei noi strategii va ajuta întreprinderile de turism să dea răspunsuri adecvate mediului și să funcționeze în cadrul acestuia în mod eficient.

În măsură în care într-o întreprindere turistică va exista o strategie explicită, este evident că o corelație puternică între strategie și procesele operaționale va fi inevitabilă. În caz contrar, procesul de formulare a strategiei nu va fi decât un pur și simplu exercițiu de stil.

Pentru ca o strategie să fie implementată, este necesar ca ea să fie înțeleasă de toți cei care participă la punerea sa în aplicare, fapt care contribuie la o mai bună orientare a eforturilor individuale și colective către activitățile ce prezintă interes pentru întreprinderile turistice, pentru realizarea obiectivelor, scopului și misiunii acesteia. Din această cauză, din momentul în care o strategie este considerată explicită, o corelație puternică între strategie și operații se impune cu o forță majoră.

În aceste condiții, sistemul de management strategic al întreprinderilor turistice trebuie să se caracterizeze prin asumarea de riscuri și incertitudini, să acorde locul primordial factorilor economici și să creeze noi comportamente la nivelul decidenților și al executanților, axate pe valorile economiei de piață.

Propuneri și recomandări

1. Marile provocări tehnologice și comerciale pe care mediul extern le lansează întreprinderilor turistice impun o alegere riguroasă a strategiilor.

2. Strategia aleasă trebuie să fie realistă, adică accesibilă întreprinderii de turism, ținând cont de situația ei actuală și de resursele sale, care pot fi mobilizate;

3. Problema majoră a unei întreprinderi turistice este de a ști să se adapteze în permanență la evoluțiile pieței.

4. Întrucât mediul extern în care întreprinderea turistică activează evoluează rapid, într-un mod discontinuu și puțin previzibil, deciziile ce privesc viitorul întreprinderii trebuie luate de responsabilii operaționali, transpunându-le în practică.

5. O strategie clar definită poate servi ca un ghid precis la fixarea priorităților în materie de alocare a resurselor umane, financiare, materiale și informaționale, mai ales că acestea tot timpul sunt limitate;

6. Pentru a releva provocarea organizațională impusă de evoluțiile social-culturale, care se traduc prin aspirațiile oamenilor la o nouă formă de organizare a muncii, devin esențiale creșterea participării lor la deciziile care îi privesc și acordarea unei mai mari autonomii.

7. Este necesar de a urmări permanent evoluțiile întreprinderilor concurente, cu scopul de a depista cât mai repede orice indiciu care permite să se observe o schimbare a strategiei, pentru ca să se reacționeze în consecință.

8. Profitând sistematic de exploatarea evenimentelor în vederea obținerii unui avantaj durabil față de concurenții ei, întreprinderea turistică trebuie să transforme aceste evenimente în oportunități concrete pentru sine și în amenințări reale pentru concurenții ei.

BIBLIOGRAFIE

1. BURDUȘ, Eugen, COCHINĂ, Ion, CRĂCIUN, Lucia, ISTOCESCU, Amedeo. *Întreprinzătorul*. București: Editura Pro Universitaria, 2010, p. 410, ISBN 978-973-129-533-6.
2. IONCICĂ, Maria coordonator. *Strategii de dezvoltare a sectorului terțiar*. București: Editura Uranus 2004, p. 176, ISBN 973-7765-03-6.
3. NICOLESCU, Ovidiu, VERBONCU, Ion. *Managementul organizației*. București: Editura Economică 2007, p. 646, ISBN 978-973-709-343-1.
4. BOTEZAT, Elena. *Strategii manageriale în turism*. București: Editura Economică 2003, p. 342, ISBN 973-590-804-2.
5. LITTLE, Artur. Business Consulting MBA course. 29 th of May 2007.
6. <http://www.stiucum.com/management/management-strategic/Modele-de-analiza-strategica> 2699. php
7. Porter, Michael. *Choix stratégique et concurrence*. Paris: Editura Economica 1986, p.426, ISBN 978-271-780-931-2.

SECȚIUNEA I: ABORDĂRI INOVATIVE ȘI NOI TENDINȚE ÎN DOMENIUL BUSINESS ȘI ADMINISTRARE

UTILIZAREA MANAGEMENTULUI TRANSVERSAL ÎN REALIZAREA PROCESULUI DE SCHIMBARE

¹*Dr., prof. univ., Ion STEGĂROIU, ²Lile RAMONA, ³Silviu SĂPLĂCAN*
⁴*Drd., lector univ., Diana BRAGOI*

^{1,2,3} *Universitatea Valahia din Târgoviște, str. Aleea Sinaia nr. 13,
Târgoviște, România, Telefon: +4 0245 213920; web site: www.valahia.ro*

⁴*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

The present paper addresses one of the most sensitive and diverse issues of contemporary management: the use of modern managerial tools in the process of streamlining the work of organizations in the conditions of globalization and in the context of the knowledge-based society. Such a managerial tool is the transversal management that also involves a decentralized and accountable management, but also a common strategy.

Key words: *transversal management, organizational performance, globalization, knowledge society, managerial tools*

JEL CLASSIFICATION: M2

Managementul transversal presupune un management descentralizat și responsabilizat și o strategie comună. Este nevoie de un climat de muncă favorabil, imaginație, inițiative care să contribuie la reușita colectivă și, astfel, fiecare actor al succesului. Viteza schimbărilor care survin accelerează apariția de noi tehnici și tehnologii, procesele de mondializare a economiei se succed în cascadă. În aceste condiții, managerii trebuie să dea dovadă de abilități în dezvoltarea de noi proiecte prin regruparea tuturor actorilor interesați. Legătura ierarhică devine un obstacol în acest demers. Considerăm că ceea ce se pierde prin utilizarea ierarhiei, trebuie să se câștige în sens și valoare. Utilizând un management transversal este un management indirect care determină pe actorii implicați să se poziționeze diferit, unii în raport cu alții, în comportamentul și în acțiunile lor; cunoașterea mutuală crește în importanță în toate demersurile pentru noi proiecte. Managementul transversal se construiește pe baze solide⁷. Astfel, se vor crea condiții pentru instalarea de relații de încredere și exercitarea mutuală a influenței fiecăruia. Prin managementul transversal se înțelege managementul prin care se obțin rezultate în condiții de parteneriat fără a se ține seama de relațiile ierarhice între actorii unei organizații. Ca principale forme ale managementului transversal se pot enumera:

- animarea unui grup de persoane fără legături ierarhice între ei;
- managementul unui proiect. Astfel calitatea poate fi un proiect major pentru organizație;
- pilotajul unor procese transversale în organizație cum ar fi livrarea produselor la client, facturarea unui client, etc.;

⁷ Testa J.-P., Déroutèle B., (2015), *La boîte à outils du management transversal*, Dunod, Paris, p.7.

- managementul funcțiilor suport sau centrale ale organizației (resurselor umane, calitatea, vânzărilor, etc.);
- animarea de rețele (de exemplu cea a experților într-un domeniu);
- gestiunea relațiilor cu partenerii, clienți, furnizori.
- Orice organizație trebuie să fie conștientă că presiunile care se exercită asupra ei produc, în final, schimbarea, la toate nivelurile, planuri și programe de activitate, domeniul de acțiune al managementului, mașini, utilaje, echipamente, structuri organizaționale, cultura organizațională, asupra oamenilor înșiși.
- T. Paterson afirmă, din această perspectivă, că managementul presupune asigurarea unei concordanțe între funcțiile și persoanele unei organizații pentru realizarea unui obiectiv comun. Organizația în aceste condiții, nu are alte variante, dacă dorește să supraviețuiască, decât să aibă un rol proactiv, adică să reacționeze rapid la stimulii care provin din exterior.

Conceptului de schimbare i se asociază, în mod necesar, conceptul de responsabilitate socială a organizației (RSO), apărut în anii 1990 la pachet cu cel de dezvoltare durabilă ca „o dezvoltare care răspunde nevoilor prezentului fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare”⁸. Transpus la nivel de organizație, conceptul de dezvoltare durabilă se referă la tripla abordare a performanței (triple bottom line)⁹ simbolizată prin cei trei P.¹⁰:

- dimensiunea economică: Profit (realizarea eficacității managerilor și a rentabilității pentru acționari)
- dimensiunea socială: People (luarea în considerare a intereselor părților implicate – stakeholderi, adică orice grup de indivizi sau individ poate să influențeze sau să fie influențat în realizarea obiectivelor firmei¹¹)
- dimensiunea mediu: Planet (prezentarea sau proiecția ecosistemelor și a biodiversității: climat, teritorii, populații umane, faună, floră)

„A fi socialmente responsabil semnifică nu numai a satisface obligațiile juridice ce decurg din însăși existența firmei, ci a merge mult mai departe de a investi în capitalul uman, mediu și în relațiile cu părțile implicate”¹². Rolul unei întreprinderi este „o afacere de societate” așa cum anunța încă din anul 1990 R. Sainsaulieu și apoi în anul 2004, M. Capron și L. F. Quairel¹³.

BIBLIOGRAFIE

1. Bruksas R. (2010), *Schimbarea ca oportunitate: reinventează-ți viitorul prin cele 8 stadii ale schimbării*, Curtea Veche Publishing, București
2. Capron M., Quairel – Lanoiselee F. (2004), *Mythes et réalités de l'entreprise responsable*, Paris, La Decouverte
3. Commission européenne, *Livre Vert – Promouvoir un cadre européen pour le RSE*, Juillet, 2001
4. Elkington J. (1999), *Cannibals with Forks – The Triple Bottom Line of 21st Century Business* Oxford, Capstone Publishing Limited
5. Freeman R.-E, (1984), *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Boston, Marshall&Pittman
6. Meier O., ș.a. (2007), *Gestion du Management*, Dunod, Paris, p. 312
7. Oprea C, ș.a. (2012), *Managementul integrat al calității*, Ed. Academiei, București, p.167.
8. Rapport Brunthland 1987, p. 51
9. Stegăroiu, I., Vagu, P. (2007), *Lideriatul de la teorie la practică*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște
10. Testa J.-P., Déroulède B., (2015), *La boîte à outils du management transversal*, Dunod, Paris, p.7.

⁸ Rapport Brunthland 1987, p. 51

⁹ Elkington J. (1999), „Cannibals with Forks – The Triple Bottom Line of 21st Century Business” Oxford, Capstone Publishing Limited

¹⁰ Meier O., ș.a. (2007), „Gestion du Management”, Dunod, Paris, p. 312

¹¹ Freeman R.-E, (1984), „Strategic Management: A Stakeholder Approach”, Boston, Marshall&Pittman

¹² Commission européenne, Livre Vert – Promouvoir un cadre européen pour le RSE, Juillet, 2001

¹³ Capron M., Quairel – Lanoiselee F. (2004), „Mythes et réalités de l'entreprise responsable”, Paris, La Decouverte

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ DATA SCIENCE В ПРАКТИКЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНСАЛТИНГОВЫХ КОМПАНИЙ

¹ Д-р, конф. унив., Жеоржета ЗГЕРЯ
² Research manager, Aliona MADJAR

¹ Молдавская Экономическая Академия,
Республика Молдова, Кишинэу, ул. Бэнулеску-Бодони, 61,
Тел. +373 22 22 41 28, www.ase.md

² GfK, United States of America
Phone: +1 (212) 240 5300; <http://www.gfk.com>

Abstract

The article “Perspectives of usage of data science in practice of international consulting companies” covers the definition, ways of usage and limitations, as well as peculiarities and potential of usage of data science in international consulting companies.

Key words: data science, consulting companies

JEL CLASSIFICATION: M31

В последние годы, на фоне информационной революции и возрастания мирового объема цифровых данных, все большую популярность приобретает такая отрасль аналитики, как data science («наука о данных»), и связанное с ней понятие big data («большие данные»). В связи с этим эксперты предсказывают кардинальные перемены в подходе корпораций к менеджменту, маркетингу и, в частности, бизнес-аналитике, в ближайшие годы. Мы решили рассмотреть в чем же отличие data science от традиционной аналитики, где и с каким успехом она применяется в настоящее время и каковы подводные камни и риски ее использования, а также определить ее роль в деятельности компаний, предоставляющих услуги стратегического консалтинга.

Согласно сайту Wikipedia [1], data science – это междисциплинарная область, объединяющая научные методы, процессы и системы для извлечения знаний из данных в различных формах, как структурированных, так и неструктурированных. Несмотря на то, что многие университеты предлагают программы по дисциплине data science, какого-либо консенсуса в отношении определения или содержания учебной программы пока что не существует. Многие академики и журналисты также не видят разницы между data science и статистикой. Один из колумнистов Forbes, Джил Пресс, отмечает, что data science это популярный термин без четкого определения, заменивший термин «бизнес аналитика» в контексте университетских программ [2].

Data science традиционно подразумевает работу с big data («большими данными»). Wikipedia определяет big data как «всеохватывающий термин для любых наборов данных настолько больших и сложных, что их сложно обрабатывать с помощью традиционных приложений для обработки данными на основе данных или традиционных приложений для обработки данных».

Что касается функций и применения data science, в зависимости от сферы применения и этапа аналитического процесса она может включать сбор «больших данных» и приведение их в удобный для анализа формат, поиск скрытых связей и закономерностей в данных (разведочная функция), построение прогнозных моделей (предсказательная функция), а также решение бизнес-задач с использованием сложных методов обработки данных. Data science редко помогает в формировании изначальных гипотез, а также скорее не нужна там,

где нужно проверить успешность имплементации той или иной стратегии (для этого можно обойтись «малыми» данными).

Так, например, один из консультантов по разработке баз данных приводит следующий пример различия в использовании больших и малых данных: малые данные могут подсказать, что в определенном городе через несколько лет произойдет резкое увеличение рождаемости, а следовательно – имеет смысл начать продавать там подгузники. Большие данные могут подсказать, кто именно скорее всего скоро родит ребенка и будет нуждаться в подгузниках на основе индивидуальных данных о покупательском поведении, а следовательно – позволят нацелить рекламу на нужную аудиторию [3].

С появлением data science тренда многие предрекали резкое снижение спроса на услуги консалтинговых компаний «большой тройки» (McKinsey & Company, The Boston Consulting Group, Bain & Company) за счет развития клиентами своих внутренних аналитических отделов или оттока спроса в компании, специализирующиеся на обработке и анализе данных. «К примеру, в традиционных компаниях, представляющих услуги стратегического консалтинга, доля классических проектов по разработке стратегии непрерывно падает и в настоящий момент составляет около 20%, в противовес 60-70% 30 лет назад, - отметил Том Роденхаузер, исполнительный директор по консалтингу в Kennedy Consulting Research & Advisory» [4]. Как минимум, было очевидно, что «большой тройке» придется претерпеть серьезные изменения в организационной структуре и продуктовой политике, как это произошло, к примеру, с медиа компаниями с развитием интернета. Попробуем разобраться, так ли это оказалось на самом деле.

В настоящее время data science наиболее активно применяется пионерами данного тренда - техническими гигантами, такими как Google, Amazon, Facebook и другие. В этих компаниях главным фокусом data science является развитие основного продукта и связанная с ним аналитика. Другими активными пользователями data science являются провайдеры «сложных» услуг (медиа, телеком, финансовые и страховые компании), и их главным фокусом является микросегментация пользователей и разработка тактических мер по развитию и удержанию клиентской базы. Консалтинговые компании же зачастую решают проблемы другого характера, такие как определение рыночных трендов и разработка бизнес-стратегии, стратегии выхода на новые рынки, определение причин падения прибыли и т.д. Традиционным преимуществом консалтинговых компаний является способность структурировать проблему, формировать гипотезы, выбирать инструменты для их тестирования и правильно интерпретировать результаты. Немаловажно также их умение синтезировать полученные результаты и представить их в форме, понятной заказчику. Все это опирается в большей степени на персональные качества сотрудников и доступ к накопленной за долгие годы глобальной базе данных, содержащей примеры аналогичных проблем и их решений, и в меньшей степени – на технологии.

К тому же, основной проблемой клиентов консалтинговых фирм все еще остается неспособность эффективно интегрировать базовые стратегии и рекомендации, предлагаемые консультантами, а не потребность в более сложных стратегиях.

Поэтому консалтинговые компании пока еще не настолько активно инвестируют в data science, насколько можно было бы ожидать, так как для соответствующих проектов можно аутсорсить эти задачи специализированным компаниям. Тем не менее, спрос на подобную аналитику все-таки довольно высок, поэтому заметны некоторые инициативы, направленные на приобретение консалтинговыми фирмами data science компаний и создание собственных отделов и продуктов, использующих большие массивы клиентских данных.

Так, например, Boston Consulting Group в начале 2016 заключила партнерское соглашение с NICE Systems (NICE) – израильской компанией, предоставляющей решения по обработке и анализу больших данных. McKinsey & Company несколько лет назад начала осуществлять переход к новой бизнес-модели, в которой довольно значимая доля отводится автоматизированным решениям, внедряемым у клиента и предоставляющим непрерывный

доступ к аналитике различных потоков клиентских данных (McKinsey Solutions) [4]. В этом усматривается стратегия диверсификации бизнеса на случай угасания спроса на традиционные услуги компании. Известно также, что Bain & Company и другие крупные консалтинговые компании в настоящее время занимаются активным поиском специалистов для расширения своих отделов Advanced Analytics, включающих специалистов по углубленной аналитике, data science и первичным исследованиям. В большинстве случаев, правда, отделы data science не настолько плотно интегрированы в работу фронт-офисов, чтобы принимать решения о том, что и как анализировать. Как правило, они получают задания от сотрудников, работающих напрямую с клиентами, и обеспечивают лишь операционную поддержку. Эккаунт-менеджеры же, в свою очередь, далеки от самостоятельного применения сложной аналитики и работы с большими объемами данных.

Справедливо отметить также, что хотя возросший объем данных и изменил процесс принятия решений в компаниях, сделав его более зависимым от данных, нежели рыночной экспертизы консультантов, это произошло далеко не во всех отраслях и не на всех рынках. Так, довольно большой сегмент консалтинговой практики охватывает рынки, на которых нужных данных либо просто нет, либо их качество оставляет желать лучшего.

Таким образом, Data science определенно повлияет на некоторые сегменты услуг, но предпосылок для кардинального изменения бизнеса консалтинговых компаний в настоящее время не наблюдается.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. <http://en.wikipedia.org>
2. <http://www.forbes.com>
3. <http://www.quora.com>
4. Harvard Business Review - Consulting on the Cusp of Disruption (Clayton M. Christensen, Dina Wang, Derek van Bever (октябрь 2013))

METODE ȘI MECANISME DE FINANȚARE A ANTREPRENORIATULUI INOVAȚIONAL

Ana CIOFU

*Centrul pentru Dezvoltare Socio-Economică
și Susținere a Antreprenoriatului Inovațional, str. Nicolae Costin 3, of. 8
mun. Chișinău, Republica Moldova
Telefon: +373 79707440; web site: www.cdsesai.eu*

Abstract

In an emerging economy, the development of conventional and innovative entrepreneurship represents a topic of high interest and the object of many politics and reforms. The goal of this paper is to analyse the international financing instruments of innovation, in the context of reformation of the national financing system of innovative entrepreneurship. Using analytic and deductive methods, were underlined the most relevant financing mechanisms which can be institutionalized and implemented in Republic of Moldova.

Key words: *innovation, technology transfer, financing programme, Horizon 2020, EIT, innovative entrepreneurship, innovation vouchers, scientific services.*

JEL CLASSIFICATION: O39

Ritmurile creșterii economice europene și globale condiționează un interes sporit față de implementarea inovațiilor în sectorul antreprenorial. Se observă o tendință de schimbare a paradigmei de la antreprenoriatul convențional spre antreprenoriatul inovațional, cel din urmă asigurând un grad de competitivitate mai înalt pe piețele europene și globale. Mai mult, politicile și programele de finanțare comunitare și naționale stimulează în mod deosebit dezvoltarea și implementarea inovațiilor ca instrument de creștere a potențialului de comercializare și internaționalizare a companiilor.

Programele de finanțare variază în funcție de tipurile de inovații, de politicile de stimulare a unui anumit domeniu, de tipul de cooperare țintit sau de regiunile cărora acestea se adresează.

În general, programele de finanțare fac o delimitare foarte exactă între inovații și transferul tehnologic. Inovațiile vor fi considerate produsele/serviciile/metodologiile noi sau substanțial îmbunătățite, unde ”noi” înseamnă că acestea nu au existat anterior, iar ”substanțial îmbunătățite” presupune o modificare radicală care crește eficiența sau aplicabilitatea într-un domeniu sau mediu absolut diferit. Pe de altă parte, transferul tehnologic va reprezenta importul unor inovații pe un teritoriu unde acestea nu au existat anterior. Astfel, o companie care intenționează să importe utilaje și echipamente noi, poate beneficia de programe de susținere a transferului tehnologic, această activitate ne fiind considerată inovație. Fiecare program de finanțare va indica expres în ghidurile de aplicare tipurile de acțiuni susținute, fie că este vorba de inovații sau de transfer tehnologic [1].

Instrumentele de finanțare naționale și internaționale funcționează prin diverse mecanisme, de la finanțare directă a unei întreprinderi inovaționale sau a unui consorțiu de întreprinderi până la vouchere inovaționale și parteneriate între mediul științific și cel antreprenorial.

La nivel european, cel mai mare program de finanțare a cercetării și inovării este Horizon 2020 [2]. Acesta finanțează toate tipurile de inovații, tehnologice și non-tehnologice, și se referă atât la produse, cât și la servicii sau metodologii. Programul nu consideră eligibile activitățile de transfer tehnologic, cu excepția cazurilor când achiziția echipamentelor este vitală pentru dezvoltarea unei inovații. Pe lângă apelurile generale, UE lansează periodic, prin intermediul Horizon 2020, concursuri de premiere pentru diverse tematici sau grupuri țintă [3], rolul acestora fiind promovarea inovațiilor într-un domeniu specific. Cele mai multe activități legate de inovare la nivel european sunt coordonate de EIT [4], subdiviziunile tematice ale căruia organizează competiții anuale pentru antreprenoriatul inovativ, de exemplu ClimateLaunchPad [5] organizat de EIT Climate KIC sau Power Up [6], organizat de EIT InnoEnergy.

Pe plan național, există două instrumente disponibile pentru finanțarea antreprenoriatului inovațional: Concursul anual al proiectelor de inovare și transfer tehnologic [7], care vizează crearea de parteneriate dintre companii și cercetători în vederea dezvoltării comune a unui proiect, și Inobiz [8], care oferă finanțare directă întreprinderilor sau grupurilor de întreprinderi.

Dacă finanțarea directă prin concursuri deschise este un mecanism clasic și comprehensibil, voucherele inovaționale sunt o noutate și necesită explicații suplimentare. Acestea reprezintă linii de finanțare oferite IMM-urilor pentru achiziția de servicii științifice de la furnizorii publici de cunoștințe (universități, institute de cercetare, etc. în vederea introducerii inovațiilor în activitățile de business [9]. În mod practic, mecanismul voucherelor inovaționale împuternicesc financiar întreprinderile mici și mijlocii interesate să implementeze practic inovațiile propuse de către reprezentanții mediului științific și academic, având un dublu impact asupra dezvoltării cooperării dintre componentele triumphiului cunoașterii. Astfel, pe de o parte, este susținut mediul științific și academic în vederea dezvoltării cercetărilor aplicative, iar pe de altă parte, este stimulată dezvoltarea antreprenoriatului inovațional și creșterea, în esență, a competitivității întreprinderilor locale pe plan internațional.

Comparativ cu spațiul european, unde voucherele inovaționale sunt mecanisme instituționalizate, pe plan național acestea au fost folosite o singură dată, în cadrul unui proiect european [10]. Interesul pronunțat față de respectivul mecanism, înregistrat în perioada de implementare a proiectului, demonstrează necesitatea instituționalizării acestuia și în Republica Moldova, abordarea complexă a interdependenței dintre educație, știință și business trebuind să devină obiectul reformării sistemului național de finanțare a cercetării și inovării, prin care să se asigure cooperarea constructivă și reciproc avantajoasă în interiorul triumphiului cunoașterii.

CONCLUZII

În contextul reformării sistemului științific în general, și a sistemului de finanțare a inovării în particular, trebuie evidențiate și multiplicare mecanismele de stimulare a potențialului de inovare a întreprinderilor locale, prin asigurarea unei relații constante cu mediul academic și științific. În această ordine de idei, se recomandă introducerea voucherelor inovaționale ca mecanism de finanțare a antreprenoriatului inovațional la nivel național, fapt care va îmbunătăți climatul dezvoltării antreprenoriale în Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. <https://tillvaxtverket.se/english/demo-environment.html>
2. <http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/home.html>
3. <http://ec.europa.eu/research/prizes/women-innovators/index.cfm?pg=home>
4. Institutul European pentru Inovații și Tehnologie: <https://eit.europa.eu/>
5. <http://climatelaunchpad.org/>
6. <http://powerup.innoenergy.com/en/challenge/powerup-competition-2017>
7. <http://aitt.md/ro/transfer-tehnologic.html>
8. <http://inobiz.md/>
9. <http://www.oecd.org/innovation/policyplatform/48135973.pdf>
10. Proiectul FP7 Ener2i: <https://ener2i.eu/>

SECȚIUNEA II: ECONOMIE FUNDAMENTALĂ ȘI APLICATĂ

PREZENTAREA NOȚIUNII DE CRIZĂ ÎN ECONOMIA DE PIAȚĂ

Doctorand, Sergiu PASCARU

*Universitatea Tehnică a Moldovei,
Republica Moldova, mun.Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 168,
Telefon: +373 22 56 78 59; web site: www.utm.md*

Abstract

World experience shows that the crisis is the natural economic state of organizations of all levels. It interferes over certain periods of time, it has dimensions, depths and forms of deployment. However, the crisis processes are much alike at both global and organizational levels. This allows crisis management to be systematically based on the scientific research of crisis phenomena in mega-, macro- and microsystems. It is worth noting that the crisis is not only a destabilization but also a shift to another state of the organization. Without a crisis there is no progress.

The purpose of the article is to critically analyze the views of economists from the Republic of Moldova on the concept of crisis, as well as to present the author's own opinion in this regard.

The applied research methods are: description and theoretical explanation, induction and deduction, hypothesis and scientific theory in general.

Key words: *crisis, concept, market economy, stages, characteristics, level of manifestation.*

JEL CLASSIFICATION: O11 ; O12 ; P51

Realitatea demonstrează că crizele reflectă ritmuri proprii de dezvoltare a fiecărei organizații în parte și, uneori, nu coincid cu ritmurile dezvoltării sociale sau dezvoltarea altor organizații. Fiecare organizație își are potențialul ei de dezvoltare și condițiile de realizare și, concomitent, se supune legităților de dezvoltare ciclică a întregului sistem social-economic. De aceea asupra organizației acționează în permanență atât factorii externi, determinați de impactul ciclurilor economice generale, cât și cei interni, care depind de ciclurile proprii și de evoluția crizei.

Factorii externi caracterizează situația economică în care funcționează organizația și de care ea nu poate să nu depindă. Dacă sistemul economic se află în stare de criză, aceasta se răsfrânge și asupra unei organizații în parte și asupra altora în mod diferit. Totul depinde de tipul de proprietate al organizației, genurile ei de activitate și de potențialul ei economic și profesional. De aceea trebuie să se aibă în vedere că fiecare organizație reacționează diferit la coraportul factorilor externi și interni, care influențează activitatea ei. Astfel, în caz de apariție a crizei în sistem o serie de organizații momentan dispar, altele se opun din toate puterile fenomenului de criză, iar a treia categorie găsesc diverse posibilități să utilizeze acțiunea factorilor externi în propriul folos, poate provizoriu, în haosul fenomenelor de criză generală.

Totuși, este posibilă și o asemenea situație, când, chiar în condițiile existenței unui anturaj economic favorabil, organizația poate intra într-o criză profundă. În acest caz, cauzele generale de criză constau în influența factorilor interni de dezvoltare, cum sunt: tehnologia învechită, organizarea ineficientă a muncii, lacunele în strategia economică, erorile la adoptarea deciziilor economice, conflictele de afaceri și social-psihologice, profesionalismul scăzut al personalului, marketingul neadecvat și mulți alți factori.

Crizele sunt fenomene complexe, care pot afecta fie întregul ansamblu social, fie anumite sectoare ale acestuia (viața economică, sistemul politic, relațiile internaționale, sistemele financiar-

bancare, structura socială, instituțiile de învățământ și cultura etc.). În consecință, ele au suscitât interesul economiștilor, sociologilor, antropologilor, psihologilor, istoricilor și, implicit, al teoreticienilor sau practicienilor din relațiile publice.

De-a lungul timpului, abordarea fenomenului „criză” a cunoscut numeroase interpretări în deplin acord cu gradul de evoluție a sistemului relațiilor internaționale și cu aspirațiile istorice ale actorilor acestuia. Definițiile date crizei sunt diverse, în funcție de metodologia de abordare și instrumentele specifice de analiză.

A defini termenul de criză este o problemă pe care toți autorii de specialitate au avut-o în vedere. La fiecare dintre ei sunt întâlnite formule care, deși, desemnează același substantiv, pun într-o lumină nouă conceptul de „criză”.

În continuare vom reflecta viziunile economiștilor din Republica Moldova asupra conceptului de criză.

Colectivul de autori: șefa catedrei “Management și Marketing” de la Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM) Natalia Burlacu și șefa catedrei “Științe economice” de la Universitatea de Stat “Alecă Russo” din Bălți Carolina Tcaci tratează fenomenul de criză “drept acutizare extremă a relațiilor interne de producție și social-economice, precum și a relațiilor întreprinderii cu mediul economic extern” [2, p. 47].

Dna Lilia Taranenco, conferențiarul universitar de la ULIM, propune definirea conceptului de criză a întreprinderii ca fiind “un rezultat logic al ciclurilor macroeconomice, fenomen inevitabil și logic al economiei de piață. Pericolul crizei există întotdeauna, chiar dacă la prima vedere s-ar părea că lipsește. Previzionarea oportună a apariției crizei, identificarea semnelor ei timpurii, înțelegerea caracterului înseamnă practic a preveni criza” [6, p. 37].

În viziunea economistului Ruslan Mihalachi, “criza poate fi privită ca un proces nedorit și neplanificat, care face dificilă realizarea obiectivelor întreprinderii, sau chiar mai mult, face imposibilă funcționarea ei de mai departe” [4, p. 23].

Colectivul de specialiști în domeniul administrației publice din cadrul Academiei de Administrare Publică: Dumitru și Tatiana Patrașcu și Alexandru Roman, în manualul său “Incursiuni în managementul anticriză”, prezintă criza ca “un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat” [5, p. 13].

Ținând cont de cele expuse mai sus, în viziunea contemporană, conceptul de criză dispune de mai multe interpretări, dintre care le menționăm pe următoarele:

- Criza constituie o stare critică, care prezintă doar două soluții: trecerea la un nivel nou, unul mai performant și eficient sau încetarea activității în calitatea prezentă;
- Criza reprezintă un punct de trecere, de cotitură a unui proces, a unei sfere de activitate sau a societății în întregime;
- Criza exprimă o acută insuficiență, penuria unei anumite resurse materiale, financiare, umane etc.

În opinia autorului, criza reprezintă o amenințare la adresa existenței organizaționale, care produce o ruptură a dinamicilor și echilibrelor anterioare, antrenează dezintegrearea sistemului respectiv cu consecințe imprevizibile.

Analizând fenomenul de criză, majoritatea autorilor exprimă opinia că orice criză, de orice natură ar fi aceasta, are unele elemente ***caracteristice comune***, opinie pe care o susținem, precum:

- ***amenințarea***: existența unei amenințări este factorul de declanșare a unei crize. Trebuie specificat faptul că amenințarea trebuie să fie credibilă.
- ***urgența***: amenințarea trebuie să fie suficient de mare pentru a crea o situație de urgență părții (părților) amenințate;
- ***surprinderea***: existența amenințării trebuie să constituie o surpriză, în general, doar amenințările neanticipate se transformă într-o criză;
- ***presiunea timpului***: dacă amenințarea nu este anticipată, nu există un plan privitor la modul de răspuns la criză, acesta trebuind să fie dat într-o perioadă de timp relativ scurtă;

- *incertitudinea*: având în vedere dependența unei crize de interacțiunile complexe dintre antagoniști, ale căror motive și atitudini sunt dificil de descifrat, dezvoltarea acesteia este incertă;
- *intensitatea mărită*: orice criză își mărește intensitatea de manifestare, odată cu trecerea timpului.

În practică, există următoarele *niveluri de manifestare* a crizelor:

1. *La nivel individual* criza își are sursele în erorile provenite din: lipsa atitudinilor de bază (inexistența unor rutine prestabilite sau nerespectarea lor, lipsa atenției sau neglijența), erori ale regulilor prestabilite (greșeli ale legilor, aplicarea unor reguli/rutine la probleme false, evaluarea greșită a tipului de problemă/criză), lipsa de cunoaștere a problemelor.
2. *La nivelul organizațional* criza este declanșată de: lipsa instrumentelor pentru managementul eficient (imposibilitatea de a descoperi problema, lipsa infrastructurii de reacție), problemele ergonomice (lipsa indicatorilor), procedurile problematice și nesigure (lipsa responsabilităților, incapacitate de problematizare), problemele de informare (fragmente de informații ce împiedică privirea de ansamblu asupra situației), existența unor scopuri și interese în competiție între diferite părți ale organizației (conflicte, competiție de interese, costuri mari ale rezolvării crizei).
3. *La nivel societal*, recesiunea economică, instabilitatea politică, tensiunile intergrupale, degradarea mediului sunt surse ale crizei, în timp ce la nivelul întregului sistem avem de-a face cu complexitatea interacțiunilor și efectul domino.

O caracteristică importantă a crizelor din state o reprezintă faptul că majoritatea reprezintă *crize de sistem*, generate de controversate procese de reformă. Cauzele acestora sunt profunde și se propagă, se combină și acționează pe un orizont de timp nedefinit.

Toate aceste cauze generează *criza generală a societăților contemporane*, din care se desprind, în funcție de evoluțiile degenerative: *crizele politice* guvernamentale, constituționale ori subminarea democrației; *crizele economico-sociale*, manifestate prin demonstrații de amploare însoțite de violență, blocarea căilor de acces, ocuparea sediilor societăților, greve ale foamei etc.; *crizele financiar-bancare*, determinate de mari extorcări și deturnări de fonduri sau falimente de bănci; *crizele etnice*, reprezentate de mișcări ori conflicte în rândul minorităților etnice, în încercarea de separare sau de dobândire a unei mai mari autonomii.

Crizele, care afectează organizațiile, implică mai multe *etape*:

- a) *Pregătirea crizei* ("prodromal period"): prima etapă este și una de "avertizare", în care identificarea potențialului de criză al unor evenimente poate conduce la luarea unor măsuri de preîntâmpinare sau chiar anulare a crizei.
- b) *Criza acută* ("acute crisis"): acesta este momentul care identifică o criză. Dacă etapa de pregătire a condus la elaborarea unor planuri de criză, atunci organizația poate avea un anumit control asupra momentului și modului în care criza va erupe; în cazul în care nu poate avea control asupra crizei, ea poate încerca să controleze când și cum vor fi distribuite informațiile referitoare la acest eveniment.
- c) *Faza cronică a crizei* ("chronic crisis"): a treia perioadă poate lua mai mult sau mai puțin timp; ea poate conține anchete ale diferitelor instanțe de control, dezbateri publice, acțiuni de disculpare și încercări de recâștigare a încrederii opiniei publice. Este o etapă de reacție, în care au loc auto-analize și eforturi de refacere a organizației și a imaginii ei publice.
- d) *Terminarea crizei* ("crisis resolution"): scopul acțiunilor de gestiune a crizei trebuie să fie atingerea cât mai rapidă a acestei faze; dacă etapa de pregătire a crizei este bine exploatată, atunci criza se află sub control și organizația ajunge repede în faza de terminare a crizei. În alte situații, acest lucru ia mai mult timp, iar întoarcerea la "normalitate" este mai dureroasă și costisitoare.

CONCLUZII

Crizele actuale sunt caracterizate de un mare grad de incertitudine. Acest lucru face ca, în etapa de stare, criza să nu aibă diagnostic; se acumulează o cantitate mare de informații, pe diverse canale, în care adesea este greu de făcut diferența între cele reale, cele false, bârfe, zvonuri și ceea ce cred despre criză grupurile de decizie, de analiză sau populația. Decidentul trebuie să neutralizeze lipsa de certitudine a publicului, să-i ofere motivație, să-i traseze activitățile importante, care să-l mobilizeze și să-l mențină într-o formă organizată și pregătită pentru reacții formalizate după decodarea indicatorilor de stare și modelarea unui răspuns la criză.

BIBLIOGRAFIE

1. Burlacu N., Călugăreanu I. Managementul anticriză. Note de curs. Chișinău: ULIM, 2013. 250p.
2. Burlacu N., Tcaci C. Viabilitatea întreprinderii prin managementul anticriză. Chișinău: ULIM, 2012. 291p.
3. Levandovschi V. Aspecte informaționale de dirijare a proceselor anticriză. Teza de doctor în economie. Chișinău: ASEM, 2015. 143p.
4. Mihalachi R. Gestiunea situațiilor de criză financiară la întreprinderile din Republica Moldova. Teza de doctor în economie. Chișinău: USM, 2012. 194p.
5. Patrașcu D., Roman A., Patrașcu T. Incursiuni în managementul anticriză. Chișinău: AAP, 2009. 392p.
6. Taranenco L. Metode și tehnici manageriale în dezvoltarea durabilă a întreprinderilor mici și mijlocii în condiții de criză. Teza de doctor în economie. Chișinău: ULIM, 2013. 160p.

SECȚIUNEA III: CARPE SCIENTIAM: EVOLUȚIILE ȘTIINȚELOR SOCIALE ȘI UMANITARE ÎN ECONOMIA CUNOAȘTERII

SCIENTOMETRIA ȘI EVALUAREA REZULTATELOR CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE ECONOMICE

¹ Dr., Prof. univ., Ana-Lucia RISTEA, ² Dr., Prof. univ., Constanța POPESCU

³ Dr., Prof. univ., Valeriu-Ioan FRANC

⁴ Dr.hab., Prof. univ., academician, Grigore BELOSTECINIC

^{1,2} Universitatea Valahia din Târgoviște, str. Aleea Sinaia nr. 13,
Târgoviște, România
+4 0245 213920, www.valahia.ro

³ Institutul de Cercetări Economice al Academiei Române, Casa Academiei Române, Calea 13
Septembrie nr. 13, București, România
Telefon: + 40 21 318 81 06; web site: www.ince.ro

⁴ Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

Starting from the necessity of a continuous and demanding evaluation able to relate the results obtained with the human, material and financial resources allocated and to periodically fix the position of the national research relative to the world level, the assessment of the relevance of the publications must be made from the positions and requirements of a new disciplines: Scientometry. Scientometry is intended to help substantiate the evaluation of research activity and decision-making on its development, the science policy as a whole.

Key words: bibliometry, scientometry, scientific research

JEL CLASSIFICATION: I 23; C 44.

Cercetarea științifică în diferite domenii de cunoaștere la nivelul diferitelor comunități (țară, școală...) prezintă caracteristici distinctive sau se mărginește la adaptarea instrumentelor și modelelor de acțiune dezvoltate de alte comunități, cu riscul de a implementa un sistem de valoare răspunzând imperfect normelor economice și sociale ale țărilor (comunităților) importatoare de informație științifică ?

Un ajutor real pentru a găsi răspunsuri la aceste întrebări îl aduce analiza **scientometrică**, ce are ca obiectiv găsirea, pornind de la analiza producției științifice dintr-un domeniu/ disciplină bine delimitat/ă, a legăturilor cu alte domenii/ discipline, a rădăcinilor (originilor) acestora, a legăturilor interdisciplinare sau intradisciplinare, de manieră să delimiteze spațiile și particularitățile lor.

Scientometria este o disciplină nouă, generalizatoare a unei practici inițial numită bibliometrie, și se sprijină pe diverse metode care permit să se ajungă la reprezentări sub formă de indicatori sau cartografii.

Bibliometria, ca măsură a producției științifice, are ca obiect identificarea actorilor dintr-un domeniu și caracterizarea poziției lor mutuale: domenii de excelență, legături între echipe etc. Determinarea tematicilor majore (tendențele mari) și emergente (semnale slabe eventual purtătoare

de viitor) dintr-un domeniu de cercetare este complementară studiului autorilor dintr-un set de lucrări. Bibliometria presupune recurgerea la instrumente matematice minime. Metodele utilizate, pentru a realiza această muncă, procedează printr-o analiză statistică descriptivă a unei baze de date documentare la care metoda citațiilor, cocitațiilor și cuvintele asociate a fost combinată.

Noutatea disciplinei scientometrie constă în faptul că analiza bibliometrică a fost dezvoltată pentru a răspunde cerințelor unei epistemologii istorice din sfera unui domeniu/ disciplină. Astfel, folosindu-se instrumentele scientometrice cantitative (numărători pe perioade de timp, relații între participanți: țări și citanți) și având în vedere utilizarea unor filtre calitative (teme, cuvinte-cheie, reviste) se pot degaja temele/ lucrările noi de cercetare științifică, existența sau inexistența unei paradigme acceptată de o masă relativ mare de specialiști.

Cercetarea științifică este o **activitate în esență socială**, adresată unui public structurat cel puțin pe două niveluri: (a) **publicul specialiștilor**, acel segment al comunității științifice interne și internaționale care cuprinde pe ceilalți cercetători din același domeniu, pregătiți să o înțeleagă, să o aprecieze critic, să o reproducă și eventual să o ducă mai departe și (b) **publicul mai larg**, care trebuie să fie informat de principalele rezultate și direcții de progres ale științei.

Orice definiție a respectivei discipline are un caracter provizoriu, scientometria fiind și tânără și în creștere rapidă (Șt. E. Săndulescu, 1996). În starea actuală, scientometria are ca obiect specific *analiza cantitativă a generării, propagării și utilizării informațiilor științifice*, cu scopul de a înțelege mai bine mecanismele interne ale cercetării științifice, privită într-o perspectivă socială. Metodele specifice ale scientometriei sunt statistice.

Analizele scientometrice prelucrează două tipuri de date:

- a) datele de *intrare*, referitoare la resursele umane, materiale și financiare alocate, la pregătirea sau formarea cercetătorilor, la modalitățile prin care aceștia se documentează;
- b) date de *ieșire*, referitoare la producția cercetătorilor: lucrări științifice publicate (articole, cărți, brevete etc.), felul în care acestea sunt receptate de comunitatea științifică și utilizate pentru progresul cunoașterii în domeniu, măsura în care rezultatele cercetării se reflectă în progresul tehnologic și cultural etc.

Scientometria are și un interes sociologic:

- să dezvăluie, pe baze obiective, cum funcționează comunitatea oamenilor de știință;
- care sunt “regulile jocului” și cum evoluează ele;
- cum comunică cercetătorii între ei.

Din analiza relațiilor între parametrii de intrare și cei de ieșire se pot genera și corobora ipoteze privind mecanismele interne de “funcționare” ale cutiei negre denumite cercetare științifică.

Dezvoltarea scientometriei a devenit exponențială în ultimele trei decenii, ca și dezvoltarea literaturii științifice însăși. Au apărut colective și institute dedicate acestei discipline, se elaborează și se susțin teze de doctorat pe această temă, au fost organizate instituții oficiale specializate, ca de exemplu:

- în SUA, *National Science Board*, aparținând de National Science Foundation;
- în Olanda, *Netherlands Observatory of Science and Technology*;
- în Franța, *Observatoire des Sciences et des Techniques*;
- în Ungaria, *Information Science and Scientometrics Research Unit (ISSRU)*, pe lângă biblioteca Academiei Ungare de Științe ș.a.m.d.

Analiza citărilor. O idee cu adevărat novatoare în scientometrie a avut-o Eugene Garfield, la începutul anilor 1980. Folosind puterea crescândă a mijloacelor de calcul, el a trecut la inventarierea tuturor referințelor bibliografice ale tuturor articolelor publicate în revistele principale din lume, circa 4.000. Ordonându-le apoi după numele autorilor citați, a putut elabora o statistică a ecoului trezit de o lucrare dată. Ideea a avut un succes enorm; Garfield, prin firma fondată de el, *Institute of Scientific Information (ISI)* din Philadelphia, SUA a început editarea seriei de periodice numite *Science Citation Index (SCI)*, în care fiecare cercetător-autor putea găsi de cine, când și unde a fost citat.

S-a dezvoltat un întreg capitol al scientometriei: analiza citărilor. Ingeniozitatea manipulării acestor informații se dovedește inepuizabilă. Înainte de a trece la câteva exemplificări, este necesară o mențiune. Principala critică adusă scientometriei a fost ocultarea sau chiar ignorarea aspectului

calitativ, corelat cu *valoarea științifică* a unei lucrări. Noțiunea de valoare științifică nu este formalizabilă, ci face parte din categoria aprecierilor intersubiective.

Dacă modificăm problema, în sensul că nu urmărim “valoarea” unei lucrări sau individ, ci a unui grup de lucrări sau de indivizi-autori, ceea ce este normal, pentru că avem de-a face cu indicatori statistici, obiecțiile menționate își pierd din pondere pe măsură ce grupul de entități evaluate este mai numeros.

Concluziile unei analize referitoare la o țară, o ramură a științei, o revistă (de exemplu, toate numerele dintr-un an) devin mai greu de combătut cu obiecțiile de mai sus. Dintre indicatorii statistici derivați, mai important este **factorul de impact** al unei reviste, definit ca număr mediu de citări raportat la numărul total de articole publicate într-un an. El se corelează cu importanța, cu prestigiul, cu utilitatea revistei respective. Dacă pentru o lucrare dată, impactul se poate afla relativ târziu, după publicare, când încep să se acumuleze citările în alte articole ulterioare, faptul că o lucrare dată a fost acceptată spre publicare de o revistă cu factor de impact mare, ai cărei referenți sunt exigenți din dorința de a menține acest nivel, reprezintă deja o apreciere foarte pozitivă pentru acea lucrare. Putem spune că factorul de impact al revistei reprezintă speranța (matematică) aferentă fiecărei lucrări publicate în acea revistă de a fi citată într-un an dat. *SCI* publică anual (într-un volum special, intitulat *Journal Citation Reports*) listele reactualizate cu factorii de impact ai tuturor revistelor existente în banca de date a ISI. O succesiune de ani cu factori de impact mult inferiori mediei este un motiv de scoatere a revistei din banca de date. Există o puternică competiție între revistele științifice dintr-o specialitate pentru a pătrunde și a se menține în banca de date a ISI și pentru a avea un factor de impact cât mai mare. În literatura scientometrică, revistele cuprinse în *SCI* sunt denumite “grupul principal” (mainstream journals), iar orice cercetător sau institut care dorește o vizibilitate și o credibilitate pe plan internațional urmărește să publice în aceste reviste.

În **CONCLUZIE**, evident, mai sunt multe întrebări și cercul lor se lărgeste neconținut. Este important de remarcat că răspunsurile, chiar imperfecte și probabilistice, oferite de scientometrie, reprezintă tot atâtea conexiuni inverse (feedback) foarte prețioase, care permit comunității științifice, atât cercetători, cât și factori de decizie, să aprecieze tendințele care apar și consecințele anumitor eforturi întreprinse.

BIBLIOGRAFIE

1. RISTEA A.-L., IOAN-FRANC V., POPESCU C. (2017). Metodica în cercetarea științifică. Repere metodologice și didactice pentru formarea cercetătorilor, Editura Expert, București.
2. SÂNDULESCU, Șt. E., PANAITESCU, I. (1996). Nevoia de scientometrie, în: *Academica*, nr. 4 (64).

DEMOLISHING MYTHS AND MISCONCEPTIONS ABOUT LEARNING FOREIGN LANGUAGES

¹Gerhard OHRBAND, ²Tim SCHNEIDER

^{1,2}Insam German School, Republica Moldova, Chișinău, str. Columna 131,
www.insam-school.md

Abstract

Foreign language acquisition is linked to many myths and misconceptions. In this article, the authors explore the most common of them and analyze them through the prism of their teaching experience of more than 15 years and specialized research.

Key words: language learning; education, stereotypes, foreign languages, motivation.

JEL CLASSIFICATION: I0, A

Language learning takes too much time; it should be a much faster process.

- I need to speak perfectly.
- The best period for quickly and efficiently learning a foreign language is during childhood, and I'm too old.
- I need to get rid of my accent and I cannot do it.
- I need to live in a foreign language environment to effectively learn a new language.

Do you remember the famous Jim Rohn quote? “*You are the average of the five people you spend the most time with!*” Specifically, that includes how we think about our own abilities, and about how to tackle difficult tasks like learning a foreign language.

Few of us have taken the time to review scientific studies on language acquisition; many foreign language instructors have not either. In a speech at Monash University, Australia¹⁴, Professor Farzad Sharifian mentioned the prevailing problem – that many native speakers teaching English abroad do not have any formal training in teaching methods. Nor have they studied the grammar of their native language thoroughly.

The German newspaper *Frankfurter Allgemeine Zeitung* reported a shocking study on April 17th, 2007. More than one thousand first-year native students enrolled in German language studies (to later become middle and high school teachers of German) participated:

“A grammar test at Bavarian universities has now highlighted blatant deficiencies in the German knowledge of its students. In a questionnaire for first-year students ..., for only ten percent, were the results “satisfactory” or better. More than two-thirds of the students did not have the grammar knowledge of fifth and sixth graders.”

Let us have a look at commonly held opinions on language learning:

“It takes too much time; it should be a much faster process”

John Lee Dumas from *EOfire* regularly warns his listeners (and guests): “Compare and despair”. Nonetheless, comparing ourselves to others seems to be an inbuilt, evolutionary mechanism. Even without other humans around, we constantly look for a base in our environment from which to gauge our performance. We also look to that same base to guide us in decision-making.

One frequent metric in language learning is how quickly we master a new language. This is a very tricky and easily self-defeating task.

Of course, we want to learn something as quickly as possible. Moreover, we want to tell others we reached our goals as quickly as possible. What do we typically brag about when speaking about foreign languages? We boast of how many languages we speak, and, how little time it took us to master the newest one.

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=VZ9bYHzM8NE&t=3990s> (retrieved February 28th 2017)

Who tests our language abilities? How do we know someone who claims to speak a certain language is actually fluent? What does fluency mean?

There is a lot of uncertainty in this area, as standardized language tests also do not necessarily correlate with real-life language proficiency. Students orient their learning efforts towards passing exams while neglecting other skills necessary for effectively using a language. Others perform more poorly in tests but obtain tangible results in talking to customers.

“I need to speak perfectly”

Few of us bother breaking down what perfection means in the context of language. Knowing all world capitals and flags by heart is a finite task, as new countries rarely appear; learning about all participants in a sports competition, too. “Perfection” is within reach. But what does perfection mean when we consider our own native language?

Are Donald Trump, George W. Bush, Marilyn Manson, Lady Gaga and others perfect speakers of English? Are they as perfect as contemporary and former intellectuals and writers? Or does language consist of a variety of open-ended scales for grammar, vocabulary, voicing, etc?

There are various estimates of how many words there are in different languages. The results vary a great deal, due to different methodologies of counting, and are often controversial in the scientific community and because superiority of language is often tied to nationalistic pride. What is not controversial is the fact that even university professors do not possess the “complete” standard vocabulary in their own native language, let alone the specific vocabularies in all fields of study and industry. (How well do you know terms used by pilots, ship captains, computer scientists, accountants, classical musicians, carpenters or rheumatologists?)

So you see, our quest for perfection will always lead to frustration. If even stellar intellectuals cannot achieve that in their own native language, who are we to self-sabotage over falling short of this unrealistic goal?!

Instead, from the beginning we should set clear goals regarding what we are planning to achieve and why.

We will return to that in the next chapter *“Strategy and goal-setting”*.

“The best period for quickly and efficiently learning a foreign language is during childhood.”

While this seems to be a very plausible argument, with many studies apparently supporting it, there are quite a few issues here.

Children learn their native languages in a fundamentally different way than most adults approach foreign languages. Have you heard of anyone who learned first to read and then to speak in his or her native language? On the other hand, who first memorized the alphabet and then produced sounds? Probably not. Children are granted yearlong periods of experimentation with sounds and grammar before “correct” sentences are expected from them. Adults are impatient and want perfection right from the beginning, becoming nervous when they cannot produce ideally structured sentences after “only three months”.

How can we then compare two completely different methods of learning?

Moreover, even if it were true, that the human brain is more malleable during childhood and adolescence: what are our options? Should we give up, or use it as an excuse for a lack of results? Maybe the latter stems not so much from our adulthood, but from the fact that we approach language learning the wrong way, that we do not use suitable strategies and techniques.

Worldwide, there are millions of students, quite unsuccessfully spending years and years of language instruction in public schools, or in what John Taylor Gatto would call, “weapons of mass instruction” committed to “dumbing us down”. On the one hand, there are many adults who achieve mastery of a foreign language later in life. One of my violin teachers started to learn Polish and Ukrainian in his late sixties, just to be able to travel to Poland and Ukraine and to give presentations on old instruments in the respective languages.

And, should we wait for a “definitive” scientific study on the matter before deciding whether to commit or not to a foreign language? Or should we rather heed the advice that the best moment to start something new is gone, and the next best moment is now?

“I need to get rid of my accent, and I cannot do it”

Who says we should speak without an accent? And in what accent should we speak? What is the “right” accent for English? Is it “Oxford English”, British Received Pronunciation (R.P.), or American standard pronunciation? Why not Australian, Jamaican or Indian English? All spoken by “native speakers” of English. Every person (native or non-native speaker) who speaks English, does so with an accent.

One tip I give my students in this regards is to look for eminent speakers who migrated to a respective country long ago. How accent-free do they speak say, German, after living decades in Germany? A typical result from this exercise is that it turns out to be almost impossible to find prominent migrants who are not somehow “betrayed” by their accents.

Of course, speaking “accent-free” or possessing a highly-valued accent may be desirable. In fact, in some cultures speaking clearly but having an accent can be a big advantage. Consider a large number of British actors and celebrities in the US. Using techniques explained further in the book will make speaking almost without an accent an attainable goal. But from the outset, a more realistic goal would be to strive for clear pronunciation, since a major function of language is to be understood by others. The “perfect” accent is just the icing on the cake.

“I need to live in a foreign environment to effectively learn a new language.”

From observation, this opinion is often a front for the following reality: “As long as I am still in my home country, I will not make great efforts, because a) I do not have the necessary environment to stimulate me, or b) the corresponding environment will force me to learn the new language lightning-fast.”

As with many similar opinions, it serves as a handy ego-defense when confronted with failure: “How could anyone possibly expect me to learn a new language at my age, especially not being in the respective country?”

It is a rationale for not putting in the necessary effort upfront.

In reality, there are many counterarguments for a) and b).

On the one hand, it may be easier and more effective to learn a foreign language in your home country. You can focus all your mental energy on the learning process, and do not need to worry about adapting to a new culture, new food, looking for apartments, etc. Then, the language environment we are in can greatly influence how we learn. Many languages are highly dialectal, increasing the risk that we need to learn two new languages in parallel: for example having to learn both Swiss German and standard German in a rural area of Switzerland.

On the other hand, being in the respective environment does not guarantee an automatic “language intake”, as many of us would prefer. The fate of many a migrant, not only in Europe, shows that people can live quite successfully for years in a foreign country without ever learning the host language.

CONCLUSIONS

Now that we lashed out against some of the most prevalent myths, having hopefully shaken the foundations of many beliefs held dear until now, let us turn to a systematic approach to building our language learning system.

BIBLIOGRAPHY

Steve Kaufmann’s *“The Way of the Linguist: A Language Learning Odyssey”* is an enticing and easy read for an evening or two. It contains both the author’s journey as well as thematic essays. All chapters are extremely short.

If you want to want to follow your suspicions about the rottenness of most of our current education system, John Taylor Gatto’s books are a must: *“Dumbing Us Down: the Hidden Curriculum of Compulsory Schooling”*, *“Weapons of Mass Instruction: a Schoolteacher’s Journey Through the Dark World of Compulsory Schooling”* and *“The Underground History of American Education”*. Although he taught English, the books are not specifically related to language learning. However, whether we like it or not, knowing the roots of a disease is often the first step in curing it. Similar books are Murray N. Rothbard *“Education: Free and Compulsory”* and Charlotte Iserbyt’s *“The Deliberate Dumbing Down of America”*.

INTERNATIONALIZATION OF ROMANIAN SCIENTIFIC RESEARCH THROUGH THE ADMINISTRATION OF DEDICATED INNOVATION PLATFORMS

¹*Cercetător, Alina Iuliana TĂBIRCĂ*

²*Dr., conf. univ., Valentin RADU*

³*Drd., Florin BRATILOVEANU*

⁴*Dr., conf. cercet., Corneliu GUȚU*

^{1, 2, 3}*Universitatea Valahia din Târgoviște, str. Aleea Sinaia nr. 13,
Târgoviște, România*

Telefon: +4 0245 213920; web site: www.valahia.ro

⁴*Academia de Studii Economice a Moldovei*

Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61

Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

Since 2015, there has been an increased interest, both political and regulatory, in the role of online platforms in Europe's digital economy. In this context, of rapid development we ask ourselves: "What value do online research platforms provide to Romanian researchers?"

The aim of this paper is to assess the main benefits and challenges in using and understanding a research platform from the researcher's point of view. Moreover we analyzed the main review papers on this matter and concluded that is a lack of knowledge and misunderstanding of the Romanian research platforms.

Key words: *research, platforms, digital economy*

JEL CLASSIFICATION: A14, I20

Innovation and research platforms are advocated as a promising way to find solutions to complex problems, such as those in agriculture and natural resource management. As social, economic and environmental problems grow ever more complex, researchers need to engage more actively with stakeholders, development practitioners and policymakers to explore, design and implement solutions (Schut et al. 2011; Calow et al. 2013). Innovation platforms offer them an opportunity to do so. Researchers are not necessarily part of innovation platforms. Platforms can work well without any research inputs, or with only peripheral involvement by researchers. But in recent years, interest in how innovation platforms can benefit, and benefit from, research has increased considerably.

Research questions:

How can research contribute to innovation platforms?

How can innovation platforms support research?

CONCLUSIONS

Research and innovation platforms contribute to one another. Research strengthens innovation platforms: their work is better informed, more systematic and more credible. Platforms can also strengthen research so it is more applied, more realistic, more acceptable, and more likely to be adopted. Instead of considering costs and risks of contributing to platforms, researchers might seek mutual benefits, so platforms help research fulfil its mission. Still, in Romania there's a lack of activities on the platforms due to the low number of researchers and the lack of interest of practitioners.

BIBLIOGRAPHY

1. Calow, R., Ludi, E. and Tucker, J. (eds). 2013. Achieving water security: Lessons from research in water supply, sanitation and hygiene in Ethiopia. Rugby, UK: Practical Action.
2. Schut, M., Leeuwis, C., van Paassen, A. and Lerner, A. 2011. Knowledge and innovation management in the policy debate on biofuel sustainability in Mozambique: What roles for researchers? *KM4Dev Journal* 7:45–64.
3. Tucker, J. 2008. Action research. *RiPPLE Information Sheet 3*, Addis Ababa: RiPPLE.
4. Research and innovation platforms available at <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08a3ee5274a31e00004d4/Brief3.pdf> accessed on September 2017

CONTRIBUȚIILE ÎNTEPRINDERILOR PUBLICE LA DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A STATULUI

Dr., conf. univ., Angela BOGUȘ

*Academia de Studii Economice a Moldovei,
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61,
Telefon: +373 22 22 41 28, www.ase.md*

Abstract

The role of public enterprises in the economic development of the world's states is significant. Although public enterprises have contributed substantially to economic growth, however, in the developed countries, their number has significantly decreased, thus pursuing two major objectives: supporting and encouraging the beekeeping sector, and, at the same time, liquidating the inefficient activities of public spending cuts. While in some states the activity was minimized, in others, public enterprises continue to play an important role in the state's economy.

*The presented article highlights a particularly important, current issue, which calls for a careful and permanent assessment of the activity of public enterprises. The purpose of this article is to synthesize the main contributions that public enterprises bring to the economy and society in general. In order to achieve this, methodological support, method of analysis, deduction, results of the financial monitoring of public enterprises for the year 2015, as well as the researches of foreign and native authors focused on the given problem were used. **Cuvinte-cheie:** întreprinderi publice, sector public, sector privat, furnizarea serviciilor publice, eșecuri guvernamentale, patrimoniul public, monopoluri naturale.*

Key words: *public, public sector, private sector, public service delivery, government failures, public patrimony, natural monopolies.*

JEL CLASSIFICATION: L32, H41

Activitățile economice realizate în cadrul oricărui stat sunt multiple și variate. Potrivit unor autori, acestea pot fi grupate în patru categorii:

1. **activități** profitabile și atractive pentru sectorul privat, realizate cu succes de către sectorul dat;
2. **activități** care sunt profitabile social, dar nu și atractive pentru sectorul privat, motiv pentru care sunt realizate de către stat: *construcția de infrastructură, irigații;*
3. **activități** profitabile pentru sectorul privat, dar dificil de a fi realizate (fie din necunoaștere sau fie din imposibilitate de a le realiza): *industria grea, înaltele tehnologii, ce implică enorme investiții de capital*, fiind realizate tot de către stat, cu sau fără ajutorul sectorului privat;
4. **activități** ce constituie monopoluri naturale și cărora statul le acordă protecție.

Se poate observa, că activitățile ce se înscriu în cea de-a doua, a treia și a patra categorie au fost trecute în sarcina întreprinderilor publice, cuprinzând o gamă largă de domenii extrem de variate. În așa fel, întreprinderile publice devin principala componentă a sectorului public, alături de întreprinderile mixte (bazate pe proprietatea de stat și privată) și cele controlate într-o măsură mai mare sau mai mică de către autoritățile publice.

Rolul întreprinderilor publice în dezvoltarea economică a statelor este unul major, mai ales în contextul în care serviciile acestora sunt dificil în a fi furnizate de către sectorul privat. Totodată, întreprinderile publice asigură legătura dintre interesele private și cele publice.

Totuși, importanța întreprinderilor publice în diverse societăți, a variat de la o perioadă la alta. Un interesul sporit pentru crearea și susținerea dezvoltării întreprinderilor publice se înregistrează după cel de-al doilea război mondial, când rolul statului în economie s-a intensificat enorm. Starea a fost cauzată de necesitatea de a înlătura deficiențele pieții și a promova dezvoltarea economică, a reduce șomajul în masă, precum și a asigura un control general asupra economiei naționale, prin alocarea de capital și tehnologii în domeniile strategice ale economiei. Unor întreprinderi publice, le-au fost acordate drepturi exclusive de monopol pentru diverse rațiuni de interes public: *asigurarea securității aprovizionării cu energie și apă, furnizarea serviciilor de*

importanță majoră pentru populație, precum: serviciile poștale și cele de telecomunicații, de teleradiodifuziune, transport aerian și maritim, servicii de asigurare etc.

Elementul definitoriu al întreprinderilor de stat îl constituie subordonarea față de autoritățile publice și care decurge din capitalul total sau majoritar pe care autoritățile îl dețin.

Prin urmare, caracteristica decisivă a întreprinderii publice este dată de supremația autorităților publice și dreptul pe care acestea îl au de a nu ține cont de exigențele de rentabilitate care determină strategia industrială și comercială a întreprinderilor private, pentru a le impune din contra, întreprinderilor publice o orientare care să corespundă propriilor scopurilor propriilor lor politici.

Totodată, prin intermediul întreprinderilor publice, statul realizează o activitate de întreprinzător. Noțiunea de „activitate de întreprinzător a statului” este atribuită întreprinderilor constituite de:

- organele de stat, care conform prevederilor legale sunt împuternicite să gestioneze patrimoniul de stat – întreprinderea de stat;
- organele administrației locale, împuternicite să gestioneze patrimoniul unităților administrativ teritoriale – întreprinderea municipală.

Întreprinderea publică se deosebește de alte persoane juridice cu scop lucrativ prin faptul că nu dispune de dreptul de proprietate asupra patrimoniului, el fiind transmis în gestiunea economică. În acest sens, întrucât întreprinderile publice, atât cele de stat, cât și cele municipale nu sunt proprietari care de sine stătător dispun de bunurile lor, respectiv nu au toate împuternicirile unui proprietar privind dispunerea de aceste bunuri, iar împuternicirile proprietarului bunurilor sunt limitate de legislație, din punct de vedere economic, *nu sunt eficiente*.

Deși susținătorii întreprinderilor publice au evidențiat în repetate rânduri avantajele și rolul hotărâtor pe care acestea l-au avut în anumite perioade, totuși, întreprinderile publice, au fost supuse și unor critici severe. Atacurile dure la adresa acestora s-au intensificat, în special, în anii 1980, fiind cauzate de o serie de factori negativi în activitatea întreprinderilor publice precum: ineficiența administrării, incompetența managerilor, creșterea gradului de corupție, supraangajările etc. Potrivit unor studii efectuate în diverse țări în curs de dezvoltare, statul rămâne a fi cel mai mare angajator, iar circa 60% din populația angajată activează în sectorul public. Tendințele negative ce s-au manifestat în perioadele respective în activitatea întreprinderilor publice au indicat spre gravele „eșecuri guvernamentale” și limitele pe care le au întreprinderile publice în dezvoltarea economică. Acești factori au determinat ca la nivel mondial, o bună parte din întreprinderile publice să fie înstrăinate, fie prin comercializare sau privatizare.

Aceste și alte motive au condus la faptul că spre sfârșitul anilor '80 să asistăm la o expansiune a sectorului privat și la o reducere a dimensiunilor sectorului public. Aceste inițiative aveau menirea de a realiza două obiective majore: să ofere mai mult spațiu sectorului privat pentru a deveni principala sursă de creștere economică, și, în același timp, generarea de noi venituri, lichidarea activităților ineficiente, reducerea personalului și altor costuri pentru sectorul public.

În timp ce în unele țări, importanța întreprinderilor publice s-a redus semnificativ, în altele, precum Republica Moldova, acestea continuă să aibă o prezență majoră, chiar dacă evoluția ultimilor ani demonstrează tot mai mult ineficiența administrării întreprinderilor în cauză. Rezultatele monitoringul financiar al **activității economico-financiare pentru anul 2015 a întreprinderilor de stat și societăților comerciale cu capital integral sau majoritar de stat** afectuat asupra 230 entități publice: **189 întreprinderi de stat și 41 societăți comerciale** reflectă o serie de tendințe negative în activitatea desfășurată de acestea, înregistrând pierderi considerabile.

Peste jumătate din numărul întreprinderilor de stat monitorizate indică o tendință de diminuare a capitalului propriu, iar 13 întreprinderi înregistrează o valoare negativă a acestuia. Situația în cauză este una alarmantă întrucât demonstrează un grad redus de autonomie financiară și o dependență financiară sporită față de creditorii. În asemenea condiții continuarea activității acestora fără o regândire a întregului sistem de administrare nu poate fi concepută.

Patrimoniul format din bunurile transmise întreprinderii în gestiune de către fondator (statul) este gestionat ineficient de către întreprinderile publice, activitatea desfășurată fiind nerentabilă. Autoritățile publice centrale trebuie în timp util să inițieze procedura de reevaluare a întregului patrimoniu al întreprinderilor de stat și al societăților comerciale de stat cu scopul determinării exacte a valorii acestuia și identificării bunurilor care nu sunt incluse în circuitul economic, în vederea asigurării valorificării acestora, identificării direcțiilor de eficientizare a patrimoniului deținut.

De-a lungul anilor, o serie de întreprinderi au fost înstrăinate. Deși privatizarea a apărut ca un element important al procesului de reformă economică, realitatea relevă că unele întreprinderi publice au fost falimentate intenționat cu scopul de a le privatiza la prețuri de nimic. Consecințele ar putea fi dezastruoase pe termen lung.

Totodată, se constată că multe dintre acestea desfășoară activități și prestează servicii impropriei specificului lor, deși, diversificarea activității desfășurate prin dezvoltarea unor genuri noi, care ar decurge direct din activitatea de bază este necesară și oportună.

În pofida evoluțiilor negative ale activității întreprinderilor, a pierderilor considerabile înregistrate și a unui trend de diminuare a profitului net, un șir de întreprinderi publice reflectă un **salarium mediu lunar substanțial**, sursele de majorare a sporurilor salariale deseori nefiind clare. Fondatorii și membrii consiliilor de administrație ridică remunerări impunătoare, care realmente necesită a fi corelate cu rezultatele obținute.

În țara noastră întreprinderile publice reprezintă un instrument ineficient al dezvoltării întrucât:

- statul nu le acordă misiuni puternice de dezvoltare;
- sunt adesea conectate cu obiective care nu au legătură directă cu dezvoltarea economică, socială.

În asemenea condiții continuarea activității acestora fără o regândire a întregului sistem de administrare nu poate fi concepută.

În **CONCLUZIE** putem menționa, că importanța întreprinderilor publice pentru economia unui stat nu poate fi neglijată nici azi, mai ales ținând cont de dificultățile pe care le întâmpină sectorul privat în furnizarea unor servicii de importanță majoră. Ele continuă să dețină roluri semnificative în multe țări, în special, în cele în curs de dezvoltare, dar și în unele țări dezvoltate. *În același timp, susținerea de către stat a întreprinderilor publice și a monopolurilor de stat poate produce discriminări între acestea și întreprinderile private.* Politica statului în acest sens, pentru a nu admite atitudine discriminatorie, trebuie să fie adecvată pentru atingerea obiectivelor, să reflecte foarte clar regulile de funcționare a acestora și să nu admită un tratament preferențial în politica de concurență.

BIBLIOGRAFIE

1. A., Boguș, M., Ignat Evaluarea eficienței entităților publice din Republica Moldova, Chișinău, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, martie, 2017;
2. O. H. Maican, Statutul legal al întreprinderilor publice și monopolurilor comerciale în Uniunea Europeană. În www.tribunajuridica.eu/arhiva/An3v1/art5
3. Public Enterprises: Unresolved Challenges and New Opportunities, Publication based on the Expert Group Meeting on Re-inventing Public Enterprise and their Management, New York, United Nations, 2008;
4. Rezultatele monitoringul financiar al **activității economico-financiare pentru anul 2015 a întreprinderilor de stat și societăților comerciale cu capital integral sau majoritar de stat**;
5. Raportului Ministerului Economiei privind administrarea și deetatizarea administrării publice pentru anul 2011;

ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY UNDER THE IMPACT OF GLOBALIZATION

PhD., lecturer, Raluca STOICA

*Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Bulevardul Carol I, Nr.11, 700506, Iași, România
Tel.: 0232 20 1000, E-mail: contact@uaic.ro*

Abstract

The aim of the paper is to study the ways in which business English students can achieve proficiency in English by the use of communication skills. In the context of globalization, due to the increasing interaction of people and new cultures, communicative approach is essential for future economists.

Key words: *proficiency, globalization, communication, business English students*

JEL CLASSIFICATION: Z13

Introduction

The impact of globalization can be best seen in the century we live in. Nowadays, economists and other professional people cannot face all the daily challenges with a view to the inevitable interaction with foreign people, in which case – communication is the key.

If we assess that English is *a bridge language, a lingua franca or a global language* that helps future economists deal with situations in which they have to meet clients from abroad, negotiate something, travel for business, socialize with other businessmen, give presentations, attend conferences, talk on the phone and so on, then people who will work in the business field cannot survive in all the above mentioned challenges. Thus, business English students ought to be aware and ready to acquire a high level of proficiency, in other words, master the English language. The question is how long does it take to become proficient. The answer rests on the effort needed to reach the desired level.

Thus, most of the business English students have a good base of general English and many of them have a B1, B2 or even C1 diploma. This is the reason for which they find much easier the acquisition of the specific business vocabulary, improve their writing, reading, listening and speaking skills.

According to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) students who have such a diploma can easily understand an extended speech, read articles, texts and contemporary literary prose, can interact with native speakers with a degree of fluency, can give reasons and explanations, can offer clear, detailed descriptions on a wide range of subjects and write detailed texts. In the following chart, we have represented the progress in proficiency, where they are grouped into three broad categories:

- Basic user: A1 and A2;
- Independent user: B1 and B2;
- Proficient user: C1 and C2.

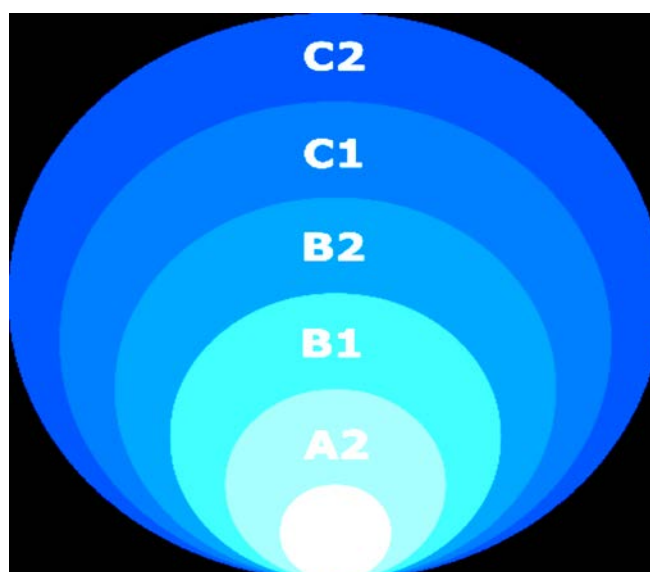

Figure 1. CEFR Common Reference Levels

<https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/168074a4e2>

Methods

"Knowing English is like possessing the fabled Aladdin's lamp, which permits one to open, as it were, the linguistic gates to international business, technology, science, and travel. In short, English provides linguistic power". (Kachru, 1986, p. 1) This is why, in the following paragraphs, we shall emphasize how one (business English students, in our case) can reach a high level of English language proficiency by the help of communication, taking into consideration that people have to master many other subskills, which together form the communication competence, a skill that makes the utterance production possible.

In this respect, Richards and Rodgers (2001) identify four characteristics of a communicative view of language. Thus, language is a system for the expression of meaning; the structure of language reflects its functional and communicative uses; the primary units of language are not merely its grammatical and structural features, but categories of functional and communicative meaning as exemplified in discourse and finally, the primary function of language is for interaction and communication.

Even if one wants to focus on communication and get a specific fluency in conversation, all the other skills (reading, writing and listening) are important. In this respect, Roger Jones argues that if grammar is the mortar of a language, then vocabulary represents the bricks and one cannot have one without the other. In this respect, "some people make the mistake of thinking that the best way to progress in a language is to learn lists of words and become the equivalent of a speaking dictionary." (Jones, 1993, p. 45)

In fact, communication has always been an important part of the English language teaching and we can notice how much it developed in the last decade. In the old methodologies, communicating meant "repeating after the teacher, reciting a memorized dialogue, or responding to a mechanical drill". (Shrum and Glisan, 2000, p. 26) Nowadays, the theory of communicative competence offered new paths for the development of the communicative syllabuses, heading towards task-based syllabuses and methodologies. Thus, fluency became a goal for speaking courses and this can be developed through the use of information-gap and other tasks that involve negotiation, interaction, feedback and the use of communication strategies that require learners to attempt real communication despite limited proficiency in English. In doing so, the teacher and other learners provide support for the oral practice and assisted performance that help develop speaking skills, states Thornbury (2012).

Swain (2000), proposed that successful language acquisition requires not only comprehensible input, but also comprehensible output; in other words, language produced by learners that can be understood by other speakers of the language. Swain emphasized that when learners have to make efforts to ensure that their messages are communicated, this makes them better realize the gap between their production of the proficient speakers.

The teaching of speaking must target the following learning outcomes: "acquiring a working knowledge of (those features of) the language systems that underlie a proficient speaker's communicative competence; achieving the capacity to enlist knowledge, in real time, in the production of fluent, intelligible, interactive, and contextually appropriate speech; learning to deploy a range of copying strategies so as to achieve an acceptable degree of communicative competence with an only partially developed knowledge base and/or performance capacity". (Thornbury, 2012, p. 198)

Moreover, scholars like Harmer identify and list a variety of approaches that need to be taken into consideration when talking about communication: *the situational approach*, where typical contexts for specific speech events, such as ordering a meal or buying a train ticket, determine the choice of language items presented and practiced; *the speech act approach*, where specific speech acts form the main focus; *the skills and strategies approach*, where the speaking skill is broken down into a number of subskills and strategies, such as opening and closing conversation, turn taking, interrupting; *the genre approach*, which focuses on the social purposes of speaking and the way its associated genres, such as narrating, giving a presentation, are structured and configured for different registers; *the corpus-informed approach*, which draws on corpora of spoken language to identify its particular syntactic and lexical features, such as ellipsis.

CONCLUSIONS

Communicating in a language is often synonymous with knowing a language. Thus, "Can you speak Japanese?" is seen in contrast: the ability to speak a L2 is seen in opposition with the ability to read or write in that specific language.

Knowing a language (with its grammar and vocabulary) and being able to speak it fluently in real-time interaction are two very different things, as Thornbury (2012) states. We shall conclude stating that knowledge transfers automatically into behaviour and this view is still persistent, continuing to influence language teaching.

REFERENCES

1. Burns, A. and Richards J. C., *The Cambridge Guide to Pedagogy and Practice in Second Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012;
2. Donough Mc, J. and Shaw, C., *Materials and Methods in ELT*, Blackwell Publishing, Oxford, 2003;
3. Harmer, J., *The Practice of English Language Teaching*, Pearson, London, 2007;
4. Jones, R., *How to Master Languages*, Plymbridge House, Plymouth, 1993;
5. Kachru, B.B., *The Alchemy of English*, Pergamon Press, Oxford, 1986;
6. Richards, J.C. and Rodgers, T. S., *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001;
7. Shrum, J. and Glisan, E., *Teacher's Handbook: Contextualized Language Instruction*, Heinle & Heinle, Boston, 2000;
8. Swain, M., The output hypothesis and beyond: mediating acquisition through collaborative dialogue. In Lantolf, J. P.(ed.), *Sociocultural Theory and Second Language Learning*. Oxford University Press, Oxford, 2000, 97-114;
9. Thornbury, S., Speaking instruction. In Burns, A. and Richards J. C. (ed.), *The Cambridge Guide to Pedagogy and Practice in Second Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, p. 198-206;
10. Widdowson, H. G., *Teaching Language as Communication*, Oxford University Press, Oxford, 1990.

UNELE ASPECTE VIZÂND NECESITATEA INDIVIDUALIZĂRII CRIMINOLOGICE A PEDEPSEI PENALE

Drd., lector universitar, Djulieta VASILOI

*Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Str. Voluntarilor 8/3
mun. Chișinău, Republica Moldova,*

Telefon: +373 22 47 04 18; e-mail: criminology_md@mail.ru

Abstract

Criminal punishment is the most severe of the sanctions that apply to those committing crimes. The interest in applying it by courts, and in particular the criteria for determining the concrete punishment, is steadily increasing. The process of determining the category and amount of punishment is lengthy and requires a thorough analysis of all real and legal aspects so that the perpetrator is eventually chosen with a fair punishment. In the process of individualisation, the court must take into account a number of circumstances that may contribute to the determination of a just punishment. At the same time, the involvement of the criminologist specialist in this operation is by far a necessity.

The purpose of the research is to scientifically justify the need to carry out criminological individualization of criminal liability and punishment.

The research methods used in the research of this subject are of the most varied, but especially the case study method, observation method, dialectical method, etc.

Results. In our observations, we have come across a mismatch between the technical-legislative formulation of the text in Art. 75 CP of the Republic of Moldova, in particular the following passage: "When determining the category and term of the penalty ...", where "the category" implies either the fine, community service or imprisonment, "but the term" explains only the prison sentence ". It would appear that the court will no longer proceed to assess the amount of other punishments, or this is precisely the purpose of the provision in Art. 75 HP of RM.

Key words: punishment, offense, individualization, criminal liability, courts, sanction

JEL CLASSIFICATION: K 14

Pentru ca pedeapsa să-și poată îndeplini funcțiile care îi sunt atribuite în vederea realizării scopului sau, al legii și al politicii penale, ea trebuie să corespundă gravității infracțiunii și nevoilor de îndreptare ale infractorului. Acest principiu presupune aplicarea sancțiunilor de drept penal – pedepse, măsuri de siguranță și măsuri educative.

Principiile fundamentale ale fiecărei ramuri de drept apar ca trăsături caracteristice, definitorii pentru autonomia respectivei ramuri în cadrul sistemului dreptului. Sunt reguli de drept care se oglindesc în toate normele și instituțiile care alcătuiesc ramura de drept în care acționează.

Caracterizarea unor principii ca fiind fundamentale servește la deosebirea lor față de alte principii care nu au acest caracter. Principiile fundamentale sunt reguli de drept cu incidența generală și absolută care nu pot fi nesocotite de alte principii.

Referințe istorice privind individualizarea pedepselor. Preocuparea pentru asigurarea caracterului individualizat al pedepsei în raport cu persoana infractorului s-a afirmat, ca orientare de bază în politica penală, abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca rezultat al progreselor realizate în domeniul criminologiei și științelor umaniste. În dreptul antic și în evul mediu s-a manifestat mai curând preocuparea de a asigura caracterul intimidant al pedepsei. De-abia în dreptul modern problema individualizării pedepsei s-a pus în mod practic ca problemă de politică penală și tot în această epocă a fost pus în circulație însuși termenul de individualizare a pedepsei.

Putem să apreciem că, individualizarea judiciară este o operație care revine instanței de judecată în a determina concret pedeapsa în fiecare caz dedus judecării. Constă în stabilirea și aplicarea pedepsei pentru săvârșirea infracțiunii pentru care acea pedeapsă este prevăzută, prin adaptarea pedepsei la cazul individual, ținând seama de gradul de pericol social concret al faptei și de pericolozitatea infractorului. Pedeapsa astfel stabilită este expresia justiției în soluționarea conflictului de drept penal respectiv, ea reprezintă antecedente de drept penal pentru condamnat și este consemnată în cazierul judiciar, independent de durata pedepsei efectiv executate, care poate fi

mai redusă, ca urmare a grațierii sau liberării condiționate. Realizarea individualizării judiciare implică utilizarea unui complex de cauze de agravare și de atenuare a pedepsei, care alcatuiesc mecanismul individualizării.

Pericolul social concret al infracțiunii se regăsește în măsura juridică adoptată de instanța judiciară constând în înlăturarea sau înlocuirea răspunderii penale (întrucât fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni) sau în condamnarea infractorului (deoarece fapta prezintă un pericol social ridicat, fiind necesară aplicarea pedepsei penale ca măsură de constrângere și reeducare a infractorului) [4].

Instanțele judiciare apreciază fapta concretă, condițiile și forma de săvârșire, atitudinea infractorului înainte și după săvârșirea faptei, stăruința depusă pentru înlăturarea rezultatului, limitele pedepselor și cu toate că aceasta este prevăzută de legea penală vor aprecia dacă fapta prezintă acel grad de pericol social care să o califice ca fiind infracțiune. În acest sens, în cadrul aceluiași tip de infracțiuni (furt) se va constata faptul că pericolul social concret diferă de la o faptă concretă la alta, din cauza condițiilor specifice de producere, a mijloacelor adoptate, a scopului și mobilului urmărit precum și a circumstanțelor personale și a conduitei infractorului [3, p.116]. În acest caz numai judecătorul poate stabili gradul concret de pericol social al unei sau a altei infracțiuni de același fel. Art. 75 CP al RM [1] stabilește criteriile generale ale individualizării pedepsei penale, astfel: ”Persoanei recunoscute vinovate de săvârșirea unei infracțiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea specială a prezentului cod și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a prezentului cod.

La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infracțiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuază ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia”. Această prevedere legală este luată în considerare de instanța de judecată în fiecare caz particular de individualizare a pedepsei penale, prin chiar enumerarea criteriilor astfel: ”La stabilirea pedepsei, instanța judecătorească ia în vedere criteriile enumerate de art. 75 CP [1] al RM și anume:

- gravitatea infracțiunii comise.
- de persoana celui vinovat care anterior nu a fost judecat, vârsta tânără, un copil minor la întreținere;
- de circumstanțelor atenuante:
- circumstanțelor agravante;”

Delimitarea cadrului abstract al infracțiunii-tip va fi contrazisă de conținutul concret și împrejurările în care fapta a fost săvârșită reducându-i gravitatea proprie.

Pericolul social concret este diferențiat de la infracțiune la infracțiune datorită elementelor componente ale acțiunii-omisiunii cât și a circumstanțelor reale de producere a efectelor vătămătoare. Ponderea diferită în cadrul raportului concret dintre aceste elemente condiționează înlăturarea caracterului penal al faptei de producerea unui efect vătămător minim care poate fi îndreptat chiar fără aplicarea unei pedepse, respectiv, prin aplicarea sancțiunii contravenționale.

Ca să înțelegem mai bine mecanismul de apreciere a pericolului social concret al unei infracțiuni, de către instanța de judecată, este necesar de a prezenta pașii pe care îi urmează aceasta în procesul de determinarea a gradului de pericol concret, cu accent pe contribuția studiilor și rezultatelor criminologice în realizarea acestui process.

Așa dar, legea penală ne prezintă în acest sens reglementarea prevăzută în art.15 CP [1] „Gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă”. Reieșind din aceste prevederi în afară de a enumera câteva criterii determinate care stau la baza evaluării judecătorești a pericolului social al unei fapte, completăm cu unele referiri la aprecierile date de criminologi în completarea tabloului real al constatării fiecărui aspect al infracțiunii săvârșite și al persoanei care a săvârșit-o.[4].

Astfel:

a) modul și mijloacele de săvârșire a faptei. În cadrul acestui criteriu este necesar să se aibă în vedere, printre altele, modul cum a fost pregătită fapta, săvârșirea acțiunii pe ascuns sau pe față, săvârșirea unui singur act ilicit ori a mai multor acte infracționale. Un pericol social accentuat ar mai putea fi relevat și de cauzele și condițiile ce l-au determinat pe făptuitor să comită infracțiunea, precum și utilizarea de către infractor a unor instrumente, (arme, substanțe otrăvitoare) ori mijloace (incendii, explozii) apte prin natura lor să producă urmări grave.

b) scopul urmărit de făptuitor. Uneori, prin săvârșirea faptei se urmăresc scopuri dușmănoase, egoiste sau josnice (de exemplu comiterea sau acoperirea comiterii altei infracțiuni). Alteori, făptuitorul poate comite fapte pentru satisfacerea unei nevoi imperioase (de exemplu procurarea unui medicament care îi este absolut necesar). Este evident că pericolul social al faptei va fi mai mare în primul caz decât în cel de-al doilea.

e) împrejurările în care fapta a fost comisă. Este vorba de un ansamblu de date, stări sau situații care laolaltă au creat ambianța - de o anumită semnificație specifică sub raportul gradului de pericol social - în care a avut loc săvârșirea faptei. În cadrul acestui criteriu ar putea fi luate în considerare: timpul și locul comiterii; precauțiile luate de făptuitor pentru a zădărnici descoperirea faptei și a împiedica identificarea sa; neluarea de către organele în drept, a unor măsuri (de pază, de verificare etc.) ce ar fi putut împiedica, practic, săvârșirea infracțiunii.

f) urmarea produsă ori care s-ar fi putut produce. Textul are în vedere urmările concrete, indiferent de natura lor, patrimonială, organizatorică, politică, morală, pe care fapta săvârșită fie le-a produs efectiv, fie era susceptibilă să le producă, dacă anumite împrejurări independente de făptuitor, nu ar fi împiedicat, survenirea lor. În cadrul infracțiunilor îndreptate împotriva patrimoniului, valoarea mică a prejudiciului cauzat poate constitui, dacă nu este asociată unor împrejurări cu caracter agresiv, un indiciu semnificativ al unei pericolozități sociale reduse.

g) persoana și conduita făptuitorului. Luarea în considerare a persoanei infractorului la individualizarea pedepsei aplicabile persoanei fizice este de esența însăși a acestei operațiuni, care presupune alegerea și determinarea concretă a pedepsei în raport cu trăsăturile specifice ale persoanei infractorului, de această concordanță depinzând eficiența funcțională a pedepsei aplicate.

Individualizarea pedepsei în raport cu persoana infractorului implică cercetarea și evaluarea unor multiple date privind: starea psiho-fizică a infractorului (aptitudinea acestuia de a înțelege caracterul acțiunilor sau inacțiunilor sale, aptitudinea care poate fi mai slabă ori mai activă, capacitatea de autodirijare, capacitatea infractorului de a percepe și de a gândi, emotivitatea, temperamentul și caracterul său, reacția față de o anumită sancțiune penală etc.); vârsta infractorului, experiența de viață a acestuia; atitudinea față de muncă, dacă are familie sau persoane în întreținerea sa și cum își îndeplinește îndatoririle față de acestea etc.); antecedente judiciare și sociale ale infractorului; atitudinea infractorului după săvârșirea faptei, exprimată concret ca atitudine față de victimă (dacă a manifestat o atitudine inumană sau din contra, i-a acordat asistență, dacă a reparat prejudiciul etc.) și față de organele penale (dacă și-a recunoscut vinovăția, dacă a regretat sincer fapta sau a avut o atitudine indiferentă ori de sfidare etc).

Așadar în legătură cu persoana făptuitorului, menționăm că instanța trebuie să aprecieze inculpatul nu numai sub aspect psiho-fizic, ci luându-se în considerare atât trăsăturile de caracter și temperamentul său, starea sa de sănătate fizică și mentală cât și măsura integrării sale sociale (modul în care muncește și se comportă la locul de muncă, în familie și, în general, în societate, felul său de viață etc). Vârsta înaintată, lipsa experienței de viață sau nivelul de cultură scăzut ar putea releva, eventual, un grad de pericol social mai puțin ridicat.

Cât privește conduita făptuitorului, este de observat că, pentru evaluarea gradului de pericol social, interesează atât comportarea sa dinaintea săvârșirii faptei (absența sau prezența antecedentelor penale), cât și conduita lui de după comiterea acesteia (dacă a regretat sau nu fapta săvârșită, dacă a reparat sau a încercat să repare prejudiciul cauzal). [4]

Totodată considerăm că această operațiune este de nivelul și specificul unui criminology, care în urma întocmirii unui raport complet, ar putea ajuta instanța de judecată în luarea unei hotărâri echitabile.

Natura infracțiunii săvârșite și antecedentele penale ale făptuitorului nu constituie o piedică, de principiu, în aplicarea prevederilor art. 15 C.P. [1]; ponderea lor în caracterizarea gradului de pericol social al faptei poate fi apreciată numai în complexul tuturor datelor, stărilor, situațiilor și împrejurărilor susceptibile să contribuie eficient la evaluarea acestuia [2, p.73].

CONCLUZIE

Bunăoară putem concluziona că cu toate că legea penală pune în sarcina instanței de judecată aprecierea tuturor împrejurărilor săvârșirii unei infracțiuni la individualizarea răspunderii penale și pedepsei penale, totuși aceasta nu dispune de instrumentariu corespunzător pentru a efectua această operațiune complex. Or numai un specialist în domeniul criminologiei va putea da o apreciere predictibilă atât în ce privește șansele de recidivare cât și durata necesară pentru corectare. Astfel sugerăm necesitatea criminologică de individualizare a răspunderii penale și pedepsei penale.

BIBLIOGRAFIE

1. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003
2. Ponta V., Nemeș R., Mitroi Mihai, Drept penal. Partea generală, București 2004.
3. Stănoiu Rodica-Mihaela, Griga Ioan, Dianu Tiberiu, Drept penal. Partea generală, Editura Europa Nova, București, 1999
4. Vasiloi Dj. Analiza criminologică a pericolului social al infracțiuni. În: Legea și viața. Chișinău, 2009, august, p.48-49.

УСЛОВИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ (ДЕЛИКТНОЙ) ОТВЕТСТВЕННОСТИ ВСЛЕДСТВИЕ НАРУШЕНИЯ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ

Вероника ТОКАРЕНКО

Молдавская Экономическая Академия,
Республика Молдова, Кишинэу, ул. Бэнулеску-Бодони, 61,
Тел. (+373 22) 22 41 28, www.ase.md

Abstract

The first is that privacy helps individuals maintain their autonomy and individuality. People define themselves by exercising power over information about themselves and a free country does not ask people to answer for the choices they make about what information is shared and what is held close. At the same time, this does not mean that public policy should shield people from the costs of their choices. Privacy allows our many cultures and subcultures to define for themselves how personal information moves in the economy and society. A second reason that privacy is important is because of its functional benefits. This area has been especially slippery for policy-makers because they have often use the term privacy to refer to one or more of privacy's benefits. Methods: analytical, historical. Conclusion: Privacy covers many things. It protects the solitude necessary for creative thought. It allows us the independence that is part of raising a family. It protects our right to be secure in our own homes and possessions, assured that the government cannot come barging in. Privacy also encompasses our right to self-determination and to define who we are. Although we live in a world of noisy self-confession, privacy allows us to keep certain facts to ourselves if we so choose. The right to privacy, it seems, is what makes us civilized.

Key word: public policy, policy-makers

JEL CLASSIFICATION: K00, K15

Право на неприкосновенность частной жизни относится к числу основных прав человека.

«Неприкосновенность» – сохранение в целости, защищенность от всяких посягательств со стороны кого-либо. Неприкосновенность частной жизни устанавливает запрет любых форм произвольного вмешательства в частную жизнь со стороны государства и гарантирует защиту государства от такого вмешательства со стороны третьих лиц. Различают четыре основных типа неприкосновенности частной жизни (иначе типа приватности):

- физическая или телесная неприкосновенность – фактически совпадает с правом на личную неприкосновенность, но ограничивается сферой действия – сферой частной жизни, предполагает запрет на произвольное медицинское вмешательство и тестирования различного рода;
- территориальная неприкосновенность защищает от любых посягательств жилище;
- коммуникационная неприкосновенность защищает от посягательств на все средства коммуникации (почта, телефон, телеграф, электронная почта, Интернет), подразумевает право на установление коммуникаций без вмешательства и цензуры, включает право на собственно физическую неприкосновенность сообщений;
- информационная неприкосновенность ограничивает доступ к личной информации и персональным данным, защищает информационный суверенитет личности, как возможность человека самостоятельно решать, какую личную информацию и в каких пределах он готов открыть.

Согласно общепринятому в цивилистике подходу, осуществление субъективного права есть реализация его содержания, т.е. тех возможностей, которые предоставлены обладателю субъективного права законом или договором. Поскольку право на неприкосновенность частной жизни, как всякое субъективное гражданское право,

представляет собой совокупность юридически обеспеченных возможностей, т.е. правомочий, оно осуществляется путем реализации этих полномочий.[1, с. 263]

Нарушения неприкосновенности частной жизни носят характер деликтных правонарушений, вызывающих возникновение обязательств из причинения вреда.

В законодательстве, судебной практике и научной доктрине разных стран подход к теории деликта значительно различается. В праве Великобритании и США, согласно сингулярной теории деликта, для классификации определенного поведения в качестве деликта, являющегося нарушением неприкосновенности частной жизни (*invasion of privacy*), необходимо, чтобы данное поведение законом признавалось деликто-образующим, и за него предусматривалась правовая ответственность. Условия возникновения ответственности за каждую форму поведения, образующего деликт, могут отличаться, однако общие условия возникновения такой ответственности характерны как для права Великобритании и США.

Как известно, их всего четыре: совершение правонарушителем действий, неправомерно ограничивающих или умаляющих неприкосновенность частной жизни пострадавшего; наличие негативных последствий этих действий для пострадавшего, то есть вреда; причинно-следственная связь (разумная предвидимость) наступления таких негативных последствий в результате совершения таких действий; вина причинителя вреда. [2, с. 31]

Рассматривая общие условия возникновения ответственности применительно к деликтам, направленным против неприкосновенности частной жизни, следует сделать несколько замечаний.

1. Первое условие возникновения деликтной ответственности – совершение правонарушителем определенных действий в отношении потерпевшего. Здесь необходимо оговориться, что, во-первых, речь должна идти как о действиях, так и о неправомерном бездействии (несовершении необходимых действий). Например, нарушением неприкосновенности частной жизни в Великобритании считается непредоставление (умалчивание, сокрытие) государственными органами сведений частного характера субъекту этих сведений, в случае, когда такое право у него существовало, даже если он об этом не знал.[3, с. 19-25] В данном случае право на неприкосновенность частной жизни конкретизируется правом каждого на доступ к информации о своей частной жизни, в том числе к своим персональным данным. Очевидно, что бездействие властей в форме, например, непредоставления сведений лицу, воспитывавшемуся в детском доме, о том, что у него есть брат или сестра (о чем он не мог знать, хотя имел такое право) является нарушением его права на уважение личной и семейной жизни в смысле ст. 8 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. [4]

Правовые исследователи также прямо указывают на то, что условием возникновения деликтной ответственности могут являться как действия, так и бездействие причинителя вреда. [5, с. 329]

Вторым уточняющим замечанием является то, что действия (бездействие) причинителя вреда должно носить неправомерный (противоправный) характер.

2. Следующим общим условием возникновения деликтной ответственности в результате совершения нарушений неприкосновенности частной жизни является наличие негативных последствий для потерпевшего, т.е. вреда. Как в англо-американском, так и в континентальном праве бремя доказывания наличия вреда лежит на истце. Во многих случаях вред, причиненный нарушением неприкосновенности частной жизни, носит неимущественный характер (моральный вред). Это относительно новая для гражданского права категория, что затрудняет эффективное применение институтов, гражданско-правовой защиты, когда последствием нарушения неприкосновенности частной является моральный вред.

3. Третьим общим условием возникновения деликтной ответственности в результате нарушения неприкосновенности частной жизни является, причинно-следственная связь между поведением нарушителя и возникшими в результате этого вредом у пострадавшего.

Как в англо-американском, так и в континентальном праве бремя доказывания причинно-следственной связи лежит на истце. В-английском и американском праве при наличии, последствий нарушения неприкосновенности частной жизни в виде только) морального вреда на правила о причинно-следственной-связи влияет форма вины. При умышленном причинении вреда (intentional tort) в судебной практике применяется следующее правило: преднамеренные вредные действия всегда находятся в до статочной-связи с наступившим результатом, то есть если определенный результат мыслился как желаемый, он с точки зрения причинно-следственной связи никогда не может быть сочтен слишком отдаленным.[6, с. 423]

В отношении нарушений права на неприкосновенность частной жизни, совершенных по неосторожности (negligent tort), принцип отдаленности вреда означает, что основания возникновения деликтной ответственности имеют место только в случае, если страдания потерпевшего являются прямым последствием действий (бездействия) нарушителя, либо предвидимым последствием, когда они возникают опосредованно. Предвидимость вреда в случае его опосредованного характера подразумевает, что разумный человек может предполагать возникновение у потерпевшего вреда в результате определенного поведения правонарушителя. В английской правовой доктрине в этом случае говорят о существовании у причинителя вреда обязанности соблюдения необходимой осторожности по отношению к потерпевшему.

Поясним принципы отдаленности и предвидимости на примере. Ответчик посылает по почте истцу незапечатанное письмо, содержащее сведения о частной жизни последнего. Письмо оказывается прочитанным не в меру любопытным дворецким истца, в результате чего происходит нарушение семейной тайны. В данном случае истец не имеет оснований для возникновения деликтной ответственности со стороны ответчика, так как вред слишком отдаленный. То есть, с одной стороны, нарушение семейной тайны и возникшие в связи с этим страдания не являются прямым следствием посылки письма ответчиком. С другой стороны, разумный человек, хотя и счел бы легкомысленным со стороны ответчика не запечатать конверт, не мог предвидеть, что чей-либо дворецкий прочтет личное письмо своего хозяина, так как это не входит в круг его обязанностей.

Тем не менее, в похожем случае, когда подобное письмо было вскрыто и прочитано мужем истицы, в связи с внешним сходством конверта ошибочно принявшем его за предвыборную агитацию, основание возникновения деликтной ответственности возникает. Хотя в данном случае вред не является прямым следствием посылки письма ответчиком, разумный человек мог предвидеть, что конверт из-за своего внешнего облика может быть принят не за то, чем он на самом деле является, а потому вскрыт другим лицом. В данном случае вред не является слишком отдаленным.

В континентальной правовой доктрине причинно-следственная связь поясняется следующим образом: противоправное действие должно быть необходимым условием наступления страданий и его главной причиной. Одни исследователи полагают, что для существования причинно-следственной связи поведение нарушителя должно с неизбежностью повлечь причинение вреда; другие отмечают, что достаточно, чтобы оно хотя бы обусловило конкретную возможность его наступления. [1, с. 265]

4. Четвертым общим условием возникновения деликтной ответственности за нарушение неприкосновенности частной жизни является наличие вины нарушителя, поскольку деликты, направленные против неприкосновенности частной жизни, не подпадают под положения о деликтной ответственности, наступающей независимо от вины, ни в англо-американском, ни в континентальном праве.

В англо-американском праве наличие вины в действиях ответчика должно быть доказано истцом. Важно, что, если определенная форма вины является обязательным условием возникновения конкретного деликта, нарушающего неприкосновенность частной жизни (например, вина в форме умысла при нарушении спокойствия (intrusion upon

seclusion) — одним из деликтов, нарушающих неприкосновенность частной жизни в американском праве), то при совершении данного нарушения по неосторожности правовая ответственность за него не наступает.

Классификация нарушений неприкосновенности частной жизни необходима для четкого понимания того, какие из них являются деликтами и могут повлечь за собой правовую ответственность нарушителя. В качестве основы такой классификации целесообразно обратиться к американскому праву, где уже с 20-х годов прошлого столетия Американским институтом права (American Law Institute) проводится систематизация судебной практики по различным сферам права, находящая свое воплощение в издаваемом им Своде законов (Restatement of the Law). В Своде законов по вопросам деликтов (Restatement of the Law, Second, Torts, 1977) деликтам, нарушающим неприкосновенность частной жизни, посвящен § 652. [6]

В нем в качестве общего принципа провозглашается, что тот, кто нарушает право на неприкосновенность частной жизни другого лица, несет ответственность за возникающий в результате этого вред интересам этого лица. Далее поясняется, что неприкосновенность частной жизни может быть нарушена четырьмя способами, образующими деликты: неоправданное вмешательство в уединение другого лица; незаконное использование имени или изображения другого лица; неоправданное предание гласности сведений о частной жизни другого лица; неоправданное выставление другого лица в ложном свете в глазах общественности. Эта классификация нарушений неприкосновенности частной жизни, используется как руководство в судебной-практике США, и ее придерживаются правоведы в научной литературе.

Таким образом, с определенными оговорками все четыре общих условия возникновения деликтной ответственности применимы к нарушениям неприкосновенности частной жизни как в англо-американском, так и в континентальном праве. Вместе с тем, в англо-американском праве для возникновения правовой ответственности за каждый отдельный деликт, нарушающий неприкосновенность частной жизни, могут требоваться дополнительные условия. Например, такое нарушение должно восприниматься крайне оскорбительным со стороны разумного, или здравомыслящего человека (highly offensive to a reasonable man) в случае распространения сведений о частной жизни (publicity given to private life) или нарушении спокойствия (intrusion upon seclusion); при распространении сведений о частной жизни лица также необходимо, чтобы эти сведения не являлись предметом законного интереса общественности (legitimate concern to the public).

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Гражданское право. Учебник. Ч. 1. Под ред. Ю.К. Толстого, А.П. Сергеева. Москва, 2010.
2. Матвеев Ю.Г. Англо-американское деликтное право. Москва, Юридическая литература, 1983.
3. Гражданское право России. Часть вторая. Обязательственное право. Курс лекций. Отв.ред. О.Н. Садилов. Москва, Изд-во Бек, 1997.
4. Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. 1950 г. <https://ru.wikisource.org/wiki>
5. Гражданское и торговое право зарубежных государств. Отв.ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. Т. II. Москва, Международные отношения, 2005.
6. Свод законов по вопросам деликтов (Restatement of the Law, Second, Torts, 1977 деликтам, нарушающим неприкосновенность частной жизни, посвящен § 652).

PARTICULARITĂȚI TEORETICO-PRACTICE ALE ACHIZIȚIILOR PUBLICHE ÎN UNELE STATE EUROPENE, PRIVITE CA BUNE PRACTICI DE IMPLEMENTARE ÎN SISTEMUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Drd., lector universitar, Alina CODREANU

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

In the light of the transposition of the Europe 2020 strategy, public procurement policy is always up to date, ensuring both the most efficient use of public funds and the openness of procurement markets in the European Union. Thus, the European public procurement, in line with European directives, is a good example for the Republic of Moldova. The purpose of this research is to implement good practices in the field of public procurement at the present stage. Due to research methods such as observation, comparison, we state that the theoretical and practical peculiarities of public procurement in the European states will be a good example for the local practice of public procurement. The results obtained will serve as a "pillar" of continuous improvement of the respective field in the context of the European integration of the Republic of Moldova.

Key words: *public procurement, European directives, good practices, implementation, European states.*

JEL CLASSIFICATION: K34

Cercetând doctrina în domeniul achizițiilor publice, menționăm că conceptul de ”achiziție publică” desemnează conținutul unor raporturi juridice asemănătoare cu cele specifice contractului de vânzare-cumpărare, apreciat într-un sens foarte larg. Pentru a fi în prezența unui contract de achiziție publică, este obligatoriu ca persoana care cumpără să fie autoritate contractantă, iar persoana care vinde trebuie să fie un operator economic [5, p. 5]. Însă nu orice contract de vânzare-cumpărare, în care cumpărător este o autoritate contractantă, iar vânzător este un operator economic, reprezintă *stricto sensu* o achiziție publică.

La fel, prin „achiziție publică” se înțelege ”procedura pe care o autoritate contractantă trebuie să o efectueze conform legii, pentru încheierea, cu unul sau mai mulți operatori economici, a unui contract de furnizare de produse, de prestare de servicii sau de executare de lucrări, cu titlu oneros” [7, p.1]. Într-un sens mai restrâns, prin ”achiziție publică” se înțelege obiectul unui contract pe care îl încheie o autoritate contractantă potrivit legii, care constă în furnizarea unui produs, prestarea unui serviciu sau execuția unei lucrări.

În încercarea de a determina domeniul de incidență al legislației privind achizițiile publice, este important de observat, dintr-un bun început, că achiziția publică este un concept care aparține dreptului Uniunii Europene și care trebuie înțeles prin prisma regulilor specifice acestui sistem de drept. Legiuitorul european nu a inclus normele juridice privind achizițiile publice într-un tratat. Cu toate acestea, în timp, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (numită în continuare „Curtea de Justiție”) a indicat incidența directă și în materia achizițiilor publice a unor prevederi ale Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), prevederi ce reglementează fie anumite *principii* care privesc manifestarea unor libertăți fundamentale, cum ar fi libera circulație a mărfurilor, libertatea de stabilire și libertatea de a furniza servicii, fie care derivă din acestea, respectiv egalitatea de tratament, nediscriminarea, recunoașterea reciprocă, proporționalitatea și transparența [4, p. 517]. De asemenea, evitarea denaturării concurenței se distinge în legislația UE drept un alt deziderat fundamental, subliniind necesitatea protejării întreprinderilor europene de practici care pot afecta competitivitatea [6, p. 17].

Incidența acestor principii a fost indicată expres de Curtea de Justiție, pe de o parte, în cauze care au avut drept obiect diferite contestări ale deciziilor unor autorități contractante de a atribui în

mod direct contracte de achiziție publică, fără aplicarea fie și a unei minime proceduri concurențiale, motivat fie de valoarea inferioară a pragurilor prevăzute în directive ale obiectului contractului, fie de particularitatea obiectului contractului de a fi exceptat parțial de la aplicarea regulilor prescrise de directive și, pe de altă parte, cu prilejul unui litigiu [3] ajuns de referință, declanșat de mai multe state membre și de Parlamentul European, în cadrul căruia s-a solicitat anularea unei comunicări interpretative a Comisiei Europene pe acest subiect.

Regulile stricte privind achizițiile publice prevăzute de directive nu au în vedere întreg spectrul de contracte care ar putea fi încheiate de reprezentanții sectorului public. Legislația și jurisprudența Uniunii Europene au selectat, în timp, anumite elemente care determină includerea unor operațiuni în sfera achizițiilor publice, reglementate prin directive, între care:

- operațiunea trebuie să presupună în mod obligatoriu o cumpărare în sens larg de produse și/sau servicii și/sau lucrări (în sens de dobândire de către autoritatea contractantă în schimbul plății prețului a unor drepturi, nu în mod obligatoriu de proprietate, în legătură cu produsele, lucrările și serviciile care formează obiectul contractului);
- cumpărătorul trebuie să aibă calitate de autoritate contractantă;
- vânzătorul trebuie să se încadreze în categoria operatorilor economici;
- operațiunea trebuie să prezinte interes transfrontalier;
- valoarea contractului este necesar să depășească anumite praguri;
- bunurile, serviciile și lucrările care formează obiectul contractului trebuie să nu facă obiect al excepției de la aplicarea directivelor.

Legislația achizițiilor publice este caracterizată de o anumită dinamică. Se observă că, aproximativ o dată la zece ani, legiitorul european înlocuiește un set de directive cu unul nou. La o analiză atentă sesizăm că niciodată noul set de reglementări nu este unul cu totul nou, ci este o formulă completată, clarificată, îmbunătățită a reglementării anterioare [5, p. 6].

Procesul de reglementare a procedurilor de atribuire a contractelor de achiziție publică în spațiul comunitar a început în 1971 cu adoptarea Directivei 71/305/CEE care a avut drept obiect de reglementare coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziție publică de lucrări. În timp, legiitorul european a ajuns la concluzia că și achizițiile publice de servicii și de produse trebuie monitorizate, chiar dacă, într-o primă fază, doar o listă scurtă de servicii a căzut sub incidența directivelor. Din 1971 și până în prezent, acest proces legislativ a urmărit evoluția unui fenomen juridic care s-a centrat, în principal, pe garantarea unor proceduri transparente și nediscriminatorii de atribuire a contractelor de achiziție publică și integrarea în acest context specific al achizițiilor publice și a altor politici publice, cum ar fi protecția mediului, asigurarea anumitor standarde sociale sau lupta împotriva corupției.

Dacă, într-o primă fază, legislația europeană avea în vedere doar coordonarea procedurilor de atribuire, în timp, directivele au început să dezvolte și diferite aspecte legate de participării la proceduri și chiar la instrumentele de contractare. Reforma directivelor din anul 2004 avea să reunească într-o singură directivă (considerată directiva-cadru, „clasică”) principiile de atribuire aplicabile achizițiilor publice de produse, servicii și lucrări și concesiunii de lucrări [1], o directivă distinctă fiind dedicată sectorului utilităților [2].

Aceste directive aveau să fie completate în continuare de directive distincte care au ca obiect de reglementare remediile, în sens de măsuri de protecție juridică a participanților la procedurile de atribuire pentru cazurile de încălcare a legislației achizițiilor publice. Evoluția legislativă a fost influențată în mod decisiv de hotărârile Curții de Justiție care au clarificat, în timp, conceptele prevăzute uneori eliptic în directive. Formele tot mai diverse ale acțiunii publice au făcut necesară continuarea clarificării de către jurisprudență a unor noțiuni de bază, aparținând dreptului achizițiilor publice. Constatându-se necesitatea de a prelua în legislație clarificările aduse de jurisprudență și totodată de a extinde domeniul de incidență al legislației prin lărgirea categoriilor de servicii la care se aplică, în anul 2014 a intervenit o nouă reformă legislativă care s-a concretizat în adoptarea unei noi directive clasice, unei noi directive privind utilitățile și, pentru prima dată, a

unei directive dedicate în mod specific concesiunilor. Așadar, noile norme privind achizițiile publice sunt destinate să acopere în continuare acele plăți efectuate din fonduri publice care vizează cumpărarea de lucrări, de produse sau de servicii cu titlu oneros, prin intermediul unui contract de achiziție publică, indiferent de caracteristicile și forma în care se încheie contractul (cu titlu de exemplu, cumpărare neafectată de termen sau modalități, contract de leasing, contract de credit furnizor etc.).

Elaborată în contextul economic rezultat din ultima criză economică, Strategia Europa 2020 are în vedere trei priorități principale:

1. dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare;
2. promovarea unei economii competitive, cu emisii scăzute de dioxid de carbon și eficiente din punctual de vedere al utilizării resurselor și
3. promovarea unei economii cu o rată ridicată a ocupării forței de muncă, care să asigure coeziunea socială și teritorială.

Astfel, achizițiile publice sunt considerate, în Strategia Europa 2020, drept unul dintre instrumentele de piață care trebuie utilizate pentru îndeplinirea acelor obiective ale strategiei care au în vedere:

- îmbunătățirea condițiilor care permit întreprinderilor să inoveze;
- sprijinirea tranziției către o economie eficientă în ceea ce privește utilizarea resurselor și cu emisii reduse de dioxid de carbon și
- îmbunătățirea mediului de afaceri, în special prin implicarea IMM-urilor care dovedesc potențial de inovare.

Deci pentru scopurile noilor politici publice, cadrul de reglementare, asigurat de Directivele 2004/17/CE și 2004/18/CE, a atins anumite limite, s-a decis, astfel, la nivelul Comisiei Europene analizarea unor posibilități de revizuire a întregului sistem legislativ, în vederea creșterii eficienței și eficacității acestuia. Împreună cu Directiva 25/2014 privind achizițiile efectuate de entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale și de abrogare a Directivei 2004/17/CE, Directiva 24/2014 a fost destinată înlocuirii Directivelor 2004/17/CE și 2004/18/CE ca elemente fundamentale ale cadrului legislativ al Uniunii Europene privind achizițiile publice, act normativ care se completează și cu alte elemente ale cadrului legislativ publicat în UE în domeniul respectiv:

- Directiva 2009/81/CE), care stabilește norme specifice pentru atribuirea anumitor contracte în domeniul securității și apărării;
- Directiva 89/665/CEE), care stabilește standarde comune pentru procedurile naționale de contestare pentru a asigura disponibilitatea unor căi de atac rapide și eficiente în toate țările UE în cazul în care ofertanții consideră că un contract a fost atribuit în mod incorect.

Noile directive în materia achizițiilor publice au fost adoptate în luna februarie 2014 și au intrat în vigoare în aprilie 2014. Principalele măsuri de natură procedurală stabilite în sarcina statelor membre în legătură cu transpunerea noii directive clasice privind achizițiile publice, la nivel național au în vedere:

- obligativitatea adoptării și asigurării intrării în vigoare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative necesare pentru a se conforma directivelor până la termenul maximal de 18 aprilie 2016;
- comunicarea de îndată Comisiei Europene a actelor normative de transpunere a directivelor adoptate pe plan național;
- obligativitatea ca actele de transpunere să conțină o trimitere expresă la directiva pe care o implementează;
- instituirea de structuri de sprijin care să ofere consultanță, îndrumare, formare profesională și asistență juridică și economică pentru pregătirea și desfășurarea procedurilor de achiziție având în vedere modificările legislative;
- dezvoltarea cooperării statelor membre, astfel încât să se permită schimbul de informații și de bune practici între organismele naționale de supraveghere în domeniul achizițiilor publice [5, p. 8].

De menționat că creșterea eficienței cheltuielilor publice urmărește obținerea celor mai bune rezultate din punctul de vedere al raportului calitate – preț și se asigură prin:

- simplificarea și flexibilizarea normelor existente în materie de achiziții publice și
- raționalizarea și eficientizarea procedurilor în beneficiul atât al operatorilor economici, în general, cât și al IMM-urilor și al ofertanților transfrontalieri, în mod special.

La fel de important de etalat faptul că obiectivele comune ale Statelor Membre, traduse în politici comune, care ar urma să fie promovate și cu sprijinul achizițiilor publice, au în vedere, în principal, asigurarea celor mai bune condiții posibile pentru furnizarea de servicii sociale de înaltă calitate, protecția mediului, creșterea eficienței resurselor și a energiei, combaterea schimbărilor climatice, promovarea inovării, a ocupării forței de muncă și a incluziunii sociale. Simplificarea și flexibilizarea normelor care guvernează achizițiile publice au obligat la o anumită clarificare a domeniului de aplicare a directivelor. În mod concret, s-a decis reglementarea prin directive separate a achizițiilor publice în sectorul utilităților, au fost revizuite anumite definiții, s-a decis adoptarea unui regim mai puțin restrictiv în cazul autorităților regionale și locale, și a fost modificată substanțial abordarea achizițiilor publice de servicii.

În legătură cu conceptele de bază, în materia achizițiilor publice, s-a constatat că formele tot mai diverse ale acțiunii publice au făcut necesară definirea mai clară, inclusiv a noțiunii de *achiziție publică* și, pe cale de consecință, definițiile anumitor noțiuni-cheie au fost revizuite în lumina jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene, între care sunt de reținut concepte cum ar fi: organism de drept public, contracte de achiziții publice de lucrări și de servicii, contracte mixte, înțelesul sintagmei „finanțat în cea mai mare parte” ș.a.

Urmând principiile Acordului privind achizițiile publice al Organizației Mondiale a Comerțului, a fost prevăzute un regim al achizițiilor simplificat care se aplică tuturor autorităților contractante de la un nivel inferior administrației publice centrale, cum ar fi autoritățile locale și regionale, incluzând proceduri mai simple de publicitate și praguri mai mari.

CONCLUZIONÂND, achizițiile publice trebuie percepute ca un domeniu care este influențat de multitudinea relațiilor sociale, administrative și juridice din societate, iar atingerea unei performanțe înalte nu poate fi efectuată doar prin îmbunătățirea procedurilor de achiziții, dar și prin conjunctura mai multor factori. Așadar, în temeiul Strategiei Europa 2020, politica de achiziții publice trebuie să asigure atât utilizarea cât mai eficientă a fondurilor publice, cât și asigurarea unui caracter deschis al piețelor de achiziții în Uniunea Europeană.

BIBLIOGRAFIE

1. Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii
2. Directiva 2014/25/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transportului și serviciilor poștale și de abrogare a Directivei 2004/17/CE de coordonare a procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții în sectoarele apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale
3. Hotărârea Tribunalului din 20 mai 2010 pronunțată în Cauza T-258/06, Republica Federală Germania împotriva Comisiei Europene
4. Edward D., Lane R., European Union Law, Edward Elgar Publishing, 2013, p. 517
5. Rațiu M. A., Noua legislație a achizițiilor publice și a concesiunilor, Ed. Universul Juridic, București 2016, p. 5, 6, 8, 9
6. Rațiu M. A., Dreptul achizițiilor publice, Contractul de achiziție publică. Regimul juridic aplicabil atribuirii contractului, Ed. Universul Juridic, București 2017, p. 17
7. Șerban D. D., Achiziții publice. Teoria și practica jurisdicției administrative, Ed. Hamangiu, București, 2012, p.1.

CREAREA CONȘTIENȚĂ A REALITĂȚII

¹*Drd., lector univ., Diana CIOBANU*
²*Natalia VÂHOCENCO*

¹*Academia de Studii Economice a Moldovei*
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

²*Școala de Arte Plastice Pentru Copii “Alexei Șciusev”, str. A. cel Bun 19,*
Republica Moldova, Chișinău, Telefon: +373 22 22 54 36

Abstract

Our internal resources that are often insufficiently known, represent our greatest wealth. Their knowledge and their activation allows us to develop the potential that each of us has. People set targets, anticipate the consequences of their own actions and define the path towards achieving expected results. Such a perspective offers direction, coherence and a sense of life. People's beliefs about the efficiency to control the events with impact on their life determine the choices made, the aspirations, the level of efforts and perseverance, the optimism, the exposure to stress and depression as well as the performance in activity.

The scope and the objectives of this article are based on the study of the ways our inner resources help us to undertake responsibilities, to focus on activities necessary to achieve the targets, to observe how wide is this problem addressed to and to identify new possibilities of efficient development.

The research studies social and psychological theories and data obtained in other researches.

Key words: *internal resources, reality, attitude, conscience, freedom, future, motivation, behavior, thinking.*

JEL CLASSIFICATION: Z1

Introducere. Având curaj ne putem asigura fericire și bucurie prin propria voință. Informația, principiile și autocontrolul ne ajută să vizualizăm ceea ce dorim, ceea ce vrem de la viață. Trebuie să ne bucurăm de fiecare picătură de fericire și atunci viața va curge liber și nestânjenit aducându-ne satisfacție. Trebuie să ne bazăm în primul rând pe noi înșine și să luăm de la viață ceea ce putem lua. Nu suntem decât ceea ce reușim să conștientizăm că am fi.

Există doar un mijloc pentru a îndeplini o acțiune oarecare, acela de a ne deștepta dorința de a îndeplini această acțiune. Acțiunea se naște din dorințe fundamentale. Este important de a ne gândi la noi înșine, la meritele și dorințele noastre. Trebuie să ne preocupăm de propriile scopuri și aspirații. Evitând graba, reflectând ne realizăm proiectele.

Scopul și obiectivele acestui articol se vor axa pe cercetarea modului în care resursele noastre interioare ne ajută să ne asumăm responsabilități, să lucrăm mult la activitățile asupra cărora am decis pentru atingerea conștientă a scopurilor, a observa cum este abordată problema și a identifica posibilități noi de dezvoltare eficientă. Cercetarea vizează studiul teoriilor psihologice, sociologice și datelor obținute în cadrul altor cercetări.

Material și metodă. Teoriile științifice sunt obiective, testate în mod repetat, ele ne ajută să interpretăm acțiunile, gândurile, emoțiile celor din jur cât și pe cele proprii. Putem decide dacă suntem în control, putem să ne alegem direcția gândurilor și comportamentelor, sau suntem victimele experiențelor din trecut, ai factorilor biologici sau ai forțelor externe. Unele teorii se îndreaptă spre extreme, iar altele sunt mai ponderate, admitând că unele comportamente sunt determinate de evenimente trecute, iar altele pot fi desfășurate spontan. Dispute aprinse provoacă rolul eredității și al mediului în dezvoltarea personalității. Care dintre ele are mai multă influență în determinarea comportamentului și organizarea vieții? Este personalitatea noastră determinată numai de predispozițiile și abilitățile pe care le moștenim sau suntem mai degrabă modelați de mediul în care trăim? Există teorii care se îndreaptă spre extreme, dar și teorii care, deși pun accentul pe una sau pe cealaltă, acceptă rolul amândurora în determinarea personalității. Unii susțin că

personalitatea este unică și irepetabilă, alții dimpotrivă acceptă unicitatea în cadrul unor tipare mai largi, în cadrul cărora fiecare comportament poate fi mai mult sau mai puțin universal. [1]

Interesat de unicitatea persoanei, Alfred Adler a ales termenul *psihologie individuală* pentru a descrie concepția sa cu privire la personalitatea umană. Individul este indivizibil și trebuie studiat ca un întreg, personalitatea conturându-se în funcție de mediul social și de interacțiunile la care individul participă. Oamenii sunt ființe sociale și culturale, fiind motivați de interese sociale, problemele lor esențiale fiind de natură socială. Departe de a fi controlați de forțe pe care nu le înțeleg și nu le controlează, oamenii încearcă să își direcționeze dezvoltarea pentru a fi fericiți. Dorința de perfecțiune este de fapt forța motrice a personalității. Eforturile pe care le depunem, rezultatele pe care le atingem sunt încercări de a ne îmbunătăți viața. Oamenii dispun de voință liberă, ceea ce le permite să-și construiască stiluri de viață unice, în funcție de influențele cu care intră în contact, tendințele și aspirațiile proprii. [2]

Orice transformare interioară are la bază disciplina. Creșterea puterii interioare, preocuparea de a respecta o serie de reguli sănătoase care să contribuie la afirmarea aspectelor benefice ale eului. Orice om își poate crește puterea personală, dacă este capabil să se disciplineze. A fi disciplinat nu înseamnă neapărat a fi supus, ascultător, așa cum în mod greșit ajungem să înțelegem disciplina în perioada copilăriei. Prin a fi disciplinat nu trebuie să înțelegem neapărat doar a fi cuminte, ci înseamnă a respecta o serie de reguli și principii sănătoase. [3]

Carl Rogers crede că oamenii au o motivație majoră cu care sunt dotați de la naștere: o tendință de actualizare, de dezvoltare a tuturor abilităților și potențialului, de la cele strict biologice până la cele mai sofisticate aspecte psihologice ale ființei umane. Scopul ultim al dezvoltării personalității este actualizarea eu-lui – un concept de importanță centrală în sistemul lui Rogers. A menține și dezvolta eul, a deveni o persoană complet funcțională, este scopul către care sunt direcționate toate ființele umane. Conform acestei optici, oamenii pot și sunt conștienți că ascensiunea lor spirituală și materială depinde preponderent de ei, de capacitatea lor de a acționa pentru binele lor și al urmașilor lor. [4]

Nasterea unei dorințe arzătoare de a împlini un mare scop demn de împlinit este primul principiu după Napoleon Hill, acesta este punctul de pornire al oricărei împliniri. Atunci când omul își poate dirija gândurile, controla emoțiile – face primul pas pentru a-și ordona viața. În viață nu obținem mereu ceea ce dorim dacă nu examinăm acel ceva în mod constatnt. În consecință, stabilirea zilnică a progreselor care duc la împlinirea scopului, folosirea puterii nelimitate a minții duc la realitatea dorită.

Puterea care aduce succesul este puterea minții. Gândurile sunt lucruri, lucruri puternice, atunci când se combină cu scopuri bine definite. Pentru a obține succesul este nevoie de avea un gând și o idee clară. Cine nu reușește să controleze mintea nu poate controla altceva. Mintea este o comoară spirituală. Controlul mental este rezultatul disciplinei de sine și al deprinderii. Cea mai practică dintre toate metodele de control al minții este deprinderea de a o menține activă printr-un scop bine definit. Una dintre cele mai mari slăbiciuni ale omului este frecvența cu care se folosește cuvântul ”imposibil”. Acest cuvânt cunoaște toate regulile care nu funcționează și toate lucrurile care nu pot fi făcute. Dobândesc succesul cei care sunt conștienți de acest fapt.

Unul dintre cele mai frecvente cauze de eșec este obiceiul de retragere atunci când apare sentimentul unei înfrângerii temporare. Napoleon Hill în cărțile sale învață arta de a schimba structura spirituală și a dobândi conștiința succesului în locul conștiinței eșecului. [5]

Autorul Stephen R. Covey ne spune cu forță și convingere că oamenii pot să încerce săptămâni în șir, luni și chiar ani de zile să-și modifice atitudinile și comportamentul fără a face nici un pas în direcția mișcării. Reiese în mod evident că, atunci când vrem să producem schimbări relativ minore în viețile noastre, ne putem concentra asupra atitudinilor și comportamentului. Însă, când vrem să obținem o mutație semnificativă, totală, trebuie să lucrăm asupra paradigmatelor noastre de bază. Dacă vrem cu tot dinadinsul să ne ameliorăm substanțial modul de viață, trebuie să ne apucăm de lucru la rădăcini. [6]

Ajuns cel mai cunoscut dintre toți profesorii în materie de succes profesional Napoleon Hill consideră că unul din factorii succesului este încrederea în sine. Înseamnă că trebuie să ne autoanalizăm, să vedem care ne sunt calitățile importante și folositoare, iar apoi să le organizăm în cadrul unui plan de acțiune limpede, prin care să putem ajunge scopul principal bine definit. Succesul necesită credință în propria abilitate de a face orice ne propunem. Fără încrederea în sine, nici o realizare n-ar trece de la stadiul de scop, rămânând un simplu obiectiv, cu care nu ajungem nicăieri. [7]

Anthony Robbins în una din lucrările sale ne sugerează că succesul sau eșecul încep fiecare cu convingeri. Dacă suntem convinși că putem face ceva anume sau nu, avem dreptate în ambele cazuri. Chiar dacă avem priceperile și resurse să facem ceva, o dată ce suntem convinși că nu este posibil, închidem toate căile neurologice care fac posibil acele lucruri. Dacă spunem că putem face ceva, atunci deschidem drumurile pe care se deschid resursele care ne ajută la acel lucru.

Lucrul cel mai important este să cunoaștem că nu există limite pentru ceea ce putem face. Secretul este puterea de a urma un exemplu. Desăvârșirea poate fi copiată. Dacă alți oameni pot face ceva anume, tot ce trebuie să facem este să luăm modelul precis de la ei și să facem exact același lucru, fie că este vorba de mers pe foc, de câștigat un milion de dolari, ori de creat o relație perfectă. Toate rezultatele sunt obținute în urma unui anume set de acțiuni. Orice efect are cauza lui. Dacă reproducem exact acțiunile cuiva – atât interioare cât și exterioare - atunci este posibil să obținem același rezultat final. Făcându-le pe toate eficient și elegant putem realiza aproape orice.

Așa cum se filtrează spre noi informațiile din subconștientul nostru, tot astfel se infiltrează spre noi informațiile din afară, dacă suntem într-o stare suficient de productivă ca să le recepționăm. O parte esențială a acestui proces este să știm ceea ce vrem. Subconștientul prelucrează în mod constant informații, astfel încât să ne îndrepte într-o anumită direcție. Așadar, înainte ca mintea să poată lucra eficient, trebuie să ne dezvoltăm perceperea rezultatului pe care ne așteptăm să-l obținem.

Identificând ceea ce este mai important, ne deturnăm energia spre ceva de folos. Atunci când privim totul cu inteligență, nu există limite în privința rezultatelor. Țelurile limitate creează o existență limitată. Trebuie să hotărâm ceea ce vrem, pentru că aceasta este singura cale prin care ne putem aștepta să obținem ceva. [8]

Comportamentului este personal și subiectiv - depinde de valorile morale și intențiile fiecăruia dintre noi. Omul tinde mereu să-și maximizeze interacțiunile și creativitatea, pentru a se simți cât mai liber și mai conștient de sine și trăirile sale. Oamenii au impulsuri pozitive de a crește și a-și realiza potențialul lor propriu până la împlinire deplină. Pentru fiecare din noi există o lume subiectivă, care depinde de conceptul nostru de eu, atitudinile și valorile proprii. Atingem succesul atunci când ne îndreptăm în direcția dezvoltării depline a potențialului personal. [9]

CONCLUZII

Investim foarte multă energie în eul pe care îl arătam celorlalți, cheltuim resurse semnificative pentru a ne întreține măștile care, oricum, nu ne aduc decât niște beneficii de moment, în loc să urmărim să schimbăm ceea ce vrem. Învățăm să ne mascăm în loc să gândim pozitiv și să ne dezvoltăm, să ne iubim și să transformăm ceea ce este de schimbat.

Trebuie să alegem să investim în curajul de a fi autentici, în preocuparea constantă de a ne transforma gândurile și faptele. Acestea ne modelează destinul. Faptele pe care le putem realiza depind de noi înșine, de natura interioară.

În personalitatea fiecăruia se manifestă diferite forme și elemente, omul este un întreg. Corpul este forma vizibilă a minții și sufletului, elemente puternice care creează intelectul, conștiința de sine, capacitatea de a gândi, simțurile, senzațiile și elementele din care ne sunt formate toate care ne compun. Încrederea în propriile capacități este sursa tuturor acestora, trebuie să învățăm să conștientizăm aceasta. Nu suntem decât ceea ce reușim să conștientizăm că am fi.

A lucra pentru sine înseamnă uneori de a ajuta pe cineva străin. Un gest minor, o vorbă bună îl poate face pe cineva să zâmbească. Aceasta aduce multă satisfacție, elimină gândurile negative și ajută la o deschidere spre ceva nou. Astfel apare dorința de a investi în sine, ceea ce înseamnă a

investi în familie, într-o relație sau în activitatea profesională. Calmul și prosperitatea cresc odată cu propria persoană.

Înaintând pas cu pas spre reușita personală, lucrând conștient, rezultatele nu se vor lăsa așteptate. Sădind cu grijă rodul muncii noastre, îngrijind-ul și privindu-l cu grijă și răbdare cum crește, curând ne vom bucura de fructul delicios al unei vieți armonioase și eficiente.

Dezvoltarea personală înseamnă să devii conștient de abilitățile și competențele pe care le ai, pentru a reuși să realizezi nu doar cerințele jobului, ci și propriile obiective. Înseamnă să le identifici și să le dezvolți. Aplicarea unui plan personal de performanță poate ajuta în carieră și în dezvoltarea personală.

Fericirea și starea de bine este în căutările fiecăruia dintre noi, în fiecare zi și prin tot ceea ce facem. Fiecare este în căutarea a ceva care ne aduce valoare vieții. Pentru a putea duce o viață mai echilibrată, fericită și plină de bucuriile pe care o merităm e nevoie de a depune efort. Un prim pas ar fi absența tendinței de a ne compara cu alții. E bine să ne comparăm doar cu eul din trecut, pentru a vedea dacă am ajuns la o următoare treaptă de dezvoltare personală, profesională sau emoțională.

Încheiere. Realitatea se schimbă mereu. O realitate luminoasă este ascendentă, sporește și se înalță mereu. Ea are rădăcinile în propria ființă și de noi depinde cât de frumoasă, stabilă și verticală este viața. Putem învăța să generăm cele mai eficiente comportamente, dar acele comportamente trebuie să vină din dorințele și necesitățile noastre profunde. Realizând ceva și conștientizând că de fapt nu este ceea ce ne-am dorit nu vom deveni fericiți sau împliniți. Pentru a ne schimba cu adevărat, pentru a ne dezvolta și prospera, trebuie să devenim perfect conștienți de regulile și dorințele proprii, precum și de felul în care ne apreciem sau ne judecăm succesul sau eșecul.

BIBLIOGRAFIE

1. Bonchiș E., Drugaș M., Dindelegan C. și Trip S. “Introducere în psihologia personalității” (ediția a II-a), publicată la Editura Universității din Oradea (2009).
2. Adler A. ”Înțelegerea vieții”. Traducere: Hurduc A. București 2009. Editura TREI. ISBN: 978-973-707-758-5
3. www.artadeatrai.ro, vizualizat la 15 septembrie 2017.
4. A. Cosmovici, ”Psihologie generală”, București 1996. Editura POLIROM. ISBN 973-9248-27-6
5. Napoleon Hill.”Secretul libertății. Diavolul păcăli”. București 2012. Ed. Annotată: Sharon Lechter. Traducere: Paul Mihalache. București: Curtea Veche Publishing, 2012. ISBN 978-606-588-238-6
6. Stephen R. Covey, ”Eficiența în 7 trepte sau un abecedar al înțelepciunii”, București 2002. Editura ALLFA. Traducere: Gina Argintescu-Amza. ISBN 973-8171-96-2
7. 7 Napoleon Hill.”De la idee la bani”. București: Curtea Veche Publishing, 2013. Traducere: Ioana Maria Tomuș și Andra Șamata. ISBN 978-606-588-489-2
8. Anthony Robbins. ”Puterea nemărginită: știința dezvoltării personale”. București 2002. Editura AMALTEA. Traducere: Mihaela Mazilu. ISBN 973-9397-16-6
9. Alain Lieury. ”Manual de psihologie generală”. București 2013. Editura ANTET. Traducere: Iulia Hasdeu. ISBN 973-8203-87-2

CONDIȚIILE DE APARIȚIE A DREPTULUI LA REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PERSOANEI PRIN ERORI JUDICIARE ȘI DE URMĂRIRE PENALĂ

Drd., Vasilisa MUNTEAN

*Școala Doctorală în Drept,
Științe Politice și Administrative prin consorțiu ASEM – USPEE „C.Stere”
str. Bănulescu-Bodoni 61, mun. Chișinău, R. Moldova, www.ase.md*

Abstract

The problem of repairing the damage caused by the judicial error and illicit acts was little approached in the specialized doctrine. In this respect, this scientific article is a first attempt to highlight the gaps in the application of national law on compensation for damage caused by the judicial error and illicit acts.

Judicial errors and criminal prosecution errors may be manifested by actions by the responsible person in a manner contrary to the requirements of criminal law, such as: illegal detention, illegal conviction, unlawful application of preventive measures, illegal search, etc. Moreover, these actions by the responsible persons can be regarded as crimes, contraventions, disciplinary misconduct, etc.

In order to provide protection against such unfair situations, there are a number of legal conditions and the most relevant normative acts containing these guarantees are the Civil Code of R.M. and Law no.1545 of 25.02.1998 on the way of reparation of the prejudice caused by the illegal actions of the criminal investigation bodies, the prosecutor's office and the courts.

In order to achieve our goal, we have set as objective the formation of a core of ideas and recommendation mechanisms that ensure a certain interpretative and decisional homogeneity in the application of legislation aimed at repairing the damage caused by the illicit search.

Key words: *condition, injury, legal error, illicit action, suspect, third person, injured person.*

JEL CLASSIFICATION: K15

Introducere. Problematika reparării prejudiciului cauzat urmare a erorilor judiciare și de urmărire penală a fost puțin abordată în doctrina de specialitate. În acest sens, prezentul comunicat științific constituie o primă încercare de a evidenția lacunele care apar în aplicarea legislației naționale cu privire la condițiile de apariție a dreptului la repararea prejudiciului cauzat persoanei urmare a acțiunilor ilicite a instanțelor de judecată sau a organului de urmărire penală.

În vederea atingerii scopului fixat, ne-am propus ca obiectiv formarea unui nucleu de idei și mecanisme de recomandare care să asigure o anumită omogenitate interpretativă și decizională în aplicarea legislației ce vizează repararea prejudiciului cauzat urmare a acțiunilor ilicite a instanțelor de judecată sau a organului de urmărire penală.

Trăsătura principală a răspunderii statului pentru prejudiciul cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală este constatarea nevinovăției persoanei în săvârșirea infracțiunii. Temeiuri de apariție a dreptului la repararea prejudiciului suportat sunt stabilite în art.3 alin.(1) din Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr.1545 din 25.02.1998 [1]și în art.1405 alin.(1) din Codul civil al R.M. [2]

Existența prejudiciului, a legăturii cauzale și a acțiunii ilicite a organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată nu formează premise suficiente nici pentru adoptarea hotărârii privind recuperarea prejudiciului, nici pentru realizarea de către persoana vătămată a dreptului la recuperarea prejudiciului. Pentru aceasta este necesar, conform regulii generale, un act procesual-penal, care atestă formal prezența premiselor sus-menționate.

Dreptul la repararea prejudiciului cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală ia naștere dacă sunt întrunite anumite condiții speciale. Condițiile de apariție ale dreptului de reparare a prejudiciului le formează circumstanțele, în prezența cărora încep să opereze temeiurile, adică actele

procesuale, care conțin decizia organului sau a persoanei cu funcții de răspundere prin care se constată nevinovăția persoanei [3].

În conformitate cu art.3 alin.(1) din Legea nr.1545/1998, dreptul la repararea prejudiciului apare în cazul: a) devenirii definitive și irevocabile a sentinței de achitare; b) scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeuri de reabilitare; c) adoptării de către instanța judecătorească a hotărârii cu privire la anularea arestului contravențional în legătură cu reabilitarea persoanei fizice; d) adoptării, de către judecătorul de instrucție, în condițiile art.313 alin.(5) din Codul de Procedură Penală [4], în privința persoanei achitate sau scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind declararea nulității actelor sau acțiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigații.

Sentința de achitare. Instanța hotărăște asupra învinuirii înaintate inculpatului prin adoptarea sentinței de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal (art.384 alin.(1) din Codul de Procedură Penală). Art.390 din Codul de Procedură Penală stabilește că sentința de achitare se adoptă dacă: a) nu s-a constatat existența faptei infracțiunii; b) fapta nu a fost săvârșită de inculpat; c) fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii; d) fapta nu este prevăzută de legea penală; e) există una din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei. De asemenea, art.390 alin.(3) din Codul de Procedură Penală prevede că *sentința de achitare duce la reabilitarea deplină a inculpatului.*

În caz de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, de încetare a procesului penal sau de achitare a persoanei, măsura preventivă încetează de drept (art.195 alin.(5) din Codul de Procedură Penală).

Scoaterea persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeuri de reabilitare. În conformitate cu art.391 alin.(1) din Codul de Procedură Penală, sentința de încetare a procesului penal se adoptă dacă: a) lipsește plângerea părții vătămate, plângerea a fost retrasă sau părțile sau împăcat; b) a intervenit decesul inculpatului; c) persoana nu a atins vârsta pentru tragere la răspundere penală; d) există o hotărâre judecătorească definitivă asupra aceleiași persoane pentru aceeași faptă; e) există o hotărâre a organului de urmărire penală asupra aceleiași persoane pentru aceeași faptă de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sau de clasare a procesului penal; f) există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală; precum și g) în cazurile prevăzute în art.54-56 din Codul penal. În cazul prevăzut în art.332 alin.(2), instanța încetează procesul penal, cu aplicarea sancțiunii administrative prevăzute în Codul contravențional.

Adoptarea de către instanța judecătorească a hotărârii cu privire la anularea arestului contravențional în legătură cu reabilitarea persoanei fizice. Condiția principală pentru apariția dreptului la repararea prejudiciului cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală este reabilitarea, prin care se confirmă nevinovăția persoanei. Anume din momentul adoptării *actului de reabilitare* ia naștere dreptul persoanei la repararea prejudiciului. Adoptarea actului procesual cu privire la stabilirea nevinovăției persoanei este momentul inițial al reabilitării, baza ei juridică, iar reabilitarea este efectul adoptării acestei decizii, un fel de punere în executare a actului procesual, care finalizează cu luarea măsurilor de restabilire a persoanei în drepturi.

Prin actul de reabilitare se poate confirma existența erorii judiciare și de urmărire penală, precum și faptul că persoana a fost prejudiciată în mod neîntemeiat [5, p.102]. Termenul „reabilitare” își are originea de la latinescul *rehabilitatio*, care se traduce restabilire. Pentru prima dată, conceptul respectiv a fost utilizat pentru grațierea condamnaților. Într-un sens mai larg, prin reabilitare înțelegem restabilirea persoanei în drepturi, iar în sens restrâns, reabilitarea semnifică eliberarea persoanei de la răspundere în legătură cu încetarea procesului penal, scoaterea de sub urmărire penală sau emiterea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare. Consecințele juridice care se produc după emiterea actului de reabilitare, nu fac parte din conținutul reabilitării, dar se consideră un rezultat al acesteia.

În situația în care prejudiciul este consecința aplicării sancțiunii penale față de o persoană vinovată de săvârșirea infracțiunii și măsura de pedeapsă aplicată corespunde gravității faptei, un asemenea prejudiciu se consideră a fi legal și justificat, respectiv nu există temeiuri pentru reparare.

Potrivit art.23 alin.(3) din Codul de Procedură Penală, persoana achitată sau în privința căreia s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală ori încetarea urmăririi penale pe temei de reabilitare are dreptul să fie repusă în drepturile personale pierdute, precum și să fie despăgubită pentru prejudiciul care i-a fost cauzat.

În conformitate cu art.66 alin.(3) din Codul de Procedură Penală, în cazul în care învinuirea nu a fost confirmată, învinuitul sau, după caz, inculpatul, are dreptul la reabilitare. Potrivit art.284 din Codul de Procedură Penală, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală este actul de reabilitare și finalizare în privința persoanei a oricărui acțiuni de urmărire penală în legătură cu fapta anterior imputată. În temeiul art.390 alin.(3) din Codul de Procedură Penală, la reabilitarea inculpatului duc și sentința de achitare.

O ultimă condiție pentru apariția dreptului la repararea prejudiciului constituie adoptarea, de către judecătorul de instrucție, în condițiile art.313 alin.(5) din Codul de Procedură Penală, în privința persoanei achitate sau scoase de sub urmărire penală, a încheierii privind declararea nulității actelor sau acțiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigații. Art.313 alin.(5) din Codul de Procedură Penală stabilește că judecătorul de instrucție, considerând întemeiată plângerea împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitate specială de investigații, adoptă o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate și, după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate.

În context, ne punem întrebarea: de ce persoana achitată sau scoasă de sub urmărire penală ar trebui să se adreseze judecătorului de instrucție? Or, existența sentinței de achitare sau a ordonanței de scoatere de sub urmărire penală, poate constitui implicit ca temei de nulitate a actelor și acțiunilor organului de urmărire penală sau organului care exercită activitate specială de investigații.

În caz de achitare a persoanei, precum și în caz de scoatere de sub urmărire penală pe temei de reabilitare, contravaloarea obiectelor alterate sau pierdute în cadrul efectuării expertizei sau a altor acțiuni legale se restituie proprietarului sau posesorului legal, indiferent de calitatea lui procesuală, din bugetul de stat (art.162 alin.(3) și (4) din Codul de Procedură Penală). În situația corpurilor delictive care nu s-au mai păstrat, proprietarul va primi obiecte de același gen și calitate sau contravaloarea lor, conform prețului de piață.

Apare necesitatea de a aduce anumite concretizări în legătură cu cercul de persoane care au dreptul de a înainta acțiune civilă pentru repararea prejudiciului cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală. Astfel, potrivit art.524 din Codul de Procedură Penală, persoanele cărora, în cursul procesului penal, prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanțelor judecătorești, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral au dreptul la despăgubire.

În Capitolul VII din Codul de Procedură Penală nu este specificat care ar fi lista de persoane cu drept de înaintare a acțiunii civile pentru despăgubire. Un răspuns la întrebare îl găsim din cuprinsul altor articole din Codul de Procedură Penală. Astfel, art.60 alin.(1) pct.16 din Cod stabilește că partea vătămată are dreptul să-i fie compensate cheltuielile suportate în cauza penală și să i se repare prejudiciul cauzat în urma acțiunilor nelegitime ale organului de urmărire penală. Prevederi similare, în Codul de Procedură Penală se conțin pentru: partea civilă (art.62 alin.(1) pct.19), bănuț (art.64 alin.(2) pct.22), învinuit și inculpat (art.66 alin.(2) pct.34), apărător (art.68 alin.(1) pct.20), partea civilmente responsabilă (art.74 alin.(2) pct.2), reprezentantul legal al victimei, părții vătămate, părții civile, bănuțului, învinuitului sau inculpatului (art.78 alin.(2) pct.1), reprezentantul părții vătămate, părții civile sau părții civilmente responsabile (art.80 alin.(3) pct.1), asistentul procedural (art.82 alin.(5) pct.5), interpret și traducător (art.85 alin.(6) pct.3), specialist (art.87 alin.(7) pct.5), expert (art.88 alin.(5) pct.6).

Pe de altă parte, Codul civil (art.1405) și Legea nr.1545/1998 acordă dreptul la repararea prejudiciului cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală doar bănuțitului, învinuitului, inculpatului și potențial, condamnatului. În rest, alte persoane sunt lipsite de un remediu civil prin care să li se repare prejudiciul cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală.

În doctrina de specialitate, cercetătorul S.Rogaciov susține că expertul, specialistul, apărătorul și alți participanți la procesul de judecată pot fi atribuiți la categoria persoanelor cu drept de reparare a prejudiciului pentru erori judiciare, afirmând că dreptul la reparare îl are orice persoană care a fost supusă ilegal unor măsuri procesuale de constrângere [6, p.17]. În ce ne privește, considerăm că pentru apariția dreptului la repararea prejudiciului ca rezultat al erorilor judiciare este necesară prezența unui temeiurilor de fapt și de drept. Temei de fapt constituie prezența prejudiciului, iar temeiul de drept se manifestă prin existența unui act de reabilitare, precum: sentința de achitare, încheierea judecătorului de instrucție, ordonanța procurorului.

Luând în considerație lacuna legislativă existentă, în scopul înlăturării acesteia, propunem completarea articolul 6 din Legea nr.1545/1998 cu litera (e), după cum urmează: *(e) persoanelor fizice și juridice care nu au fost parte pe procesul penal, dar care au suferit prejudicii cauzate prin acțiunile ilegale ale organelor de urmărire penală sau a instanțelor judecătorești.*

Cercetarea caracterului ilicit al acțiunilor, despre care este vorba în Legea nr.1545/1998, generează necesitatea de a elucida conținutul noțiunii „acțiuni ilicite”. Prin această noțiune se are în vedere orice acțiuni ale persoanelor cu funcții de răspundere întreprinse în legătură cu desfășurarea actului justiției și a acțiunilor de urmărire penală, prin care se încalcă normele penale, civile, procesual penale, procesual civile și alte norme de drept.

În doctrina de specialitate au fost expuse și alte păreri cu privire la noțiunea „acțiuni ilicite”. Conform unei opinii, această noțiune nu reflectă pe deplin condițiile reparării prejudiciului cauzat prin erori judiciare. S-a menționat că în situația în care organul de urmărire penală a reținut persoana, iar mai apoi se constată nevinovăția acelei persoane, nu există temei de a califica reținerea ca ilegală. Dacă persoana a fost arestată cu respectarea tuturor cerințelor procesual penale, iar ulterior a fost achitată, nu putem vorbi despre arest ilegal. Prin urmare, autorul în cauză conchide că noțiunea „acțiuni ilicite” nu este acceptabilă pentru caracteristica fenomenelor date [7, p.347].

În ce ne privește, suntem de părerea că această poziție cu referire la acțiunile ilicite ale instanței de judecată și ale organului de urmărire penală nu este elocventă. Nu putem considera licite acțiunile judecătorului, dacă acesta a dispus arestarea unei persoane nevinovate care, mai apoi, a fost eliberată de sub arest în temeiul aceluiași probe. De asemenea, nu pot fi justificate și nici recunoscute ca fiind licite acțiunile ofițerului de urmărire penală care nu a apreciat corect probele, chiar și în cele mai complexe cazuri.

Cercetătorul a cărei opinie o supunem criticii, analizează acțiunile judecătorului și ale ofițerului de urmărire penală ca fiind licite, numai de pe poziția respectării formale a normelor procesual, distinct de normele materiale care, de fapt, le generează pe cele procesuale. Caracterul acțiunilor judecătorului și ale ofițerului de urmărire penală se determină, în final, de condițiile materiale ale răspunderii.

CONCLUZII

Generalizând cele expuse, putem conchide că dreptul persoanei la repararea prejudiciului suportat prin erori judiciare și de urmărire penală poate lua naștere dacă persoana a fost achitată, scoasă de sub urmărire penală sau în privința ei s-a dispus încetarea urmăririi penale pe temei de reabilitare.

Trăsătura principală a răspunderii pentru prejudiciul cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală este nevinovăția persoanei în săvârșirea infracțiunii. Fapta ilicită, în calitate de condiție generală a răspunderii delictuale, are particularități în materia răspunderii pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare și de urmărire penală. Astfel că, nu orice acțiune ilicită a instanțelor de judecată și a organelor de urmărire penală atrage răspunderea statului, ci numai acele acțiuni enumerate exhaustiv în art.3 alin.(1) din Legea nr.1545/1998 și în art.1405 alin.(1) din Codul civil.

BIBLIOGRAFIE

1. Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, nr.1545 din 25.02.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr.50-51.
2. Codul civil nr.1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86.
3. Bloșenco A. Răspunderea statului pentru prejudiciul cauzat prin erori judiciare. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, 1999, nr.3, p.75.
4. Codul de Procedură Penală al R.M. nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110.
5. Динер А.А. Судебная ошибка и ее устранение в апелляции. În: Журнал “Евразийский Союз Ученых” (Federația Rusă), 2015, nr.7.
6. Рогачев С.А. Реабилитация в уголовном процессе: автореф. дис. канд. юрид. наук. Москва: РГБ, 2009.
7. Нечаев М.А. Судебные ошибки. În: Теория и практика современной науки (Federația Rusă), 2016, nr.3

CULTIVAREA ANGAJAMENTULUI ÎN ÎNVĂȚAREA PRIN PBL (PROJECT BASED LEARNING)

Dr., conf. univ., Lucia CEPRAGA

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

The actuality of the subject under discussion is dictated by the ample process of globalization, internationalization, as well as the involvement of ASEM in the national project of PBLMD. As a goal of this discourse, we have proposed to promote learning based on the project. In the current socio-economic context, in the pursuit of innovation and constrained by the fierce competitiveness of world markets, employers require candidates to have some socio-professional skills. Because of deductive and inductive research methods, we mention that from a didactic perspective the development of these abilities can be achieved through the PBL method, the application in education of project-based learning. Opening up to PBL is intended to increase students' learning opportunities, varying the content and scope of knowledge implementation in the proposed project. In this context, the student assumes the commitment to learn, it is true, sometimes cultivated by the teacher who has the role of guide in the projects realization. Teaching lessons based on the PBL method calls for new educational policies, a new way of planning the number of hours so that the student has more time to research, investigate. A special role in the efficiency of University education has also the support of the higher education institutions when it comes to the flexible timetable or the professional development of the teachers in the field of PBL. Project-based learning will be successful if there is good collaboration between business and employers.

Key words: *Project Based Learning, harsh competitiveness, teaching method, real-world problems*

JEL CLASSIFICATION: A22

Motto: *„Profesorii îți deschid ușa, însă tu însuși trebuie să treci prin ea.”*
(*Proverb chinezesc*)

Secolul XXI este profund afectat de fenomenul globalizării. Globalizarea implică nemijlocit atât mișcarea de bunuri, capital, cât și migrarea oamenilor. O premisă a globalizării o constituie deschiderea piețelor, ceea ce implică suplinirea forței de muncă. Respectiv, în goana pentru inovare și constrânși de competitivitatea acerbă a piețelor mondiale, angajatorii reclamă candidaților anumite abilități socio-profesionale. Conform unui sondaj realizat de NACE (National Association of Colleges and Employers), realizat în 2015, publicat de *The Job Outlook* în 2016, în lista abilităților regăsim în top următoarele:

- abilitățile de leadership;
- abilitățile de lucru în echipă;
- abilitățile de comunicare (scris);
- abilitățile de soluționare a problemelor;
- abilitățile de comunicare (verbal);
- etc. [1]

Din perspectivă didactică dezvoltarea acestor abilități poate fi realizată prin metoda PBL, adică învățarea bazată pe proiecte. Regăsirea PBL-ului în curriculumul academic universitar ar părea că este o practică nouă, poate chiar revoluționară, în procesul didactic. Totuși, a priori, această metodă a învățării bazată pe proiecte/probleme a fost promovată de William H. Kilpatrick în lucrarea *The project method* (1918). [2]

PBL este o metodă interactivă de predare - învățare ce presupune cercetarea unui subiect, a unei probleme care trezește interes studenților. Or, studentul modern este constrâns în această eră a competitivității globale să devină tot mai implicați în procesul de învățare, dezvoltându-și

capacitățile „cognitive de nivel superior” (apud Thomus, 1998) prin analiza, cercetarea, investigația unor probleme complexe, poate chiar provocatoare, dar care au fost constatate în viața reală sau sunt similare celor din cotidian.

Printre elementele importante ale PBL se numără:

„**Relevanța** PBL oferă experiențe de studiu care îi implică pe cursanți în proiecte complexe, din lumea reală, prin care aceștia își dezvoltă și aplică abilitățile și cunoștințele. Conținutul cursurilor are mai mult sens, deoarece se bazează pe învățarea din lumea reală, iar cursanții își pot privi munca într-un mod care să îi intereseze.

Provocarea PBL încurajează cursanții să rezolve probleme complexe și autentice. Aceștia cercetează, emit judecăți, interpretează și sintetizează informațiile în moduri semnificative. Iată un exemplu de proiect de acest gen: crearea de planuri pentru o „școală ideală”, cuprinzând programa, fișele posturilor, planurile clădirii, criteriile de angajare și motivele pentru fiecare element.

Motivația PBL recunoaște faptul că învățarea unor lucruri semnificative crește dorința înăscută a cursanților de a învăța, capacitatea acestora de a crea lucrări importante și nevoia lor de a fi prețuiți. Atunci când cursanții au posibilitatea de a-și controla procesul de învățare, valoarea acestuia pentru ei crește. Posibilitatea de a alege și controla procesul, precum și șansa de a colabora cu colegii le amplifică motivația.

Interdisciplinaritatea PBL le cere cursanților să utilizeze informații din diverse discipline pentru a rezolva problemele. În cadrul aproape tuturor proiectelor PBL, cursanții lucrează la teme care leagă disciplinele între ele.

Autenticitatea PBL îi implică pe cursanți în aflarea de informații în moduri care seamănă mai mult cu modurile în care li se cere adulților să învețe și să-și demonstreze cunoștințele. De exemplu, implicațiile autentice, din lumea reală sunt clare atunci când cursanților li se cere să creeze, ca temă la limba engleză, broșuri prin care să facă publicitate școlii în care învață.

Colaborarea PBL promovează colaborarea dintre cursanți și pe cea dintre cursanți și profesori; în multe cazuri, colaborarea se extinde și la nivelul comunității. Toate disciplinele recunosc importanța colaborării elevilor, ca mod de îmbogățire și extindere a înțelegerii pe care o au aceștia pentru ceea ce învață.” [3]

Metoda PBL are la bază principiul învățării prin acțiune practică, cu finalitate reală („learning by doing”), de unde rezultă și motivația implicită. Trecerea de la învățarea tradițională, axată pe prelegere, la învățarea activă, bazată pe problemă, poate fi destul de dificilă, deoarece reclamă profesorilor cultivarea anumitor angajamente de predare, iar studenților angajamente de învățare cu implicare activă. Or, profesorul promotor al PBL-ului nu se mai poate prezenta în fața studenților cu expuneri fundamentate pe informații din manuale existente, uneori depășite de timp. Asumarea angajamentului de predare prin PBL presupune o abordare centrată pe student în spiritul acțiunii și independenței în gândire. În plus, profesorul trebuie să fie pregătit de a-și asuma rolul de mentor, facilitator. De abilitățile mentorului de a ghida studenții în procesul de cercetare depinde și succesul studentului, mai cu seamă, că profesorul acționează și ca un factor de motivare.

Deschiderea spre PBL are menirea să sporească oportunitățile de învățare ale studenților, variind conținuturile și aria de implementare a cunoștințelor în proiectul propus spre realizare. Evident, în cazul angajării în serviciu abilitățile dobândite îi vor spori șansele de încadrare în câmpul muncii.

Indiscutabil, pentru profesorii conservativi (devotați învățământului tradițional) implementarea PBL-ului ar putea constitui anumite dificultăți, or, cadrul didactic trebuie să-și rezerve mai mult timp de pregătire pentru planificarea proiectului, formularea problemei, pregătirea unei baze bibliografice etc., precum și să adopte noi strategii de instruire care să fie deschise, interdisciplinare, cooperante, tolerante etc. Profesorul trebuie să conștientizeze și să-și asume acel rol de ghid, facilitator în realizarea proiectelor.

În „pedagogia proiectivă modernă” proiectul este înțeles ca o cercetare orientată spre atingerea unui scop bine precizat, ce urmează a fi implementat, pe cât e posibil, prin îmbinarea cunoștințelor teoretice cu activitatea practică. În acest context, studentul își asumă angajamentul de învățare, e adevărat, pe alocuri cultivat de profesor. Asumarea angajamentului de învățare presupune colectarea

de informații necesare planificării (investigarea) și realizării sarcinii, pregătirea planului de acțiuni, planificarea resurselor ce vor fi utilizate, repartizarea sarcinilor între membrii grupului, îndeplinirea conștiincioasă și responsabilă a îndatoririlor asumate, în acord cu planul de acțiuni al grupului și cu diviziunea muncii. Investigația presupune o gamă largă de activități legate de curiozitatea noastră naturală în legătură cu lumea care ne înconjoară. În contextul educației, investigația dobândește un înțeles specific. Profesorii care folosesc această tehnică drept strategie didactică îi încurajează în mod normal pe studenți să pună întrebări, să planifice și să desfășoare acțiuni de căutare de informații, să facă observații și să reflecteze la ceea ce au descoperit.

Pentru a-și controla rezultatele muncii, studenții ar putea folosi chestionare, iar profesorul anumite rapoarte, teste etc. Sesizând, eventual, anumite erori comise (fie independent, fie cu ajutorul profesorului) studenții pot interveni cu noi soluții de redresare, schimbare.

Angajamentul studenților în învățarea prin metoda PBL va avea un impact pozitiv în formarea lor intelectuală, or, metoda în cauză presupune interdisciplinaritate și cultură generală. Lucrând la proiect, studenții își dezvoltă abilități de reale, imperative secolului XXI, multe dintre care se află în lista criteriilor de selectare a candidaților în câmpul muncii, printre care amintim:

- colaborarea în echipă;
- luarea unor decizii bine gândite;
- manifestarea inițiativei;
- soluționarea unor probleme complexe;
- comunicarea eficientă atât scrisă, cât și cea orală;
- etc.;

Apreciată și utilizată în întreaga lume, învățarea prin proiecte (PBL) în educația universitară din Republica Moldova este relativ într-o fază incipientă. Deși unele cadre didactice practică în cadrul lecțiilor tradiționale anumite aspecte de PBL, totuși implementarea la nivel de plan de studii, de curriculum lasă de dorit. Or, predarea lecțiilor în baza metodei PBL, reclamă noi politici educaționale, o nouă modalitate de planificare a numărului de ore, astfel încât studentul să dispună de mai mult timp pentru cercetare, investigare.

Un rol aparte în eficientizarea învățământului universitar îl are și sprijinul instituțiilor de învățământ superior atunci când este vorba de flexibilitatea orarului sau de dezvoltarea profesională a cadrelor didactice în domeniul PBL. Învățarea bazată pe proiecte va avea succes dacă va exista și o bună colaborare între mediul de afaceri, angajatori. Mai ales că situațiile-problemă vizează, a priori, mediul real atât din perspectivă națională, cât și internațională.

Pornind de la ideea de internaționalizare, având în vedere competitivitatea acerbă pe piața forței de muncă intens globalizată, ASEM, Universitate angajată în viitor!, a salutat implementarea în cadrul învățământului universitar, în cazul dat cel economic, a metodologiei PBL, în temeiul proiectului național de consolidare a capacităților PBLMD, care are drept scop îmbunătățirea calității metodelor de predare și învățare și a programelor de învățământ superior din Republica Moldova. Astfel, prin intermediul și grație Proiectului de mobilitate academică Erasmus+, studenții grupei BA-174 s-au încadrat în procesul de studii, asumându-și angajamente prin PBL. [4]

Un pas spre internaționalizare îl constituie și faptul că datorită mobilității studenții de la nivelul de licență vor studia anumite perioade în cadrul universităților partenere din UE, iar cadrele didactice implicate în predarea PBL / EBL, își dezvoltă abilitățile pedagogice în cadrul unor vizite de lucru la partenerii de proiect din UE sau prin formarea continuă în domeniul PBL, oferită de specialiștii străini.

BIBLIOGRAFIE

1. Învățarea organizațională bazată pe probleme pentru IMM-uri //
2. <http://www.archimedes2014.eu/doc/reports/Problem%20based%20learning%20Handbook-%20RO.pdf>
3. Țurcan R. Introducing Problem Based Learning in Moldova: Toward Enhancing Students' Competitiveness and Employability // http://www.pblmd.aau.dk/fileadmin/user_upload/Turcan_PBLMD_project_launch_Chisinau_Nov-2015_v01.pdf
4. https://research.uni-sofia.bg/bitstream/10506/283/3/ITeach_Handbook_final_romanian.pdf
5. <http://www.ase.md/ro/proiecte-internationale/2015-selection/erasmus-plus-cheie2.html>

CULTIVAREA LIMBII ROMÂNE ÎN CONDIȚII DE EXOD

Lector univ., Galina RADU

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Résumé

Les problèmes de cultivation de la langue roumaine constituent un sujet douloureux pour tous les linguistes, les philologues et les passionnés de la langue maternelle. La cultivation de la langue roumaine devient une action très complexe et compliquée, qui ne peut pas être réalisée positivement que par les efforts conjugués des linguistes, des écrivains, des hommes de science et d'art, des journalistes, des speakers et des reporters de la radio-tv, des professeurs, des éducateurs, et aussi par les efforts de tous ceux qui peuvent nous offrir des modèles d'expression correcte et élégante. L'exode de la République de Moldova a contribué dans la dernière période à la déformation, même à la mutilation de la langue roumaine sous l'influence de la langue anglaise et de la langue italienne, un peu de la langue espagnole et française. La correction, la perfection et la cultivation de l'expression correcte de la langue roumaine dans les conditions de communication actuelle doivent devenir une préoccupation continue, constante et consciente de chacun d'entre nous. Seulement de cette manière peut se réaliser une expression littéraire et unitaire.

Mots clés : *exode, culture du roumain, respect des normes de la langue littéraire, bilinguisme, idiome hybride-roumain, environnement linguistique, potentiel démographique.*

JEL CLASSIFICATION: A20

Motto: *„Omul este numai pe jumătate el însuși, cealaltă jumătate este exprimarea lui”.*
(Ralf Waldo Emerson)

Problemele de cultivare a limbii române constituie un subiect dureros pentru toți lingviștii, filologii și împătimiții de graiul matern. Spre regret, mulți dintre străjerii limbii române din Republica Moldova, ce au vegheat pulsul verbului românesc de pe teritoriul acestui „plai, gură de rai” (Nicolae Corlăteanu, Siviu Berejan, Anatol Ciobanu, Ion Melniciuc, Valentin Mândăcanu *etc.*), *nu mai sunt azi la căpătâiul limbii noastre, dar problema cultivării ei rămâne una actuală.*

„Orice limbă vorbită frumos, ascultată cu drag și ocrotită cu sfințenie este o sărbătoare în sine”, susține poetul, scriitorul, militantul latinității, Ion Hadârcă.

Iar toți cei care vorbim limba română avem datoria sacră de a o cultiva, în primul rând, prin respectarea normelor în vigoare ale exprimării corecte. Din păcate, aceste norme, care trebuie respectate, nu se respectă pentru că nu sunt cunoscute, or, acest lucru nu este întotdeauna și pentru toți foarte simplu sau nu se vrea a fi cunoscut, iar deseori efectiv sunt ignorate din cauza indiferenței. Un alt factor ce influențează asupra calității limbii vorbite în societatea din Republica Moldova este, pe lângă renumitul bilingvism, exodul. Exodul din Republica Moldova a contribuit în ultima perioadă la schimonosirea, chiar mutilarea limbii române sub influența atât a limbii engleze, cât și, ceva mai nou, a limbii italiene, poate ceva mai puțin, a limbilor spaniole, franceze.

În contextul Zilei Limbilor Europene, 26 septembrie, ce are menirea să promoveze diversitatea lingvistică, să atragă atenția publicului asupra importanței învățării limbilor străine și să îl sensibilizeze cu privire la existența și valoarea tuturor limbilor vorbite în Europa, încurajând învățarea lor, așa vrea să invoc numele LIMBII ROMÂNE, astfel etalându-i valoarea inestimabilă, mai cu seamă, pentru identitatea noastră. Indiscutabil, prin cultivarea limbii se presupune atât respectarea normelor limbii literare, cât și o îmbogățire permanentă a acesteia cu noi cuvinte și unități lexicale, perfecționarea normelor ei printr-o prelucrare atentă, conștientă, dar și științifică.

Cultivarea limbi are în vedere revizuirea periodică a normelor ei, pentru că unele dintre acestea pot fi depășite de realitatea lingvistică, aflată în continuă transformare. Dacă în secolul trecut erau literare formele *lampe, roate, strade*, atunci în prezent sunt corecte formele de plural: *lămpi, roți, străzi*. Iar, spre exemplu, cuvintele *copertă, țarancă* au pluralul: *coperte, țarance (țărănci)* și nu *coperți, țărănci*. Cultivarea limbii române devine o acțiune foarte complexă și

complicată, care nu poate fi realizată pozitiv decât prin eforturile conjugate ale lingviștilor, scriitorilor, oamenilor de știință și de artă, ziariștilor și publiciștilor, crainicilor și reporterilor Radioteleviziunii, profesorilor, educatorilor, precum și ale tuturor celor care ne pot oferi modele de exprimare corectă și elegantă. Însă rolul primordial în acțiunea de cultivare a limbii române îi revine învățământului la toate nivelurile.

Un impact negativ asupra calității limbii române din Republica Moldova îl au și factorii prezentați infra:

- *emigrarea în masă;*
- *relația dintre limba română de pe internet cu cea din DEX;*
- *bilingvismul armonios;*
- *serviciile electronice și resursele informaționale sub formă textuală;*
- *idiomul hibrid, un fel de romengleză, etc.*

„Limba, cultura și etnia sunt interdependente și formează centrul personalității: Eu-l fizic, cel spiritual și cel social.” [1, p. 247], afirmă O. M. Smirnova. Dar luând în considerare procesul tot mai intens de internaționalizare, când vorbitorii nativi de limbă română interacționează cu tot mai mulți străini ce vin Republica Moldova pentru perioade lungi, ne dăm seama de complexitatea problemei. Or, influențați de avalanșa de rusisme, englezisme, iar mai nou, și italianisme, sârmana limba noastră suferă suspinând adânc și în tăcere.

În acest context, mă întreb și vă întreb, probabil, retoric: Ce se va întâmpla peste câțiva ani cu melodioasa noastră limbă română, atunci când mobilitatea socială și emigrația fac ca tot mai mulți copii români, moldoveni să se nască și să crească departe de Patrie? Care va fi identitatea copiilor noștri, dacă *toposul* în care s-au născut și cresc nu este Republica Moldova și România, *eposul* studiat în cadrul programelor de învățământ nu este istoria românilor, *ethosul* care îi formează ca cetățeni nu aparține culturii și tradiției noastre, *logosul* socializării lor nu este limba română!?

Cui vom mai cultiva limba română în condițiile de exod al tinerei generații? Caut răspuns la această întrebare de mai mult timp. Or, în Patria adoptivă tânăra noastră generație petrece două treimi din timpul său la grădiniță sau la școala primară, gimnazii, licee, facultăți, fiind scufundată în mediul lingvistic și cel cultural al țării respective. Doar o treime din timp îl petrece în familie – unica filieră prin care poate accesa limba și valorile patriei originare. Dar și acest timp pentru unele familii e mult mai limitat, deoarece deseori mamele emigrate preferă să vorbească în italiană, germană, franceză, greacă etc. în prezența taților adoptivi, pentru a nu-i jigni sau pentru a nu-i face să se simtă neglijați. Mai sunt și cazuri când ambii părinți au emigrat, dar în familie vorbesc limba țării adoptive, cauzele fiind frustrarea de a se simți emigrant, cu toate conotațiile sale negative (venetic, străin, intrus, neadaptat, neacceptat, respins, evitat) și dorința de a face tot posibilul ca cel puțin copilul său să nu treacă prin asemenea momente.

În prezent ne confruntăm cu un exod drastic de minți luminate. Republica Moldova deja a pierdut un potențial demografic foarte mare din inteligenți. Peste 600.000 de cetățeni s-au stabilit permanent peste hotare. Tânăra generație de adolescenți rătăcește în căutarea unei proprii identități. Emigrarea în Europa, Canada, SUA și contactul culturii milenare reprezintă pentru această generație un colac de salvare identitar. Dar rezultatul pentru mulți dintre ei este decepționant, străinătatea i-a îndepărtat de identitatea celor de acasă, dar nu i-a apropiat destul de identitatea gazdelor, uneori obtuze și neprimitoare din cauza, mai ales, a unor promovări mediatice de stereotipuri și prejudecăți. O interviuată confesează cu dezamăgire: „*Moldoveancă deja nu mai sunt, dar italiancă încă nu am devenit*”.

Regretabil și trist în aceeași măsură că limba română dezvoltă doar o competență pasivă, adică de comprehensiune, dar nu și de producere lingvistică. Și ce ne facem atunci cu cultivarea limbii române în condițiile comunicării actuale? În această conjunctură, iar ne întrebăm QUO VADIS LIMBA ROMÂNĂ?

După cum vedem, problema cultivării limbii române este pe cât de veche, pe atât de actuală. Vom ilustra prin câteva exemple:

„*Mi-ar place*” – forma corectă este „*mi-ar plăcea*”;

„Vroiam” – forma corectă a cuvântului este „voiam” sau „vream”;
„El însăși” – forma corectă este: „el însuși”;
Ora „doisprezece” – forma corectă este ora „douăsprezece”. Acelaș lucru este valabil și pentru „doisprezece grade”, cu variantă corectă: „douăsprezece grade”;
„Doi” septembrie – forma corectă este „două septembrie”;
„Desconspira” – forma corectă a cuvântului este „deconspira”, nu apare în niciun dicționar forma „a desconspira”, deși auzim la radio și TV cuvântul în această formă mai mereu;
„Complect” – forma corectă a acestui cuvânt este „complet”;
„Maxim” – forma corectă a cuvântului este „maximum”;
„Eu continui” – forma corectă este „eu continuu”;
„Deasemeni” – forma corectă este „de asemenea”;
Au încercat să „adopteze” – forma corectă: „au încercat să adopte”;
„Ierbicid” – forma corectă este „erbicid”;
„Excroc” – forma corectă a cuvântului este „escroc”;
„Făini” – forma corectă a cuvântului „făină” la plural este „făinuri”;
„Monstră” – forma corectă a cuvântului este „mostră” și are sensul de model, exemplu, proba, specimen, parte dintr-un material;
„Dragile” – la plural, forma cuvântului „dragă” devine „dragi”, nicidecum „drage”. Așadar, corect este să spunem: „dragile mele colege” și nu „dragele mele colege”.

Cât de important este să înțelegem că limba română nu se dezvoltă într-o seră în care controlăm totul, ea se schimbă sub acțiunea unor influențe atât de variate, încât este imposibil să-i anticipăm evoluția.

Corectarea, perfecționarea și cultivarea exprimării corecte a limbii române în condițiile comunicării actuale trebuie să devină o preocupare continuă, constantă și conștientă a fiecăruia dintre noi, pentru că numai în felul acesta se poate realiza o exprimare literară și unitară. „Limba vechilor cazanii” trebuie să fie gândită, vorbită, scrisă, trăită și învățată corect și cultivată generației în creștere.

„Câtă vreme la gurile Dunării neamul nostru va sta și-i va asculta învățăturile sacre, atâta vreme nu vor seca nici izvoarele Limbii Române”, ne spune cu dragoste Ion Hadârcă.

BIBLIOGRAFIE

1. Croitor, Blanca, *Ești COOL și dacă vorbești corect*, București, 2008, ed. a II-a, Univers Enciclopedic
2. Graur, Alexandru, *Dicționar al greșelilor de limbă*, București, 1982, Editura Academiei;
3. Graur, Alexandru, 1979, *Limba literară*, București, Editura Științifică și Enciclopedică;
4. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi, 1, București, 1974*;
5. <http://epochtimes-romania.com/news/fenomenul-migratiei-din-republica-moldova-pierdem-populatia-tanara-apta-de-munca-si-bine-pregatita---248892>
6. <https://ru.scribd.com/doc/137156467/Migratia-Populatiei-in-RM>

CONSIDERENTE PRIVIND CULTURA COMUNICĂRII DIGITALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

¹Dr., conf. univ., Svetlana BÎRSAN

²Dr., conf. univ., Lucia CEPRAGA

^{1,2}Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

The actuality of this scientific article is conditioned by the evolution of information technologies in the business environment. The aim is to promote a digital cult communication, in accordance with the literary norms of the Romanian language. The issue of the digital communication culture, identified by the information analysis method, is imminent in both the social networks and the sites of the economic units. Data from Magenta Consulting about companies that have websites reveals the need to address the quality of digital communication. This article presents some ascertainment regarding the culture of digital communication in the Republic of Moldova. The Internet changed not only the way people communicate, work, live and develop socially and professionally, but also how companies set their strategic directions for action and ensure their relational stock (data base). The Internet become very important due to the fact that it is also a communication medium, a distribution channel, technology, development tool with great impact on enterprises and for human society in general. The evolution of digital technologies leads to a change in the way we design, produce and sell products and services, and how it generates the value.

Key words: digital communication, information technologies, virtual world, written communication, fairness, value, internet.

JEL CLASSIFICATION: A20

Secolul XX a fost numit „secolul vitezei”, iar secolul XXI – „secolul tehnologiilor informaționale”. În acest context, se impune prin actualitate abordarea subiectelor privind cultura digitală. „Or, revoluția digitală este o revoluție fundamentală a mijloacelor de comunicare, așa cum a fost și scrisul față de oral, tiparul față de scrisul de mână, audiovizualul față de tipar.” [1]

Digitalul, în viziunea utilizatorilor de tehnologie, presupune în mod exclusiv prezența tehnicii, tehnologiei, a unei interfețe între utilizator și echipament. Indiscutabil, comunicarea digitală se transmite prin interfețe electronice, precum site-uri web, unde fie te informezi, fie ai posibilitatea inserției gândurilor prin cuvintele răspândite printre pixeli. „ Să vorbești despre digital, susține Charlie Gere în cartea *Digital Culture*, lansată în 2008, este să aduci în discuție, în mod metonimic, întreaga panoplie a simulacrului virtual, a comunicării instantanee, a mediei omniprezente și a conectivității globale care constituie mare parte din experiența noastră contemporană”. [2]

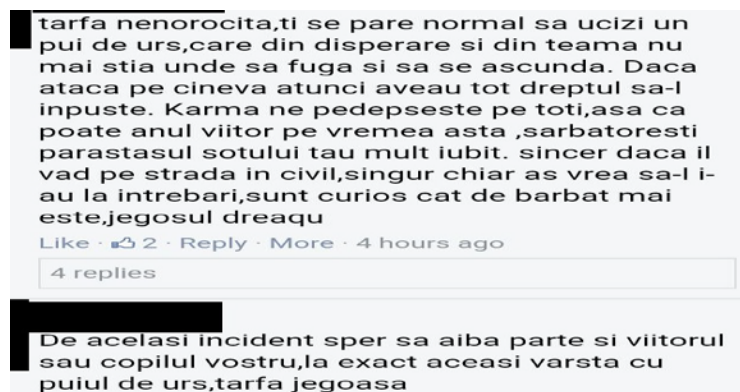
Legătura dintre digital și cultura umană este ușor de înțeles în această eră a inovațiilor tehnologice. „Evident că toate aceste schimbări „tehnice“ au modificat fundamental cultura și viața oamenilor, dar nicio astfel de „tehnologie“ nu a constituit o cultură în sine. Mai mult, aceste faze ale evoluției mijloacelor de comunicare sunt cumulative, nu disjunctive: faptul că în prezent utilizăm comunicarea digitală nu ne împiedică să vorbim, să scriem sau să ne uităm la televizor. În context, Vintilă Mihăiescu conchide:

a) nu există o cultură digitală, ci o diversitate de culturi și subculturi care utilizează, *sui generis*, mijloacele de comunicare digitală;

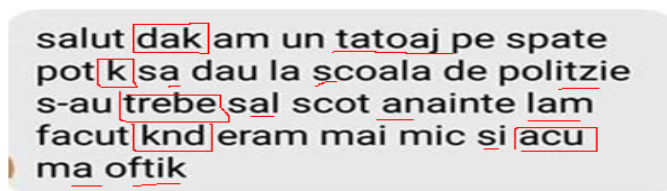
b) online și offline nu sunt două lumi separate, virtualul nu ia locul realului, ci ambele reconfigurează textura fluidă a noului nostru cadru spațio-temporal de existență.”[1]

Comunicarea transcende tot mai mult din offline în online, respectiv, rețelele de socializare ne pun la dispoziție, pe de o parte, exemple de comunicare cultă „cu substrat de inteligență”, pe de altă parte, discursuri cu mesaje vulgare, triviale. Or, comunicarea digitală în media sociale cere credibilitate, consistență și coerență. Sunt apreciate conținuturile sincere și interesante, personalizate pe nevoile proprii, și nu invers. Comunicarea eficientă, inclusiv cea virtuală,

presupune prezența atât a culturii clasice de comunicare, cât și o cultură de comunicare digitală, acceptând atacul la idee, eventual, dar în niciun caz la persoană.

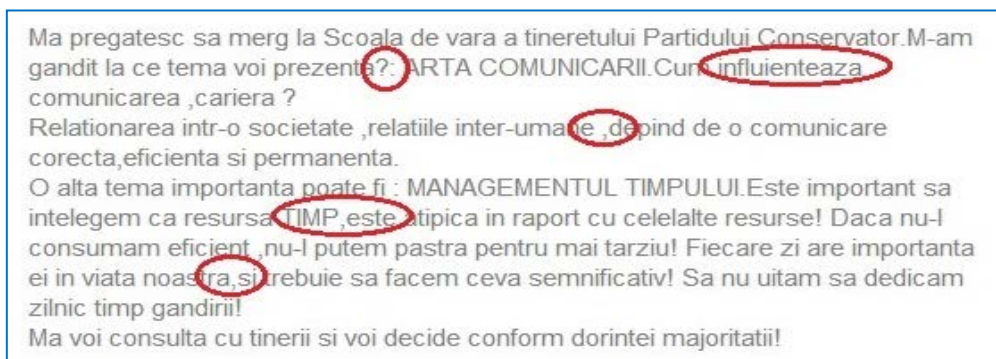
Învăluți de ceața ireponsabilității față de limba utilizată, unii internați trunchiază cuvintele până la absurd, considerând că astfel le abreviază, lejer exprimându-ne. Vezi imaginea de mai jos preluată din internet:

Alteori cuvintele sunt substituite cu o gamă destul de mare de emoticoane / emoji-uri.

Lasă de dorit comunicarea digitală și în ceea ce privește corectitudinea gramaticală, sintactică, punctuația, nemaivorbind despre semnele diacritice, de ex.: „Caut apartament cu o camera în chirie Pina la 1500 lei.”

„Evoluția tehnologiilor digitale, în combinație cu alte tehnologii generice esențiale, conduce la schimbarea modului în care proiectăm, producem și comercializăm produse și servicii conexe, precum și a modului în care se generează valoare din acestea.” [3]

Așadar, o relevanță aparte o are comunicarea digitală comercială, de afaceri, mai cu seamă, în actualele condiții de globalizare. Era internetului a modificat viziunile persoanelor fizice și, inevitabil, activitatea strategică a companiilor. Cineva spunea că fără identitate pe web, mai exact, fără logo și site, o companie e ca o sticlă de vin fără etichetă. Astfel, condițiile pieței digitale globale (comerț fără frontiere, posibilități comode de promovare, extindere și creștere a vânzărilor) impun companiile să-și asigure prezența în internet, anume acolo unde își petrec timpul consumatorii lor, intermediari fiind de logo-uri simple, care se disting din mulțimea de alte mărci, pagini web atractive, adaptabile la orice tip de gadget folosit, magazine și servicii on-line, aplicații eficiente, bloguri ce oferă sfaturi sau informații utile etc.

Pentru a vedea cât de dezvoltată este comunicarea digitală în Republica Moldova la nivel de firme comerciale, Magenta Consulting, în perioada 10 august – 22 septembrie 2016, a efectuat un sondaj pe un pe un eșantion probabilistic stratificat multistadial de 402 companii, cu o marjă de eroare de +/-4.88%, la un nivel de încredere de 95%.

Amintim că debutul e-commerce sau al magazinelor on-line a fost marcat în 2001, când Amazon a lansat serviciile mobile și a raportat primele profituri pe vânzări on-line. De atunci, lucrurile în spațiul virtual s-au mișcat cu pași gigantici. În doar 7 ani, un studiu realizat în SUA a demonstrat că 81% dintre americani, înainte de a procura un produs, l-au căutat on-line, iar 66% au și făcut cumpărături pe net.

Dacă primele site-uri moldovenești erau neatrăgătoare și insipide, astăzi fenomenul a luat amploare, firmele intervenind pe piața virtuală într-un mod cât se poate de profesionist. Astfel, interesul pentru internet manifestat atât de populației, cât mai ales de firme este în continuă creștere. În Moldova, vânzările on-line își iau avântul. Totuși, 20% dintre companii s-au dovedit a fi vizionare în privința șanselor ce le oferă internetul și au dat de știre pe net că există, promovându-se cu primul logo și pagină web a companiei între anii 2001-2010. Se poate presupune că acestea aveau și un profit bun, pentru că, în acest interval de timp, o pagină web era destul de costisitoare. Alte 20% și-au făcut apariția pe internet între anii 2010-2016.

Personalitatea site-ului, ca element de definire a acestora, face diferența dintre site-uri și alte forme de comunicare on-line. În general, comunicarea on-line este o comunicare scrisă, dar dezvoltarea ITC asigură recuperarea cu pași repezi a terenului pierdut de comunicarea orală în favoarea comunicării scrise. În cadrul comunicării on-line se pune accentul pe comunicarea vizuală, iar conținutul comunicării verbale se dezvoltă luându-se în calcul specificul publicului - țintă, dar și identitatea clientului. Comunicarea comercială electronică este cea mai uzitată formă de comunicare on-line și se referă la promovări, comenzi, oferte, bannere etc.

Prin urmare, în această perioadă de competitivitate acerbă în economia cunoașterii, internetul a schimbat fundamental nu doar modul în care oamenii comunică, muncesc, trăiesc, se dezvoltă social și profesional, dar și modul în care firmele își stabilesc direcțiile strategice de acțiune și își dezvoltă stocul relațional. Pornind de la ideea că o cultură digitală este și o vastă sursă de cunoaștere și creativitate, menționăm că succesul acțiunilor strategice, implementate de firme, este influențat de anumiți factori de cultură digitală și anume:

- Designul paginilor web / prezentarea grafică a informațiilor, care nu doar captează atenția, dar și dezvoltă calitățile estetice ale consumatorului.

- Corectitudinea mesajelor plasate și diseminate, care trebuie să corespundă normelor limbii literare în vigoare, dar să nu fie traduse în mod iresponsabil prin Google translate, pocind limba noastră cea română.
- Actualitatea și veridicitatea informațiilor prezentate etc.

Or, comunicarea aceasta neîngrădită, favorizată de tehnologiile digitale, trebuie să fie un puternic stimulent pentru inovare, să încurajeze creativitatea, promovând valorile culturii digitale.

Site-ul unei firme reprezintă, în primul rând, o modalitate eficientă de comunicare cu partenerii de piață, iar în contextul dezvoltării rețelei globale și a oportunităților oferite de această rețea lumii afacerilor, devine necesară utilizarea lui drept instrument strategic de marketing. Însă, în prezent, marketerii folosesc încă preponderent internetul ca un canal de comunicare adițional, nefructificând avantajele competitive oferite de rețeaua globală. Site-ul trebuie să fie nu numai o modalitate de manifestare pe internet, un canal de vânzare, dar și un instrument de promovare și de publicitate, o manifestare a creativității, un model de comunicare elegantă, un instrument de cercetare și de dezvoltare continuă pe piața virtuală.

BIBLIOGRAFIE

1. Vintilă M. Cultura digitală a adolescenților. // Newsletter-ul săptămânal Dilema Veche // <http://dilemaveche.ro/sectiune/situatiunea/articol/cultura-digitala-a-adolescentilor>
2. apud Duță Ov.. Cultura digitală și diversitatea comunicării în lumea contemporană // <https://ru.scribd.com/document/88441470/Cultura-digital%C4%83-%C8%99i-diversitatea-comunic%C4%83rii-in-lumea-contemporan%C4%83>
3. Comunicarea comisiei către Parlamentul european, Consiliul, Comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor. Digitalizarea industriei europene. Valorificarea deplină a pieței unice digitale// <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/509c4cfe-0611-11e6-b713-01aa75ed71a1/language-ro/format-PDF>
4. Magenta Consulting. Cercetări de marketing // <http://consulting.md/rom/cercetari-de-marketing>
5. Portretul-robot al consumatorului de Internet, în Adevărul, 8 iulie // <http://www.adevarul.ro/articole/portretul-robot-al-consumatorului-deinternet/321815>

ROLUL COMUNICĂRII MANAGERIALE ÎN DEZVOLTAREA IMM-URILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Drd., lector universitar, Viorica CARAUȘ

*Universitatea Tehnică a Moldovei,
Republica Moldova, mun.Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 168,
Telefon: +373 22 56 78 59; web site: www.utm.md*

Abstract

This article presents the role of small and medium businesses in the sustainable development of the Republic of Moldova, making a brief overview of the sector. We highlighted the research hypothesis that improving managerial communication would increase the competitiveness of SMEs and the research question was formulated, namely to what extent an improvement in managerial communication would contribute to the development of these categories of enterprise.

Key words: *communication, managerial communication, small and medium businesses*

JEL CLASIFICATION: D83

Comunicarea a fost din cele mai vechi timpuri un instrument prin intermediul căruia oamenii au schimbat între ei gânduri, idei, impresii, experiență, dar și un mijloc prin care acestia au evitat sau soluționat diverse tensiuni și conflicte. Comunicarea este din punctul nostru de vedere acel mijloc prin care viața, sub diversele ei aspecte poate deveni mai armonioasă, mai echilibrată, mai eficientă, mai ușoară. Este cert că comunicarea reprezintă o componentă esențială a vieții și activității omului. Mai mult decât atât, importanța procesului comunicațional a început să fie conștientizată și studiată și în organizații, acolo unde majoritatea oamenilor își petrec o bună parte din timpul lor. Comunicarea a devenit una dintre modalitățile de îmbunătățire a climatului organizațional, dar și de loializare a angajaților.

Astfel, o perspectivă interesantă asupra comunicării o reprezintă studiul dimensiunii organizaționale a comunicării. Considerăm că este dificil și neproductiv să studiem teoriile comunicării, fără a le prelua și dezvolta în calitate de teorii ale comunicării în studiul organizațiilor. Or, omul modern petrece cel mai mult timp din întreaga sa viață într-un cadru organizațional. Ne raliem unei atare perspective, cu atât mai mult cu cât această viziune a focalizării pe studiul interacțiunii în dimensiunea sa organizațională tinde să capete tot mai mult teren în ultima perioadă. [2, pag.38]

Un studiu efectuat în mai multe organizații americane aflate în transformare, care au implementat managementul schimbării și condițiile care au asigurat succesul acestor organizații a arătat că comunicarea este nu doar o problemă majoră întâlnită în implementarea schimbării, dar și factorul care a explicat succesul avut în managementul schimbării. [3, pag. 231]

Un conducător trebuie să fie pregătit și proactiv, să știe ce și cum să comunice, mai ales în situațiile de criza, fiind nevoie de comunicare permanentă cu subordonații, investitorii, partenerii, creditorii, furnizorii, clienții, mediul bancar etc. Astfel, în momentele de tensiune sau chiar conflictuale, este important ca prin intermediul comunicării eficiente să fie gestionată situația în favoarea organizației, dându-se asigurări atât angajaților, cât și principalilor parteneri că lucrurile vor evolua într-o direcție pozitivă, iar prin procesul comunicațional aceștia sunt informați care sunt planurile de viitor a companiei. Însăși activitatea zilnică în cadrul unei organizații este practic imposibil de realizat fără a comunica, într-un fel sau altul.

Și dacă pe plan personal, comunicarea ne ajută să formulăm și să înțelegem adecvat mesajele transmise și primite, favorizează cooperarea cu cei din jurul nostru, permite detensionarea unor stări încordate, atunci pe plan managerial, comunicarea reprezintă un instrument prin intermediul căruia managerul transmite și primește informații și decizii, acceptă sau respinge anumite soluții, planifică, organizează, antrenează, controlează, pregătește și implementează schimbarea.

Actualmente, în condițiile economiei moderne, odată cu creșterea în complexitate și diversitate a organizațiilor, managerii acestora nu mai pot zăbovi pe terenul empirismului și al simplei intuiții. Ca rezultat, conducătorul modern, tinde în prestația sa managerială, să se profesionalizeze prin învățarea științei conducerii, dar și al altor domenii adiacente, care ar spori profesionalismul și abilitățile manageriale ale acestuia. În arsenalul acțiunilor sale sunt incluse un șir de activități, inclusiv diagnosticarea, priveziunea, controlul comportamentului organizațional, comunicarea eficientă etc.

Care este însă impactul comunicării asupra dezvoltării întreprinderilor și în ce măsură o ameliorare a comunicării organizaționale ar spori competitivitatea acestora? În dorința de a găsi răspuns la această întrebare am demarat recent o cercetare științifică, aflată încă în stadiu incipient. Cercetare își propune să elucideze principalele aspectele legate de comunicare în Întreprinderile Mici și Mijlocii din Republica Moldova (IMM-uri).

În contextul actual de schimbare, în care se află Republica Moldova, de presiuni demografice, inclusiv migrarea forței de muncă de vârstă tânără și a celei calificate, de liberalizare a piețelor, întreprinderile responsabile ar trebui mai mult ca nici o dată să își loializeze angajații și să îi trateze oarecum ca pe niște veritabili clienți interni. Una dintre modalitățile de stabilire a unui climat favorabil în întreprindere ar fi anume îmbunătățirea comunicării. IMM-urile constituie procentul cel mai mare în rândul întreprinderilor naționale, având o contribuție semnificativă în economia națională. Pe lângă faptul că IMM-urile din Republica Moldova au o pondere esențială în numărul total al agenților economici, acestea asigură ocuparea forței de muncă și un venit pentru angajați, asigură saturarea pieței de mărfuri, participă la crearea PIB-ului.

Potrivit Legii cu privire la acest tip de întreprinderi, în categoria micro-întreprinderilor sunt incluse întreprinderile care au un număr de angajați sub 9 persoane, venituri din vânzări de 3 milioane lei într-un an și o valoare totală a activelor din cadrul bilanțului pe parcursul unui an tot de 3 milioane lei. [1]

Întreprinderile mijlocii sunt considerate acele întreprinderi care dețin cel mult 249 de angajați, venituri din vânzări de sub 25 de milioane de lei și respectiv o valoare totală a activelor din cadrul bilanțului pe parcursul unui an tot de cel mult 25 milioane lei.[1]

La nivelul Uniunii Europene, Microîntreprinderile și întreprinderile mici și mijlocii reprezintă 99% din totalul întreprinderilor. Acestea asigură două treimi dintre locurile de muncă din sectorul privat și contribuie cu mai mult de jumătate din valoarea adăugată totală creată de întreprinderile din UE. Nouă din zece IMM-uri sunt de fapt microîntreprinderi cu mai puțin de 10 angajați. În prezent, există aproximativ 21 de milioane de IMM-uri cu aproximativ 33 de milioane de angajați, care reprezintă o sursă esențială de spirit antreprenorial și de inovare, aspecte vitale pentru competitivitatea întreprinderilor din UE. [4]

În Republica Moldova, potrivit Biroului Național de Statistică, în anul 2016 numărul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) a constituit 51,6 mii întreprinderi și reprezintă circa 98,7% din numărul total de întreprinderi. Numărul salariaților care au activat în întreprinderile mici și mijlocii în perioada de referință a constituit 313,5 mii persoane, deținând 61,2% din numărul total de salariați ai întreprinderilor. Veniturile din vânzări ale întreprinderilor mici și mijlocii în această perioadă au însumat 124 954,4 mil. lei sau 41,5 din venituri din vânzări în total pe economie.[5]

Analiza evoluției IMM ne indică creșterea veniturilor din vânzări în medie pe o întreprindere în anul 2016, care au constituit 2420,4 mii lei sau cu 55,9 mii lei mai mult față de anul 2015. Veniturile din vânzări ale IMM în medie pe un salariat la fel au crescut comparativ cu anul precedent cu 22,0 mii lei și au constituit 398,5 mii lei în mediu pe un salariat. Numărul de salariați în medie pe o întreprindere în anul 2016 a constituit 6 persoane.[5]

Prin întreaga lor activitate ca și prin specificul datorat flexibilității de care pot da dovadă, IMM-urile vor avea o importanță deosebită la nivelul unei economii naționale fiind capabile să:

- se adreseze nevoilor consumatorilor oferindu-le o gamă diversificată de produse și servicii;
- ofere produse și servicii la prețuri mai mici decât firmele mari;
- amortizeze cheltuielile mult mai rapid comparativ cu firmele mari;

- creeze locuri de muncă pentru majoritatea populației;
- contribuie în mod substanțial atât la creșterea economiei cât și la creșterea nivelului de trai;
- constituie una din sursele fundamentale de venituri ale bugetului statului;
- se implice activ în extinderea concurenței, evitând astfel monopolul;
- prezintă oportunitatea dezvoltării atât profesionale cât și sociale de care poate beneficia majoritatea populației, cu precădere cea activă și inovatoare.
- fie mai simplu de condus și de supravegheat;
- demonstreze flexibilitate și adaptabilitate ridicată la dinamica pieței.

Conchidem astfel că IMM-urile reprezintă o forță motrice a economiei naționale, iar dezvoltarea lor poate reconfigura economia, atât prin oportunitățile masive de angajare în câmpul muncii, cât și prin competitivitate, abilitatea de a reacționa flexibil și de a se adapta rapid la schimbările economice ciclice și structurale.

Așa se face, că perioada dificilă și condițiile în care se dezvoltă întreprinderile mici și mijlocii din țara noastră, fac ca managerii acestora să fie concentrați mai mult asupra obținerii profitului imediat, iar preocuparea asupra unor aspecte mai puțin evidente, cum ar fi îmbunătățirea comunicării manageriale să fie adesea minimă sau chiar să lipsească. Există cauze atât obiective, cât și subiective, care fac ca managerii să treacă cu vederea aspectul comunicării manageriale în întreprinderile mici și mijlocii. Printre cauzele obiective ar fi faptul că IMM-urile din țara noastră se confruntă cu un șir de constrângeri în dezvoltarea lor, iar managerii sunt focusați să identifice soluții pentru a înlătura sau diminua aceste constrângeri.

Deseori, aspectul ce ține de comunicarea managerială în întreprinderile mici și mijlocii este trecut cu vederea din motive subiective. În multe situații managerii consideră comunicarea managerială un aspect mai puțin important asupra dezvoltării întreprinderilor lor. În alte situații, aceștia înțeleg că comunicarea managerială ar avea un oarecare impact asupra bunei funcționări a întreprinderii, însă nu dispun de timp suficient pentru a face o evaluare a situației curente ce vizează comunicarea managerială în afacerea pe care o conduc și elaborarea unei strategii de comunicare managerială eficientă. În alte situații, managerii ce gestionează micile afaceri nu au o pregătire managerială adecvată și le lipsec cunoștințele legate de comunicarea managerială sau managementul comunicării eficiente.

Impactul pe care îl poate avea însă comunicarea managerială asupra dezvoltării IMM-urilor din țara noastră, care reprezintă coloana vertebrală a economiei naționale, este în viziunea noastră unul semnificativ, care nu trebuie neglijat, ba dimpotrivă, studiat, analizat și îmbunătățit continuu, astfel încât acest proces să fie unul eficient și să contribuie la creșterea competitivității acestora.

Ipoteza pe care am făcut-o în debut de cercetare este că ameliorarea comunicării manageriale ar duce la sporirea competitivității IMM-urilor naționale, iar întrebarea noastră de cercetare este în ce măsură o îmbunătățire a comunicării manageriale ar contribui la dezvoltarea acestor categorii de întreprinderi.

Pentru întreprindere, comunicarea are un rol strategic în atingerea obiectivelor. Activitatea unei întreprinderi este de neimaginat fără comunicare, întrucât această activitate este realizată de către oameni, iar probabilitatea de succes a unei întreprinderi este mai mare atunci când avem o comunicare eficientă între membrii întreprinderii. De multe ori, unele sarcini de serviciu nu sunt îndeplinite conform așteptărilor sau anumite acțiuni, care vizează o schimbare în bine nu sunt realizate conform planificării anterioare ca rezultat al unei comunicări ineficiente. O comunicare eficientă asigură buna desfășurare a activităților unei întreprinderi, iar funcțiile întreprinderii sunt exercitate în tandem și asigură, în viziunea noastră, maximizarea rezultatelor activității sale. În activitatea sa zilnică, un manager are sarcina dificilă de a lua decizii, iar aceste decizii se iau în urma analizei informației, care trebuie să fie valoroasă, oportună și deplină. De cele mai multe ori, această informație se obține nemijlocit în procesul de comunicare, fie că e vorba de comunicarea cu subalternii, cu superiorii sau cu partenerii sau chiar clienții companiei. Urmare a deciziei luate, care la rândul ei, de asemenea este comunicată, se acționează, pentru a transforma resursele în rezultate. Dacă decizia a fost argumentată bine, rezultatele vor fi cele planificate.

Comunicarea reprezintă cu siguranță una dintre cele mai importante sarcini pe care un manager poate să o aibă. Un manager, în activitatea sa zilnică comunică atât cu subalternii, cât și cu superiorii săi în cadrul întreprinderii, pe de o parte și cu mediul extern întreprinderii, inclusiv cu clienții, cumpărătorii, furnizorii, mediul financiar pe de altă parte. Iar comunicarea managerială nu rezidă nici pe departe în simpla capacitate a managerului de a avea bune abilități de comunicare, dar în crearea unui sistem de comunicare managerială, bazat pe un proces continuu de îmbunătățire, atât în ceea ce vizează comunicarea internă, dar și cea externă. Ceea ce ar trebui să înțeleagă un manager bun este că comunicarea eficientă într-o întreprindere nu este un moft, ci o necesitate categorică, iar o comunicare defectuoasă poate cauza urmări serioase și costisitoare, inclusiv neîndeplinirea sarcinilor de serviciu, demiteri, pagube materiale, compromiteri în raport cu partenerii externi întreprinderii și chiar faliment.

CONCLUZII

În concluzie, ținem să subliniem faptul că comunicarea este o componentă importantă în management, afița timp cât de calitatea procesului de comunicare depinde înțelegerea problemelor cu care se confruntă orice angajat, durabilitatea relațiilor dintre angajați sau dintre aceștia și manager, capacitatea managerului de a-și motiva și conduce echipa, dar și relațiile cu mediul extern organizație. Conducătorul organizației reprezintă entitatea și transmite politica ei. Managerul are deci, pe lângă alte roluri importante și rolul de negociator, el trebuie să organizeze și să mențină o rețea de contacte cu partenerii organizației și de surse de informații pe care servesc ca suport în orientarea firei.

În acest context, putem afirma că preocuparea pentru o comunicare mai bună cu subordonații, dar și cu partenerii firmei, a devenit o chestiune actuală pentru managerul modern, conștient de efectele pe care le poate avea o comunicare constructivă sau una defectuoasă, iar particularitățile comunicării manageriale în IMM-urile din Republica Moldova reprezintă o problemă actuală în contextul dezvoltării durabile a economiei țării noastre.

BIBLIOGRAFIE

1. Legea privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii nr. 206 din 7.07.2006 http://lex.justice.md/document_rom.php?id=A1FF626A:DAEE01B1
2. Pânișoară I. O., Comunicarea eficientă, ediția a III-a, revăzută. București: Polirom, 2008
3. Whetten D.A., Cameron K.S., Developing management skills. New York HarperCollinsPublishers. 1991.
4. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.9.2.html
5. <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=368&>

CARACTERE JURIDICE SPECIFICE ALE ÎNSTRĂINĂRII DE BUNURI ÎN CADRUL INSTITUȚIEI ÎNSTRĂINĂRII BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ

¹Dr. în drept, conf.univ., Veronica GÎSCĂ

²Dr. în drept, conf.univ. inter., Angelina TĂLĂMBUȚĂ

¹Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

²Universitatea Agrară de Stat din Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, str. Mircești, 44
Telefon: +373 22 31-22-58; web site: www.uasm.md

Abstract

News and convince us that the purpose of this article, the term is used by the legislature in maintenance civil law, in family life and in the governing relations related to certain special categories of citizens (children, pensioners, disabled). In this regard, we note that the legal obligation of maintenance covered by Family Code of the Republic of Moldova should not be confused with the maintenance obligation that arises after the conclusion of the alienation of the property provided maintenance for life. The main difference between legal duty to maintain and obligation of maintenance is the maintenance burden source. Or, in the contract maintenance, maintenance obligation arises from contractual regulations, while the legal obligation of maintenance is the source document that impose it.

The maintenance obligation is personal inasmuch as it is inseparably linked to the person obliged to provide it and the person entitled to receive it, a long-lasting and, as a rule, successive character. This is manifested by the fact that from the moment of the maintenance obligation and until its termination, it is draining for a long time (the child can receive maintenance from the moment of birth until the age of 18).

The condition of life maintenance is a peculiarity of the institution of the alienation of goods, which has specific characters that are individualized by law. Let's analyze these specific characters to convince us that they are really highlighted.

Methods of research. In the process of research or used a variety of methods such as historical method, logical method, comparative method, dialectical, statistical., S.a. In addition to the methods listed in the study of the given topic, the sociological method was used as the sociological method applied in law offers a new perspective in the study of legal reality, as a social reality, by checking the way in which society influences the right and accepts to influence it . All these methods helped analyze the proposed article and easily understand the terms used.

Key words: life, minors, relations, contract, family.

JEL CLASSIFICATION: K.1, K.12

Rezultate cercetării. *Lato – senso*, noțiunea de întreținere presupune o obligație complexă, care privește, pe de o parte, mijloacele necesare traiului în care se includ alimente, îmbrăcăminte, locuință, cele necesare îngrijirii sănătății etc., iar pe de altă parte, mijloacele necesare satisfacerii nevoilor spirituale ale creditorului, în care se includ nevoile culturale, artistice, științifice de informare etc. [9, p. 139].

Tot în acest sens trebuie să evidențiem întreținerea ce reiese din obligații legale precum și întreținerea ce reiese din obligații contractuale.

Întreținerea ce reiese din *obligații legale*, este mai mult specifică legislației familiale și celei sociale. Astfel, obligația legală de întreținere este îndatorirea impusă de lege unei persoane de a acorda altei persoane mijloacele necesare traiului, inclusiv satisfacerea nevoilor spirituale, precum și - în cazul obligației de întreținere a părinților față de copiii lor minori - mijloace pentru educarea, învățătura și pregătirea lor profesională [13, p. 402].

Caracterul succesiv este prezent aproape întotdeauna, dar aceasta nu exclude faptul că obligația poate fi executată prin transmiterea unui bun sau plata unei sume unice.

Obligația de întreținere ia naștere în baza faptelor juridice, expres prevăzută de legislația în vigoare:

- existența dintre subiecte a relațiilor de familie;
- existența condițiilor necesare pentru întreținere stabilite de contract sau de lege (spre exemplu, minoritatea celui îndreptățit să primească sau incapacitatea de muncă, starea de nevoie ș.a.);
 - acordul părților sau hotărârea instanței judecătorești privind plata pensiei de întreținere.

Existența relațiilor de familie presupune că între persoanele-subiecte ale raportului de întreținere există legătura de rudenie, de afinitate sau ele sunt în căsătorie[4, p. 16].

Întreținerea ce reiese din *obligații contractuale*, este mai mult specifică legislației familiale, celei sociale dar și civile.

Încă o deosebire pe care o fac doctrinarii, privitor la obligația de întreținere: obligația legală de întreținere are caracter imperativ, este de ordine publică, pe când obligația de întreținere convențională are regimul juridic al oricărei obligații convenționale. Aceasta din urmă ia naștere prin *mutus consensus* și încetează prin *mutus disensus*, având forța obligatorie pe care i-o dă convenția, în timp ce prima ia naștere în puterea legii [8, p. 460].

În sens îngust al întreținerii ce reiese din relațiile contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția de întreținere pe viață, această noțiune presupune o obligație sau mai multe a întreținătorului dobânditor prevăzută într-un contract concret al înstrăinării de bunuri cu condiția întreținerii pe viață.

Plecând numai de la o corelație dialectică și firească între contractul de înstrăinare specific și cerințele noțiunii de gen a întreținerii, instanțele judecătorești vor putea aprecia, eronat, de la caz la caz, dacă obligațiile de întreținere au fost executate în condițiile legii și în conformitate cu intenția reală a părților.

Asigurarea acestei rigori presupune, totodată și adoptarea unei strategii adecvate a obiectului probațiunii. În acest sens, instanța de judecată, prin rolul său activ, în temeiul dispozițiilor Codului de procedură civilă a RM, va trebui să pretindă reclamantului, în calitate de creditor al obligației, să dovedească prin orice mijloc de probă nu numai că nu a primit în mod generic întreținerea, ci și sursele și mijloacele de subzistență care au fost utilizate de întreținerea sau pentru perioada în litigiu, iar pârâtul, în calitate de debitor al obligației, să nu-i pretindă numai dovedirea abstractă a faptului că a acorda întreținere, ci și dovada împrejurărilor și formelor concrete de realizare efectivă, a obligațiilor sale [13, p. 402].

Din punct de vedere juridic, termenul de înstrăinare se utilizează în cazul mai multor acte juridice prin care titularul unui drept real asupra unui lucru sau a unui drept de creanță transmite, titlu, acel drept altei persoane[3, p. 20]. Drept act juridic civil, acesta presupune existența unui acord de voință. Totuși, această viziune nu este strict juridică, întrucât DEX-ul înțelege, în una din definițiile pe care le oferă cuvântului, prin termenul de a înstrăina faptul de a trece cuiva (prin vânzare) stăpânirea unui lucru [11, 236].

Deci, înstrăinarea cuprinde două elemente:

- *unul nematerial*, care este acordul de voință;
- și *altul material*, care presupune transmiterea puterii juridice asupra unui lucru [12, p. 55].

Mai mult, din cele menționate se înțelege că o înstrăinare valabilă nu poate fi decât oneroasă.

În afară de noțiunea înstrăinării mai trebuie lămurit și termenul de *întreținere* pentru că, pe lângă faptul că acesta are un conținut foarte larg el mai este și încărcat de legiuitor cu sensuri diferite.

Astfel, termenul de întreținere este utilizat de legiuitor în legislația civilă, în cea familială, precum și în cea care reglementează raporturile legate de anumite categorii speciale de cetățeni (minori, pensionari, invalizi). În acest sens, s-a menționat că obligația legală de întreținere reglementată de CFRM nu trebuie confundată cu obligația de întreținere ce ia naștere în urma încheierii contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață[4, p.16].

Principala deosebire între obligația legală de întreținere și obligația contractuală de întreținere stă în sursa poverii de întreținere. Or, în cadrul contractului de întreținere, obligația de

întreținere provine din reglementările contractuale, în timp ce sursa obligației legale de întreținere este actul normativ care impune această obligație.

Chiar dacă este mai greu de sesizat, obligația legală și cea contractuală de întreținere au un conținut diferit. În acest sens, este de observat că, conținutul obligației contractuale de întreținere este format din obligația de a asigura locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe perioada vieții beneficiarului întreținerii, precum și înmormântare, în timp ce obligația legală de întreținere constă din îndatorirea impusă de lege unei persoane de a acorda altei persoane mijloacele necesare traiului, inclusiv satisfacerea nevoilor spirituale, precum și – în cazul obligației de întreținere a părinților față de copiii lor minori – mijloace pentru educarea, învățătura și pregătirea lor profesională [5, p. 11].

O altă deosebire între obligația legală și cea contractuală de întreținere constă în aceea că obligația legală de întreținere apare ca efect al rudeniei, căsătoriei, precum și ca efect al unor relații asimilate cu relațiile de rudenie. În același timp, obligația contractuală de întreținere se poate naște între persoane care nu pot fi legate juridic decât în urma unor raporturi contractuale sau delictuale.

Rezumând cele expuse mai sus, observăm că noțiunea de întreținere presupune o obligație complexă, care privește, pe de o parte, mijloacele necesare traiului iar, pe de altă parte, mijloacele necesare satisfacerii nevoilor spirituale ale creditorului.

Nu trebuie confundată întreținerea, conform contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, cu întreținerea prevăzută de legislația familială - obligația de întreținere care are temei contractual, obligația de întreținere din Codul familiei are un temei legal - deși fiind tot obligație personală. De regulă, obligația de întreținere legală este reciprocă, însă acest caracter nu se realizează întotdeauna. Se poate întâmpla ca părinții care și-au întreținut copiii minori să nu aibă nevoie de întreținerea acestora când ajung la o vârstă înaintată [4, p. 16].

Principala deosebire între obligația legală de întreținere și obligația contractuală de întreținere stă în sursa poverii de întreținere. Or, în cadrul contractului de întreținere, obligația de întreținere provine din reglementările contractuale, în timp ce sursa obligației legale de întreținere este actul normativ care impune această obligație [12, p. 55].

Însă acest contract, în opinia noastră, se deosebește de contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. Despre aceasta convingător ne relatează V. Cebotari, care a expus o analiză a acestui contract a pensiei de întreținere. Astfel, în opinia autoarei, contractul privind plata pensiei de întreținere este caracterizată ca un contract bilateral, adică se încheie între două părți: persoana care datorează întreținerea, acesta fiind denumit debitorul întreținerii și persoana care are dreptul la întreținere, acesta fiind denumit creditorul întreținerii [5, p. 11]. Persoana care datorează întreținerea se deosebește de întreținătorul din contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață prin aceea, că el este obligat de Codul familiei al RM înainte de a încheia contractul.

Cât privește partea practică a încheierii contractului de înstrăinare cu condiția întreținerii este de remarcat că, de regulă, părțile prevăd elementele obligației de întreținere referitoare la alimente, îmbrăcăminte, locuință, asistență medicală, cheltuieli de înmormântare, etc., iar uneori recurg și la formula generală ”toate cele necesare traiului”. Totuși, indiferent care este formula utilizată de părți pentru dezvăluirea obligației de întreținere, instanța de judecată va trebui să interpreteze clauza de întreținere nu doar în sensul celor prevăzute în mod expres în contract dar și în sensul specificului obligației de întreținere. De asemenea, este important de notat că odată cu interpretarea contractului de întreținere, instanțele de judecată vor trebui să analizeze și modul de viață al creditorului întreținerii înainte de încheierea contractului, deoarece nimeni nu încheie un contract oneros pentru ași face situația mai grea [12, p.55]

Prin urmare, obligația legală de întreținere și cea contractuală deși nu se confundă, sunt interdependente.

Având în vedere logica celor menționate anterior, trebuie să observăm că persoanele care au obligația legală de întreținere nu pot încheia contracte de întreținere cu beneficiarii dreptului legal la întreținere, întrucât am fi în prezența unei donații degheizate. Altfel spus, în acest fel s-ar anula caracterul oneros al contractului de întreținere – caracter ce este de esență acestui contract [12, p.56].

Prin urmare, urmează să identificăm subiecții obligației legale de întreținere pentru a ști care este cercul de persoane pentru care este oprită încheierea contractelor de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață.

Astfel, obligația legală de întreținere este impusă de legiuitor în scopul asigurării mijloacelor necesare traiului persoanei care beneficiază de aceasta, obligație care își are fundamentul în principal în raporturile existente între membrii familiei, care trebuie să manifeste afecțiune reciprocă și solidaritate în ceea ce privește nevoile fiecăruia – atât de ordin material cât și spiritual [10].

Așadar, obligația legală de întreținere, spre deosebire de obligația asumată contractual, privește două aspecte: *unul material și altul spiritual*.

Deoarece aceste aspecte pot fi întâlnite și în cadrul altor raporturi care, însă, nu pot fi instituite la nivelul reglementărilor legale, precum și pentru că, de multe ori, obligația, înainte de toate morală, de a oferi sprijin apropiaților este neglijată de purtătorii acesteia, organul legiuitor a determinat în mod exhaustiv persoanele care își datorează întreținere reciprocă.

Prin urmare, obligația de întreținere poartă un caracter personal, deoarece este inseparabil legată de persoana obligată să o presteze și de cea îndreptățită să o primească [7, p.327].

Totuși, trebuie de menționat că obligația de întreținere nu este strict personală, deoarece, pentru apariția acesteia, se mai cer a fi întrunite și o serie de alte condiții.

Principala condiție, care stă la baza apariției obligației de întreținere, este existența raporturilor de familie și a celor de rudenie, precum și a raporturilor asimilate celor de familie sau rudenie.

O altă condiție este starea de nevoie. Astfel, are dreptul la întreținere numai acela care se află în nevoie, din cauza incapacității de a munci, cu excepția descendentului, pe tot timpul cât este minor, care are drept la întreținere, indiferent de cauza nevoii în care se află [2].

În fine, cu excepția obligației părinților de a-și întreține copiii, se cere a fi îndeplinită și o a treia condiție: cel obligat la plata întreținerii trebuie să dispună de mijloace suficiente pentru a presta întreținerea [4, p.16].

Trebuie să remarcăm că obligația legală de întreținere trebuie îndeplinită în măsura în care condițiile arătate mai sus sunt îndeplinite, fără a fi necesară o hotărâre judecătorească în acest sens. Deci, pentru cazul în care obligația de întreținere a fost învederată printr-o hotărâre a instanței de judecată, ultima nu dă naștere dreptului la întreținere, ci constată existența unei obligații de întreținere deja existente. Altfel spus, hotărârea judecătorească nu este un act declarativ de drepturi dar este un act constatat de drepturi, cu excepția cazurilor când aceasta se pronunță pe marginea unui contract de înstrăinare cu condiția de întreținere pe viață.

La modul concret, obligația de întreținere există între:

- soț și soție (respectiv obligația de întreținere dintre soți și obligația de întreținere între foștii soți);
- părinți și copii;
- cel care adoptă și adoptat;
- bunici și nepoți;
- frați și surori, precum și între celelalte persoane anume prevăzute în lege.

În condițiile în care obligația legală de întreținere este stabilită pentru categoriile arătate mai sus, se pune, în mod evident, problema ordinii în care întreținerea trebuie acordată. Soluționarea respectivei probleme este importantă și pentru analiza contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață întrucât, așa cum am menționat, acest act juridic nu poate fi încheiat valabil între purtătorii obligației legale de întreținere. Reținem, în acest sens, că un contract de înstrăinare cu condiția întreținerii pe viață nu va putea fi încheiat doar între acele persoane care își datorează întreținere în mod real. Prin urmare, simpla relație de rudenie între frați nu îngădește dreptul acestora de a încheia un asemenea act juridic, doar pentru faptul că obligația de întreținere ar putea să apară în viitor la unul din ei. Pe de altă parte, dacă unul dintre frați se află într-o stare de nevoie și nu există alte persoane care au obligația preferențială de întreținere, contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață nu va putea fi încheiat valabil între aceștia.

Așadar, contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață nu va putea fi încheiat doar între acele persoane ale căror obligații legale de întreținere sunt certe și exigibile [6, p. 327].

Vocația la întreținere survine în momentul în care acela care se află în nevoie, neavând posibilitatea de a-și asigura existența din muncă, din cauza incapacității de a munci, se prevalează de ea. Descendentul, până la împlinirea vârstei de 18 ani, beneficiază de întreținere indiferent de pricina nevoii în care el se află, iar după ce devine major el poate beneficia de întreținere doar dacă starea de nevoie este rezultatul incapacității sale de a munci.

Codul familiei al RM, prin reglementările sale, dispune că întreținerea se datorează în ordinea următoare:

- soții își datorează întreținere înaintea celorlalți obligați la aceasta;
- descendentul este obligat la întreținere înaintea ascendentului, iar, dacă sunt mai mulți descendenți sau mai mulți ascendenți, cel în grad mai apropiat înaintea celui mai îndepărtat;
- adoptatorul este obligat la întreținere înaintea părinților firești ai celui adoptat;
- frații și surorile își datorează întreținere după părinți, însă înaintea bunicilor.

În situația în care, în aceeași ordine, mai multe dintre persoanele prevăzute mai sus sunt obligate să presteze întreținere aceleași persoane, ele vor contribui la plata întreținerii, proporțional cu mijloacele materiale de care dispun. Este consacrat astfel principiul divizibilității întreținerii, aceasta fiind datorată nu doar după numărul persoanelor obligate, ci și în raport de mijloacele materiale de care dispun cei obligați la prestarea întreținerii.

Dacă un părinte are drept la întreținere de la mai mulți copii, el poate, în caz de urgență, să pornească acțiunea pentru plata întreținerii doar împotriva unuia dintre ei, urmând ca cel care a plătit întreținerea să se întoarcă împotriva celorlalți obligați, pentru ca aceștia să plătească întreținerea conform principiului divizibilității enunțat mai sus.

În situația în care cel obligat la prestarea întreținerii nu are mijloace îndestulătoare pentru a acoperi nevoile celui cărui a datorează și care se prevalează de aceasta, instanța judecătorească va putea obliga pe celelalte persoane îndatorate la întreținere să o completeze, în ordinea stabilită. Dacă cel obligat nu poate presta, în același timp, întreținere tuturor celor care sunt în drept să i-o ceară, instanța judecătorească, ținând seama de nevoile fiecăreia dintre aceste persoane, poate hotărî fie ca întreținerea să se plătească numai uneia dintre ele, fie ca întreținerea să se împartă între mai multe sau toate persoanele cu vocație la întreținere. În acest caz, instanța va hotărî, totodată, modul în care se va împărți întreținerea între persoanele care urmează să o primească.

CONCLUZII

Ajunși la finele acestui articol, am stabilit:

- că, termenul de înstrăinare se utilizează în cazul mai multor acte juridice prin care titularul unui drept real asupra unui lucru sau a unui drept de creanță transmite, titlu, acel drept altei persoane;
- act juridic civil presupune existența unui acord de voință;
- înstrăinarea cuprinde două elemente: *unul nematerial* și *altul material*;
- termenul de întreținere este utilizat de legiuitor în legislația civilă, în cea familială, precum și în cea care reglementează raporturile legate de anumite categorii speciale de cetățeni;
- deosebire între obligația legală și cea contractuală de întreținere constă în aceea că obligația legală de întreținere apare ca efect al rudeniei, căsătoriei, precum și ca efect al unor relații asimilate cu relațiile de rudenie. În același timp, obligația contractuală de întreținere se poate naște între persoane care nu pot fi legate juridic decât în urma unor raporturi contractuale sau delictuale.

BIBLIOGRAFIE

1. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/06.06.2002. Monitorul Oficial 82-86/661, 22.06.2002.
2. Cod civil Român. Monitorul oficial al României nr. 505 din 15 iulie 2011.
http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul_civil_republicat_2011_noul_cod_civil.php
3. COSTIN, M. N., COSTIN, M. C. *Dicționar de drept civil*. București: Lumina LEX, 1997,548 p.
4. CEBOTARI, V. *Prevederi legale privind obligația de întreținere*. Revista națională de drept, 2003, nr. 2, p.16.
5. CEBOTARI, V. *Natura juridică a contractului privind plata pensiei de întreținere*. Revista națională de drept, 2002, nr. 9, p. 11-15.
6. DOGARU I., CERCEL, S., DĂNIȘOR, C. D. *Întreținerea în contextul drepturilor fundamentale*. Craiova: Themis, 2001, 410 p.
7. DOGARU, I., DRĂGHICI, P. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: ALL Beck. 2002, 600 p.
8. DOGARU, I. *Texte juridice*. București: Universul juridic, 2011. 620 p.
9. MACOVEI, D., Striblea M.S. *Drept civil. Contracte. Succesiuni*. Iași: Junimea, 2000. 587 p.
10. LIVIU, A.A. *Obligația legală de întreținere*. http://www.avocatnet.ro/content/articles/id_10658/Obligatia-legala-de-intretinere.html
11. TĂLĂMBUȚĂ, A. *Analiza problematicii privind instituția înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață prin prisma materialelor științifice publicate de autori autohtoni precum și legislația în vigoare*. UASM. Vol. 33. Chișinău, 2013, p. 236-240.
12. TĂLĂMBUȚĂ, A. *Noțiuni generale privind înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață*. Legea și viața. 2012, nr.11, p. 55-58.
13. TĂLĂMBUȚĂ, A. *Examinarea condițiilor de întreținere pe viață la înstrăinarea bunurilor*. În: Universitas Europaea XXI : Chișinău: ULIM, 2013, p. 401- 405.

SECȚIUNEA IV: FINANȚE, CONTABILITATE ȘI ANALIZĂ FINANCIARĂ

СТИМУЛИРУЮЩЕЕ ЗНАЧЕНИЕ СИСТЕМЫ НАЛОГОВЫХ ЛЬГОТ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Доктор, конф. унив., Надежда КИКУ

*Молдавская Экономическая Академия,
Республика Молдова, Кишинэу, ул. Бэнулеску-Бодони, 61,
Тел. (+373 22) 22 41 28, www.ase.md*

Abstract

The stimulating function of taxes is realized mainly through various types of tax incentives. At the same time, their application is strictly limited by the requirement of neutrality of the tax system, which affirms the need to minimize the impact of taxes on intra- and inter-branch distribution of resources. At the present stage of social and economic development, research on the problems of state regulation of the economy, improvement of its forms and methods is very relevant for our country. Therefore, the importance of studying the stimulating impact of the tax system as a whole and specifically the system of tax incentives for socio-economic activity in the Republic of Moldova, predetermined the relevance of the topic.

Key words: *taxes, tax benefits, free enterprise zones, VAT refund*

JEL CLASSIFICATION: H2, H20

Стимулирующая функция налогов реализуется главным образом посредством различных видов налоговых льгот. Вместе с тем их применение жестко ограничено требованием нейтральности налоговой системы, утверждающим необходимость минимизации влияния налогов на внутри- и межотраслевое распределение ресурсов. На современном этапе социально-экономического развития исследования проблем государственного регулирования экономики, совершенствования его форм и методов очень актуальны и для нашей страны. Поэтому важность изучения стимулирующего воздействия налоговой системы в целом и конкретно системы налоговых льгот на социально-экономическую активность в Республике Молдова, предопределило актуальность темы.

Совокупность налоговых льгот рассматривается как часть механизма налогового регулирования, призванного способствовать увеличению прибыльности хозяйствующих субъектов путем уменьшения их налоговых обязательств перед государством.

Указанная совокупность включает следующие виды налоговых льгот:

- 1) освобождение отдельных категорий налогоплательщиков от уплаты налога в течение определенного периода (так называемые налоговые каникулы на 3-5 лет);
- 2) установление в составе объекта отдельных элементов, не подлежащих обложению;
- 3) специальные налоговые режимы;
- 4) изменение срока уплаты налога;
- 5) льготы, предоставляемые посредством установления пониженной налоговой ставки;
- 6) налоговые стимулы инвестиционной и инновационной активности.

Анализ системы налоговых льгот, используемых на Западе, представляет большой теоретический и практический интерес. Льготы используются там применительно к каждому крупному налогу, их целевая направленность зависит от специфики соответствующих налогов. По направленности можно выделить два основных вида налоговых льгот – один нацелен на общее стимулирование производственной и предпринимательской деятельности,

другой – на решение определенных социальных проблем. Льготы первого вида относятся, прежде всего, к налогообложению прибыли. Льготы второго вида распространяются в основном на прямые и косвенные налоги, оплачиваемые населением.

Если анализировать налоговые льготы, которые направлены на стимулирование предпринимательской деятельности, то они составляют преобладающую часть всех льгот. Тем не менее, и в этой группе имеются льготы, полностью или частично связанные с решением социальных задач. Например, стимулирование отчислений в благотворительные фонды. К тому же некоторые льготы, нацеленные в основном на стимулирование определенных сфер или направлений предпринимательской деятельности, одновременно способствуют достижению важных социальных целей. Примером могут служить льготы, стимулирующие развитие малого бизнеса, которые одновременно помогают и в решении проблемы занятости населения.

Начиная с середины XX века в большинстве высокоразвитых стран система налоговых льгот активно используется как инструмент стимулирующего воздействия тех направлений деятельности, которые государства считают приоритетными. При этом одним из основных направлений налогового стимулирования в последнее время чаще всего являются инвестиционные и инновационные процессы. Попутно, с ростом экономической активности и благосостояния, решаются и многие социальные проблемы общества (безработицы, низкого уровня доходов, социальной нестабильности).

В Республике Молдова на протяжении 25 лет независимости неоднократно применялись налоговые льготы экономического характера, как в отношении целых отраслей, так и отдельных предприятий. Основные льготы предоставлялись при осуществлении инвестиций, научных исследований, создании новых рабочих мест, при предоставлении льготных кредитов и в других случаях. Но эффективность системы налоговых льгот достаточно сложно рассчитать.

Применение нулевой ставки по НДС является важной льготой для предпринимателей, так как система возмещения НДС помогает повысить конкурентоспособность нашей продукции. Применение нулевой ставки по НДС предоставляет право на возмещение сумм НДС из бюджета, что безусловно является крайне положительным для предприятий. Не возмещение НДС хозяйствующим субъектам, полностью выполнившим требования налогового законодательства, приводит к значительной потере денежных средств налогоплательщиков, что подрывает конкурентоспособность экспортного сектора экономики. Но следует указать и на то обстоятельство, что возмещение значительных сумм налога из бюджета создает возможности для злоупотребления как со стороны налогоплательщиков, так и со стороны органов налогового администрирования. Проблемы возмещения НДС из бюджета обуславливают необходимость построения такой системы возмещения, которая не приводила бы к чрезмерным искажениям и издержкам для добросовестных налогоплательщиков, а с другой – противодействовала злоупотреблениям и коррупции.

Значительные налоговые льготы предоставлены в Молдове зонам свободного предпринимательства. Особые экономические зоны создаются в целях диверсификации экономики, развития обрабатывающих, высокотехнологических отраслей, создания новых рабочих мест путем увеличения производства товаров и услуг, новых видов продукции, расширения транспортной инфраструктуры, развития регионов, привлечения в страну иностранного капитала, увеличения объема экспорт, активизации внешнеторговой деятельности. В настоящее время в мире создано около 3 тыс. свободных зон в 120 странах мира, в которых работают порядка 50 млн. человек. Только экспортный оборот свободных зон превысил 600 млрд. долл.[1]

Для поощрения производства экспортоориентированной продукции с 1995 года в Республике Молдова создаются зоны свободного предпринимательства (ЗСП), которым предоставляются значительные налоговые льготы. При этом почти все ЗСП достаточно успешно развиваются (в том числе и благодаря данному налоговому режиму). Совокупный

объем инвестиций резидентами семи действующих в Молдове свободных экономических зон составил на 1 января 2017 года \$285,3 млн. На отчетную дату во всех зонах были зарегистрированы 181 резидент, которые создали в общей сложности 8 тыс. новых рабочих мест. Чистые продажи произведенных в зонах свободного предпринимательства промышленных товаров в 2016 году составили почти 6 млрд леев. На экспорт было отправлено 81,4% от общего объема произведенной продукции. Безусловными лидерами развития стали ЗСП «Унгень-бизнес» и свободная экономическая зона «Бэлць», на долю которых в совокупности приходится более 80% чистых продаж [2].

Помимо зон свободного предпринимательства в нашей стране активно используются льготные налоговые режимы и в других областях. Например, в конце 2016 года был опубликован Закон об информационно-технологических парках, устанавливающий льготный режим налогообложения для их резидентов. Согласно Закону об информационно-технологических парках, вводится единый налог, уплачиваемый резидентами парков в размере 7% доходов от продаж, включающий следующие налоги и сборы: подоходный налог от предпринимательской деятельности, подоходный налог с заработной платы, взносы обязательного государственного социального страхования, уплачиваемые работниками и работодателями, взносы обязательного медицинского страхования, уплачиваемые работниками и работодателями, местные налоги, налог на недвижимое имущество, сбор за пользование автомобильными дорогами автомобилями, зарегистрированными в РМ.

Налоговые льготы направлены на уменьшение налоговой нагрузки. Именно по этой причине, недобросовестные налогоплательщики изредка используют налоговые льготы для уклонения от уплаты налогов. Поэтому отношение к предоставлению налоговых льгот неоднозначно. В 2016 года Счетная палата представила отчет об аудите эффективности системы налоговых и таможенных льгот в Молдове.

Согласно этому отчету, за последние пять лет общий размер предоставленных хозяйствующим субъектам и физическим лицам налоговых льгот достиг беспрецедентного уровня и составил 57,4 млрд. леев [3]. Авторы отчета констатируют, что за последние годы количество налоговых льгот увеличилось до 105, при этом около 50 из них применяются на протяжении почти 20 лет без внесения в законодательство изменений. Это ведет к увеличению бюджетного дефицита и государственного долга, а также влияет на повышение уровня налогообложения других отраслей.

Наибольшее сомнение Счетной Палаты вызывают льготы, предоставляемые магазинам duty free (включая Приднестровье), объем которых за последние 5 лет вырос в 3,7 раза - с 244,6 млн. леев в 2011 году до 904,2 млн. леев в 2015 году. Сумма освобождений от уплаты всех импортных таможенных пошлин для экономических агентов левобережья Днестра в 2015 году составила 1,6 млрд. леев, при этом не исключен риск обратного ввоза на территорию страны аналогичных товаров (сигарет, алкоголя и нефтепродуктов). Аудиторы указали на пробелы в нормативно-правовой базе и отсутствие инструментов для выявления получателей и объема предоставляемых налоговых льгот, из-за чего в 2015 году бюджет недосчитался доходов на 2,2 млрд. леев. Для отражения реальной ситуации необходимо провести инвентаризацию и разработать новый формат предоставления отчетности по налоговым и таможенным льготам, считают в Счетной палате.

С точки зрения государственных финансов применение налоговых льгот приводит к уменьшению доходов бюджета и увеличению расходов, по меньшей мере, в текущем периоде. Уменьшение налоговых поступлений в отношении действующих плательщиков получило название выпадающих или упущенных доходов бюджета. Они оцениваются как уменьшение доходов бюджета в связи с наличием в налоговом законодательстве той или иной льготы или, другими словами, как сумма, которую бюджет потерял от введения льготы. Кроме того, применение налоговых льгот увеличивает расходы на администрирование, так как возрастают затраты на налоговый контроль и систему процедур, реализующих налоговые льготы для субъектов экономики.

В нашей стране пока не проводится систематический мониторинг эффективности применения налоговых льгот. Но в настоящее время необходимость такой оценки назрела, по нашему мнению. Но для решения данной задачи необходима разработка единой методики оценки эффективности налоговых льгот, учитывающей наряду с выпадающими доходами бюджета, создание благоприятных условий для инвестирования, а также результаты реализации налогоплательщиками полученных преимуществ. Величина выпадающих доходов бюджета в результате предоставления налоговых льгот существенна.

При решении применить налоговые льготы необходимо исходить из понимания, что этот инструмент достаточно противоречив с точки зрения реализации государственного регулирования экономики. К отрицательным последствиям применения налоговых льгот можно отнести:

- 1) нарушение принципа равенства всех субъектов экономики с точки зрения налогообложения, что искажает условия конкуренции;
- 2) увеличение доходности приоритетных секторов, что приводит к перераспределению ресурсов и изменению структуры производства и распределения капитала, в том числе нежелательным с точки зрения общественных потребностей;
- 3) использование налоговых льгот в качестве законных схем ухода от налогов без применения налогового регулирования;
- 4) возможность стать поводом для коррупции чиновников [4].

Исходя из наличия отрицательных последствий применения налоговых льгот, должна периодически проводиться их оценка. Она необходима для:

1. определения уменьшения доходов бюджета в результате применения налоговых льгот;
2. привязывания льгот к их эффективности и целесообразности
3. повышения эффективности применения налоговых льгот с точки зрения установленных целей при их введении;
4. проверки на субъективный характер;
5. поиска резервов увеличения доходов бюджета и сокращения дефицита.

Значительное количество налоговых льгот, предоставляемых экономическим субъектам и населению, приводит к потерям бюджета. Поэтому некоторыми экономистами высказывается идея об аннулировании всех льгот, что должно привести к большей нейтральности налоговой системы и повысить доходы бюджета. Но мы считаем это не разумным и недопустимым. Через налоговые льготы государство поддерживает и стимулирует определенные отрасли. Поэтому тотальная отмена налоговых льгот, на наш взгляд, может привести к негативным экономическим и социальным последствиям.

Но постоянный анализ эффективности налоговых льгот крайне полезен. Унификация налоговых режимов и сокращение льгот должна оставаться приоритетным направлением молдавской налоговой политики. В первую очередь, нужно аннулировать индивидуальные льготы, создающих привилегированный режим для предприятий отдельных отраслей. Во-вторых, нужен эффективный механизм предоставления льгот. Необходимо введение критерия эффективности налоговых льгот. В целом же, налоговые льготы должны быть ориентированы на производителей, выпускающих конкурентоспособную продукцию, что даст экономический, социальный и фискальный эффект, а также на поддержание социально уязвимых слоев населения.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. ГОРДЕЕВА О.В. Особые экономические зоны: налоговый аспект. *Финансы*, 2009, №7, с.33.
2. Итоги работы СЭЗ в 2016 году. *Экономическое обозрение. Логос-пресс.* №9, 2017, с.8
3. Счетная палата посчитала убытки от льгот. № 27 (1146) 05 августа 2016 <http://www.logos.press.md/node/61782> (просмотрено 20.09.2017)
4. НЕСТЕРЕНКО И.Ю. Региональные налоговые льготы: практика применения и экономическая оценка. *Финансы и кредит*, 2015, №1, с.34

TENDINȚE ACTUALE ȘU PERSPECTIVE ALE CURSULUI VALUTAR AL LEULUI MOLDOVENESC

¹Dr., prof.univ., Oleg STRATULAT, ²Dr., conf.univ., Ana CÎRLAN

^{1,2}Academia de Studii Economice a Moldovei,
str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 61, Republica Moldova, Chișinău,
Tel.: +373 22 402 736, web site: www.ase.md

Abstract

The exchange rate is a tool for influencing the economic processes, used to promote monetary policy in order to adjust certain disequilibrium that occur in the evolution of the economy. In turn, the fluctuation of exchange rate itself, may present a disequilibrium, with well-known consequences. For these reasons, it is useful to follow the evolution of the exchange rate in periods of different extensions.

In this paper, it was analysed the evolution of the exchange rate of the MDL against the USD and the EURO during the last five years, it was outlined the trends and some economic and financial effects were observed.

Key words: exchange rate, MDL exchange rate, export, import, depreciation, appreciation, etc.

JEL CLASSIFICATION: F31

Analiza evoluției cursului valutar, în funcție de scopurile urmărite, se realizează pentru diferite perioade. În cazul dat, vom analiza cursul leului moldovenesc în raport cu dolarul american și EURO, în perioada ultimilor cinci ani.

Diagrama din figura 1 ne ilustrează evoluția ratelor oficiale medii de schimb ale leului moldovenesc pentru dolarul american și EURO pe parcursul anilor 2012-2016.

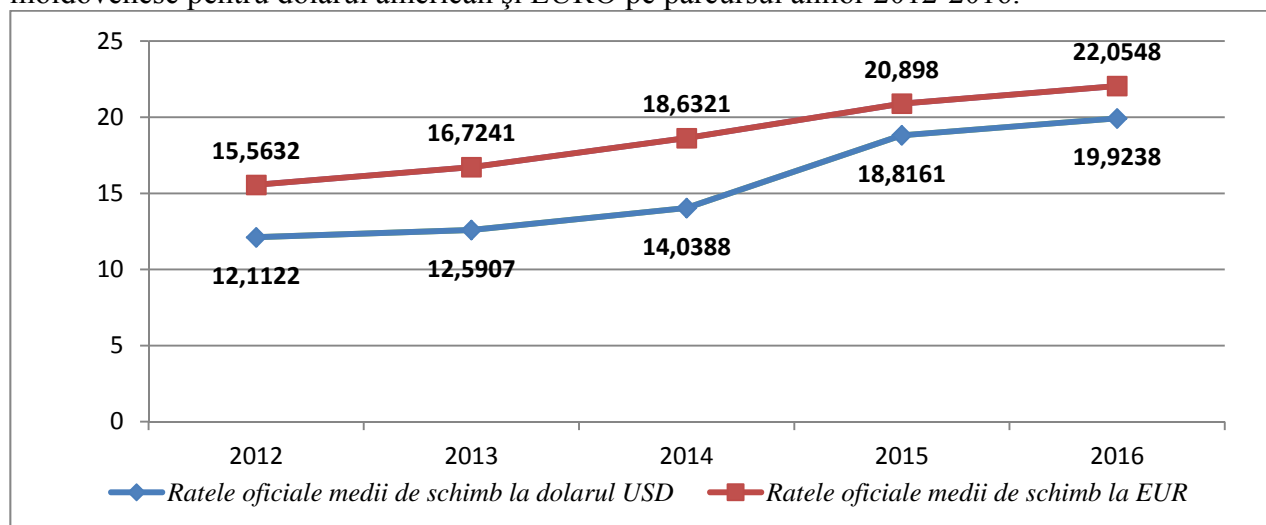

Figura 1. Evoluția ratelor oficiale medii de schimb ale MDL pentru USD și EURO pe parcursul anilor 2012-2016

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Băncii Naționale a Moldovei. [online]. [accesat 10 octombrie 2017].

Disponibil: <http://www.bnm.md/md/statistics> .

După cum se observă, în perioada analizată are loc deprecierea semnificativă a leului moldovenesc în raport cu cele două valute. Astfel, dacă în anul 2012 cursul oficial al leului moldovenesc în raport cu dolarul USD era de 12,1122, atunci către finele anului 2016, un dolar USD se echivala cu 19,9238 MDL, ceea ce înseamnă cu 7,812 lei mai mult sau cu 64,5 la sută mai mult. Același lucru s-a întâmplat și în raport cu EURO. Dacă în 2012 echivalentul unui EURO era de 15,5632, în 2016, acesta deja alcătuia 22,0548, cu 6,492 lei mai mult sau cu 41,7 la sută decât în anul 2012.

Motivele acestor diminuări, se regăsesc, cu siguranță, în acțiunile de gestiune ineficientă și implementare a politicii monetare de către BNM, cât și intervenția eronată a acesteia pe piața valutară. Cu toate acestea, printre principalele motive ce pot fi invocate, ar fi:

- diminuarea considerabilă a volumului exporturilor;
- diminuarea transferurilor de valută din străinătate în favoarea persoanelor fizice;
- reducerea ofertei de valută, pe fondul restricțiilor impuse la exportul produselor moldovenești pe piețele rusești;
- acordarea de credite băncilor fraudate, ceea ce, în esență, constituie o emisiune neacoperită cu urmările respective etc.

În situația creată, de la finele anului 2014, BNM începe activ să promoveze o politică monetară de oprire a căderii cursului leului moldovenesc. Autoritatea monetară a apelat la instrumentele aflate la dispoziție.

BNM începe activ și masiv să intervină pe piața valutară. Doar în luna ianuarie și februarie 2015, în scopul diminuării decalajului creat între cererea și oferta de valută, a vândut 201,4 mil. USD. Și în lunile următoare au fost mobilizate sume mari din rezerva valutară, aceasta diminuându-se semnificativ.

Concomitent, BNM include și alte instrumente. Așa, a fost majorată rata de bază, aceasta fiind ridicată de la 3,5 la sută până la 8,5 la sută. Respectiv, și norma rezervelor obligatorii, la începutul anului 2015, a fost majorată de la 14 la 18 p.p.

Toate acestea, prin mecanismele de transmisie, au reușit stabilizarea cursului leului moldovenesc, la sfârșitul anului 2016.

Politica monetară restrictivă a BNM, pare să fie menținută și în continuare. Aceasta, cu certitudine, va răsturna situația pe piața valutară, și respectiv va zdruncina cursul valutar să-și schimbe traiectoria.

Saturarea cu valută a pieței va diminua interesul față de aceasta, diminutiv influențând prețul monedei străine.

Sporirea dobânzilor bancare va descuraja investitorii și consumatorii să apeleze la credite scumpe pe de-o parte, iar pe de alta – va încuraja deponenții cu dobânzi mai înalte la depozite. Respectiv, oferta de monedă, cel puțin, va pierde din ritmurile de creștere.

În așa mod, toate acestea creează premise reale pentru întărirea monedei naționale.

Primele rezultate ale anului 2017, în principal adevăresc prognozele. Așa că, încet cu încet, se va contura tendința de creștere a cursului leului moldovenesc.

CONCLUZIE

Actuala politică monetară a BNM orientată la săturarea pieței cu valută și la diminuarea ofertei de moneda națională creează conjunctura benefică pentru întărirea cursului monedei naționale. În așa mod, creșterea cursului monedei naționale în perioadă scurtă este eminentă.

BIBLIOGRAFIE

1. BOARIU, Angela. *Mecanisme de transmitere a politicii monetare asupra economiei reale*. [online]. [accesat 08 octombrie 2017]. Disponibil: <http://anale.feaa.uaic.ro>.
2. BRAN, Paul. *Relații valutare-financiare internaționale*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p.278.
3. ISĂRESCU, Mugur. *Reflecții economice*. [online]. [accesat 08 octombrie 2017]. Disponibil: <http://www.ince.ro/ReflectiiIsarescu3.pdf>.
4. MOISIUC, C. *Relații valutare-financiare internaționale*. București: Editura Fundației României de mâine, 2002, p. 156.

SUPRAVEGHEREA PIETEI FINANCIARE ÎN CONTEXTUL CIRCULAȚIEI MONEDEI VIRTUALE

¹Dr., conf. univ., Ilinca GOROBET,
²Dr., conf. univ. Alla DAROVANNAIA

^{1,2}Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

The actuality of the theme starts from the fact that, almost a decade, the virtual currency born curiosities and interest as increased as their number increases and transactions they record an upward trend. There are opinions so contradictory that anyone can be confused: from the fact that some consider to be the coins of the future, to the extent that it works according to the principles of the pyramids financial. The purpose of the study lies in the context of several questions: who watches them and who defends the interests of the users of virtual currencies. Methods have been used to study: the historical method, analysis and synthesis. The results of the research are presented in the conclusions presented.

Key words: Central Banks and Their Policies, International Financial Markets, Government Policy and Regulation, Financial Institutions and Services, Banks; Other Depository Institutions; Micro Finance Institutions; Mortgages; Institutions of Financial Markets.

JEL CLASSIFICATION: E58, G15, G18, G21, G28, N20.

Conținutul lucrării. Apărută în 2009, moneda virtuală, cripto-moneda sau cripto-valuta a spart tiparele canoanelor economice privind conceptul de creație monetară și s-a vorbit chiar despre democratizarea procesului de emisiune monetară. Denumirea de *cripto-monedă* indică faptul că acest mijloc de plată utilizează criptografia și este descentralizat pentru a controla tranzacțiile și preveni dubla cheltuială, o problemă curentă pentru valutele digitale. Bitcoin este prima monedă virtuală nereglementată de nicio bancă centrală și nesupusă regulilor monetare din niciun stat. Prima, dar nu singura, deoarece după apariția ei în 2009, până la moment, au mai fost create peste 700 de astfel de monede, numărul tranzacțiilor cu acestea este în creștere exponențială. Pot fi folosite în transferul internațional de bani, complet scutit de comisioane, sau pentru diverse cumpărături și tot mai mulți comercianți acceptă plata cu monede virtuale.

Moneda virtuală „Bitcoin” a pus bazele unei noi generații de monede virtuale peer-to-peer (de la egal la egal) descentralizate, denumite deseori cripto-monede. Monedele virtuale pot fi cumpărate pe o platformă de schimb folosind moneda convențională. Apoi, acestea sunt transferate într-un cont Bitcoin personalizat, cunoscut drept „portofel digital”. Cu ajutorul acestui portofel, consumatorii pot trimite monede Bitcoin online oricărei persoane dispuse să le accepte, sau pot să le convertească înapoi într-o monedă fiduciară convențională precum euro, lira sterlină sau dolarul. Monede Bitcoin noi sunt generate online cu ajutorul unor programe informatice intensive cunoscute drept „Bitcoin miners”. Aceste programe permit consumatorilor să „extragă” mici cantități de monede prin rezolvarea unor algoritmi în mod intenționat complexi. Cu toate acestea, acumularea de masă monetară este limitată, astfel încât, în timp, se eliberează numai cantități mici [1].

Autoritatea Bancară Europeană (ABE) ne informează că „o monedă virtuală este o *formă nereglementată de bani* în format digital, care nu este emisă sau garantată de către o bancă centrală și care poate servi drept mijloc de plată.

Conform enciclopediei Wikipedia, avantajele utilizării monedelor virtuale se pot considera:

- descentralizarea: nu există o autoritate centrală, cum ar fi o bancă centrală;
- se poate crea o copie de rezervă criptată a monedei virtuale;
- utilizatorii au în permanență controlul tranzacțiilor;
- transfer foarte rapid oriunde în lume;

- nu există limită de sumă pentru transferuri;
- nu sunt comisioane.

Printre dezavantajele deținerii și utilizării monedei virtuale ținem să menționăm următoarele:

- utilizare redusă;
- volatilitatea datorită faptului că moneda este în cantitate limitată, iar valoarea ei este dată de cerere și ofertă;
- ireversibilitatea tranzacțiilor, anularea fiind imposibilă;
- datele personale despre utilizatori sunt ascunse, plata se poate face fără ca datele personale să fie asociate cu tranzacția;
- interdicția utilizării anumitor cripto-monedă în unele țări;
- distribuția neuniformă a cripto-monedă între primii utilizatori și cei actuali;
- necesită un înalt nivel de securitate [1].

Deoarece sunt tranzacții financiare neintermedate de bancă, realizarea plăților cu cripto-monedă este tot atât de simplă cât este și trimiterea unui e-mail. În plus, sunt tranzacții 100% sigure, validate în blockchain. Dacă inițial tehnologia blockchain, care stă la baza bitcoin, era privită cu suspiciune de bancheri, cu timpul, instituțiile bancare au devenit din ce în ce mai interesate de această tehnologie și analizează diverse modalități pentru utilizarea cripto-monedelor și, în special, a tehnologiei blockchain. Banca spaniolă Santander arăta încă din 2015 că folosirea de monede virtuale ar reduce substanțial costurile cu operațiunile de decontare și compensare și estima că tehnologia blockchain ar putea reduce costurile băncilor cu 20 miliarde de dolari pe an până în 2020.

Reglementatorul va trebui să spună cum se uită la aceste monede și asta va avea un impact asupra valorii. Interesul pentru monedele virtuale este în creștere, dar atrage atenția că valoarea acestora depinde de modul cum vor fi reglementate.

Guvernul din **Dubai** intenționează să lanseze în circulație propria cripto monedă sub numele de emCash, în scopul achitării de serviciilor guvernamentale și neguvernamentale.

Prima monedă virtuală ce va fi emisă de stat a primit numele de emCash și va fi utilizat într-un portofel digital emis de Emcredit cu scopul dezvoltării plăților fără contact (contactless). Se va plăti prin intermediul smartphone-urilor, furnizorii vor primi plăți în regim online, fără intermediari, sperând că criptovaluta va schimba complet de mediul de afaceri și întregul stil de viață în EAU.

Avantajele monedei virtuale emCash comparativ cu metodele tradiționale vor fi: accelerarea procesării plăților, facilitarea utilizării, comisioane reduse de tranzacționare. În plus, emCash nu va fi afectată de inflație și mai puțin predispusă la fraudă [5].

În unele **țări din Europa**, în special în Suedia, banii în numerar și-au pierdut popularitatea și se gândesc la înlocuirea coroanei pe monedă criptonică. Banca centrală a Suediei a calculat că anul 2016, doar 15% din plăți au fost efectuate în numerar, toate celelalte prin portofele digitale, carduri și alte modalități. În opinia experților suedezi, criptomonedă oficială va combina avantajele monedei tradiționale și a criptomonedelor tradiționale. Moneda virtuală va asigura anonimatul, dar nu va fi atât de expusă la volatilitate ca bitcoin-ul. Proiecte similare au început să apară în multe țări ale lumii. Astfel, **Estonia** a fost la un pas de a emite prima criptomonedă la nivel național – estcoin. Însă, Banca Centrală Europeană s-a împotrivit cu vehemență, deoarece un Stat membru UE nu poate să introducă propria monedă: moneda zonei euro este EURO". **Suedia** și-a păstrat moneda națională, astfel încât în țară scandinavă există șanse de se a implementa prima monedă virtuală [5].

Cu critici la adresa tehnologiei blockchain a venit Banca Centrală a **Germaniei**, care a publicat rezultatele studiului privind tehnologia distribuirii registrului, în care au fost examinate posibilitățile de utilizare a blockchain-ului în diferite domenii și sectoare ale pieței financiare. Experții Bundesbank-ului nu văd la această etapă de dezvoltare a blockchain-ului mari perspective în implementarea acesteia în sfera plăților individuale și în comerțul cu amănuntul. În ciuda unui anumit scepticism, experții Bundesbank totuși sunt siguri că tehnologia blockchain are perspective largi de aplicare, în cazurile în care utilizatorii au nevoie pentru a efectua o plată prin câțiva intermediari.

La nivel european nu există o statistică oficială cu privire la emiterea și utilizarea monedelor virtuale și se intenționează reglementarea monedelor virtuale din perspectiva spălării banilor sau finanțării terorismului prin amendarea Directivei Parlamentului European și a Consiliului (UE) 2015/849 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului. Se propune introducerea monedelor virtuale în aria de aplicabilitate a directivei, fiind definite ca „o reprezentare digitală de valoare care nu este emisă de o bancă centrală sau de o autoritate publică, nu este legată de o monedă fiduciară, nu are statut legal de monedă sau de bani, dar este acceptată de către persoane fizice sau juridice ca mijloc de plată și poate fi transferată, stocată sau tranzacționată în mod electronic”[4].

Autoritatea Bancară Europeană (ABE) emite avertizare pentru cei care cumpără, dețin sau tranzacționează monede virtuale.

Există posibilitatea să vă pierdeți banii pe platforma de schimb. Pentru a cumpăra monede virtuale, se pot cumpăra monede direct de la cineva care le deține sau prin intermediul unei platforme de schimb. Aceste platforme tind să nu fie reglementate. În mai multe cazuri, platformele de schimb au dat faliment sau s-au prăbușit. Nu există o protecție juridică specifică – spre exemplu, printr-o schemă de garantare a depozitului.

Banii pot fi furăți din portofelul digital. După a fost cumpărată o monedă virtuală, aceasta este depozitată într-un „portofel digital”, pe un calculator, laptop sau smartphone. Portofelele digitale au o cheie publică și o cheie sau parolă individuală care permite să fie accesată. Însă portofelele digitale nu sunt impenetrabile pentru hackeri. În plus, dacă se pierde cheia sau parola de la portofelul digital, moneda virtuală poate fi pierdută pentru totdeauna. Nu există agenții centrale care să înregistreze parolele sau să emită unele de înlocuire.

Nu sunteți protejați când folosiți monedele virtuale ca mijloace de plată.

Valoarea monedei virtuale se poate schimba rapid, putând chiar să ajungă la zero. Valoarea monedelor virtuale poate foarte ușor să scadă și să crească. Dacă popularitatea unei anumite monede virtuale scade, atunci este foarte posibil ca valoarea acestora să scadă brusc și permanent.

Tranzacțiile în moneda virtuală pot fi utilizate abuziv pentru activități infracționale, inclusiv spălare de bani. Tranzacțiile în monede virtuale sunt publice, însă nu și titularii și beneficiarii acestor tranzacții. Tranzacțiile asigură consumatorilor un nivel ridicat de anonimitate.

Poate suporta obligații fiscale. Deținerea de monede virtuale poate avea implicații fiscale, precum TVA sau impozitarea plusvalorilor [3].

Banca Națională a României (BNR) avertizează asupra riscurilor utilizării monedelor virtuale și subliniază că acceptarea acestora la plată nu este obligatorie din punct de vedere legal. Utilizarea monedelor virtuale prezintă riscuri mai mari decât mijloacele de plată tradiționale, în sensul că transferabilitatea monedei virtuale se bazează exclusiv pe internet și este limitată de capacitatea rețelei de calculatoare și a infrastructurii informatice aferente a respectivei monede virtuale. Deținătorii de monedă virtuală nu au o garanție că o vor putea schimba în viitor pentru bunuri și servicii ori în monedă legală. Moneda virtuală nu este monedă națională și nici valută și prezintă potențiale riscuri pentru sistemul financiar legate de lipsa reglementării și a supravegherii, spălarea banilor, finanțarea terorismului, volatilitatea prețului și lipsa unei securități adecvate [4]. Valoarea monedei virtuale nu pare să fie legată de factori economici sau financiari. Autoritățile din **China**, de asemenea, nu exclud posibilitatea introducerii monedei sale criptonice. În **India**, Banca centrală s-a pronunțat împotriva bitcoin-ului, dar, pentru crearea propriei monede virtuale.

Banca Centrală a **Rusiei** se declară împotriva legalizării pe piața autohtonă a monedelor virtuale ca instrumente de plată. În același timp, guvernatorul a declarat că Banca Rusiei examinează posibilitatea de a crea monedă națională virtuală bazată pe tehnologia blockchain. În luna iunie 2017, autoritatea de reglementare a procedat la crearea monedei virtuale naționale. În Rusia, Banca Centrală și Ministerul Comunicațiilor lucrează la proiectul „ciberrubla”. Ministerul de Finanțe cere permisiunea de tranzacționare a cripto-monedelor la bursa de valori pentru investitori profesioniști, dar, totodată, a propus interzicerea vânzării-cumpărării bitcoin pentru persoanele fizice [5].

Utilizarea monedelor virtuale nu este reglementată în **Republica Moldova**, respectiv, fondurile utilizatorilor nu sunt protejate. Acestea nu reprezintă o formă de monedă electronică în sensul Legii nr.114 din 18.05.2012 privind serviciile de plată și moneda electronică, iar activitatea privind emiterea și tranzacționarea lor nu este supusă supravegherii de către organul abilitat. Banca Națională a Moldovei, în contextul utilizării tot mai frecvente a monedelor virtuale, aduce unele precizări cu privire la riscurile asociate:

Riscuri asociate intereselor utilizatorilor:

- fraudarea operațiunii de convertire, comisioane sau curs nefavorabile la efectuarea convertirii, spargerea portmoneelor, pierderea datelor personale, înghețarea sumei de către platforma de schimb la convertirea monedei virtuale în monedă simplă, pierderea sumei în cazul falimentării platformei de schimb, volatilitatea înaltă a cursului la care monedele virtuale ar putea fi schimbate etc.;
- nu este o garanție că moneda virtuală va fi acceptată de comercianți, suma poate fi debitată incorect, în unele cazuri utilizatorul nu poate converti moneda virtuală sau nu poate accesa portmoneul după pierderea cheii private etc.;

Riscuri pentru integritatea sistemului financiar:

- riscurile de spălare a banilor și finanțare a terorismului;
- riscurile referitoare la crime financiare: utilizarea monedelor virtuale pentru vânzarea bunurilor interzise etc. [2].

CONCLUZII

Nu există niciun fel de idei preconcepute, dar în situația în care experiența internațională de reglementare variază de la „a permite circulația în condiții de egalitate cu moneda națională”, ca în Suedia, „la interdicție totală” ca în alte țări, desigur, a vorbi despre un trend internațional este aproape imposibil.

Deoarece nu există un emitent la nivel central a cripto-valutelor, nu există nicio reglementare ce ar proteja drepturile consumatorilor în aceste tranzacții. Deoarece aceste tranzacții sunt dereglementate nu există o instituție care ar arbitra litigiile.

Țările au încercări în reglementarea accesului cripto-monedelor la piețele bursiere, exemplu, Japonia și China, însă, de departe ar fi supraveghere centralizată, e vorba doar de supravegherea piețelor bursiere pe care se tranzacționează.

BIBLIOGRAFIE

1. *Criptomonedă*. In: Wikipedia, enciclopedia liberă [online] Disponibil:
2. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Criptomoned%C4%83/>.
3. *Moneda virtuală și riscuri asociate*. In: site-ul oficial al Băncii Naționale a Moldovei, 10 iul. 2017 [online] Disponibil: <http://bnm.md/ro/content/moneda-virtuala-si-riscuri-asociate>.
4. SINTESCU, M. *Avertismente privind moneda electronică și moneda virtuală*. In: Legestart Categoria „Financiar-contabil”, 12 oct. 2016 [online] Disponibil: <https://legestart.ro/avertismente-privind-moneda-electronica-si-moneda-virtuala/>.
5. VOINEA, O. *Monede virtuale, tranzacții reale*. In: Revista BIZ Categoria „Finanțe”, 20 mart. 2017 [online] Disponibil: <http://www.revistabiz.ro/monede-virtuale-tranzactii-reale/>.
6. В Дубае запущена первая государственная криптовалюта. В: *Вестни*, 3 oct. 2017 [online] Disponibil: <http://www.vestifinance.ru/articles/91883>.

NOI PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI ÎN CONTABILITATEA VENITURILOR

Dr., conf. univ., Lilia GRIGOROI

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

The main objective of this article is to explore the interpretations of IFRS 15 „Revenue from Contracts with Customers”, and to highlight the challenges and opportunities offered by the new model of revenues recognition and reporting. The article is drafted from the perspective of a hermeneutical approach, because on the one hand, there are used knowledge, impressions, thoughts and own feelings in the subject researching, on the other hand views and concerns of other scientists, researchers, specialists concerning the investigated subject, in order to outline a whole picture of this topic. The results of the research will be used in the educational process of the educational institutions that will contribute to the development of the accounting and financial reporting of revenues.

Key words: *contracts with customers; accounting; income; contract liability; contract asset; transaction price; performance obligation.*

JEL CLASSIFICATION: M41

Introducere. Comunitatea contabilă din Republica Moldova este în așteptarea de a intra în vigoare, începând cu 1 ianuarie 2018, o nouă lege a contabilității, modificări la standardele naționale de contabilitate, precum și unele noi standarde internaționale de raportare financiară - IFRS 15 „Veniturile din contractele cu clienții” și IFRS 16 „Contracte de leasing”. În prezentul articol ne vom referi doar la IFRS 15 „Veniturile din contractele cu clienții”.

Tranziția la IFRS 15 și conținutul acestuia a fost și este intens dezbătut pe arena internațională. Pe plan național este mai puțin cunoscut, or la moment au fost identificate doar câteva studii cu referință la acest standard. De fapt, nici reglementatorii nu au ținut cont de noul IFRS în modificările propuse recent la standardul național de contabilitate „Venituri”.

În această ordine de idei, articolul prezent se axează pe punctarea unor provocări și a unor oportunități viitoare în contabilitatea și raportarea veniturilor reieșind din noul model de recunoaștere. Or, standardul, cu siguranță afectează, iar în multe cazuri, schimbă în mod semnificativ abordările actuale ale entității privind recunoașterea veniturilor. Implementarea și aplicarea noului standard nu este un lucru simplu și va necesita resurse semnificative și eforturi considerabile din partea managementului și personalului entității.

Material și metodă. Principalul obiectiv al acestui articol este explorarea prevederilor IFRS 15 „Veniturile din contractele cu clienții” cu identificarea provocărilor și oportunităților oferite prin noul model de recunoaștere și raportare a veniturilor. Articolul este elaborat din perspectiva unei abordări hermeneutice, întrucât sunt folosite, pe de o parte, cunoștințele, impresiile, gândurile și sentimentele proprii în cercetarea subiectului, pe de altă parte opiniile și preocupările altor savanți, cercetători, specialiști în ceea ce privește subiectul cercetat, pentru ca în final să conturăm un tablou integrat al acestui subiect. Articolul se cataloghează atât ca o cercetare fundamentală, având ca finalitate dobândirea de cunoștințe noi și dezvoltarea teoriei pe această zonă a contabilității, cât și una aplicativă, fiindcă teoriile ce derivă din noul model de recunoaștere a veniturilor urmează a fi implementate în practica entităților.

Rezultate și discuții. Procesul de perfecționare a contabilității și raportării financiare a veniturilor a fost cercetat în detaliu în literatura de specialitate autohtonă (Nederiță, 2007; Țurcanu și Golocialova, 2015). Cercetările anterioare cu privire la acest subiect derivau din prevederile IAS 18 „Venituri” și se refereau la investigarea noțiunii de venituri sugerând criterii noi de clasificare în funcție de scopurile utilizării informațiilor, problemelor recunoașterii și evaluării elementelor de

venituri cu specificarea modului de aplicare a conceptelor și principiilor contabile fundamentale în diferite situații concrete, precum și problematicii contabilității veniturilor din vânzarea bunurilor, prestarea serviciilor, utilizarea activelor de către terți, etc.

Din perspectiva IFRS 15 „Venituri din contracte cu clienții” Covaliov-Rusu (2015) examinează și se împărtășește cu experiența privind noua abordare de recunoaștere și raportare a veniturilor. Însă, o analiză a primului proiect al IFRS 15, prin care se scot în evidență modificările esențiale este realizată de către Corniciuc (2012). Ulterior Țurcanu și Curagău (2017) examinează foarte succint unele schimbări aferente recunoașterii veniturilor ce se introduc prin noul standard.

Așa dar, în urma adoptării IFRS 15 „Veniturile din contractele cu clienții” nu mai sunt valide și nu se mai aplică IAS 11 „Contracte de construcție”, IAS 18 „Venituri”, IFRIC 13 „Programe de fidelizare a clienților”, IFRIC 15 „Acorduri privind construcția proprietăților imobiliare”, IFRIC 18 „Transferuri de active de la clienți” și SIC-31 „Venituri – Tranzacții barter care presupun servicii de publicitate”. Deci, IFRS 15 „Veniturile din contractele cu clienții” a unit toate recomandările privind recunoașterea veniturilor, ce anterior se regăseau în cadrul a diferite standarde în unul singur și a schimbat conceptual abordarea recunoașterii acestora, punctând ca obiectiv principal stabilirea unor **principii** pe care o entitate trebuie să le aplice pentru a **raporta informații utile** pentru utilizatorii situațiilor financiare cu privire la **natura, valoarea, plasarea în timp și incertitudinea veniturilor și fluxurilor de trezorerie generate de un contract cu un client**.

Momentul crucial în aplicarea IFRS 15 „Venituri din contracte cu clienții” este conceptul de contract cu clientul. Deși, IFRS 15 are la bază definiția contractului utilizată în IAS 32 „Instrumente financiare”, oricum aceasta diferă și se evidențiază. Or, în viziunea noului standard un contract există atunci când un acord între două sau mai multe părți creează drepturi și obligații exercitabile între acele părți. Nu trebuie să uităm că partenerul său din contract trebuie să fie clientul său. Deci, aplicăm standardul doar acelor contracte în care co-contractantul este un client. De exemplu, o companie farmaceutică a încheiat un contract cu un Centru de cercetare din cadrul Universității de Medicină pentru elaborarea unui nou medicament. În cadrul aplicării IFRS 15, din conținutul celor prezentate nu este clară esența tranzacției. Presupunem că avem două situații: 1) Centrul de Cercetare din cadrul Universității de Medicină elaborează medicamentul și îl vinde companiei farmaceutice; 2) părțile au încheiat un acord prin care ambele împart riscurile aferente elaborării noului medicament. Situația a doua este înafara ariei de cuprindere a IFRS 15, întrucât părțile contractului nu reprezintă clientul și furnizorul, ci sunt părți cooperante, adică reprezintă un angajament comun. În situația întâi, deopotrivă, compania farmaceutică este clientul Centrului de Cercetare a Universității de Medicină, de aceea acest contract urmează a fi recunoscut și contabilizat în conformitate cu IFRS 15.

Identificarea și recunoașterea veniturilor din activitatea curentă, conform noilor cerințe, se va realiza după un model organizat în cinci pași (fig. 1). Acest nou model, spre deosebire de cel precedent, include întrunirea nu doar a câtorva condiții, ci a unui întreg set de proceduri, fiecare dintre care include o serie de cerințe.

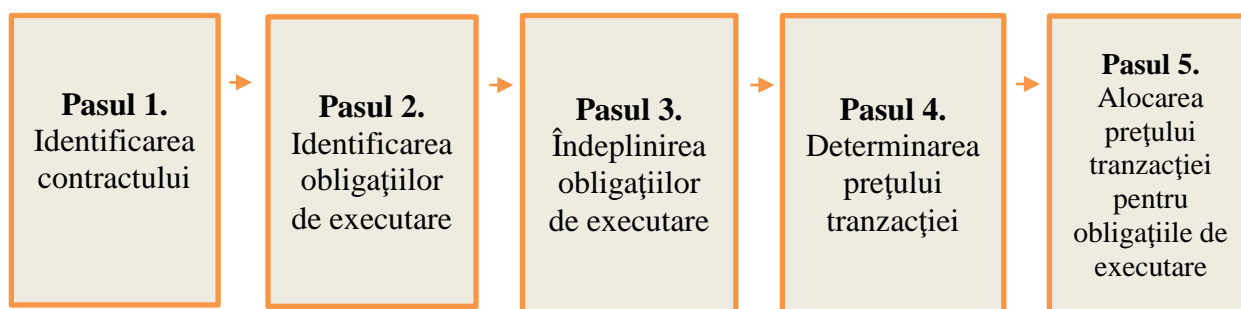

Figura 1. Identificarea și recunoașterea veniturilor din contractele cu clienții

Sursa: elaborată de autor în baza prevederilor IFRS 15

Așadar, primul pas spre recunoașterea veniturilor este identificarea contractului, adică se testează anumite criterii de recunoaștere. Dacă în urma examinării se constată ca criteriile sunt îndeplinite entitatea urmează următorul pas. Se poate întâmpla ca la momentul încheierii contractului criteriile să nu fie îndeplinite, atunci entitatea continuă să verifice ulterior condițiile până la întrunirea lor. Iar, dacă entitatea a primit o contraprestație de la client, înainte ca criteriile de identificare a contactului să fie analizate și întrunite, atunci entitatea trebuie să recunoască contraprestația primită de entitate de la un client drept venit doar dacă are loc unul din următoarele evenimente: i) entitatea nu mai are obligații restante de a transfera bunuri sau servicii clientului și toată sau majoritatea contraprestației promise de client a fost primită și nu este returnabilă; ii) contractul a fost executat și contraprestația primită de la client nu este returnabilă. În caz contrar, orice contraprestație primită de la un client este recunoscută drept datorie până la momentul îndeplinirii condițiilor (fie este vorba de o datorie de a livra bunuri sau de a presta servicii, fie o datorie de a rambursa contraprestația) sau până când sunt îndeplinite ulterior criteriile aferente identificării contractului.

Identificarea contractului poate fi realizată pentru un contract individual, sau la nivel de portofoliu. Entitatea decide individual, însă selectarea dimensiunii și compoziției portofoliului trebuie să fie făcută în așa manieră încât aplicarea modelului de recunoaștere a veniturilor să nu fie semnificativ diferit în funcție de faptul că este individual pe contract sau pe portofoliu.

Deseori în activitatea entităților se practică, de comun acord, modificări în contractele cu clienții, un aspect neacoperit anterior de IAS 18 „Venituri”, dar care își găsește reflectare în IFRS 15. Modificarea contractuală recunoscută ca un contract nou și separat urmează a fi contabilizată prospectiv.

O problemă care trebuie analizată ar fi determinarea măsurii în care un drept sau o obligație poate fi exercitată. Termenul de obligație de executare este unul nou, definit pentru prima dată, deși implicit se subînțelegea în IAS 18, fiind asociat cu produse livrabile, componente sau elemente ale unui contract.

Un alt aspect important la care se atrage atenție este *îndeplinirea obligațiilor de executare*. La această etapă entitatea trebuie să determine pentru fiecare obligație de executare identificată la începutul contractului dacă ea va fi îndeplinită în timp sau dacă ea va fi îndeplinită la un moment specific.

Următorul pas în modelul de recunoaștere a veniturilor este *determinarea prețului tranzacției*. Determinarea prețului tranzacției este simplă atunci când clientul promite să plătească în numerar o valoare fixă a contraprestației. Însă, nu întotdeauna contraprestația promisă poate fi doar în numerar și valoare fixă. Ea poate ascunde în sine componenta semnificativă de finanțare sau o componentă variabilă. În astfel de situații determinarea prețului tranzacției se complică, prezintă dificultăți și necesită raționament profesional.

Alocarea prețului tranzacției asupra obligațiilor de executare este ultimul pas. În cazul în care un contract conține mai multe obligații separate, prețul tranzacției se alocă fiecărei obligații proporțional cu prețul individual al acesteia.

Noul standard introduce mai mulți termeni noi, cum ar fi "activ aferent contractului", „datorie aferentă contractului”, etc. Pentru utilizatorii situațiilor financiare este important să înțeleagă și să perceapă diferențele dintre active aferente contractului și creanțe, pentru că în acest fel, ei înțeleg informațiile privind riscurile asociate cu drepturile vânzătorului asupra contraprestației contractului.

CONCLUZII

Din teoriile examinate și descrise mai sus concluzionăm că IFRS 15 introduce nu doar un model nou de recunoaștere a veniturilor, dar și multe concepte noi, care urmează a fi aplicate în practica entităților. Sunt reale provocări, pe care entitățile de interes public le vor resimți începând cu anul următor. Acest fapt va solicita de la managementul entității o atenție sporită la detaliile tranzacțiilor și o exercitare mai semnificativă a raționamentului profesional.

Deci, începând cu 1 ianuarie 2018, potrivit IFRS 15, veniturile nu vor mai fi recunoscute ca urmare a livrărilor de bunuri sau prestări de servicii, ci în baza îndeplinirii obligațiilor contractuale.

Pentru unele entități îndeplinirea obligațiilor contractuale nu va crea diferență de conținut și se va potrivi cu livrarea de bunuri sau prestarea de servicii. Însă pentru alte entități, de exemplu, din domeniul telecomunicațiilor, construcțiilor, etc. care în trecut furnizau bunuri și servicii oferind cadouri și alte elemente gratuite vor fi nevoite fie să-și modifice politicile și procedurile contabile, fie regândirea metodologiei contabile. Deci, consecințele adoptării noului standard IFRS 15 vor fi semnificative, nu vor conduce doar la modificări de sume și termene de recunoaștere a veniturilor, ci vor necesita și o revizuire completă a sistemelor utilizate pentru generarea indicatorilor financiari.

BIBLIOGRAFIE

1. Standardul internațional de raportare financiară 15 Veniturile din contractele cu clienții. Standarde Internaționale de Raportare Financiară – IFRS: norme oficial emise la 1 ianuarie 2015: cuprinde standardele care intră în vigoare ulterior date de 1 ianuarie 2015, dar nu cuprinde standardele pe care acestea le înlocuiesc./ Fundația IFRS.- Ed. a 7-a, rev. – București: Editura CECCAR, 2015, 2 vol. Partea A
2. Standardul internațional de raportare financiară 15 Veniturile din contractele cu clienții. Standarde Internaționale de Raportare Financiară – IFRS: norme oficial emise la 1 ianuarie 2015: cuprinde standardele care intră în vigoare ulterior date de 1 ianuarie 2015, dar nu cuprinde standardele pe care acestea le înlocuiesc./ Fundația IFRS.- Ed. a 7-a, rev. – București: Editura CECCAR, 2015, 2 vol. Partea B
3. Ковалёв-Русу Жоржетта. МСФО не дремлет или новое в осинном гнезде. În: Бухгалтерские и налоговые консультации. 2015, № 9. <http://www.bnk.md/articles/author/74> [Accesat 03 martie 2016]
4. Nedeița A., Contabilitatea veniturilor și cheltuielilor întreprinderii: teorie și practică. ASEM. Chișinău, 2007
5. Țurcanu V., Golocialova I. Raportarea financiară conform IFRS. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2015
6. Țurcan Ș., Curagău N. Aspecte ale contabilității veniturilor conform IFRS 15. În: Provocările contabilității în viziunea tinerilor cercetători. Culegere de articole științifice. Chișinău: ASEM, 2017. pag. 86-90. <http://ase.md/ro/facultatea/contabilitate/catedra/cae/activitatea-stiintifica.html>

PRINCIPIILE CONTABILE: EVOLUȚIE, CONȚINUT, CONSECINȚE

Dr., conf. univ. Liliana LAZARI

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

Accounting principles are the rules and guidelines that help financial professionals to identify, assess, classify and present information. Apparently, accounting principles are theoretical rules, but some investigations show that behind these general rules are hidden fundamental problems concerning the current accounting organization and financial reporting. Also, these are very general rules that can be applied in different ways, that initiate more accounting treatments. Furthermore, some authors consider that these principles are too conservative, and should be completely reconsidered. Although the foreign specialty literature suggests numerous principles classifications, during this research we will analyze forward the terms that are valued as accounting principles, their evolution in the Republic of Moldova, as well as their influence on young accounting and financial reporting. In this research was used the comparison method, analysis, deduction and historic method. The findings of this investigation will contribute to the development of accounting principles perception and applicability, not only by those who study and research the accounting sector, but also by those who implement bookkeeping in all their stages of work: drawing up accounting policies, identifying, assessing and registering economic transactions and drawing up entity's financial statements.

Key words: *accounting principles, accounting, financial statements, assessment, identification.*

JEL CLASSIFICATION: M41, A2

Introducere. Datorită faptului că este important ca toți cei care țin contabilitatea și cei care iau decizii în baza situațiilor financiare să le poată interpreta uniform, unitar și corect, s-a elaborat un set de norme cu caracter general ce formează cadrul general al contabilității financiare, numite **principii contabile**.

Principiile contabile nu sunt rezultatul descoperirii unei persoane într-un anumit moment de timp, ci sunt obiectul cercetărilor practice în mediul de afaceri. Un alt punct de reper este că aria de aplicabilitate a principiilor contabile este foarte largă. Nu în ultimul rând, armonizarea reglementărilor contabile din Republica Moldova cu reglementările contabile ale Uniunii Europene dar și cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IAS/IFRS). Principiile contabile fac obiectul schimbării deoarece se bazează pe un mediu, pe o structură a utilizatorilor de informații financiare și pe necesitățile lor de informare, care evoluează în mod continuu. Uneori principiile contabile fac obiectul unor controverse aprinse, precum a fost etapa de punere în aplicare a acestora pentru prima dată în Republica Moldova (anul 1998), altele sunt doar generalizate (anul 2007) sau completate (anul 2017), având în vedere tocmai dinamismul realității și interesele existente.

Însă, aplicarea riguroasă și respectarea cu consecvență a principiilor contabile conferă informației din situațiile financiare relevanța, credibilitate, dar îndeosebi comparabilitate în timp, în spațiu și între domenii diferite de activitate: compararea poziției și performanțelor financiare ale unei entități de la o perioadă la alta; compararea entităților de mărimi diferite, precum din domenii, țări și/sau perioade diferite între ele.

Metode aplicate. Definirea, aplicarea și acceptarea principiilor conferă obiectivitate sistemului contabil. În rezultatul studierii surselor literaturii de specialitate contabilă și reglementărilor contabile, putem menționa că principiile contabile au evoluat sub denumirile *convenții și principii fundamentale* [10], *principii de bază* [5], *principii generale* [6].

Dintre metodele științelor socio-umane, cele care devin complementare în cadrul prezentei lucrări se regăsesc, în principal: analiza actelor normative contabile; metoda comparativă; observația, metoda examinării istorice.

Rezultate și discuții. Principiile contabile se regăsesc la fundamentul contabilității din toate țările, însă numărul, interpretarea și transpunerea lor sunt diferite de la o țară la alta. Nu există o clasificare unanim acceptată a principiilor contabile, iar prezentarea lor fiind arbitrară.

În prezent principiile contabilității în cadrul normativ al Republicii Moldova sunt reglementate prin Legea contabilității [5] și SNC “Prezentarea situațiilor financiare” [8], la nivelul Uniunii Europene sunt expuse în Directiva 2013/34/UE [2], prin articolul 6, la nivel internațional sunt prevăzute de Cadrul general conceptual de raportare financiară [1] și IAS 1 “Prezentarea situațiilor financiare”.

În urma cercetării efectuate se poate constata că toate principiile contabile existente în prezent (continuitatea activității, permanența metodelor, contabilitatea de angajamente, necompensarea, separarea patrimoniului și datoriilor), cu excepția principiului consecvența prezentării, sunt păstrate și în viitoarea reglementare, doar sunt completate cu principii noi, unele din ele care au existat în reglementarea din 1998 [10] (la care revenim), precum prudența, prioritatea conținutului asupra formei, importanța relativă și incluse noi doar principiile intangibilității și evaluarea la cost de intrare [6].

Dacă facem comparația dintre proiectele de reglementări contabile ale Republicii Moldova și Directiva Uniunii Europene cu referire la componența și conținutul principiilor, corespund cu următoarea excepție: în Republica Moldova este principiul separării patrimoniului și datoriilor, iar în cel al Uniunii Europene principiul evaluării separate a elementelor de activ și de datorii.

În rezultatul cercetării conținutului principiilor contabile se poate conchide că ele au o consecință asupra următoarelor părți ale ciclului contabil: recunoașterii și evaluării elementelor patrimoniale, reflectării informațiilor în conturile contabile și generalizării acestea atât la ținerea contabilității curente dar și la inventariere și elaborarea situațiilor financiare.

CONCLUZII

În baza celor prezentate se poate concluziona că principiile contabile stabilite prin reglementări normative au un impact major în formarea și elaborarea informațiilor financiare prezentate de contabilitate. Literatura de contabilitate conține informații cu privire la principiile contabile și datorită faptului că ele stau la baza elaborării normelor contabile dar și a fundamentării contabilității în general și a raționamentului profesional în particular. Fenomenul principiilor contabile merită o cercetare și însușire profundă deoarece stau la baza: elaborării normelor contabile, recunoașterii, evaluării, înregistrării și raportării elementelor patrimoniale și nu în ultimul rând la luarea deciziilor de către utilizatori.

BIBLIOGRAFIE

1. Cadrul general conceptual de raportare financiară, <http://mf.gov.md>
2. Directiva 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului, din 26 iunie 2013, capitolul 2, articolul 6
3. *Ghid practic de aplicare a reglementărilor contabile conforme cu Directivele Europene*, București, 2010.
4. ISTRATE C., *Contabilitate și raportări financiare individuale și consolidate*, Iași, 2016, p. 42
5. Legea contabilității RM nr. 113-XVI din 27.04.2007, <http://lex.justice.md>
6. Proiectul Legii contabilității RM, http://www.mf.gov.md/proiect_lege_contabilitate
7. Standardul Internațional de Contabilitate 1 “Prezentarea situațiilor financiare”, <http://mf.gov.md>
8. Standardul Național “Prezentarea situațiilor financiare”, <http://mf.gov.md>
9. NEEDLES Jr., BELVERD E., ANDERSON HENRY R., CALDWELL JAMES C., *Principiile contabilității*, Chișinău, 2001, p.9.
10. NEDERIȚA A., *Contabilitate financiară*, Chișinău, 2003, p.16
11. TOMA C., *Contabilitate financiară*, Iași, 2016, p.35

ANALIZA FACTORILOR DE INFLUENȚĂ ASUPRA EFICIENȚEI SISTEMULUI BANCAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Dr., conf. univ., Viorica LOPOTENCO

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

The banking sector in the Republic of Moldova is a source of growth and capitalization of the internal market, from which the financial stability and sustainability of the economy in general depends to a large extent. The redistribution of financial flows can not take place, thus avoiding the banking system, and therefore the efficiency of banking activity under the current conditions, is one of the priority research directions in order to identify and quantify the factors of influence on the banking system efficiency.

Key words: *The efficiency of the banking system; non-parametric approach; parametric approach, return on equity; return on assets; interest rate spread; financial sustainability; the leverage effect; net profit ratio; the degree of use the bank assets.*

JEL CLASSIFICATION: E44, G21

Introducere. Eficiența este un concept larg care poate fi aplicat la mai multe dimensiuni ale sistemului bancar. Cu toate acestea până în prezent, în literatura de specialitate nu există o abordare unică în ceea ce privește categoria de "eficiență". Mai mult decât atât în limba engleză există o serie de noțiuni a acestei categorii: effectiveness, efficiency și effectuality. În ciuda faptului că acestea sunt considerate sinonime economico-financiare, în diferite cercetări se pot întâlni o varietate de interpretări pentru fiecare dintre situațiile de mai sus:

effectiveness — capacitatea de a realiza obiectivele stabilite (indiferent de prețul realizării);

efficiency — raportul optim al resurselor cheltuite și a rezultatelor obținute (indiferent de atingerea scopului propus);

effectuality — noțiunea hibridă dintre effectiveness și efficiency.

Mai poate fi menționat și termenul "performance". Sub acest termen se înțelege starea generală a instituției comerciale, inclusiv a parametrilor financiari și non-financiari ce caracterizează nivelul atins de dezvoltare, cât și perspectivele sale în viitor.

Într-adevăr termenul de "eficiență" este unul polisemantic, adică, care reflectă diferite aspecte ale activității:

- rezultatul și costurile;
- rezultatul și scopul;
- rezultatul și nevoile;
- rezultatul și valorile.

Conceptul de măsurare a eficienței unei entități de producere pentru prima dată a fost introdus de către Farrell [3], și cu mult mai târziu de Charnes and Cooper [2] prin noțiunea de "input oriented measure". Potrivit acestui concept "indicele de eficiență" a sistemului bancar se poate de determinat prin măsurarea distanței punctului, care descrie procesul operațional al unei bănci, de la o anumită frontieră de eficiență. Băncile comerciale, care corespund acestei frontiere, sunt pe deplin eficiente, iar pe măsură ce crește distanța de la o anumită frontieră de eficiență, crește și ineficiența băncii. Totodată, indicele specificat poate avea valori din intervalul de la 0 până la 1 (de exemplu, o bancă comercială, cu un indice de 0,88 va fi mai eficientă decât una cu un indice de 0,78).

Criteriu de eficiență maxim al unei bănci comerciale este legat de nivelul apropierii indicelui eficienței obținut de o anumită frontieră de eficiență.

Literatura economică propune două abordări pentru măsurarea acestei frontiere de eficiență: abordarea non-parametrică (programare matematică) și abordarea parametrică (econometrică).

Abordarea non-parametrică cunoscută sub denumirea de DEA (Data Envelopment Analysis), este de a estima frontiera prin programare liniară matematică non-parametrică. După cum sugerează și denumirea acestei metode datele sunt încheiate cât mai aproape posibil, datorită ipotezei privind structura tehnologica de producție. Această metodă oferă o evaluare relativă bazată pe analiza eficienței într-o situație de intrare/ieșire multiplă, luându-se în considerare fiecare bancă și măsurarea performanțelor sale referitoare la o suprafață compusă din băncile cu cele mai bune practici. Cu toate acestea, abordarea non-parametrică nu include zgomotul și, prin urmare, nu acoperă datele ca într-un model econometric.

Abordarea parametrică, la rândul său, constă dintr-o estimare econometrică a frontierei celei mai bune practici. Gradul eficienței unității de producție este dată de raportul ieșirii observate față de ieșirea maximă realizabilă, în cazul în care maximul realizabil este dată de frontiera celor mai bune practici.

Reieșind din cele expuse mai sus evaluarea eficienței activității bancare, de obicei, se realizează aplicând regula conform căreia eficiența sistemului bancar se determină reieșind din apropierea valorilor indicatorilor de activitate a acestuia (de exemplu, cheltuieli, profit, etc) la o frontieră de eficiență pre-definită.

Identificarea factorilor eficienței sistemului bancar. Sectorul bancar din Republica Moldova este o sursă de creștere și valorificare a pieței interne, de la care, în mare măsură, depinde stabilitatea și sustenabilitatea financiară a economiei în general. Redistribuirea fluxurilor financiare nu poate avea loc, evitând sistemul bancar, prin urmare, eficientizarea activității bancare în condițiile actuale, este una din direcțiile prioritare de cercetare cu scopul de a identifica și cuantifica factorii de influență asupra eficienței sistemului bancar.

Băncile din Republica Moldova în rolul lor de intermediere financiară, colectează resurse de la agenții economici cu capacitate de finanțare (excedent) și le acordă în formă de împrumuturi agențiilor care au nevoie de finanțare (deficit). Astfel, acestea oferă produse financiare, cum ar fi credite, depozite și titluri de plasamente.

În general, majoritatea studiilor anterioare privind performanța băncilor comerciale în țările în curs de dezvoltare s-au concentrat pe variabilele externe (cum ar fi inflația și PIB) sau pe variabilele interne (cum ar fi ROA și ROE).

Tabelul 1. Indicatorii de rentabilitate al băncilor din Republica Moldova %

Indicatori	2013	2014	2015	2016
Rata rentabilității financiare(ROE)	9,42	5.86	10.16	11.95
Rata rentabilității economice (ROA)	1.56	0.85	1.67	1.97
Marja netă a dobânzii (MJDnet)	3.9	4.7	5.5	5.5
Efectul de pârghie	6.04	6.89	6.08	6.08
Rata profitului net	15.49	9.24	14.40	17.18
Gradul de utilizare a activelor	10.07	9.50	11.46	11.47

Sursa: [4]

Principalii indicatori al eficienței sistemului bancar moldovenesc sunt prezentați în tabelul de mai sus.

Pentru evaluarea eficienței sistemului bancar sunt calculați un șir de indicatori interni, principalii fiind ROE și ROA.

Indicatorii eficienței sistemului bancar calculați în baza a 11 bănci indică o creștere a eficienței, după o perioadă de descreștere a acestui indicator din 2008. (recordul sistemului bancar moldovenesc în eficiența bancară a fost stabilit în 2007 (ROE(23,97%) și ROA(3,91%)).

Analizând noțiunea de eficiență se poate de constatat că aceasta este dependentă de un număr de factori calitativi, fapt ce îi conferă un caracter complex. Studiul eficienței bancare presupune în fond o analiză cauzală a factorilor care determină deciziile într-un mediul de risc aferent. Evaluarea factorilor care influențează eficiența sistemului bancar nu este o sarcină ușoară, deoarece sunt un număr mare de

factori care trebuie să fie luate în considerare. De aceea diferite studii care au examinat amploarea eficienței bancare, au încercat să evidențieze variabilele care influențează această eficiență.

Factori endogeni: Aceste variabile sunt variabile decizionale specifice fiecărei bănci sau sistemului bancar în întregime; cu alte cuvinte, ele pot influența în mod direct sau indirect procesul tehnologic al băncii. [1]

Factori exogeni sau de mediu. Acestea sunt în mare parte formați din variabile care descriu condițiile mediului în care operează băncile și sunt cei care se află în afara influenței băncilor și nu pot fi controlați de acestea. Prin urmare, băncile pot doar în limitele capacității sale să răspundă la schimbările din acești factori și să se adapteze la noile condiții de activitate.

În situația Republicii Moldova pentru a determina dependența eficienței sistemului bancar de factorii determinanți ar fi oportun de combinat factorii endogeni cu cei exogeni, care afectează băncile comerciale din Republica Moldova. În astfel de situații în practica internațională se utilizează tehnica analizei factoriale, deoarece este o metodă prin intermediul căreia se pot explica fenomenele complexe.

Variabilele ce afectează eficiența sistemului bancar pot fi împărțite în patru grupuri:

Factori grupul I: caracteristicile sistemului bancar (băncii)

- mărimea sistemului bancar(băncii)(total active);
- mărimea și durata depozitelor;
- mărimea și durata creditelor;
- concentrarea activității creditare;
- valoarea netă a creditului;
- capitalul bancar și structura lui;
- costurile operaționale bancare.

Indicatorii acestui grup de factori descriu condițiile în care operează băncile. Spre exemplu furnizarea de servicii bancare în zonele cu o populație cu densitate redusă generează costuri bancare mai mari, și nu încurajează băncile să-și mărească nivelul lor de eficiență.

Factori grupul II: mediul concurențial

- varietate de servicii oferite de bănci;
- concurența băncilor cu capital străin;
- concurența instituțiilor non-financiare.

Concentrarea industriei bancare este măsurată prin indicele Herfindahl. O concentrație mai mare poate fi asociată cu costuri mai ridicate sau mai scăzute. În cazul în care concentrația mai mare este un rezultat al puterii de concentrare al pieței și costurile merg în aceeași direcție. Cu toate acestea, o concentrație mai mare poate fi asociată și cu costuri mai mici, dacă concentrația este rezultatul fie a managementului superior sau fie a unei eficiențe mai mari a proceselor de producție.

Factori grupul III: indicatori economici

- PIB/cap locuitor;
- creșterea economică;
- criza financiară globală;
- condițiile economice.

PIB-ul pe cap de locuitor și creșterea economică afectează numeroși factori ce țin de cererea și oferta de servicii bancare (în principal depozite și credite). Țările în care acești indicatori sunt mai mari au un sistem bancar care operează într-un mediu matur conducând la rate ale dobânzii și marje de profit mai competitive. În cele din urmă, densitatea cererii, măsurată prin depozite pe kilometru pătrat, este o caracteristică relevantă pentru determinarea eficienței. Băncile care operează pe piețe cu o densitate mai mică a cererii suportă cheltuieli mai mari, deoarece acest factor de cerere poate impune un plafon la nivelul accesibil al eficienței sucursalelor lor.

Factori grupul IV: Reglementarea și mediul legal

- numărul de bănci de pe piață și reglementări privind noi sucursale
- reglementarea corporativă;
- dezvoltarea pieței de capital și reglementarea ei.

Pentru a determina impactul condițiilor de reglementare asupra eficienței, vom analiza average capital ratio. De obicei, o rată mai mică a acestui indicator duce la scăderea nivelului de eficiență. Raportul de intermediere surprinde capacitatea industriei bancare în ceea ce privește transformarea depozitelor în credite. Cu cât raportul de intermediere este mai mare, cu atât mai reduse sunt costurile industriei bancare. Efectul de levier este un indicator sintetic care evidențiază gradul în care utilizarea unor resurse atrase suplimentar duce la creșterea rentabilității capitalului propriu.

CONCLUZII

Cercetarea eficienței funcționării sistemului bancar este o problemă nu numai actuală, dar și foarte necesară în condițiile realității moderne. Băncile reprezintă instituții, care acumulează resurse bănești pentru a investi și stimula creșterea economică și a mări bunăstarea economică generală.

Funcționarea eficientă a sistemului bancar determină în mare măsură potențialul de creștere economică a țării. Cu toate acestea, în scopul de a realiza activități de îmbunătățire a eficienței funcționării, este necesar de a aprecia situația curentă și de a identifica problemele existente.

Conceptul de eficiență a activității sistemului bancar este unul multiconfigurațional, și în calitate de criterii de eficiență pot fi luate în considerare atât înșiși rezultatele financiare ale activității acestuia, cât și performanța lui, precum și totalitatea indicatorilor financiari obținuți într-o perioadă oarecare.

Fiind un concept cu un caracter complex eficiența sistemului bancar pune problema evaluării factorilor care o influențează. Analiza factorilor eficienței sistemului bancar moldovenesc nu este o sarcină ușoară, deoarece sunt un număr mare de factori care trebuie să fie luați în considerare. De aceea primul pas trebuie să fie selectare variabilelor care influențează această eficiență, pentru realizarea ulterioară a analizei factoriale.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLEN, L., RAI, A. Operational Efficiency in banking : An international comparison. In: *Journal of banking and finance*, nr. 20, 1996. p 655-672. ISSN: 0378-4266
2. CHARNES, A, COOPER, W. W.,GOLANY, B.,SEIFORD, L.,STUTZ, J. Foundations of data envelopment analysis for Pareto-Koopmans efficient empirical production functions. In: *Journal of Econometrics*, nr.30, 1985. p.91-107. ISSN: 0304-4076
3. FARREL, M.J. The measurement productive efficiency. In: *Journal of the royal statistical society. Series A. Part III*, 1957 [online] Disponibil: <https://www.aae.wisc.edu/aae741/Ref/Farrell%201957.pdf>
4. Informație privind activitatea economico-financiară a băncilor din RM. Raport BNM [online].Disponibil:<http://www.bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>

ANALIZA COMPARATĂ A STABILITĂȚII FINANCIARE BAZATĂ PE CALCULUL INDICATORILOR ABSOLUȚI

¹Dr., conf.univ., Neli MUNTEAN
²Drd., Artur VÎRTOSU

^{1, 2}Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

The lack, in the national practice, of the methods applied, which would allow the realization of a complex analysis of financial stability in the corporate sector is one of the primary problems outlined in the process of organizing the fair and efficient management system of the many factors that determine the financial performance in this sector. Under such circumstances, the need for a comprehensive analysis of financial stability in the corporate sector significantly increases, as being an integrated part of the entity's financial position analysis.

The purpose and objectives of the article consist in theoretical principles generalization, financial stability analysis instruments and techniques in terms of absolute indicators adaptation to the norms and requirements of International Financial Reporting Standards, and in the comparative analysis of several methods that can be used to measure financial stability in the corporate sector. Thus, the following study, developed as a fusion of existing knowledge and authors own research, aims to provide a basis for reflection and discussion with theorists, practitioners and analysts within the financial domain.

Key words: financial stability, absolute indicators, entity, assets, working capital.

JEL CLASSIFICATION: C44, L25, M41, O21.

Introducere. Conceptul de stabilitate financiară este unul complex și nu constituie o chestiune legată de noroc, ci mai degrabă rezultatul unei gestionări corecte și eficiente a multitudinii de factori ce determină performanțele activității economice a entității. Se consideră că perioada în care există o gestionare corectă și eficientă reprezintă o situație de stabilitate financiară.

Scopul și obiectivele articolului constau în generalizarea principiilor teoretice, adaptarea instrumentelor și tehnicilor de analiză a stabilității financiare prin prisma indicatorilor absoluți la normele și cerințele Standardelor Internaționale de Raportare Financiară, cât și în analiza comparată a două modele ce pot fi utilizate pentru măsurarea stabilității financiare în sectorul corporativ.

Analiza literaturii. În teoria economică conceptul de stabilitate a apărut pentru prima dată în a doua jumătate a secolului XIX – prima pătrime a secolului XX în țările din Europa de Vest, anume atunci, când în gospodăriile țărănești din aceste țări au început rapid să se dezvolte relațiile de capitalism. Sensul teoriei stabilității unei gospodării mici, consta în faptul de a demonstra că capitalismul asigură un progres pentru gospodăriile țărănești mici, având prioritate față de cele mari, și constituie una dintre cele mai stabile forme de gospodărire (gestiune). Întemeietorii acestei teorii sunt economiștii: Jerome Klapka, L. Brentano [5].

Deci, tratarea problematicii stabilității financiare nu constituie un element de noutate pentru știința economică, dar atenția de care se bucură aceasta din partea specialiștilor în ultima perioadă [4] este una deosebită. Acest fapt este datorat profundelor transformări care au avut loc în ultimele decenii sub acțiunea puternicei mișcări de inovare tehnologică, liberalizare și globalizare în economia națională.

Metodologia și eșantionul de cercetare. Cercetarea ce stă la baza acestei lucrări este una de tip aplicativ în sensul că a fost realizată în scopul de a descrie modul de aplicare a două modele, bazate pe calculul indicatorilor absoluți, utilizate în analiza stabilității financiare. Drept sursă de informație au servit datele unei entități de producție autohtone și anume, Î.M. EFES VITANTA MOLDOVA BREWERY S.A., ce are ca obiect de activitate producerea băuturilor (sursa: <http://www.efesmoldova.md>).

În procesul cercetării s-a aplicat metoda universală a dialecticii și procedeele acesteia: inducția și deducția, analiza și sinteza, abstracția științifică, analogia, corelarea, precum și metodele economico-matematice, economico-statistice și cele ale analizei economice de prelucrare a informației: compararea, gruparea, etc.

Pentru a exclude neajunsul principal al indicatorilor absoluți preluați din bilanț, și anume faptul că în cazul unei inflații galopante aceștia nu pot fi comparabili, în lucrarea dată perioada analizată este de 4 ani (2013 – 2016).

Din punct de vedere metodologic, se poate afirma că, pentru atingerea obiectivului principal al lucrării, s-a apelat la descrierea comparativă și aplicativă a două modele, bazate pe calculul indicatorilor absoluți, ce pot fi utilizate pentru măsurarea stabilității financiare în sectorul corporativ.

În cazul primului model, propus de cercetătorii ruși Savițkaia [8], Șeremet [9], indicatorii absoluți caracterizează asigurarea stocurilor cu surse suficiente de formare.

În cazul celui de al doilea model, analiză stabilității financiare este efectuată pe baza corelației dintre activele financiare și nefinanciare ale entității, propusă de cercetătorii ruși Graciov A.V. și Abriutina M.S. [1;5].

Rezultate și discuții. Utilizând metodologia respectivă, s-a determinat la care tip de stabilitate financiară se referă entitatea Î.M. EFES VITANTA MOLDOVA BREWERY S.A. (sursa: [http:// www.efesmoldova.md](http://www.efesmoldova.md)).

Astfel, conform primului model, s-a constata că situația acestei entități pare destul de bună, aspect reflectat de valoarea celor trei indicatori absoluți. Niciunul nu evidențiază vreo dificultate financiară în cei 4 ani studiați. De asemenea, în ultimii trei ani, se observă o îmbunătățire a situației financiare, entitatea situându-se în zona cu grad ridicat de stabilitate.

În baza datelor obținute conform modelului doi, se remarcă că la entitatea analizată valoarea Activelor Totale este mai mare decât valoarea Datoriilor Totale în toți acești patru ani, mai mult decât atât, în anii 2015 și 2016 valoarea Activelor Financiare Circulante depășește valoarea Datoriilor Totale. Deci, pe parcursul perioadei 2013 – 2014 entitatea a fost amplasată în zona caracterizată printr-un grad satisfăcător de stabilitate (solvabilitate asigurată). În perioada următoare: 2015 – 2016, entitatea trece în zona cea mai stabilă, caracterizată printr-un grad ridicat de stabilitate (solvabilitate absolută).

CONCLUZII

Informația obținută în urma analizei efectuate este relevantă atât pentru utilizatori interni cât și externi. În această ordine de idei, putem afirma că cercetările noastre au implicații importante, în primul rând, pentru governanța corporativă, utilizatorii interni interesați să cunoască în ce zonă a stabilității financiare este situată entitatea cu scopul de a vedea dacă e asigurată echilibrul financiar, dacă entitatea nu se află în zona de risc, pentru a identifica modalitățile de îmbunătățire a activității. În al doilea rând, rezultatele noastre sunt utile pentru investitori care doresc să obțină cea mai bună rată de rentabilitate a investițiilor lor. Ei vor lua în considerare nivelul stabilității financiare al entității ca un predictor foarte bun pentru cea mai bună rată de rentabilitate a investițiilor lor cu scopul de investire a capitalului sau de retragere a capitalului investit anterior. De asemenea, rezultatele noastre au implicații asupra factorilor de decizie a creditorilor financiari în vederea acordării, restricționării sau sistării creditării.

Drept limite la prezentul studiu, putem invoca faptul că concluziile noastre ar putea fi interpretabile, ca rezultat al utilizării indicatorilor absoluți, și al analizei doar a unei entități. Pentru a fundamenta mai bine rezultatele obținute, este necesar ca, în studiile viitoare, să adăugăm și să analizăm și alte modele de analiză a stabilității financiare și, de asemenea, să extindem numărul de entități analizate, cât și perioada studiată.

BIBLIOGRAFIE

1. Абрютинa, М. С., Грачев, А.В. (2001), *Анализ финансово-экономической деятельности предприятия*, М.: Дело и сервис.
2. Achim Monica, Sorin Borlea. (2014), *Analiza Financiară actualizată cu prevederile IFRS* [manual], Cluj-Napoca.
3. Allen, W., Wood, G. (2006), *Defining and Achieving Financial Stability*, în “Journal of Financial Stability”, Vol.2, Issue 2, pp. 152-172.
4. Claudiu Tiberiu Albuлесcu. (2010), *Stabilitatea Sectorului Financiar în condițiile aderării României la U.E.M.*, Editura Universității de Vest Timișoara.
5. Грачев, А.В. (2002), *Анализ и управление финансовой устойчивостью предприятия*, М.: Изд-во «Финпресс».
6. Muntean, N., Balanuța, V. (2010), *Analiza și evaluarea riscurilor la nivel de întreprindere: aspecte teoretice și applicative*, Chișinău: ASEM.
7. Vasile, Robu, Ion, Anghel, Elena-Claudia, Șerban. (2014), *Analiza economico-financiară*, București, Editura Economica.
8. Савицкая, Г.В. (2016), *Экономический анализ: Учебник*.- 14-е изд., М.: ИНФРА-М.
9. Шеремет А.Д., Негашев Е.В.(2008), *Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций* —2-е изд., перераб. и доп. -М.: ИНФРА-М.

TRANSPARENȚA GESTIONĂRII BANILOR ÎN SPITALELE PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

¹*Dr., conf.univ, Andrei PETROIA,* ²*Drd., Elena ZUBCOVA*

^{1,2}*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

For last 10 years the hospitals from the Republic of Moldova have received at least 20 billion of lei from the money of CHI. Even if the amount of money allocated to hospitals is increasing, then the level of transparency of usage of public money will decrease.

Moldavian hospitals, either republican or district, have got used to manage money, without reporting what they do, even if they are speaking about public money. According to the analysis of Sănătate INFO, no republican hospital did not publish full financial reports, by which we can observe how public money managed and its aim. If private hospitals should report about the resources, they receive through the contact with NHIC. Then all public institutions should present detailed information about the sources of revenues, which they are manage.

Key words: *transparency, analyze, hospitals, money, budget.*

JEL CLASSIFICATION: G23, I13, I15, I18

Multe etape din gestionarea banilor rămân cunoscute numai celor care gestionează banii – CNAM, pe de o parte, și instituțiile medicale contractate- pe de altă parte. De exemplu, valoarea contractelor, volumul de servicii prevăzute, condițiile pe care și le asumă ambele părți sunt publice acum. Cu toate acestea, atât CNAM cât și instituțiile care au semnat contracte pentru a presta servicii medicale sunt obligate, prin prisma prevederilor Programului unic, să asigure „transparența gestionării mijloacelor contractate din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală”, în timp ce la baza contractării trebuie să stea următoarele principii: „alinieră la prevederile politicilor naționale în domeniul sănătății, eficiența și transparența în utilizarea mijloacelor financiare publice, bazate pe necesitățile populației în servicii medicale”. În acest context am analizat câte spitale din cele existente acum publică rapoarte, prin care să asigure transparența de care este nevoie.

Legea Ocrotirii Sănătății prevede că „mijloacele financiare ale instituției medico-sanitare publice provin din fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală (în bază de contract de asistență medicală încheiat cu CNAM sau cu agențiile ei teritoriale), din sursele bugetare, din serviciile prestate contra plată, din donații, granturi și sponsorizări, din alte surse financiare permise de legislație”. Așadar, sursele de unde instituțiile medicale pot beneficia de bani sunt multiple.

Contractele cu CNAM, principala sursă de venituri pentru acestea sunt contractele cu CNAM, în baza cărora Compania procură servicii medicale pentru moldovenii asigurați, contribuțiile la Sănătate fiind obligatorii prin lege în Moldova. Inițial, contractele se încheiau în baza datoriilor istorice, apoi în baza cazului tratat, iar mai nou și în baza sistemului DRG (pentru cazuri acute). Legea prevede că în fiecare an instituțiile negociază cu CNAM suma contractelor. Procesul este însă unul netransparent, iar contractele cu justificarea sumelor nu sunt făcute publice.

Servicii contra plată, în lipsa unor rapoarte financiare, sumele pe care le obțin spitalele din servicii contra plată nu poate fi estimată. Totuși, unele instituții operează cu cifre care constituie, în medie, 5 procente din volumul total al veniturilor. De exemplu, Spitalul raional din Cahul a fost contractat de către CNAM în 2016 cu 57 de milioane de lei, dintre care 3 milioane constituie resurse extrabugetare. Spitalul Municipal Nr.1 din capitală raportează pentru 2016 peste 4 milioane de lei din servicii contra plată, cu majorarea constantă a cazurilor tratate în afara sistemului FAOAM. Numeroase spitale raportează, de asemenea, creșterea constantă a numărului de pacienți tratați pe banii lor.

Surse de la fondator, spitalele publice au fondatori diferiți – Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale este fondatorul spitalelor republicane, Consiliul Municipal Chișinău este

fondatorul pentru instituțiile municipale, iar în cazul celor raionale fondator este consiliul raional. Legea nu obligă administrațiile publice să aloce bani spitalelor, ci doar recomandă printr-o prevedere a Legii Ocrotirii Sănătății finanțarea pentru „consolidarea bazei tehnico-materiale”. Astfel, sumele sunt neesențiale și constituie, din bugetul ocrotirii sănătății, nu mai mult de 1 sau 1,5 procente. Conform datelor Sindicatelor, în 2016 în total administrațiile au alocat 77 de milioane instituțiilor medicale, dintre care 38 de milioane revin Consiliului Municipal Chișinău. Administrația locală din Bălți a alocat numai 152 de mii de lei, iar spitalele raionale au obținut anul trecut aproape 13 milioane de lei. Cel mai puțin – peste 4 milioane de lei – au ajuns în conturile instituțiilor medicale primare. De altfel, fondatorii alocă tot mai puțini bani, suma fiind în scădere de cel puțin trei ani consecutiv.

Asistența oficială pentru dezvoltare, în 2013 Republica Moldova a beneficiat de o sumă record de asistență financiară din partea partenerilor internaționali – 64 de milioane de dolari. Peste jumătate – mai exact 55 la sută au fost direcționați către spitale. În 2011 suma era 46 milioane de dolari, dintre care către spitale mergeau tocmai 63 la sută din resurse. În 2014 suma granturilor și creditelor a ajuns la 18 milioane de euro. Pentru 2015 și 2016 Ministerul Sănătății a încetat să mai publice rapoarte. La începutul acestui an, în cadrul primei ședințe ODA secretarul Consiliului sectorial de coordonare a asistenței externe, Lilia Nița, menționa că ”sistemul de sănătate a beneficiat de 30 de milioane de dolari în 2016”, fără diseminarea informației pe tipuri de asistență medicală. Din acest an procentul granturilor a scăzut drastic, în schimb crescând creditele.

Proiecte investiționale, o altă formă de finanțare a spitalelor, tot cu banii CNAM, a fost reglementată din anul 2010. La cele existente deja, a fost format încă un Fond de dezvoltare, din care banii erau împărțiți pe proiecte investiționale. De-a lungul timpului, gestionarea acestui fond a fost cel mai des criticată, inclusiv de către Curtea de Conturi care a depistat ani la rând nereguli serioase, pornind de la componența comisiei care examinează proiectele investiționale, pînă la modul cum au fost împărțiți și apoi investiți banii alocați. În total, de cînd a fost constituit, prin acest fond s-au mai alocat spitalelor încă peste jumătate de miliard, mai exact 656 de milioane de lei.

Există multă netransparență. Consumatorii de servicii medicale, percep că sistemul este nefuncțional mai mult decît spune Curtea de Conturi sau alte instituții responsabile. Deoarece, pînă la urmă, este un sistem închis. Chiar dacă noua Lege a achizițiilor publice este conformă principiilor internaționale la nivel de implementare încă este făcută ca în Moldova. Prin urmare, spitalele nu pot fi performante pînă nu va fi realizată reforma spitalelor. Se creează impresia că o parte din spitale există acum doar ca să utilizeze resursele CNAM, deoarece numărul de pacienți conform standardelor internaționale este mai mic. Desigur, este nevoie de un nivel mai sporit de transparență. Toate spitalele, și cele publice și cele private, trebuie să publice toate datele privind modul în care gestionează banii. Aceste date nu constituie secret de stat sau comerciale, de aceea nu există teme să nu fie făcute publice.

BIBLIOGRAFIE

1. Legea nr.411 din 28.03.1995 ocrotirii sănătății, Monitorul Oficial nr.34 din 22.06.1995
2. <http://www.cnam.md>
3. <http://www.e-sanatate.md/News/7295/majoritatea-spitalelor-din-moldova-gestioneaza-banii-publici-in-secret>

EVAZIUNEA FISCALĂ: ASPECTUL ISTORIC, ESENȚA ȘI CAUZE DE APARIȚIE

Drd., Mariana GROSU

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

Taxation exists from the time of humanity and economic relations. Throughout the history of the development of society, taxation has also developed. The creation of fiscal systems, the search for the possibilities of accumulation of budgetary revenues by paying taxes, the elimination of the inconsistencies in the existing tax systems were characteristic of the development of the human society and of the national economies. Equally specific is the tax evasion, which occurred along with the obligation to pay taxes. Several scholars, world-class economists, such as Adam Smith, J.M. Keynes and others have been concerned about the impact of taxation and the causes of tax evasion. Using different research methods, this article presents the results obtained in highlighting the causes of tax evasion, such as moral, economic, political and technical issues.

Key words: *tax evasion, taxation, tax burden, budget, taxpayer, tax theories, tax system.*

JEL CLASSIFICATION: E62

Impozitul ca o categorie social-economică și istorică întotdeauna atrăgea atenția reprezentanților doctrinei economice (și financiare în cadrul acesteia), precum și a publicului larg. Istoricului apariției și dezvoltării impozitelor sunt dedicate o mulțime de cercetări a economiștilor din toate generațiile. În procesul de dezvoltare a societății și statului se schimbau și impozitele, și corespunzător se schimbau și ideile privind impozitele.

Cu dezvoltarea relațiilor materiale și financiare și apariția statelor capitaliste impozitele devin o formă obiectiv necesară de repartizare a veniturilor populației cu scopul de finanțare și asigurare a activității instituțiilor și structurilor publice. Anume în această perioadă impozitele devin obiectul cercetărilor științifice.

Fondatorul teoriei de impozitare poate fi considerat renumitul economist scoțian Adam Smith, care susținea că impozitele sunt un semn de libertate, dar nu sclavie pentru cel ce le achită.

Conform Codului Fiscal al Republicii Moldova, art. 6, „*Impozitul* este o plată obligatorie cu titlu gratuit, care nu ține de efectuarea unor acțiuni determinate și concrete de către organul împuternicit sau de către persoana cu funcții de răspundere a acestuia pentru sau în raport cu contribuabilul care a achitat această plată”. [1, art 6]

Problema impozitării a fost permanent în vizorul economiștilor, filozofilor și a liderilor de stat din diferite perioade de dezvoltare a omenirii. În perioada constituirii și dezvoltării sistemelor de impozitare în mai multe țări europene impozitele au avut mai mult caracter timpuriu, nesistematic și auxiliar, ce a contribuit la apariția mai multor cercetări teoretice în domeniul fiscalității.

Drept cele mai renumite teorii fiscale pot fi menționate: teoria schimbului echivalent și diferite forme ale acesteia, teoria fiscală clasică și neoclasică, teoria satisfacerii necesităților colective, teoria fiscală keynsiană și neokeynsiană, teoria reglementării fiscale, impozite în teoria monetaristă și în „economia ofertei”. Printre teoriile fiscale particulare putem menționa următoarele: teoria impozitului unic, a impozitării proporționale și progresiste, teoria poverii fiscale, teoria impozitării directe și indirect și a limitei fiscale. [6]

Ar trebui să fie remarcat în mod special faptul că principiile propuse de *Adam Smith* (egalitatea impozitării, certitudinea și simplitatea calculării impozitelor, comoditatea achitării acestora pentru contribuabil, costurile reduse de colectare a impozitelor) nu au pierdut importanță și

în condițiile moderne și stau la fundamentul principiilor de impozitare, reflectate în codurile fiscale a mai multor țări, precum și a Republicii Moldova.[2]

Fondatorul teoriei fiscale keynsiene economistul englez *John Maynard Keynes* considera că impozitele trebuie să ocupe un loc important în economia statului. El menționa că prin impozite este posibilă și utilă retragerea veniturilor plasate în economii, finanțarea din contul lor a cheltuielilor publice curente și cel mai principal – finanțarea investițiilor. Bazele acestei teorii de reglementare publică fiscală sunt actuale și în ziua de azi în cadrul elaborării politicii fiscale în mai multe țări[3].

Din teoriile fiscale trebuie să ne oprim la teoria limitei fiscale, esența căreia constă în aceea că există o limită anumită a retragerii fiscale, după care impozitarea pierde eficiența sa fiscală și reglementară. Fondatorul acestei teorii un economist american *Artur Laffer* a dovedit că taxele mai mici a impozitelor pot contribui la majorarea veniturilor fiscale în bugetul public. În acest scop el a construit o curbă de dependență a mărimii taxelor fiscale și a masei veniturilor fiscale, care poartă de atunci denumirea de curba Laffer. Totodată prin această curbă este destul de dificil de stabilit acest punct limită, care va corespunde unei stări anumite a economiei naționale, pentru a afirma că stabilirea unor sau altor taxe de impozite este optimă pentru asigurarea suficienței veniturilor publice și respectarea compromisului dintre stat și contribuabili.

Teoriile fiscale moderne sunt orientate spre analiza sistemului fiscal actual, evidențierea factorilor pozitivi și negativi, căutarea limitelor optime de acțiune a impozitelor.

În mai multe din teoriile menționate anterior se regăsesc bazele impozitării, fundamentate încă de Adam Smith în principiile impozitării. Cele mai însemnate, desigur sunt teoriile keynsiană și neokeysiană, precum și teoria economiei ofertei și teoria limitei fiscale, deoarece primele două au contribuit la dezvoltarea reglementării fiscale de stat și a implementării acestora în economia de piață. Susținătorii teoriei limitei fiscale și teoriei economiei ofertei pentru prima dată au fundamentat dependența veniturilor fiscale de mărimea taxelor fiscale și au descris impactul mărimii poverii fiscale asupra achitării plăților fiscale. Aceste norme sunt actuale și astăzi, deoarece sporirea poverii fiscale atrage după sine reducerea plăților fiscale în bugetul de stat, influențează negativ asupra activității antreprenoriale, impune businessul să se retragă în „economia tenebră” și să evite plata impozitelor.

Prin caracterul său evaziunea fiscală provoacă efecte negative din punct de vedere economic, politic, social, precum și efecte negative asupra formării veniturilor bugetului public național. Evaziunea fiscală se prezintă și prin desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător și anume:

- efectuarea activității economice fără înregistrare legală;
- eschivarea entităților de la prezentarea datelor ce atestă obligațiunile fiscale față de buget;
- ascunderea veniturilor reale de la impozitare;
- neachitarea impozitelor deja stabilite.[4]

Gradul de intensificare a evaziunii fiscale depinde de mai mulți factori. Conform cercetărilor efectuate, decizia contribuabilului depinde nu numai de avertizarea cu sancțiuni pentru încălcări fiscale, dar și de frica față de sistemul fiscal, în special de la recunoașterea echității repartizării poverii fiscale, și de la comportamentul grupului social cărui îi aparține contribuabilul.

Una din cele mai reușite clasificări a cauzelor ce provoacă evaziunea fiscală a fost prezentată de un teoretician francez *Paul Mari Goudme*. Aceste cauze pot fi divizate în patru grupe: cauze morale, cauze politice, cauze economice și condiții tehnice ce determină complexitatea sistemului fiscal.[5]

Cauze morale.

Factorul principal ce cauzează evaziunea fiscală este o atmosferă comună de neîncredere și neliniște din partea mai multor contribuabili. Impozitul întotdeauna a fost o plată forțată, pe care persoana ce era obligată să o achite, niciodată nu o accepta benevol. Prin urmare, reacția este clară – rezistența contribuabilului la plata impozitului.

Cauze politice.

Cauzele politice a evaziunii fiscale sunt legate de funcția reglementară a impozitelor. Cu ajutorul acestor din urmă, guvernul desfășoară politica socială și economică. Persoanele care nu

acceptă această politică arată rezistență grupului politic ce se află la putere, prin neîndeplinirea legislației fiscale. Acceptarea sau neacceptarea sistemului fiscal în cea mai mare parte depinde de utilizarea veniturilor fiscale, adică de direcțiile de utilizare ulterioară a acestora: educație, medicină, asigurări, funcționarea eficientă a structurilor sociale etc. În această utilizare a impozitelor contribuabilii sunt la fel de cointeresați și acest fapt contribuie la reducerea rezistenței acestora la plata impozitelor. Dar în cazul când resursele financiare bugetare sunt utilizate în alte scopuri secundare, contribuabilul arată nemulțumire și nu vede utilitatea plății impozitului.

Prin urmare în orice țară, precum și cu povara fiscală relativ neînsemnată, destul de des apar probleme politice cu contribuabilii, care având de la stat anumite preferințe fiscale, oricum percep povara fiscală ca una foarte mare.

Cauze economice.

Printre cele mai răspândite cauze economice de evaziune fiscală sunt următoarele:

- înrăutățirea stării financiare a businessului și a populației în legătură cu evenimentele de criză economică, ce sunt caracteristici pentru economia modernă.

- specificul politicii fiscale și sistemului fiscal, unde factorul cel mai important este povara fiscală foarte mare asupra contribuabilului.

- lipsa posibilităților legale de asigurare a concurenței în unele domenii ale businessului, din acest motiv evaziunea fiscală se transformă în unul din factorii sporirii competitivității.

Dacă dezvoltarea economică contribuie la transferul impozitului, atunci se consideră că contribuabilul nu este cointeresat direct în evaziunea fiscală, din cauza că transferând povara fiscală asupra altora, el ușor și simplu se eliberează de la plata impozitului. Totodată în acest caz trebuie luată în considerație elasticitatea cererii, astfel, la ce preț, care include și impozitul, marfa nu va fi procurată. În perioadele crizelor economice contribuabilii sunt înclinați spre evaziunea fiscală cu scopul de a mări veniturile proprii, ce în aceste condiții se reduc considerabil. Cum ne arată practica, cu sporirea taxelor impozitelor crește și aspirația contribuabilului de a evita plata acestora, deoarece venitul de la evaziune va fi mai mare.

Cauzele tehnice, legate de imperfecțiunea sistemului fiscal.

Modificările frecvente a legislației fiscale afectează eficiența respectării obligațiilor fiscale, deoarece contribuabili nu sunt asigurați cu o stabilitate anumită și nu pot planifica activitatea sa pe o perioadă mai lungă, din ce motiv își ascund veniturile.[5]

Evaziunea fiscală a apărut simultan cu apariția propriu zisă a impozitării. Cum ne arată istoria, mai multe revolte naționale au fost provocate de povara fiscală sporită. Refuzul contribuabililor de a plăti impozite este într-un fel o contra-măsură la politica fiscală a statului. Sunt cunoscute mai multe exemple, când plata impozitelor a fost percepută ca o obligație deosebit de grea, care contribuabilul o îndeplinea doar sub o presiune, ce se reflecta în forma de revolte și acțiuni de protest. În unele țări, acțiuni de protest împotriva impozitelor mari s-au transformat în revoluții. Astfel, căderea Atenei și Romei, începutul Mării Revoluții Franceze au o legătură directă cu reacția societății la impozite nejustificat de înalte. Lipsa teoriei impozitării, nechibzuința în întreprinderea pașilor practice uneori aduceau la consecințe grave.

Actualmente, contribuabilii utilizează alte modalități de evaziune fiscală: efectuarea afacerilor cu contravenții inexistenți, cu firme de o zi, cu instituțiile, înregistrate pe documente de identitate pierdute, precum și denaturarea datelor, reflectate în declarațiile fiscale, sporirea artificială a cheltuielilor întreprinderii în scopurile impozabile și multe altele.

CONCLUZII

Retrospectiva istoriei impozitării ne arată că impozitul îl însoțește pe om pe toată durata vieții. Natura plăților fiscale condiționează rezistența față de impozitare. Reieșind din cele expuse anterior, menționăm că discuțiile referitor la impozitarea și evaziunea fiscală ocupă un loc important în viața economică, politică, social și științifică.

Modalitatea de plata a impozitelor existentă la momentul actual, presupune mai multe posibilități de evaziune fiscală. Totodată, procesul evaziunii fiscale este facilitat de existența mai

multor neconcordanțe în legislația fiscală, de lipsa unor mecanisme clare de prevenire a consecințelor negative a acestui proces.

Prin urmare, considerăm că în baza analizei cauzelor evaziunii fiscale trebuie să fie rezolvate la nivelul național problemele existente prin crearea sistemului fiscal echitabil, cu scopul diminuării reale a poverii fiscale pentru contribuabili disciplinați și prevenirea pierderilor veniturilor bugetare din cauza evaziunii fiscale.

BIBLIOGRAFIE

1. Codul Fiscal al Republicii Moldova. Accesibil on-line: <http://lex.justice.md/md/326971/>
2. Adam Smith, “O cercetare asupra națiunilor și cauzelor avuției națiunilor” (publicat în 1776)
3. John Maynard Keynes. The General Theory of Employment, Interest and Money. Palgrave Macmillan, 1936, 472 p. (2007 Edition), ISBN 978-0-230-00476-4
4. Kunitsyna E.M. On the improvement of the state policy on curbing tax evasion. Disponibil: <http://journal.safbd.ru/ru/author/kunicyna-em>
5. Paul M Goudme. Finances publiques, politique financiere, budget et tresor – Moscow: Izd. "Progress". 1978. P. 399-406
6. Tishchenko A., Social causes and consequences of tax evasion // Actual problems of tax policy: a collection of articles of international. sci. Conf. Ekaterinburg: USTU-UPI, 2009. P. 73-78

DREPTURILE OMULUI CA BAZĂ PENTRU IMPLEMENTAREA BUGETĂRII SENSIBILE LA GEN

¹Dr., conf. univ., Andrei PETROIA, ²Drd., Irina SANDU

^{1,2}Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

Human rights embody the minimum requirements for a dignified life, applicable to all people everywhere. These needs, protected by human rights include adequate food, health, education, employment and decent living conditions.

A human rights budget aims to ensure the well-being and dignity of all members of our communities and to promote equity by supporting those most in need.

Methodology applied for research purposes will be predominantly applicative, using data and information from different disciplines such as statistics, sociology, law, public finance and others. Research will be of exploratory and descriptive manner, based on the inductive principle (benefit analysis of implementing GRB, as for men so for women in different areas such as education, health care, employment, and their synthesis to formulate general principles and budget methodologies). The under-consideration subject involves deep interdisciplinary researches.

Key words: human rights, sex, budgeting, gender responsive budgeting, gender, gender gap.

JEL CLASSIFICATION: A12, J16, J12, J18, D63, D14, I15, I22, I31, I32, Z13, Z22

Oricare proces bugetar trebuie sa aibă la bază nevoile și participarea oamenilor, în loc de estimarea fondurilor disponibile. Odată ce va fi recunoscut că procesul bugetar actual nu are la bază abordarea bazată pe drepturile omului și nu ține cont, în primul rind, de satisfacerea necesităților tuturor oamenilor din comunitate/țară, vor trebui schimbate și obiectivele lui ca să obținem o nouă perspectivă asupra dezbaterilor bugetare anuale.

Drepturile omului sunt, de obicei, înțelese drept drepturi fundamentale inalienabile la care o persoană are dreptul în mod inerent doar pentru că el sau ea este o ființă umană.

Declarația Universală a Drepturilor Omului¹⁵ prevede expres că:

1. Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi;
2. Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, *sex*, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări;
3. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotirea împotriva șomajului. Toți oamenii, *fără nici o discriminare*, au dreptul la salariu egal pentru munca egală. Orice om care muncește are dreptul la o retribuire echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure atât lui, cât și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială.¹⁶

Astfel, *egalitatea de gen* este un drept prin care oricine este liber să își dezvolte propriile aptitudini și să își exprime opțiunile, fără a fi influențate de particularitățile sexului căruia îi aparține. Comportamentele, aspirațiile și nevoile diferite ale femeilor și bărbaților, trebuie să beneficieze de apreciere și promovare egală. *Discriminarea de gen este o încălcare a drepturilor omului.*¹⁷

Până în prezent subiectul egalității de gen întâmpină mari ezitări din partea societății, dar și a factorilor de decizie. Este pe larg răspândită părerea că bugetarea și egalitatea de gen nu au multe în comun și interdependența lor este pusă la îndoială. Astfel, deși promovată pe scară largă de organizațiile internaționale, precum și în urma exemplelor de implementare cu succes, dar și ca

¹⁵ Adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948.

¹⁶ <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php>

¹⁷ <http://www.practis-braila.ro/obiective-orizontale.htm>

rezultat al aplicării bugetării sensibile a gen, totuși implementarea în Republica Moldova este cu mare întârziere.

Bugetarea ce are la bază respectarea drepturilor omului, schimbă modul în care se realizează bugetele publice: decât ajustarea cheltuielilor la veniturile disponibile, politica veniturilor vine după asigurarea unui buget bazat pe necesități. Începând cu evaluarea nevoilor, prin aplicarea unui sistem de indicatori privind drepturile omului și prin creșterea echitabilă a veniturilor pentru a răspunde nevoilor, bugetarea în domeniul drepturilor omului poate conduce la o redistribuire a resurselor atât prin cheltuieli, cât și prin impozitare. Bugetarea privind drepturile omului este o abordare cuprinzătoare și participativă care poate consolida procesul democratic și îmbunătăți rezultatele bugetare.

Scopul principal al unui buget bazat pe drepturile omului este de a satisface nevoile oamenilor și de a promova echitatea. Comparativ cu bugetele curente, bugetarea bazată pe drepturile omului necesită un proces complet diferit.

Neglijarea aspectului de gender în procesul bugetar reduce din beneficiile pe care le-ar putea înregistra statul (la toate nivelele), dar și fiecare cetățean în parte.

Bugetarea sensibilă de gen este un instrument care asigură că angajamentele privind egalitatea de gen sunt reflectate și realizate în bugetele publice. BSG se concentrează asupra unei analize bazate pe gen și a unei evaluări axate pe egalitatea distribuției resurselor. Aceste resurse sunt în principal bani, timp, precum și muncă plătită și / sau neremunerată. Bugetarea sensibilă la gen încearcă să realizeze o distribuție cât mai echitabilă a resurselor între sexe.

Părerea că Republica Moldova se confruntă cu probleme economice semnificative și momentul de implementare a BSG nu este unul oportun – este total greșită.

Tocmai în condițiile în care un buget auster trebuie să răspundă multor provocări și cât mai multe persoane să beneficieze de rezultatele implementării unei politici bugetare, fiecare leu trebuie cheltuit/investit în urma unor analize profunde, bine echilibrate, cu un scop bine determinat, astfel încât impactul să atingă direct cât mai multe persoane (bărbați, femei, persoane cu nevoi speciale, altele).¹⁸

Un început corect, care ar permite schimbarea viziunii asupra bugetării de la aspectul doar financiar la cel social, ar fi respectarea drepturilor omului în general, și cel al femeilor, în particular. Cu alte cuvinte, bugetele de toate nivelele, de la o primărie pînă la cel de stat, elaborate în Republica Moldova ar trebui să poarte un caracter mai uman, să-și propună să aducă impact și beneficii echitabile pentru toți beneficiarii săi.

BIBLIOGRAFIE

1. <http://www.nesri.org/programs/what-is-human-rights-budgeting>
2. <http://independent.md/infografic-egalitatea-de-gen-pe-intelesul-tuturor-afla-toate-datele-despre-femeile-si-barbatii-din-republica-moldova/#.WcEWEdFx2Uk>
3. <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/RealizingHRTthroughGovernmentBudgets.pdf>
4. Gender Responsive Budgeting: Analysis of Budget Programmes from Gender Perspective. 2016. Available at <http://grbproject.org/en/documents/docs/Manual%20for%20public%20officials.pdf>
5. Îmbunătățirea Direcționării de Gen a Cheltuielilor Publice, Banca Mondială, 2009.

¹⁸Economic Crisis Hits Gender Budgeting. <http://www.ipsnews.net/2012/04/economic-crisis-hits-gender-budgeting/> (citată 21.09.2016)

CONSIDERAȚII PRIVIND CAPITALUL PROPRIU AL SOCIETĂȚII PE ACȚIUNI

¹Dr., conf. univ., Nelea CHIRILOV, ²Dr., conf. univ., Natalia ȚIRIULNICOVA

^{1,2}Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

This article considers approaches to the economic content of the concept of equity, as well as the theoretical and scientific analysis of the definitions (perspectives) and their functions. The research carried out identified and studied 5 groups of characteristics related to the essence (meaning) of equity; additionally a scientific foundation for the notion of “equity of the joint-stock company” has been laid down. Additionally, the main reason of this article is linked with economical development of joint-stock company in the Republic of Moldova.

Key words: equity, joint-stock company, net assets, a self-financing source.

JEL CLASSIFICATION: M 40, M 49

Introducere. Desfășurarea activității economico-financiare a unei societăți pe acțiuni este condiționată de existența factorilor de dezvoltare, în cadrul cărora capitalul deține un loc esențial.

Conceptul de capital a fost și continuă să preocupe teoria și practica economică. Conținutul și sfera conceptului de capital fac obiectul unor ample dezbateri atât politico-ideologice, cât și metodologico-științifice.

Caracteristici specifice ale capitalului propriu al societății pe acțiuni. Pentru a aprofunda conținutul economic al conceptului de capital propriu, considerăm necesară examinarea caracteristicilor principale ale capitalului propriu. Caracteristicile recomandate de autori disting capitalul propriu ca: *obiect al conducerii economice; valoare economică acumulată; sursă generatoare de venituri; obiect al relațiilor de piață; purtător al factorului de risc.*

- *Capitalul propriu ca obiect al conducerii economice*, caracterizează gradul de încredere în societatea pe acțiuni, obiectul relațiilor economice și condițiile acestora, capacitatea societății pe acțiuni de a conlucra, etc.

- *Capitalul propriu ca valoare economică acumulată* este o măsură a performanței societății pe acțiuni legată direct de crearea de valoare pentru acționari.

- Prin *capitalul propriu ca sursă generatoare de venituri* se înțelege veniturile primite sau care urmează să fie primite de către societate și acționari din utilizarea eficientă a capitalului propriu.

- *Capitalul propriu ca obiect al relațiilor de piață* reprezintă totalitatea relațiilor dintre societatea pe acțiuni și acționarii săi, precum și a raporturilor dintre societatea pe acțiuni și alte persoane fizice și juridice privind emisiunea, plasarea și tranzacționarea acțiunilor; evaluarea patrimoniului societății pe acțiuni în scopul acționării, privatizării, vânzării, moștenirii; evaluarea pachetelor de acțiuni pentru răscumpărare etc.

- *Capitalul propriu ca purtător al factorului de risc* este legat de posibilitatea societății pe acțiuni să acopere pierderile generate sau posibilitatea micșorării profitului așteptat, de posibilitatea pierderii totale sau parțiale a capitalului investit de acționari, cu probabilitatea neexecutării de către societate a obligațiilor sale față de acționari etc.

Generalizând cele expuse, conchidem că abordările examinate relevă trăsăturile caracteristice ale capitalului propriu din diferite puncte de vedere, ce sunt strâns legate și cer o reflectare completă pentru formularea unei definiții mai ample a capitalului propriu al societății pe acțiuni.

Opticele de definire și funcțiile capitalului propriu. Pentru a realiza un minimum de rigoare științifică, este necesară sublinierea opticii din care este definit capitalul propriu. Din punctul nostru de vedere, se pot distinge următoarele optici de definire a capitalului propriu al societății pe acțiuni: optica contabilă, optica juridică, optica economică și optica financiară.

În optica juridică, capitalul propriu al societății pe acțiuni poate fi privit ca ansamblul

drepturilor de proprietate, pe care le dețin acționarii și de care beneficiază. Această definiție se poate completa cu părerea cercetătorului științific român Mihaela-Brândușa Tudose, care consideră că, din punct de vedere juridic, capitalul propriu „reprezintă primul indiciu al garanției pentru terțe persoane” [4, p.25].

În *optica contabilă*, capitalul propriu al societății pe acțiuni reprezintă sursele proprii de finanțare a societății pe acțiuni, înscrise în pasivul bilanțului și constituite prin aportul acționarilor, prin autofinanțare și din alte surse nerambursabile.

În *optica economică*, capitalul propriu al societății pe acțiuni este o categorie economică care poate fi privită atât din punct de vedere al provenienței (capital social și suplimentar, rezerve, profit nerepartizat (pierdere neacoperită), alte elemente de capital propriu), cât și din punct de vedere al repartizării profitului. În acest context, economistul român Dorel Berceanu susține că „recurgerea la capitaluri proprii antrenează o constrângere economică, în sensul că impune firmei o anumită remunerare a acționarilor sau asociaților săi, ca o premisă a unei viitoare posibilități de finanțare prin capitaluri proprii. Această remunerare se realizează prin vărsarea de dividende” [1, p.213].

În *optica financiară*, capitalul propriu al societății pe acțiuni indică posibilitățile de finanțare a activității economico-financiare a societății pe seama surselor de finanțare proprii.

Din cele prezentate mai sus, reiese că există diferențe între opticele de definire a capitalului propriu al societății pe acțiuni. După părerea noastră, alegerea opticii de abordare a capitalului propriu trebuie să se efectueze în funcție de obiectivele urmărite de utilizatorii de informații.

Conținutul capitalului propriu poate fi examinat într-un mod mai riguros, făcându-se referință la funcțiile fundamentale pe care le îndeplinește și care vor fi cercetate în continuare. Astfel, economistul român Gheorghe Manolescu susține că „capitalurile proprii au două funcții: *să finanțeze o parte a investiției; să servească drept garanție creditorilor* întreprinderii care finanțează cealaltă parte” [3, p.240]. O abordare mai largă a funcțiilor capitalului propriu este conturată de către savantul rus O.V.Efimova, care distinge patru funcții ale capitalului propriu: *operativă* – ce constă în menținerea unei activități continue; *de protecție* – orientată spre apărarea capitalului creditorilor și acoperirii pierderilor; *de repartizare* – ce rezidă în participarea la repartizarea profitului; *de reglementare* – referitoare la participarea anumitor subiecți (persoane fizice și juridice) la conducerea entității [2, p.252].

După opinia noastră, funcția esențială a capitalului propriu al societății pe acțiuni constă în *asigurarea autonomiei financiare a societății pe acțiuni*, deoarece permite libertatea de acțiune a societății pe acțiuni; conferă societății pe acțiuni un mare grad de independență privind alegerea investițiilor; permite diminuarea gradului de îndatorare și, implicit, reducerea cheltuielilor financiare; asigură accesul pe piața de capital și atragerea investitorilor etc.

CONCLUZII

Generalizând cele prezentate mai sus, referitor la abordările privind esența capitalului propriu, caracteristicile principale ale capitalului propriu, opticele de definire a capitalului propriu și la funcțiile capitalului propriu, considerăm că noțiunea investigată poate fi definită în felul următor: ***capitalul propriu al societății pe acțiuni ca categorie economică reprezintă una din sursele de finanțare pe termen lung, constituită prin contribuțiile acționarilor, autofinanțare și din alte surse nerambursabile în scopul asigurării autonomiei financiare, creșterii rentabilității și valorii de piață a societății pe acțiuni.***

În final subliniem, că în procesul alegerii strategiei de dezvoltare a societății pe acțiuni, căutării surselor de finanțare a activității economico-financiare, trebuie profund conștientizată importanța conținutului economic și sfera conceptului de capital propriu al societății pe acțiuni.

BIBLIOGRAFIE

1. Berceanu D. Politici de finanțare a firmei. Craiova: Universitaria, 2001. 424 p.
2. Efimova, O.V. Финансовый анализ. четвертое издание, переработанное и дополненное. Москва: Бухгалтерский учет, 2002. 528 p.
3. Manolescu Gh. Managementul financiar – Concepte, Instrumente, Studii de caz. București: Economică, 1995. 413 p.
4. Tudose Mihaela-Brândușa. Gestiunea capitalurilor întreprinderii. Optimizarea structurii financiare. București: Economică, 2006. 344 p.

SECȚIUNEA V: INTEGRARE EUROPEANĂ ȘI POLITICI SOCIALE

FORMAREA CLUSTERELOR ECONOMICE – REPERE TEORETICE

¹Drd., Ecaterina RUSU, ²Dr., conf. univ., Elina BENEĂ-POPUȘOI

^{1,2}Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

Clustering is recognized as a sustainable way to increase competitiveness and innovation capacity both of the member enterprises and of the region as a whole. Due to the advantages it offers, clustering has witnessed a spectacular evolution in the last period, being a complex process that is based on a multitude of factors: historical, geographic, economic, political, and others. The state, which through different policies can stimulate the emergence and development of clusters, is assigned an increasingly important role in this process. The aim of the article is to identify the factors that contribute to the formation and development of economic clusters.

Key words: economic cluster, competitive advantage, connected industries, state policy, regional development.

JEL CLASSIFICATION: O25, O38, R11

Michael Porter este considerat astăzi “Spiritus Rector” al politicii statale de dezvoltare a clusterelor economice. Potrivit celebrului expert: ”Clusterelor sunt concentrări geografice de instituții și companii interconectate într-un anumit domeniu, reprezentând industrii înrudite, și alte entități importante din punct de vedere al concurenței” [1].

Formarea clusterelor economice este un proces îndelungat, sub impactul interacțiunii factorilor de natură economică, socială și politică. Bine cunoscuta figură-‘diamant’ a lui M. Porter, care vizează factorii determinanți ai avantajului competitiv (Figura 1), ne poate oferi mai multe piste pentru abordarea fenomenului clusterizării, precum urmează:

- Conceptul de cluster este logic corelat în mod *direct* cu prezența industriilor conexe în figura lui M. Porter. De fapt, clusterul constituie liantul între industriile conexe, fiind acea concentrare geografică care reunește întreprinderi aparținând diverselor industrii.

- Conceptul de cluster este logic corelat în mod *indirect* cu ceilalți trei factori de bază în Figura 1: strategia și concurența firmelor, parametrii cererii, factorii de producție. Respectiv, putem formula ipoteza, că un nivel mai avansat al acestor factori de bază, impune la o anumită etapă formarea și dezvoltarea clusterelor economice.

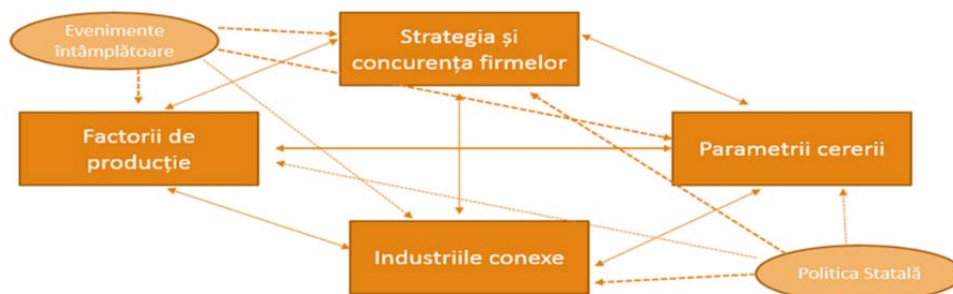

Figura 1. *Diamantul avantajului competitiv* elaborat de M. Porter

Sursa: adaptat după figura „Diamantul avantajului competitiv” [1]

Ö. Sölvell [2] grupează factorii de formare a clusterelor în două categorii: (i) factorii de ordin natural, și anume: disponibilitatea resurselor, clima, accesul la căile de comunicații și transport, ș.a., care condiționează astfel modul natural de formare a clusterelor; (ii) prezența unei companii dominante (numită antreprenor ‘erou’), în jurul căreia se formează noi companii și se stabilesc relații de interacțiune și cooperare, caracteristice clusterului economic. Uneori, compania dominantă poate fi reprezentată de o instituție de învățământ (ex. clusterul Cambridge), care devine elementul central al clusterului și forța de atracție pentru alți membri.

În lucrarea lui J. Cortright sunt explorate diferite aspecte ce țin de factorii care favorizează apariția și dezvoltarea clusterelor economice [3]. Astfel, J. Cortright identifică trei factori-cheie, care stau la baza formării clusterelor: (i) spiritul antreprenorial și asumarea riscurilor; (ii) înclinația spre idei noi și (iii) adaptarea rapidă la diferențele de gust și comportament ale consumatorilor. J. Cortright pune un accent deosebit pe gusturile, preferințele consumatorilor și variațiile în timp ale acestora, susținând ideea lui M. Porter cu privire la importanța *parametrilor cererii* pentru dezvoltarea avantajului competitiv.

Atherton și Johnston [4] indică faptul că, există două căi de formare a clusterelor „de jos în sus” și „de sus în jos”. Conform primei abordări, argumentată de M. Porter ca fiind calea firească de formare a clusterelor: „*cele mai multe cluster se formează independent de guvern și uneori în pofida guvernului*”, rolul primordial în decizia de formarea a clusterului revine companiilor propriu-zise, care decid să se alieze în cluster pentru a beneficia de avantajele pe care acesta le poate oferi. Prin urmare, această abordare descrie un proces dictat de mecanismul de piață, care acționează în calitate de „mână invizibilă”. Companiile, acționând în interesele proprii, contribuie favorabil la competitivitatea regională, per ansamblu.

În abordarea de „*sus în jos*”, rolul de bază îi revine statului, care în dialog cu sectorul privat și instituțiile de cercetare, acționează ca moderator, stabilind procesul de formare a clusterelor economice ca prioritate națională, transpusă ulterior în strategii și planuri de acțiuni. Astfel, multe state adoptă programe speciale pentru a promova crearea și dezvoltarea clusterelor economice, fie în mod direct prin oferire de suport financiar, fie indirect, prin ameliorarea climatului economico-politic.

Tabelul 1. Caracteristicile abordărilor procesului de formare a clusterelor economice

Aspectul	Abordarea ”de jos în sus”	Abordarea ”de sus în jos”
Generatorul inițiativei	Inițiativă din partea unui grup de întreprinderi în vederea sporirii competitivității.	Politicienii/funcționarii publici interesați de dezvoltarea regională prin intermediul clusterelor economice.
Participanții la cluster	Includerea selectivă, în baza contactelor anterioare, a unui grup mai mic de actori reciproc "utili".	Includerea unui grup larg de firme, instituții publice, centre de cercetare; atragerea agenților economici care activează izolat.
Acoperirea sectorială	Evoluție treptată a ariei de acoperire a clusterului în funcție de interesele comune ale membrilor.	Identificarea companiilor/ sectoarelor eligibile pentru includere în cluster; elaborarea unei strategii de incluziune sectorială.
Model de finanțare și organizare	Volumul fondurilor private este proporțional cu numărul de membri; buget redus și flexibil format în baza cotizațiilor de membru;	Bazat pe finanțare publică, eventual, cu atragerea fondurilor externe; bugete considerabile și finanțare stabilă, în special în faza incipientă;

Sursa: elaborat în baza M. Fromhold-Eisbith, G. Eisbith [5]

În CONCLUZIE se menționează că, dezvoltarea clusterelor economice și crearea condițiilor favorabile pentru succesul acestora depinde de o gamă largă de factori și de precondiții. Apariția clusterelor poate fi determinată de dotarea cu factori de producție, care impulsionează companiile să interacționeze în vederea valorificării oportunităților existente sau poate reflecta interesul autorităților publice, care percep clusterelor în contextul dezvoltării regionale, elaborând și implementând politici pentru susținerea acestora.

BIBLIOGRAFIE

1. Porter, M.(1998). Clusters and the New Economy. Harvard Business Review 76, no. 6, p. 78.
2. Solvell, O. Clusters, Balancing Evolutionary and Constructive Forces. Stockholm, 2008
3. Cortright, J. The economic importance of being different: regional variations in tastes, increasing returns, and dynamics of development; Economic Development; 16, 1, February 2002; p.3-16.
4. Atherton, A., & Johnston, A. Cluster formation from the “bottom-up”: a process perspective in Handbook of Research on Cluster Theory, (pp. 93–113). Northampton, 2008
5. Fromhold-Eisbith M, Eisbith G., How to institutionalize innovative clusters? University of Salzburg, Research Policy 34, Salzburg 2005, p. 1258, 1260 - 1261.

PROMOVAREA DIVERSITAȚII LINGVISTICE ȘI A DIALOGULUI INTERCULTURAL ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Lector univ., Stella HÎRBU

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

This paper aims to analyze linguistic and cultural diversity in EU, in all its aspects by attempting to show the complexity of the processes at work and to point out the importance of cultural diversity in different areas (languages, education, communication and creativity). We try to persuade decision-makers and the various stakeholders of the importance of investing in linguistic and cultural diversity as an essential dimension of intercultural dialogue, since it can renew our approaches to sustainable development, ensure the effective exercise of universally recognized human rights and freedoms, and strengthen social cohesion and democratic governance.

Key words: *diversity; linguistics; culture; plurilingualism; multilingualism; intercultural dialogue;*

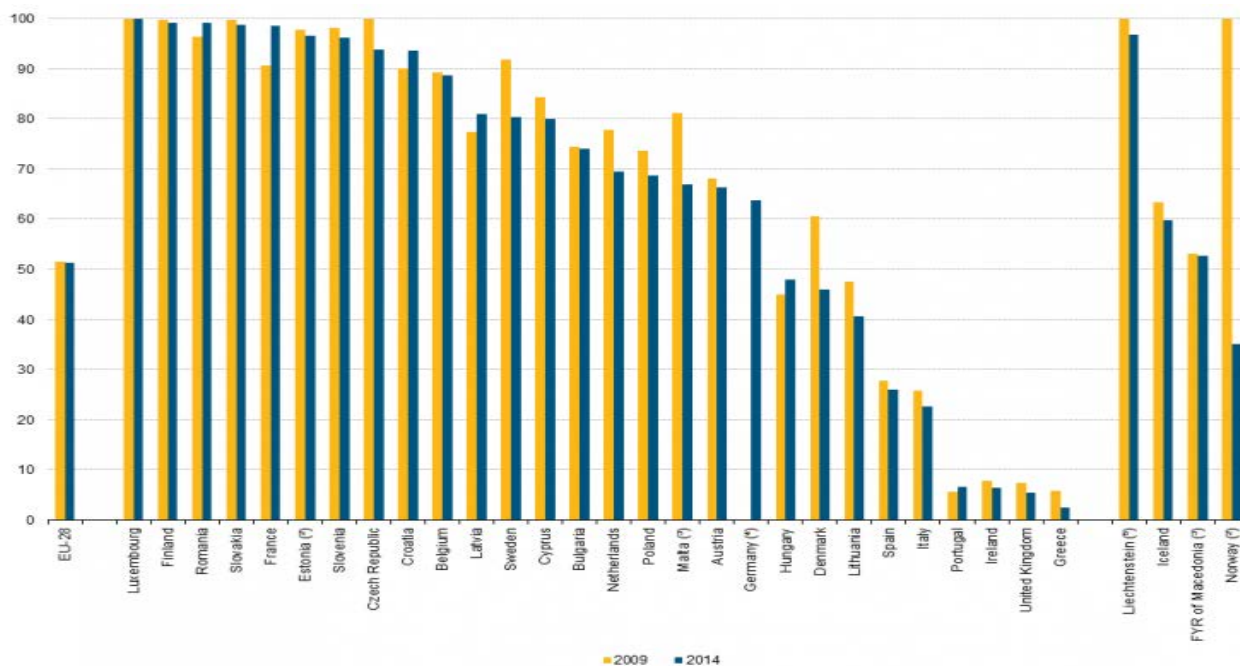
JEL CLASSIFICATION: A23

Uniunea europeană anului curent se remarcă printr-o mare diversitate lingvistică și culturală – 28 de state membre, 24 de limbi oficiale și peste 60 de limbi regionale și minoritare, precum și o mare varietate de limbi vorbite de comunitățile de imigranți. În prezent, Uniunea Europeană numără 500 de milioane de cetățeni și se estimează, că în momentul de față, pe teritoriul UE conviețuiesc cel puțin 175 de naționalități. Coexistența armonioasă a numeroase limbi în spațiul european este un simbol puternic al aspirației Uniunii Europene de fi unită în diversitate, care reprezintă una din valorile fundamentale al proiectului european. Moștenirea lingvistică și culturală europeană reprezintă o resursă care este de prețuit.

Limbile definesc identității personale, și reprezintă cele mai directe manifestări ale diverselor culturi, dar, în măsuri diferite, fac parte dintr-un patrimoniu comun. Limbile pot servi drept punte de legătură cu alte popoare, alte țări și pot deschide calea către alte culturi, promovând colaborarea și înțelegerea reciprocă. Ele sunt considerate a fi „instrumentul prin care comunicarea are loc în mediul politic, comercial, al apărării, al academiei, al mass media, al internetului și în majoritatea aspectelor vieții umane”, astfel că ocupă, cu siguranță, „un rol central pentru lumea din ce în ce mai internaționalizată, pentru globalizare și pentru procesul galopant al unificării europene”. [2]

Prima politică lingvistică oficială europeană a avut loc în anul 1958. Atunci, prin adoptarea primului regulament al Comisiei Europene au fost stabilite limbile oficiale ale Comunității Europene - olandeza, franceza, germana și italiana. Odată cu extinderea Uniunii Europene, a crescut și numărul limbilor oficiale folosite în spațiul european, care sunt și limbi de lucru. Documentele pe care un stat membru le trimite instituțiilor UE pot fi adresate în oricare din limbile oficiale. Răspunsul trebuie formulat în aceeași limbă. Regulamentele și alte informații generale trebuie exprimate în cele 24 de limbi oficiale. La fel și Jurnalul Oficial al Uniunii Europene este publicat în cele 24 de limbi oficiale. În prezent, activitatea internă a Comisiei Europene se desfășoară în cele trei limbi de lucru: engleză, franceză și germană și devine complet multilingvă doar pentru informații publice. Parlamentul European, însă având membri care au nevoie de documente de lucru în propria limbă lucrează complet multilingv.

Unul dintre principiile fundamentale ale Uniunii Europene este unitatea în diversitate, fundament care se aplică și în ceea ce privește cunoașterea limbilor străine. Conform sondajului privind competențele lingvistice ale europenilor și atitudinea acestora față de limbile străine din 2014, realizat de Comisia Europeană, majoritatea europenilor vorbesc cel puțin două limbi străine.

(*) Refer to the internet metadata file (http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/educ_uoe_enr_esms.htm).
 (*) Data for 2008 instead of 2009.
 (*) Data for 2010 instead of 2009.
 (*) 2009: not available.
 (*) Data for 2011 instead of 2009.
 Source: Eurostat (online data codes: educ_thfrlan and educ_uoe_jang02), Unesco Institute for Statistics (UIS), OECD

Figura 1. Statistici privind învățarea limbilor străine în UE (sursa: Eurostat, UIS)
Sursa:[4]

În 2009, 51,4% din respondenți au afirmat că, pe lângă limba maternă, pot vorbi cel puțin două limbi străine. În 2014, proporția acestora nu a crescut, ci dimpotrivă s-a redus până la 51,2%. Procentajul cel mai mare de cetățeni care vorbesc limbi străine se înregistrează în Luxemburg (100% din populație cunosc cel puțin două sau mai multe limbi străine), urmat de Finlanda, România, Slovacia și Franța. Ponderea cea mai scăzută a populației care învață două sau mai multe limbi, toate sub 10%, au fost înregistrate în Portugalia, Irlanda, Marea Britanie și Grecia.

În perioada 2009-2014, Franța a înregistrat o creștere semnificativă a proporției studenților care învață două sau mai multe limbi, de la 90,6% la 98,6%. Doar cinci alte state membre ale UE au raportat o creștere între 2009 și 2014. Cele mai mari scăderi înregistrate în aceeași perioadă au fost raportate pentru Danemarca, Malta (2010-14) și Suedia, în scădere cu mai mult de 10 puncte procentuale. Norvegia a raportat o scădere și mai mare, până la 35,1% în 2014 de la 100,0% în 2009.

Cele mai populare limbi străine în spațiul european sunt engleza (94%), franceza (32%) germana și spaniola (a câte 19%), urmate de rusa și italiana (a câte 3%). Rezultatele sondajului au arătat că, în statele membre de dimensiuni mici, în care se vorbesc mai multe limbi naționale, se înregistrează un nivel mai ridicat de multilingvism. Aceeași concluzie era valabilă și pentru țările cu limbi de mică circulație sau pentru cele care efectuează „schimburi lingvistice” cu țările învecinate. În consecință, foarte puțini europeni consideră învățarea limbilor străine ca fiind lipsită de importanță

UE a manifestat constant interes pentru diseminarea multilingvismului care a fost și este promovat cu ajutorul mai multor politici precum cultura, educația, comunicarea ori politica socială. În 1989 a fost lansat primul program cuprinzător de promovare a predării și învățării limbilor, Lingua.

Anul 2001 a fost declarat Anul European al Limbilor, iar la încheierea lui Comisia Europeană era invitată de Parlamentul European și de Consiliu să întreprindă acțiuni ulterioare în vederea promovării limbilor. Începând din acest an, cetățenii Uniunii Europene sărbătoresc Ziua Limbilor pe 26 septembrie. Evenimentul este celebrat anual de milioane de persoane. La fiecare aniversare, țările membre UE organizează, în numele multilingvismului, activități de celebrare a diversității lingvistice și de încurajare a învățării limbilor străine. Obiectivele acestor evenimente sunt: sensibilizarea publicului față de plurilingvism în Europa, cultivarea diversității lingvistice

precum și promovarea dialogului intercultural și încurajarea învățării limbilor străine de către toți europenii, la școală sau în afara acesteia.

Cadrul european comun de referință pentru limbi (CECRL) devine treptat standardul european pentru evaluarea progreselor realizate în învățare limbilor străine. Comisia Europeană și Centrul European de Limbi Moderne colaborează la elaborarea și utilizarea eficientă a CECRL. [1]

În domeniul audiovizualului, UE are un program specializat – MEDIA 2007 [8], care continuă alte patru programe MEDIA (MEDIA I, II, Plus și Training). Acest program are drept obiective: consolidarea sectorului audiovizual al UE, reflectând patrimoniul și identitatea culturală europeană, creșterea circulației produselor audio-video în interiorul și dincolo de hotarele UE și transformarea sectorului audiovizual european într-unul competitiv prin acces mai simplu la finanțare și utilizarea tehnologiilor digitale. Programul MEDIA cât și EuroNews, emis în 7 limbi concomitent, fac parte dintr-o strategie indirectă, dar nu mai puțin eficientă, de promovare a multilingvismului prin așa-numitele metode informale de învățare ale limbilor și cunoaștere a moștenirii culturale europene. Pe lângă turism, care este el însuși un motor de dezvoltare a multilingvismului, educația prin divertisment reprezintă unul din cele mai eficiente modalități de motivare, pentru că oamenii simt câteodată nevoia de abordări de învățare non-formale, în care controlul strict al școlii, să fie ocolit. Din același tip de strategii face parte și exploatarea Internetului care, pe de o parte, poate furniza suportul necesar în învățarea limbilor prin intermediul site-urilor web dotate cu materiale didactice, activități de învățare asistate pe Internet, cărți de instruire sau portaluri educaționale, dar pe de altă parte oferă căi de acces de tipul YouTube adaptate pentru promovarea acțiunilor UE, sub sloganul Să ne bucurăm de imaginile și sunetele Europei (Sharing the sights and sounds of Europe).[5]

Din 2006, comunicarea în alte limbi străine este inclusă printre cele opt competențe principale ale învățării continue [3] Cunoașterea unei limbi străine îi poate ajuta pe oameni să se cunoască, să se bucure de vacanțe în străinătate și să călătorească mai ușor sau să promoveze în carieră. Frontierele interne ale Uniunii Europene au dispărut, iar cetățenii săi, indiferent de statul de proveniență, au dreptul la viață, educație și muncă oriunde doresc în cele 28 de state membre a UE. În acest sens, portalul EUROPASS permite persoanelor în căutarea unui loc de muncă să și descrie competențele lingvistice cu ajutorul pașaportului lingvistic european.

Pentru a oferi drepturi egale cetățenilor Uniunii, Comisia Europeană colaborează cu guvernele statelor membre, Parlamentul European, regiunile UE și alți parteneri sociali. Instituțiile europene au stabilit obiective ce reprezintă axa centrală a politicii privind multilingvismul. Această colaborare are drept scop principal crearea condițiilor necesare pentru a oferi tuturor cetățenilor posibilitatea de a învăța două limbi străine, încă de la o vârstă fragedă, crearea unui cadru social care să favorizeze dialogul între comunități și cetățeni, precum și întărirea rolului competențelor lingvistice în sporirea șanselor de a găsi un loc de muncă și de a favoriza competitivitatea.

Dezvoltarea unor competențe lingvistice și de comunicare este de importanța majoră atât pentru cetățeni cât și pentru agenți economici. Lipsa competențelor lingvistice și socio-culturale reprezintă în continuare o barieră invizibilă pentru o bună colaborare în câmpul muncii. Importanța cunoașterii unui număr mare de limbi străine ca mijloc de apropiere reciprocă devine din ce în ce mai evidentă. Cunoscând mai multe limbi străine, întreprinderile devin mai competitive, iar cetățenii câștigă în mobilitate.

Pentru dezvoltarea competențelor cerute pe piața forței de muncă, Comisia Europeană cooperează cu părțile cointeresate atât din domeniul educației cât și din mediul antreprenorial. În perioada 2011 – 2013, CE a coordonat o platformă de afaceri, care a condus la crearea unei Rețele pentru promovarea strategiilor lingvistice pentru competitivitate și ameliorarea integrării profesionale (CELAN). Obiectivul principal acesteia a fost de a identifica nevoile lingvistice ale întreprinderilor și angajaților și de a propune procedee care să ajute la satisfacerea acestor nevoi.

Prin intermediul Panoramei Competențelor în UE [6], autoritățile naționale contribuie la evaluarea competențelor care pot fi cerute în diferite sectoare ale economiei, precum și a nevoilor de competențe lingvistice. În momentul de față, în spațiul european, cererea de specialiști în

domeniul lingvistic este în creștere. Comisia Europeană creează legături între universități și utilizatori de servicii lingvistice prin intermediul Forumului ”Traduceri pentru Europa”. [7]

Programul ERASMUS+ al Uniunii Europene pentru Educație, Formare, Tineret și Sport, 2020, lansat în 2014, este un alt mijloc prin care Comisia Europeană promovează diversitatea lingvistică și dialogul intercultural ca motor al creșterii economice. Participanților la acțiuni de mobilitate li se oferă sprijin lingvistic prin intermediul paginii de internet „Sprijin lingvistic online” din cadrul Erasmus+, pentru a-i ajuta să învețe limba țării-gazdă. De asemenea, Erasmus+ încurajează cooperarea pentru inovare și schimburile de bune practici prin intermediul parteneriatelor strategice în domeniul predării și învățării limbilor. ERASMUS+ are drept obiectiv consolidarea competențelor și angajarea în câmpul muncii prin modernizarea Educației, Formării și Activităților de Tineret. Programul este finanțat de către Uniunea Europeană și oferă o serie de oportunități studenților, cercetătorilor, cadrelor didactice și instituțiilor de învățământ din întreaga lume inclusiv și din Republica Moldova. Datorită programului ERASMUS+, absolvenții cu experiența internațională sunt competitivi și au șanse mult mai bune pe piața forței de muncă.

Promovarea politicii lingvistice a Uniunii Europene și a culturilor naționale din statele membre UE, precum și a limbilor oficiale folosite în aceste state în spațiul comunitar și extra-comunitar se face în prezent prin intermediul institutelor culturale naționale cum ar fi: British Council, Institutul Cervantes, Institutul Goethe, Institutul Francez, Institutul Cultural Român, etc..

CONCLUZII

Promovarea multilingvismului este modalitatea perfectă de a încuraja inter-relaționarea între cetățenii europeni, de a le asigura accesul la informații și de a le oferi posibilitatea de exprimare a propriilor opinii. În Europa, diversitatea lingvistică și respectiv culturală este o realitate. Limbile sunt parte integrantă a identității noastre europene și constituie expresia cea mai directă a culturii. Într-o UE întemeiată pe mottoul „Unitate în diversitate”, capacitatea de a comunica în mai multe limbi reprezintă un avantaj important pentru oameni, organizații și agenți economici. Pe lângă faptul că joacă un rol important în viața cotidiană a Uniunii Europene, limbile sunt, de asemenea, un factor determinant în asigurarea respectării diversității culturale și lingvistice a UE.

În cadrul eforturilor de promovare a multilingvismului și a dialogului intercultural, UE a inclus învățarea limbilor străine printre prioritățile sale de primă importanță și finanțează numeroase programe și proiecte în acest domeniu. În viziunea UE, diversitatea lingvistică este un element important al competitivității europene. Din acest motiv, printre obiectivele politicii lingvistice a UE se numără și acela ca fiecare cetățean european să posede, pe lângă limba maternă, încă două limbi străine.

BIBLIOGRAFIE

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Cambridge University Press (CUP): 2007 -ISBN 0-521-80313-6.
2. Phillipson, Robert. English-only Europe? Challenging Language Policy, Routledge: London and New York, 2003, p. 5).
3. Recommendation no. 2006/962/EC of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning, op. cit.
4. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Foreign_language_learning_statistics
5. <http://www.youtube.com/eutube>
6. <http://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en>
7. <https://ec.europa.eu/info/departments/translation>
8. http://ec.europa.eu/information_society/media/docs/overview/media-en.pdf.

MODALITĂȚILE EFICIENTE DE ORGANIZARE ȘI CONTROL A ACTIVITĂȚII INDIVIDUALE DE ÎNVĂȚARE A STUDENȚILOR PRIN PRISMA REUȘITEI ACESTORA

Svetlana APACHIȚA

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

The society needs highly professional people with flexible way of thinking, creativity, willing to solve tasks with a high level of performance. This approach requires the development of individual styles and modes in which people can tackle the tasks and situations that needs life-long learning abilities. The quality of the specialists' formation needs the consolidation of teaching-learning process through individualization approach. The novelty of the research is determinated by the necessity to improve the quality of learners' professional formation, to implement the learner-centered approach, to ensure the fulfillment of the complementarity principle in the teaching-learning-evaluation process through individual work.

Key words: *teaching approach, individual work, complementarity, professional formation, self-directed learning.*

JEL CLASSIFICATION: A 23

Actualitatea temei: Studiul individual reprezintă forma de activitate complexă și variată de învățare independentă, liberă, personală pentru îndeplinirea obiectivelor activității didactice bilaterale în cadrul timpului ce-l are la dispoziție fiecare student. Lucrul individual presupune mai multă implicare din partea studentului, faptul că acesta citește, conspicează, sistematizează materialul, reflectează și învață fără prezența profesorului. Din aceste considerente, profesorul trebuie să încurajeze studentul să-și asume responsabilitatea pentru propriul proces de formare profesională. De asemenea, el trebuie să accepte modalitățile de învățare individuală, să elaboreze un program de activitate individuală și exerciții de aplicare în practică a materialului.

Scopul constă în stabilirea modalităților eficiente de organizare și control a activității individuale a studenților prin prisma reușitei acestora.

Metodele de cercetare: metode teoretice - analiză, sistematizare și generalizare;

Metode empirice: analiza s-a realizat în baza legăturilor, teoriilor, concepțiilor, principiilor și ideilor din domeniul pedagogiei, psihologiei, sociologiei educației.

Formarea profesională în baza unui traseu academic individualizat constituie unul dintre pilonii de baza al învățământului superior. Această prevedere este prezentată în documentele normativ-reglatorii, care prevăd cadrul conceptual al formării profesionale. Lucrul individual este parte integrantă a procesului de formare profesională, formă de activitate obligatorie pentru studenți la fel precum este o formă de activitate obligatorie pentru cadrele didactice. Pentru a realiza noua concepție a învățământului superior trebuie să punem accent pe individualizarea procesului de învățământ, pe lucrul individual cu studenții.

Motivul de angajare a studenților în cursurile de studii pot fi următoarele:

- nevoia de a învăța ceva pentru a putea îndeplini o activitate sau o acțiune specifică;
- dorința de a obține noi experiențe;
- nevoia de a avea abilități dezvoltate, de a deveni competent;
- nevoia de a se realiza cât mai bine;
- nevoia de a se implica și interacționa cu alții.

Studiul individual reprezintă forma de activitate complexă și variată de învățare independentă, liberă, personală pentru îndeplinirea obiectivelor activității didactice bilaterale în cadrul timpului ce-l are la dispoziție fiecare student. V. Zagveazinskii tratează studiul individual „ca activitate a studentului de dobândire a cunoștințelor și capacităților, deprinderilor, care se realizează fără îndrumarea directă a profesorului, dar care este dirijată de el” [4]. Anume studiul independent formează disponibilitatea către

autoeducație, condiționează formarea continuă, oportunitatea de a-și îmbunătăți abilitățile de calificare și recalificare. Conform opiniei lui I. Zimnea lucrul individual este o muncă, astfel încât este realizat fără implicarea directă a cadrelor didactice, realizându-se în conformitate cu instrucțiunile sale, unde studenții încearcă în mod cumpănit atingerea obiectivelor, utilizând forțele sale proprii și exprimându-și într-o formă sau alta rezultatele mentale sau fizice. Prof. univ. Ioan Bontaș afirma că „studiul individual reprezintă forma de activitate complexă și variată de învățare independentă, liberă, personală, atât pentru îndeplinirea obiectivelor activității didactice bilaterale, cât mai ales a activității extra-didactice în cadrul timpului ce-l are la dispoziție fiecare dintre tinerii studioși” [1].

Un scop important al educației superioare constă în dezvoltarea la cei care învață a unor modalități de învățare avansată, academice și independente. Sensul educației moderne este de a transforma omul care e educat de alții în omul care se educă pe sine însuși. Noua concepție a învățământului superior oferă condiții individualizării interne prin diversificarea formelor activității didactice. Pe lângă activitățile organizate în sala de curs, un rol aparte îl are lucrul individual ghidat de către profesor, care necesită implicarea studentului într-o învățare autoreglată.

Putem distinge următoarele condiții de realizare a lucrului individual:

1. Profesorul formulează sarcinile în consecutivitatea rezolvării lor, determină timpul de realizare a lucrului independent, dar și o libertate în prelucrarea materiei.
2. Orice sarcină să conțină informații despre sursa bibliografică.
3. Orice sarcină să conțină și modalitatea de rezolvare.
4. Orice sarcină trebuie formulată clar și succint.

În practica educațională pot fi evidențiate patru tipuri de lucru individual:

1. Formarea unor abilități de a depista necesarul într-un algoritm de activitate, ce se conține în condițiile sarcinii. Activitatea cognitivă a educatului constă în recunoașterea obiectivelor unui anumit domeniu prin percepția informației despre sau acțiunii cu ele. La această categorie pot fi nominalizate utilizarea temelor pentru acasă, lucrul cu manualul. Caracteristic pentru acest tip: toate datele necesare, precum și metoda îndeplinirii sarcinii ar trebui să fie prezentate într-o formă explicită, direct în sarcina de lucru sau într-o eventuală instrucțiune.

2. Formare de cunoștințe care ar favoriza rezolvarea unor probleme-model/tip. Domeniul cognitiv al educaților se manifestă în acest caz într-o reproducere clară sau o remodelare parțială a structurilor și conținuturilor anterior studiate, care presupun necesitatea analizei conținutului obiectului, a modalității de realizare a sarcinii, selectarea celei mai corecte variante sau a structurilor logice consecutive și metodelor de rezolvare. Particularitatea de bază: în sarcină e necesar a menționa ideea, principiul rezolvării, dar cu condiția că educatul va dezvolta principiul și ideea mai departe prin metode/moduri de rezolvare proprii pentru condițiile respective.

3. Formarea abilităților de rezolvare a problemelor nestandardizate. Activitatea cognitivă a educatului la rezolvarea unor astfel de probleme se manifestă în acumularea de experiențe noi în baza cunoștințelor și experiențelor formate anterior prin transferul de cunoștințe, deprinderi și abilități. Însărcinările pentru această categorie presupun cercetare, formularea și realizarea ideilor de rezolvare, care depășesc experiența anterioară și necesită de la educat studiul informației sub un alt unghi de vedere.

4. Crearea de condiții prealabile întru dezvoltarea sarcinilor ce necesită activitate creativă. Aici activitatea cognitivă rezidă în descoperirea esenței și pătrunderea în natura obiectului de studiu, crearea de noi conexiuni și relații, necesare pentru identificarea noilor principii, ideilor necunoscute anterior. Astfel de sarcini individuale sunt realizate în cadrul unor lucrări științifice de cercetare.

Succesul activității individuale de învățare se determină de nivelul de pregătire al studenților și presupune o activitate maximală a lor în diverse aspecte: organizarea muncii intelectuale, căutarea informațiilor, tendința de a-și crea cunoștințe, convingeri. Condițiile psihologice a dezvoltării independenței la studenți rezidă în succesele obținute la învățatură, atitudinea pozitivă față de ea, interesul și pasiunea față de disciplina de studiu, și înțelegerea faptului, că printr-o organizare corectă a activității individuale se acumulează deprinderi, experiență pentru activitatea creatoare, viitoarea profesie etc.

Modalități de monitorizare a lucrului individual:

1. În cadrul consultațiilor
2. În timpul orelor
3. Rapoarte, proiecte, referate
4. Portofolii

Criteriile ce stau la baza repartizării numărului de ore pentru lucrul individual:

Conform cerințelor curriculumului următoarele criterii stau la baza repartizării numărului de ore pentru lucrul individual: Complexitatea, dificultatea temei; specificul temei; timpul de care dispunem; ponderea materiei; capacitățile studentului; dorințele studentului; etc.

Timpul are rolul determinant în stabilirea raportului dintre orele de contact direct și lucrul individual. Criteriul „timp” are atât caracter formal, influențează designul procesului didactic, cât și formativ, ce contribuie la echilibrarea sarcinii cu conținutul și modalitatea de acțiune.

Formele lucrului individual:

1. Proiecte individuale sau grupuri mici
2. TIC
3. Comunicări, rapoarte, referate
4. Tema de acasă
5. Lucrări în echipe mici
6. Consultații
7. Eseul
8. Exerciții
9. Studii de caz
10. Portofoliul.

S-a constatat că o pondere destul de mare o are notarea și evaluarea. Lucrul individual presupune mai multă implicare din partea studentului, respectiv faptul că acesta citește, sistematizează, reflectează, exersează materialul și învață fără prezența nemijlocită a profesorului. Din aceste considerente profesorul trebuie să încurajeze studentul să-și asume responsabilitatea pentru propriul proces de formare profesională. Profesorul trebuie să accepte modalitățile de învățare individuală propuse de către student, să elaboreze un program de activitate individuală și exerciții de aplicare în practică a materialului studiat.

Profesorul este responsabil să ofere în mod regulat feedback și informații cu privire la progresul realizat, la stabilirea unor noi criterii individualizate în scopul acoperirii lacunelor și să implice studentul în evaluarea progresului propriu.

CONCLUZII

Concepția învățământului superior se axează pe implicarea activă a studentului în propria sa formare profesională. Sarcina principală a universităților este ca în viitor fiecare absolvent să fie un membru activ al societății, să poată folosi în practică competențele formate în timpul studiilor. Menirea profesorului este de a crea posibilități optime fiecărui student în parte, să activeze potențialul său la maximum, pentru a-și forma calități de lucru individual. Individualizarea procesului educațional trebuie să se bazeze pe stilurile de cunoaștere ale fiecărui student. Pentru realizarea cu succes a lucrului individual, profesorul trebuie să se bazeze pe valorificarea complementarității. Realizarea obiectivelor privind folosirea lucrului individual în timpul orelor de studii permite eficientizarea întregului proces de instruire.

BIBLIOGRAFIE

1. Bontaș I., Pedagogie. Ed. ALL, București, 2001, 400p.
2. Cergăhîț I., Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii. Ed. Aramis, București, 2002, 320p.
3. Gabrea I., Individualizarea învățământului. Ed. Institutul Pedagogic Român, București, 1935, 164p.
4. Загвязинский В.И., Теория обучения: Современная интерпретация. Учебное пособие для вузов. Москва: Академия, 2006. 192с.
5. Stupacenco L., Pedagogie (I). Bazele generale ale pedagogiei. Curs universitar. USB, 2006, 171p.

THE UPDATING OF TEACHING BUSINESS ENGLISH FOR CROSS-CULTURAL COMMUNICATION FROM THE PERSPECTIVE OF MOLDOVA'S ADHERENCE TO THE EU: WHAT TEACHERS SHOULD BE AWARE OF

Serghei VASILACHI

*Academy of Economic Studies of Moldova,
Republic of Moldova, Chisinau, 61 Banulescu-Bodoni str.,
Phone: +373 22 22 41 28, web site: www.ase.md*

Abstract

Business English learners are the fastest growing group of students in the Republic of Moldova. The novelty of the article is that teachers' demands and expectations today are far greater than they have ever been. But are classroom teachers adequately prepared to teach and interact with this culturally and linguistically diverse population? In classrooms where what is communicated, practiced, and perceived greatly affect and impact students, it is imperative that teachers learn how to effectively communicate cross-culturally in such diverse contexts. If teachers are to become effective cross-cultural communicators, it is essential to understand the role that culture plays within the Business English Teaching setting of the multi-cultural EU considering Hofstede's and Trompenaar's methods proposed. Culture, undoubtedly, is complex. It is multi-layered and multifaceted. Indeed, some have likened it to an iceberg of which only the top is visible while a massive part remains unobservable below the surface of the water. Others have compared culture to an onion with its many layers [3]. As one layer is peeled, another layer lies beneath, waiting to be discovered. Both metaphors powerfully address the complexity of culture in the context of Business English Teaching. The purpose of the article is to inform in which complexities resides the challenge that teachers of ELLs face in the evolutionary change of Business English Learning.

Key words: *multiculturalism, ESP teaching, multi-dimensional space, polychronic, monochronic*

JEL CLASSIFICATION: I-23

Introduction

Teaching English for communication in the business environment today is a big challenge, as it must take into consideration first of all the international context. “The global village”, the new communication era of fast information and IT channels, the global media power and the growth of cross-border systems of rapid knowledge exchange have clearly and definitely changed our teaching.

The new world is that of multinational companies, of the new transnational forces, of political and military organizations, of global systems of telecommunications. The political decision to unite different states in larger groups (such as the EU) is concurrent with yet another phenomenon: decentralisation and devolution and the regionalisation of nation-states. Massive movements of population take place in a world of internationalising environmental and health issues. In today's world, the crossing of physical borders (giving birth to economic and political migrants, refugees, immigrants of all kinds) happens at the same time with the conquest of cultural borders, favouring cultural exchange. All these elements lead to a redefinition of teaching Business English.

I will refer to the context of teaching Business English at the AESM. A few questions are the starting point: to what extent is language teaching culture teaching? What language do we teach in Business English classes? Which ‘English’ and whose culture? How much do the textbooks and materials that we teach take into consideration the cross-cultural elements that affect international communication? How relevant culturally are the materials that we teach for the Moldovan context? How much do our students benefit from them as students and as future professionals?

Looking at Moldovan culture in the light of major cultural models

Williams analyses culture in its ‘social’ aspect, such as “a description of a particular way of life, which expresses certain meanings and values not only in art and learning but also in institutions and ordinary behaviour” [8], and his analysis includes “the clarifications of the meanings and values

implicit and explicit in a particular way of life, a particular culture”, showing the “ideal” and the “documentary” ways, discovering laws and trends and describing elements of culture.

Therefore, in the given context we can speak of several cultures such as the one of our students, our own, the culture of the textbooks and materials we use, our country’s culture, our institution’s organisational culture, and also of our students’ potential working places of. In the discussion of organisational cultures, Geert Hofstede [3] refers to five main indexes that define a specific culture. The power distance index is the extent to which employees with less power in an organisation or a country expect and accept power to be distributed unequally. The second one is collectivism vs. individualism. The third, feminine vs. masculine. A fourth index is uncertainty avoidance, which he defines as the way in which the members of a culture feel threatened by uncertain or unknown situations. The last index Hofstede includes is short-term orientation vs. long-term orientation.

He then establishes four cultural models at the intersection of these indexes: countries with a small power index and a reduced uncertainty avoidance index are the UK, Ireland, the USA – the village market model. A big power index and a reduced uncertainty avoidance index characterise countries such as Singapore, Malaysia, and the Philippines – the family model. A small distance to power and intense uncertainty avoidance: Germany, Switzerland, Austria, Israel – the well-oiled machine model. And finally a big distance to power, intense uncertainty avoidance: France, Greece, Spain, Italy – the hierarchical model. As Moldova was not included in this study, I tried to identify, through a series of questionnaires and informal discussions with some of the students of our institution, its place in Hofstede’s model. The limitations of such an analysis are clear, bearing in mind its rather informal character and the number of respondents involved. However, the findings show that Moldova seems to be placed among the countries with a rather great distance to power index, it is perceived as more collectivistic than individualistic, more feminine than masculine, it has an intense uncertainty avoidance and a short-time orientation perspective. These characteristics would place Moldova – rather unsurprisingly – next to countries such as France, Greece, Spain or Italy.

Another cultural model is Fons Trompenaars’, as exposed in his famous *Riding the Waves of Culture* [7]. This time, Moldova was part of the analysis, but unfortunately only regarding one of the dimensions. Here are the questions and the results for the collectivism/individualism feature:

* A defect caused by negligence of one of the members of the team is discovered in one of the installations. Responsibility is held by either: A. The person causing the defect by negligence or B. By the group, in which he or she happens to work in a team. Which of these two ways of taking responsibility do you think is usually the case in your society?

Individual responsibility: Russia 68%, Poland 66%, Moldova 64%, Czechoslovakia 62%, Denmark 61%, Bulgaria 59%; Indonesia 13%, Turkey 23%, Singapore 23%, Finland 26% (USA 40%, UK 36%, Japan 36%). Not surprisingly, in answering this question, Moldova sides with countries of the former communist bloc in emphasising the need for personal responsibility. So the general conclusion of this analysis is that the Moldovan culture and the British and American ones seem to be different. Therefore, the initial questions about whose culture we teach and how relevant it is in the Moldovan context seem to be valid ones.

Considering Cultural Identity in the Business English Teaching Process

One of the central issues to discuss next is one involving identity, our students’ and our own. Identity is defined as “a multi-dimensional space in which a variety of writings blend and clash. These writings consist of many quotations from the innumerable centres of culture, ideological state apparatuses and practices: parents, family, schools, the workplace, the media, the political parties, the state.” [5]. Therefore, in the teaching process a multiplicity of identities are involved, all of them having to be taken into consideration. In what concerns the materials for teaching, I will focus on a set of textbooks and other materials, primarily British (see the bibliographical list). I would like to emphasise that in all of them the central culture is the British English and/or American one, our students and in fact ourselves being in the position of taking another identity, presented as the norm in today’s world of business. In the more recent materials, this standpoint is made explicit by the

introduction of culturally aware or culturally sensitive activities and a reference to the literature of the field; however the speaking position of the authors is the same: British/American.

I would like to exemplify with one activity from Unit 7 Market Leader Intermediate Business English Course Book, New Edition [14], one of the text-books we use in the AESM. We start Unit 7 with a quiz entitled ‘How culturally aware are you?’ The students are asked to try a questionnaire, and comments are provided by the author. I would like to exemplify with only three of the five questions.

a. You meet a Spanish business contact you haven’t seen for ages who wants to stop and chat, but you’re running late for an appointment. Do you stay or do you make your excuses and go?

b. A British salesman is giving you a demonstration of a new office product. He seems to like telling a lot of jokes. Do you join in the joke-telling or wait until he gets to the point?

c. A Finnish colleague invites you to conduct the final stages of an important meeting in the sauna. Do you accept or politely decline?

Comments:

a. Business people from Arab and Latin countries tend to have a more flexible, “polychronic” attitude to time than their “monochronic” North American and North European counterparts for whom time really is money. Their “high-context” culture also places greater emphasis on personal relationships than “low-context” Northerners do. The message? Try not to be too busy for Brazilians or Italians and don’t mess up Americans’ tight schedules.

b. A good sense of humour is an admired quality in many cultures – notably British, American and most Latin countries – though the type of humour may vary from wordplay to sharp sarcasm to innuendo and even the surreal. In other cultures, however – particularly Germanic ones – humour is not usually considered appropriate in a business context. The message? You don’t have to be a comedian with the British, but always smile at their attempts at humour. With Germans or Swiss, leave the jokes for the bar after the meeting.

c. Different people have different ideas about where is an appropriate place to do business. For some, talking about golf all morning at the office and business afternoon on the golf course is quite normal. Others do more business in bars than boardrooms. But these days people are more culturally aware and don’t usually expect foreigners to observe their own business customs. The message? A polite refusal to go to a Finnish sauna or a Spanish bullfight will not usually offend.

As it is clear from the activity itself and the comments, the assumed position is that of business persons from the British or American culture that have to deal with “the other”, and therefore are given handy advice which could take them out of some embarrassing situations. The norm is set by their context and the cultures they encounter are seen as different, out of the ordinary, to a certain extent strange or even amusing.

From the teaching /learning process point of view we tend to favour a learning centered approach in which the learners totally determine their learning and the teacher is rather a facilitator of this process. Through it the learners internalize their already acquired knowledge and find their motivation and ability to enhance it. A very clear and constantly (re-)negotiated needs-analysis, a course design seen as a dynamic process, a syllabus combining elements of structures, topics, functions and skills and a methodology clearly emphasizing communication – those are all elements of such an approach. The process of ESP teaching/learning raises other questions for discussion: the learners seen perhaps more than in any other situations as clients, and the teachers as providers of services, the process itself with its clear goals closely observed by institutions and participants alike potentially creating some strain, and the obviously lucrative aspect.

CONCLUSIONS

Having analysed all these elements, we can conclude that, by teaching English for business communication (as our courses aim to do in the Academy of Economic Studies of Moldova), we also teach culture to some extent encompassed in linguistic means. In fact, I could safely say we teach British English culture mostly through the textbooks and materials that we choose and

through the teaching styles and methodology most of us adopt. We mediate this culture through our Moldovan filter and provide our students with instruments that they can safely use in this culturally-bound context. Arguably, as most of international business is anglicized anyway, we provide them with instruments handy in an international context, as well. However, in the process, I believe we need to acknowledge the differences between the Moldovan and the English cultures and to take into account the multiple identities of our students. We need to make this explicit to our students in the Business English classes. We need to clarify what cultural model(s) we are illustrating. Cultural empathy and sensitivity need to be explained and taught, and we must understand the standpoint we adopt and transmit in the process of teaching/learning the business language skills. Our students seem to be fit to compete in the larger world, as I described it at the beginning of this article, at least from the point of view of their communication in an English language/international environment.

BIBLIOGRAPHY

1. Fenner, A.-B. 2003. Cultural Awareness and Language Awareness Based on Dialogic Interaction with Texts in Foreign Language Learning. European Centre for Modern Languages. Council of Europe Publishing, p.43.
2. Hall, E. and M. Reed Hall. 1990. Understanding Cultural Differences. New York: Intercultural Press, p.12.
3. Hofstede, G. & Minkov, M. (2010). Cultures and Organizations: Software of the Mind (Rev. 3rd ed.). New York: McGraw-Hill, p.17.
4. Lazar, I. 2003. Incorporating Intercultural Communicative Competence in Language Teacher Education. European Centre for Modern Languages. Council of Europe Publishing, p.15.
5. Sarup, M. 1996. Identity, Culture and the Postmodern World. Edinburgh: Edinburgh University Press, pp.11-26.
6. Sercu, L. (ed.) 1995. Intercultural Competence. A new Challenge for Language Teachers and Trainers in Europe. Vol. I: The Secondary School. Aalborg University Press, p.22.
7. Trompenaars, F. 1995. Riding the Waves of Culture. Understanding Cultural Diversity in Business. London: Nicholas Brealey Publishing, p.5.
8. Williams, R. 1994. 'The Analysis of Culture' in Storey, J. (ed.) 1994 Cultural Theory and Popular Culture. A Reader New York and London: Harvester Wheatsheaf, p.25.

Business English Textbooks:

9. Hollett, V. 1997. Business Opportunities. Oxford: Oxford University Press.
10. Jones, L. and M. Alexander 1999. New International Business English. Cambridge: Cambridge University Press.
11. MacKenzie, I. 1997. English for Business Studies. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Powell, M.. 2002. In Company. London: MacMillan.
13. David Cotton, David Falvey, Simon Kent Market Leader Intermediate Business English Course Book New Edition, Pearson Education ESL, 2008 pp.54-61

SECȚIUNEA VI: INFORMATICĂ ȘI CIBERNETICĂ ECONOMICĂ

SECURITATEA ÎN REȚELE INFORMATICE

Dr., conf. univ., Victor ANDRONATIEV

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

The aims of network attacks, including the theft of information, theft of identity data, removal or modification of data, interruption of service, are described. They are also systemized the types of network vulnerabilities and network attacks. Finally, are analyzed some methods to protect networks and users.

Key word *computer network, network attack, access attack, network vulnerability, protection methods.*

JEL CLASSIFICATION: C61

1. Introducere. Rețelele informatice (RI) joacă un rol primordial în societatea modernă, persoanele fizice și întreprinderile depind foarte mult de RI. Practic, o întreprindere modernă nu poate funcționa eficient fără a fi conectată la RI. Accesul neautorizat în rețea poate duce la întreruperea lucrului întreprinderii, pierderii sau furtul de date, care la rândul său duc la pierderi materiale.

2. Scopul atacurilor de rețea. Răufăcătorii pot obține acces în rețea folosind: găurile de securitate a sistemului de operare (SO) sau a programelor aplicative, atacuri cu ajutorul a unor dispozitive speciale, obținerii frauduloase a numelui și parolei utilizatorului. Acești răufăcători se numesc hackeri și pentru atacuri pot utiliza resurse soft sau hardware. La fel, în dependență de scopul atacului, instrumentele folosite, atacurile pot fi deosebit atacuri de tip fizic (hardware) și atacuri de tip aplicație (software) [1].

Persoana care a obținut acces în rețea devine sursă a patru tipuri de atacuri:

- furt de informație;
- furt a datelor de identitate;
- pierderea sau modificarea datelor;
- întreruperea serviciului.

3. Securitatea fizică

Un rol important în protecția RI o are și securitatea echipamentului de rețea, alimentare energie electrică, acces fizic la echipamente, etc. care poate fi grupată în securitatea fizică (hardware). În aceste cazuri, atacatorul poate întrerupe lucrul a utilajului de rețea, servere, etc. La nivelul fizic se evidențiază patru tipuri de amenințări:

- **amenințări hardware** – daune fizice a serverelor, router-e, comutatoare, cabluri și calculatoare personale;
- **amenințări a mediului** – temperatură sau umiditate prea mari sau prea mici pot întrerupe funcționarea utilajului, calculatoarelor;
- **amenințări electrice** – vârfuri de tensiune, insuficiență de tensiune de alimentare (brownouts, eng.), salturi de tensiune (zgomot), precum și pierderea totală a curentului electric;

- **amenințări de exploatare** – conectarea rea la curentul electric (electrostatic discharge, eng.), lipsa detaliilor de rezervă, conectarea greșită a cablurilor și lipsa de marcaj.

Unele probleme se pot rezolva cu ajutorul regulilor de securitate și regulilor de utilizare.

Alte probleme se pot evita cu ajutorul unei gestiuni bune.

4. Tipuri de vulnerabilități a RI.

Pentru a proteja rețeaua trebuie să știm punctele slabe sau ce poate scoate din funcție atacatorul și să protejăm aceste vulnerabilități. Trei factori a securității rețelei sunt: vulnerabilitatea, amenințarea și atac [2].

Vulnerabilitatea este caracteristică oricărei rețele sau utilaj. La astfel de utilaje se referă ruterul, comutatorul, calculatoarele personale, severe.

Amenințarea vine din partea utilizatorilor, care au cunoștințele necesare pentru a folosi vulnerabilitățile de securitate. Aceste persoane, întruna caută vulnerabilități noi pentru a obține acces neautorizat la resursele rețelelor. Cel mai des atacului sunt supuse calculatoarele personale și serverele.

Există trei tipuri de vulnerabilități: **tehnologice; configurare; politica de securitate** [6].

Printre vulnerabilitățile **tehnologice** se pot menționa:

1. Vulnerabilitățile protocolului TCP/IP:
 - Protocelele HTTP, FTP, ICMP au un nivel scăzut de securitate.
 - Protocelele SNMP și SMTP, la fel, nu sunt sigure, iar TCP folosește aceste protocele.
2. Vulnerabilități a sistemelor de operare:
 - În toate sistemele de operare (Unix, Linux, MacOS, Windows, ..) există vulnerabilități.
 - Aceste găuri de securitate sunt documentate în documentele grupului CERT (www.cert.org).
3. Vulnerabilități a utilajului de rețea. Orice utilaj de rețea are puncte slabe. Dintre acestea se pot menționa: protecția cu parolă, lipsa de autentificare, protocele de rutare, lacune în i-Bariere (firewall, eng.), etc.

Printre vulnerabilitățile de **configurare** se pot menționa [3,6]:

- Datele utilizatorilor. Numele și parola utilizatorului se transmite prin rețea în formă deschisă, fără a cifra datele.
- Numele și parola utilizatorului sunt prea simple. În acest caz datele utilizatorului pot fi ușor ghicite sau găsite cu ajutorul unor aplicații.
- Greșeli de configurare a serviciilor Internet. Cea mai răspândită vulnerabilitate este includerea JavaScript în brauser. Ca rezultat, folosind codul Java Script se poate obține acces la pagini web cu protecție slabă. Folosirea protocelelor nesigure HTTP, FTP, etc. și folosirea terminalelor la fel prezintă o amenințare de securitate.
- Folosirea configurărilor implicite. Multe utilaje și aplicații folosesc configurări implicite (de la uzină), care trebuie modificate după instalare și configurare.
- Greșeli de configurare. La configurarea utilajului se pot utiliza servicii și protocele nesigure. De exemplu, greșeli de configurare a listelor ACL (reguli firewall), a protocolului de rutare, a protocelelor CDP, SNMP, etc.

Printre vulnerabilitățile a **politicii de securitate** (reguli de securitate) se pot menționa [4]:

- Lipsa documentului în care sunt menționate toate regulile de securitate.
- Politica de securitate. Conflicte dintre diferite reguli de securitate îngreunează aplicarea lor.
- Greșeli de autentificare. Folosirea parolelor implicite, slabe duc la aceia ca atacatorul să obțină acces neautorizat.
- Nu se folosesc elemente logice de control a accesului. Monitorizarea și controlul slab duc la folosirea neadecvată a resurselor rețelei, care la rândul său pot duce la eliberarea din funcție sau deschiderea unui proces de judecată pentru persoana responsabilă. Conducerea departamentului TI poate fi sancționată deoarece au permis apariția astfel de situații.
- Instalarea, modificarea și înnoirea resurselor nu se face în corespundere cu politica de securitate. Schimbările neautorizate în topologie, instalarea softului neacceptat duc la apariția vulnerabilităților de securitate.

- Lipsa planului de restabilire a sistemului. În cazul folosirii unui plan restabilirea sistemului are loc mai rapid, în cazul când planul lipsește aceasta poate crea haos și panică, se pierde mult timp, etc.

Printre exemple concrete de vulnerabilități se pot menționa:

- Furtul cercetărilor științifice.
- Furtul bazei de date a clienților companiei.
- Folosirea datelor personale străine pentru a obține credit.
- Efectuarea cumpărăturilor on-line ilegale.
- Modificarea datelor.
- Trimiterea virușilor pentru a formata HDD.
- Blocarea accesului a persoanelor autorizate.
- Supraîncărcarea rețelei ceea ce face imposibil lucrul utilizatorilor, etc.

5. Tipuri de atacuri de rețea.

După cum am văzut, în dependență de scopul atacului, instrumentele folosite avem un număr mare de tipuri de atac de rețea. Mai mult ca atât, în fiecare an apar noi tipuri de atac, sau noi modificări a celor cunoscute. Pentru a ne descurca în ele să dăm o mică clasificare a lor[5]:

- **Atac cu cod malițios** – sunt un exemplu de atacuri de tip software.
 - **Atac de recunoaștere** – depistarea versiunii SO, serviciilor și vulnerabilităților.
 - **Atac de acces** – obținerea accesului neautorizat la sistemă, date, drepturi de administrator.
 - **Denial of service (DoS, blocarea serviciului)** – deteriorarea sau deconectarea serviciilor.
- Putem întâlni mai multe clasificări, exemple a atacurilor de rețea. De exemplu:
- Passive
 - Network
 - wiretapping
 - Port scanner
 - Idle scan
 - Active
 - Denial-of-service attack
 - Spoofing
 - Man in the middle
 - ARP poisoning
 - Smurf attack
 - Buffer overflow
 - Heap overflow
 - Format string attack
 - SQL injection
 - Cyber-attack

Deoarece sunt prea multe, să dăm descriere și o clasificare a celor mai des utilizate.

5.1. Atac cu cod malițios.

La atacurile folosind codul malițios se referă aplicațiile care au fost special create pentru a fura, modifica, șterge date. Există trei tipuri de atac folosind codul malițios: **viruși**, **worms** și **trojan horses**.

Virus este un aplicație care se atașează la altă aplicație pentru a îndeplini careva funcții neautorizate la stația de lucru. De exemplu, se poate atașa la fișierul command.com, care este compilatorul principal a SO Windows, șterge anumite fișiere și infectează alte versiuni a fișierului command.com, pe care le poate detecta [6].

Aplicația de tip **Trojan Horses** este scrisă astfel încât să pară că este un alt tip de aplicație, dar de fapt este un instrument de atac. Ca exemplu, poate servi o aplicație care lansează un joc. În timp ce utilizatorul se joacă, aplicația trimite pe poșta electronică jocul cu Trojan Horses folosind

cartea de adrese a utilizatorului. Alți utilizatori primind și accesând jocul la fel își infectează calculatorul și răspândesc jocul infectat.

Virusul pentru a se răspândi are nevoie de un mecanism de transfer, de exemplu un fișier ZIP sau un fișier executabil atașat la un mesaj de poștă electronică. Virusul diferă de worms prin aceea că pentru a se răspândi are nevoie de interacțiunea utilizatorului.

Vorms sunt aplicații independente, care încearcă a folosi careva vulnerabilități (găuri) de securitate. După depistarea locului slab infectează sistemul, pentru ca în continuare să infecteze alte calculatoare. Worms are următoarea structură[1]:

- **Depistarea vulnerabilității** – infectează calculatorul folosind vulnerabilitățile sistemului, de exemplu folosind naivitatea utilizatorului care lansează fișierele executabile din surse nesigure.
- **Mecanism de răspândire** – după primirea accesului infectează calculatorul și își alege altă țintă.
- **Payload** – după infectare atacatorul își mărește drepturile, cel mai des obține drepturi de administrator pentru a avea acces cât mai mare la sistem și date.

5.2. Atac de recunoaștere.

Atacatorul poate folosi instrucțiunile **nslookup** și **whois** pentru a determina spațiul de IP adrese atribuite de operator. După aceasta, determină adresele active. Pentru automatizarea procesului poate folosi instrucțiunile **fping** sau **gping**.

5.3. Atac de acces.

Acest tip de atac folosește vulnerabilitățile serviciilor. Fiecare serviciu are punctele sale slabe, de exemplu folosind serviciul de autentificare, FTP, web se poate obține acces la conturile utilizatorilor, baze de date confidențiale și altă informație confidențială. Atac de acces permite răufăcătorului să obțină acces la date confidențiale, la care nu are drepturi. Acest tip de atac se pot împărți în patru tipuri de atac:

- Password Attack.
- Trust Exploitation.
- Port redirect.
- Man-in-the-Middle.

Cel mai răspândit tip de atac de acces este atacul cu selectarea parolei (**password attack**). O metodă de a realiza acest tip de atac este folosirea aplicațiilor de tip **packet sniffer**, cu ajutorul lor răufăcătorul citește datele transmise în mod deschis, transmise fără cifrarea datelor. O altă metodă este selectarea login-ului și parolei dintr-un dicționar sau generarea automată a lor. Cu ajutorul acestei metode, atacatorul făcând câteva mii, sute de mii de încercări poate găsi parola serverului, ruter-ului. Aceste tipuri de atac se numesc **dictionary attacks** sau **brute-force attacks**.

5.4. Atac de tip blocarea serviciului (DoS attacks).

Acest tip de atac este simplu în realizare, dar restabilirea sistemului este anevoioasă. Deoarece, sunt simple, sunt foarte răspândite. Sunt mai multe tipuri de atacuri DoS, scopul lor este de a consuma cât mai multe resurse a rețelelor și calculatoarelor, pentru a îngreuna sau a face imposibil folosirea serviciilor. Câteva din tipuri de atacuri DoS sunt:

- Ping of Death.
- SYN Flood.
- DDoS.
- Smurf Attack.

6. Metode de protecție

După ce am văzut care este scopul, tipurile de atac și tipurile de vulnerabilități putem merge mai departe, să cercetăm ce metode de protecție împotriva atacurilor în RI putem folosi. În afară de aceasta, după ce am cercetat ce poate întreprinde atacatorul, ce metode de atac sunt, ce tip de aplicații poate utiliza, care sunt pașii de îndeplinire a unui atac, putem alege metodele cele mai optime pentru a proteja RI și calculatoarele împotriva atacurilor informatice.

Pentru o claritate mai bună să grupăm metodele de protecție:

- **Metode de gestiune.**
- **Metode de protecție software.**
- **Metode de protecție fizică.**

Prin protecție de **gestiune** înțelegem folosirea politicii de securitate la întreprindere, explicarea utilizatorilor simpli cum trebuie să lucreze în rețea, cum să utilizeze tehnica de calcul, etc. De exemplu:

- Folosirea în organizație a politicii de securitate ca document oficial.
- Rezervarea datelor importante (backup).
- Utilizarea regulei AAA (sau “triple A”), autentificarea, autorizarea, înregistrarea operațiilor (Authentication, authorization and accounting).
- Modificarea login și parolă implicite.
- De a nu executa sau deschide fișiere (documente, jocuri) din surse necunoscute (e-mail, Internet).
- De a verifica, cu antivirus, tot ce se copie pe calculator.
- De folosit soft licențiat.
- Folosirea camerelor de luat vederi pentru controlul încăperilor.
- Permitea accesului, la orice serviciu important, doar cu login și parolă.
- Folosirea protocoalelor sigure: în loc de Telnet, HTTP, FTP de folosit SSH, HTTPS, FTPS.
- Serviciile se nu se utilizează trebuie închise.
- Folosirea parolelor sigure.
- Permitea accesului la servicii, resurse pe o perioadă limitată.

Prin metode de protecție **software** înțelegem folosirea aplicațiilor specializate în domeniu.

De exemplu:

- Folosirea firewall (appliance-based, server-based, integrated, personal).
- Utilizarea programelor antivirus.
- Actualizarea SO, programe antivirus, firewall (upgrade, update, patch).
- Pentru a evita atacuri de tip brute force de a limita numărul de încercări de autentificare, de exemplu în timp de 60 secunde se permit numai 3 încercări de autentificare, după care de închis accesul acestui utilizator pe o perioadă de timp.
- Folosirea mesajelor de avertizare, privind ceia ce este permis și ce nu este permis.
- Pentru a evita conectarea la rețea a persoanelor neautorizate porturile nefolosite la switch, router de deconectat.
- Pentru a diminua consecințele atacurilor DoS trebuie de limitat numărul de MAC adrese pe port.

Prin metode de protecție **hardware** înțelegem protecția utilajului de rețea, calculatoare, servere. De exemplu:

- Blocarea accesului fizic la servere, calculatoare importante, utilaj de rețea.
- Ventilarea încăperilor unde se află serverele și echipamentul important de rețea.
- Controlul temperaturii și umidității în încăperi cu echipament de rețea.
- Folosirea alimentării electrice de rezervă.
- Controlul accesului la terminale și porturi de consolă.
- Marcarea cablurilor și echipamentului de rețea.

CONCLUZII

Cunoscând mai bine ce tipuri de atac în rețea există, cum acționează atacatorii mai bine înțelegem:

- cum trebuie să ne protejăm datele personale, calculatorul, rețeaua;
- la ce avem acces (servicii, servere, calculatoare) și la ce nu avem acces;

- cum trebuie să ne comportăm, de a nu lansa, instala aplicații necunoscute din rețea locală și Internet, de a nu deschide mesajele de la persoane necunoscute.

BIBLIOGRAFIE

1. Wright, Joe; Jim Harmening. „Computer and Information Security” Handbook Morgan Kaufmann Publications Elsevier Inc, p. 257. 2009
2. Simmonds, A; Sandilands, P; van Ekert, L. "An Ontology for Network Security Attacks". Springer Berlin Heidelberg, 2004
3. Chris McNab, „Network Security Assessment”. 2nd Edition. O'Reilly Media. 2007.
4. John E. Canavan, „The Fundamentals of Network Security”. Artech House Publishers; 1st edition. 2001.
5. В.И. Завгородний. „Комплексная защита информации в компьютерных системах”. Издательско-книготорговый дом „Логос”, Москва. 2000.
6. It's a network. <http://static-course-assets.s3.amazonaws.com/IntroNet50ENU/module11/index.html#11.2.1.1>

UTILIZAREA SISTEMELOR ERP ÎN REPUBLICA MOLDOVA (STUDIU DE CAZ)

¹Lector univ., Svetlana GHETMANCENCO, ²Lector univ., Ada SAJIN

^{1,2}Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md

Abstract

Enterprise Resource Planning (ERP) are systems based on client / server architecture developed for transaction processing and facilitating integrating all processes, from process planning to development production, to relationships with suppliers, customers or other business partners. ERP is considered to be the most accurate expression of the interdependence between economic and information technology.

Key words: Enterprise Resource Planning, Integrated System, Millennium Challenge Fund, WUA, WUA GIS, I-C "Entreprise"

JEL CLASSIFICATION: C88

Introducere. În perioada actuală de instabilitate economică din Republica Moldova, eficientizarea activității întreprinderilor este unul dintre mijloacele de protejare a afacerii acestora. În această ordine de idei considerăm că numai prin restructurarea sistemului de management, a subsistemelor sale și a modului de operaționalizare a funcțiilor managementului se poate obține eficientizarea activității unei companii.

Implementarea unor sisteme integrate de tip ERP (**Enterprise Resource Planning - Planificarea Resurselor Întreprinderii**), este în măsură să contribuie la îmbunătățirea considerabilă a funcționalităților și performanțelor companiilor.

Ce sunt sistemele ERP ?

O aplicație ERP reprezintă o îmbinare a practicilor de management al afacerilor cu tehnologiile informaționale, prin care procesele de afaceri ale unei companii sunt integrate în cadrul sistemului informatic, în vederea atingerii unor obiective specifice.

Scopul ERP constă în asigurarea transparenței datelor în cadrul unei organizații și facilitarea accesul la orice tip de informație necesară pentru desfășurarea activității.

Prin realizarea unor astfel de sisteme se oferă companiilor posibilitatea de a-și integra în cadrul noului sistem informatic a aplicațiilor existente, alături de noile aplicații specifice domeniului în care își desfășoară activitatea firma respectivă.

Soluțiile integrate, pot avea un impact major asupra activității firmei, în sensul perfecționării managementului și creșterii performanțelor actului de conducere.

Caracteristicile de baza ale sistemelor ERP sunt:

- Organizează procesele și activitățile de afaceri punând la dispoziție informații rapide, concrete și concise.
- Adaptarea rapidă la schimbările permanente ale mediului comercial cu întreruperi minime ale activităților companiei.
- Oferă o interfață de utilizare modernă care va crește productivitatea prin scutirea timpului de lucru aferent operării.
- Sprijină luarea deciziilor manageriale pe baza unor informații inteligente oferite în timp real.
- Prin achiziția unui ERP, se investește în instrumente inovatoare, ușor de folosit, adoptând tehnici de afaceri moderne și îmbunătățind randamentul afacerii.
- Prin utilizarea unui ERP, compania va rămâne în top într-un mediu de afaceri competițional și mereu schimbător.

- Compania va avea de câștigat prin utilizarea aplicației, scutind resurse și timp și reducând costurile.
- Soluția ERP înglobează de asemenea și scenarii de business intelligence gata de utilizat.
- Comunicarea între companie și clienți va deveni mai rapidă și mai eficientă.

Sistemele ERP, sunt programe modulare, fiecare arie de activitate a companiei fiind acoperită de către o aplicație specifică. Modulele unui sistem ERP funcționează integrat utilizând o bază de date comună, sau pot funcționa independent. Pot fi enumerate câteva categorii de module care servesc la gestionarea cu eficiență a unei întreprinderi:

- Producție: planificarea și urmărirea producției
- Gestione: evidența stocurilor, a furnizorilor, a plăților și încasărilor
- Salarii: calculul salariilor și managementul informațiilor referitoare la personal
- Contabilitate: evidența financiar contabilă
- Imobilizări: evidența mijloacelor fixe și calculul amortizării
- CRM: managementul relațiilor cu clienții
- BI: rapoarte, analize, prognoze

Avantajele sistemelor ERP

Principalul avantaj al sistemelor **ERP** este că operează o singură bază de date comună tuturor utilizatorilor, baza de date care se actualizează instantaneu de fiecare dată când informațiile noi sunt introduse. Plecând de la aceasta caracteristică se pot enumera o serie de avantaje:

- Procedurile uzuale într-o companie sunt simplificate. Numărul de documente necesare care tranzitează de la un departament la altul este cu mult redus, iar elaborarea acestora este mai rapidă.
- Accesul la informațiile de sinteză necesare managementului în procesul de luare a deciziilor este cu mult ușurat, raportările putând fi obținute aplicând filtre la baza de date. Rezultatele sunt corecte, actualizate și nu necesită muncă suplimentară pentru a fi extrase.
- Comunicarea cu clienții este îmbunătățită prin accesul angajaților la informații referitoare la comenzi, grad de încasare al facturilor, dar și la un istoric al relației cu fiecare client în parte.
- Informațiile se introduc în sistem o singură dată putând fi ulterior folosite pentru diverse operații cum ar fi facturarea și elaborarea tuturor documentelor către client, inventarierea pentru managementul stocurilor sau raportarea către autoritățile statului.
- Un sistem integrat permite ca activitatea tuturor departamentelor să fie reflectată automat în evidențele financiar - contabile ale companiei și poate fi obținută o imagine de ansamblu asupra performanțelor afacerii.

Dezavantajele sistemelor ERP

Sistemele de tip ERP au și unele dezavantaje și anume:

1. Costul sistemelor ERP poate fi considerabil, la nivelul de zeci de mii \$
2. Implementarea poate fi dificilă și de lungă durată; deși majoritatea realizatorilor de sisteme ERP prezintă în reclame termenul de implementare de 3-6 luni, de cele mai multe ori termenul real este de 1-3 ani
3. La început poate încetini considerabil activitatea companiei, deoarece angajații sunt obișnuiți cu vechile programe, iar noul ERP introduce nu numai programe noi, dar și schimbări în activitatea angajaților
4. Implementarea ERP presupune schimbări majore în modul de lucru al structurilor companiei și, de multe ori, chiar schimbarea structurii organizatorice a acesteia.

Studiu de caz:

În prezent în Republica Moldova tot mai multe companii implementează sistemele de tip ERP. Drept exemplu, autorii articolului au efectuat o cercetare asupra Asociația Utilizatorilor de Apă pentru Irigații (AUAI) care reprezintă o organizație necomercială constituită benevol de către persoanele fizice și juridice care utilizează în activitatea lor irigarea.

În scopul organizării și facilitării procesului de evidență a informațiilor în registrele necesare atât a AUAI, cât și a AAM, în cadrul Programului Compact, sub-activitatea Transferul Managementului în Irigare din cadrul Activității Reforma Sectorului de Irigare a Proiectului ”Tranziția la Agricultură

Performantă în Moldova”, finanțat de Corporația ”Provocările Mileniului” din SUA, FDD Moldova a pus la dispoziția AUAI un complex de sisteme informatice (SI) și anume:

(1) **SI „Registrul Asociației Utilizatorilor de Apă pentru Irigare”** – APAS, a cărei bază de date (BD) conține datele cu privire:

- a) proprietarii și utilizatorii terenurilor din AD a SCI, inclusiv statutul de membru sau non-membru a AUAI (informații generale, contacte, informații despre plăți, alte informații);
- b) AUAI (date generale, contacte, decizii și documente aferente AUAI);
- c) plăți în favoarea AUAI (lista cotizațiilor de membru, lista comenzilor de irigare, consumul lunar de apă, lista bonurilor de plată);
- d) planificarea AUAI (lista planurilor anuale de activitate, lista planurilor anuale de irigații, lista planurilor anuale de cotizare).

(2) **SI Geografic al AUAI - WUA GIS**, a cărei BD conține datele cu privire la harta SCI deservit de AUAI și datele spațiale pentru cartare. Pentru datele privind proprietarii și utilizatorii terenurilor și plățile aferente AUAI, WUA GIS dispune de un instrument de conectare la APAS și extragere a datelor necesare.

(3) **SI de evidență a contabilității - IC: „Enterprise”**, a cărei BD conține datele cu privire la evidența contabilă a operațiunilor economice ce au loc în cadrul AUAI.

(4) **SI de monitorizare și control a spațiului de producție - „SCADA”**, care conține informații cu privire la arhitectura, echipamentele și procesele tehnologice ale SCI.

Conceptual acest complex de SI permite AUAI informatizarea integrală a tuturor activităților AUAI, asigurând ținerea atât a Registrelor prevăzute de art. 34 al Legii 171/2010, cât și gestionarea proceselor de producție.

În mod practic, exploatarea SI indicate la pozițiile (1) și (3), lasă loc pentru îmbunătățiri menite să depășească:

A. **Dificultățile de deservire** - Lipsa unui singur operator care să asigure mentenanța, dezvoltarea și consultanța în exploatarea acestor SI, în corespundere cu cerințele și necesitățile curente ale AUAI. În prezent, pentru orice consultanță, mentenanță corectivă ori adaptivă într-unul din aceste SI, este necesar să te adresezi la 2 dezvoltatori diferiți.

B. **Incomodități în exploatarea CAS** - Ținerea Registrului AUAI presupune lucrul concomitent atât în APAS, cât și în IC, iar responsabilii AUAI sunt nevoiți să dubleze timpul și efortul necesar pentru introducerea unora și aceluiași date primare în APAS și IC „Enterprise”. Având în vedere că baza de date (BD) se stochează local, în cele mai dese cazuri, responsabilii din cadrul AUAI nu pot utiliza ori lucra cu APAS în mod concomitent.

Obiectivul propus de către AUAI a fost implementarea unui sistem ERP care să asigure AUAI cu o soluție informatică centralizată de planificare a bugetelor, activitatilor lunare, anuale, evidența stocurilor, a furnizorilor, a plăților și încasarilor, calculul salariilor și managementul informațiilor referitoare la personal, evidența financiar contabilă, evidența mijloacelor fixe și calculul amortizării, managementul relațiilor cu clienții și oferirea rapoartelor, analizelor, prognozelor.

Acest obiectiv a fost realizat prin implementarea unui sistem ERP în care au fost adăugate toate funcționalitățile sistemelor informatice utilizate de AUAI anterior.

Astfel în procesul de analiză și proiectare a sistemului ERP s-a optat pentru o abordare disciplinată, serioasă, calitativă, care a asigurat realizarea automatizată a proceselor de afaceri din cadrul AUAI, atât financiare, operaționale, cât și oferirea suportului informațional pentru procesele de analiză și luare a deciziei.

În acest context sistemul ERP al AUAI oferă o serie de facilități, inclusiv:

- posibilitatea ținerii și actualizării registrului membrilor Asociației, care include descrierea și localizarea terenurilor tuturor membrilor; registrului cantităților de apă primite de Asociație; registrului cantităților de apă distribuite sau al numărului de irigații; registrului plăților achitate și al celor datorate pentru cantitățile de apă distribuite; registrului inspecțiilor și examinărilor efectuate la sistemul de irigare; registrului patrimoniului;

- evidența contabilă în conformitate cu legislația în domeniul contabilității și particularitățile contabilității în organizațiile necomerciale;
- evidența registrului contractelor încheiate și a registrului proceselor-verbale ale adunării generale și ale Consiliului de administrare;
- posibilitatea de lucru în rețea, prin exploatarea eficientă a resurselor comune implementând o arhitectură client-server multi-nivel;
- interconexiunea cu WUA GIS, oferirea posibilității de distribuire și vizualizare spațială a informațiilor;
- posibilitatea de generare a rapoartelor de performanță și rapoartelor ad-hoc;
- posibilitatea de control a accesului la date și asigurarea unei securități și confidențialități maxime a datelor colectate, care nu sunt publice și a utilizatorilor ce exploatează resursele sistemului informatic;
- reducerea costurilor de administrare a AUAI;
- creșterea eficienței și transparenței în activitatea AUAI;
- posibilitatea de automatizare a proceselor de raportare;
- reducerea costurile și eforturile personalului AUAI legate de prelucrarea informației etc.

CONCLUZIE

Autorii pot menționa că sistemele ERP oferă integrare, reprezentând mult mai mult decât proiectele software individuale. Dincolo de schimbările tehnologice, de infrastructură, beneficiile cele mai importante ale ERP derivă tocmai din schimbările la nivelul proceselor economice, a structurii organizaționale, a rolurilor și deprinderilor de muncă a membrilor organizației, dar și din activitățile de management al cunoștințelor acumulate.

BIBLIOGRAFIE

1. Bologa R., Lupu A. R., Sisteme Enterprise Resource Planning (ERP). Elemente introductive., Editura ASE, București, 2012
2. <http://www.aut.upt.ro/staff/diercan/data/PIPPS/curs-01.pdf>
3. <http://www.mca.gov.md/>

IMPORTANȚA PUBLICĂRII DATELOR DESCHISE

Alexandru PETROV

*Secretariatul Parlamentului Republicii Moldova,
Republica Moldova, Chișinău, Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 105,
Tel. (+373 22) 268 354, www.parlament.md*

Abstract

It describes the essence of open government on the basis of free access of population and of businesses to open government information. Open data key features are shown and characterized, There are proposed actual actions for the publication of open data.

Key words: *open data, open government, transparency, digital content, society, data reuse*

JEL CLASSIFICATION: C-61

1. Introducere

Open Data sau mai exact, open government data, reprezintă o rezervă enormă care nu este încă cercetată în întregime. Organizațiile și un număr impunător de persoane fizice colectează o multitudine de date, pentru diverse activități în care sunt implicați. Administrația guvernamentală ocupă un loc important în acest context, datorită cantității de date, dar și datorită faptului, că majoritatea datelor guvernamentale sunt publice prin lege, și astfel pot fi deschise, fiind disponibile pentru public. Datele guvernamentale deschise pot fi utile și pentru un simplu cetățean, ca să ia decizii mai bune în viața personală sau să devină mai activ în/și pentru societate.

Acest “tărâm” puțin explorat poate fi “declanșat” dacă transformăm datele guvernamentale publice în date “libere”. Însă se va întâmpla acest lucru când, totuși, datele vor fi cu adevărat libere, dacă nu vor fi supuse unor restricții (legale, financiare sau tehnologice), în timpul reutilizării lor de către alte persoane. Orice restricție care va exclude persoane de la reutilizarea datelor publice, și va împovăra procesul de identificare a modurilor de reutilizare.

Obiectivul acestui articol constă în stabilirea de instrumente și proceduri pentru datele deschise, care vor fi benefice pentru cetățeni, precum și acceptate și aplicate de către toate unitățile administrației publice.

2. Esența guvernării deschise.

În sens extins, *o guvernare deschisă* este cea care permite și încurajează participarea directă a cetățenilor, la informațiile pe care le deține, și la deciziile pe care le ia administrația. Schimbarea stilului de viață, modernizarea continuă a internetului și a noilor tehnologii readuce subiectul guvernării deschise într-un nou context, oferind răspunsuri la o parte din dilemele acestuia.

Statele Unite ale Americii sunt considerate unul dintre principalii promotori ai guvernării deschise. Consolidarea democrației și creșterea eficienței actului de guvernare sunt obiective declarate de SUA, iar cele trei principii fundamentale ale guvernării deschise sunt după cum urmează:

- transparența guvernării, adică accesul nelimitat al cetățenilor la toate informațiile deținute de autoritățile publice;
- participarea activă a publicului la luarea de decizii, importantă fiind responsabilitatea autorităților de a acționa prompt în acest sens;
- cooperarea între instituțiile publice și cetățeni, cu scopul de a implementa măsuri, inclusiv prin parteneriate, și susținerea grupurilor de cetățeni la nivel local.

Interesul pentru guvernare deschisă este accentuată și de constituirea unei inițiative internaționale cu același nume – *Open Government Partnership* (OGP), care se bazează pe *Declarația privind guvernarea deschisă* [5], prin care semnatarii declară angajamentul de a respecta **patru** principii directoare pentru deschiderea guvernării: creșterea disponibilității informațiilor

publice pentru cetățeni; stimularea participării civice; implementarea celor mai înalte standarde de etică în administrația publică; creșterea accesului la noile tehnologii pentru deschiderea guvernării.

Prin dezvoltarea noilor tehnologii, informațiile deținute de administrația publică, au devenit seturi mari de date, iar acest fapt ceea ce a generat necesitatea de noi standarde de transparență. Standardele care cer ca datele să fie publicate în format deschis, devenind reutilizabile.

Studiile în domeniu, realizate în ultimii ani, au demonstrat că seturile de date, cu valoare înaltă, pot contribui la inovare, și pot fi temelia unor inițiative economice de succes. Astfel, cetățenii pot urmări administrarea banilor publici, iar datele ar putea fi reutilizate pentru a crea noi oportunități.

Datele publice deschise sunt acele date furnizate de către autoritățile publice, libere de accesat, reutilizabile și redistribuite. Datele deschise trebuie să ofere posibilitatea de a fi prelucrate prin mijloace automate și să fie livrate într-un format deschis. Acestea trebuie să fie furnizate sub o licență deschisă, care ar accepta folosirea liberă a datelor, fără ca acestea să fie limitate prin drepturi de proprietate intelectuală, drepturi de autor, drept sui-generis cu privire la bazele de date, mărci sau secrete comerciale.

Datele deschise reprezintă un important procedeu pentru stimularea inovării și pentru dezvoltare economică, fiind deseori asociate cu cerințele de transparență a activității autorităților publice. Conceptul de date deschise s-a evidențiat în ultimii ani ca o reacție la necesitatea de a reconcilia discursul despre informații de interes public cu societatea modernă, în special, în urma dezvoltării continue a internetului și a comunicațiilor, folosirea progresivă a *Big Data* și conectarea indivizilor prin rețele sociale. În urma celor relatate mai sus, se poate afirma că **datele deschise** reprezintă cel mai modern cadru și standard internațional pentru definirea transparenței, specifice unei bune guvernări.

Caracteristicile-cheie ale datelor deschise sunt [2]:

- *disponibilitate și acces*. Seturile de date trebuie să fie disponibile în întregime, la un cost rezonabil, de preferință disponibile pentru descărcare de pe internet. De asemenea, datele trebuie să fie disponibile într-un format ușor de folosit și de modificat;
- *reutilizare și redistribuire*. Seturile de date trebuie să fie puse la dispoziție sub termeni care permit reutilizarea și redistribuirea acestora, inclusiv combinarea acestora cu alte seturi de date. Datele trebuie să poată fi citite în mod automat;
- *participare universală*. Oricine trebuie să poată folosi, refolosi și redistribui datele; nu ar trebui să existe nici o discriminare pe baza modului de utilizare, a persoanelor sau a grupurilor.

3. Acțiuni necesare pentru publicarea datelor deschise

Pentru facilitarea publicării datelor deschise, se recomandă ca instituțiile publice să elaboreze și să implementeze proceduri de identificare, analiză, publicare și gestionare a datelor deschise. Aceste proceduri ar trebui să se reflecte asupra componentei administrative, dar și asupra componentei tehnice. Procedurile sunt dependente în principal de stabilitatea structurilor și/sau persoanelor responsabile și de buna informare și comunicare din cadrul instituției.

Practic sunt necesare următoarele acțiuni:

1. Delegarea persoanelor responsabile pentru publicarea datelor deschise. În cadrul ministerelor, vor fi numite la nivel central, din structuri aflate în directă subordine a ministrului, precum și la nivelul structurilor din subordine, cu prevederi specifice în fișa postului.
2. Crearea unui grup de lucru format din persoanele responsabile din cadrul structurilor centrale și al celorlalte structuri aflate în subordinea conducătorului instituției, pentru elaborarea și adoptarea procedurilor interne de publicare a datelor deschise.
3. Emiterea de către conducerea instituției a unui Ordin de aprobare a procedurilor de publicare a datelor deschise, și introducerea acestora în Regulamentul intern de organizare și funcționare.

Pentru acțiunea 3, se recomandă următoarele [3]:

a) stabilirea responsabilităților structurii coordonatoare, ale structurilor ministerului care produc seturile de date și ale persoanelor cu atribuții în domeniu;

b) stabilirea unui punct de contact telefonic și electronic în cadrul structurii coordonatoare, care să răspundă solicitărilor din interiorul ministerului sau din afara acestuia pe tema datelor deschise;

c) analiza surselor de date administrate și identificarea potențialelor seturi de date publicabile în format deschis provenite din aceste surse. Este posibil să se sară peste acest pas în cazul în care instituția a decis deja că doar anumite seturi de date vor fi publicate și este deja clar de unde provin aceste seturi, cine și cum le administrează în cadrul instituției. Dacă nu este cazul, va fi analizată structura organizațională a instituției, reglementările privind funcționarea acesteia, planurile și programele, și vor fi identificate activitățile fiecărei subunități a instituției care colectează, creează sau administrează date ce reprezintă potențiale seturi de date publicabile în format deschis.

d) crearea și actualizarea permanentă a unui inventar electronic în care să fie centralizate datele administrate de instituție la nivel central și la nivelul structurilor din subordine. Inventarul seturilor de date și lista unităților responsabile ajută la identificarea acelor seturi care pot fi publicate în format deschis. Pentru realizarea acestui inventar:

- vor fi analizate rapoartele de activitate anuale ale instituției și alte documente publice, inclusiv portalurile web, care includ informații despre activitățile și rezultatele obținute de organizație;
- în aceste documente, vor fi identificate tabele și grafice care au în spate potențiale seturi de date;
- se va nota ce unitate din cadrul instituției a produs aceste tabele / seturi de date;
- vor fi identificate sistemele informaționale din cadrul instituției și potențialele seturi de date administrate de acestea;
- vor fi analizate cererile de informații primite de la public, pentru a identifica seturi de date care prezintă interes pentru public și pentru a le compara cu seturile identificate prin celelalte metode.

Fiecare set de date identificat trebuie trecut în inventar cel puțin cu următoarele informații:

- titlu;
- unitate responsabilă;
- persoană de contact pentru consultări;
- format electronic al setului de date: este stocat într-o bază de date sau un sistem interconectat; este stocat într-o formă tabelară, în format XSL(X), ODS etc; în format XML; format CSV; format tabelar proprietar; sub formă de text structurat parțial sau ne-structurat) și o descriere pe scurt a formatului;
- calitatea datelor: de interes public/ confidențiale/de securitate națională;
- date personale (da/nu);
- descriere;
- publicabil în format deschis (da/nu);
- data publicării;
- interval actualizare (ex: zilnic, lunar/trimestrial/anual etc.).

Este important să se stabilească grupuri de lucru în cadrul cărora persoanele responsabile, alături de colegi din interiorul instituției să discute despre seturile de date și despre ce este necesar ca acestea să fie publice în format deschis. Totodată, implicarea potențialilor utilizatori ai seturilor de date, poate oferi informații importante despre preferințele acestora. Implicarea utilizatorilor în această etapă este însemnată, pentru stabilirea priorităților, în procesul de publicare a datelor deschise. Acest fapt va reduce riscurile aferente absenței consumatorilor de date.

Pentru fiecare set de date este necesar să fie documentate motivele pro și contra aferente publicării. Dacă unele dintre seturile de date identificate nu vor fi publicate în format deschis, această decizie trebuie să fie argumentată.

CONCLUZII

Argumentele în favoarea deschiderii datelor ar fi: creșterea transparenței; stimularea creșterii economice; îmbunătățirea serviciilor și capacității de reacție a administrației guvernamentale încurajarea reutilizării; îmbunătățirea relațiilor cu publicul și atitudinii acestuia față de administrație, creșterea calității datelor și proceselor guvernamentale.

REFERINȚE

1. Hilbert, M. Big Data for Development: From Information- to Knowledge Societies. SSRN Scholarly Paper No. ID 2205145, 2013, 39 p. (<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=598071&EXT=pdf>, accesat la 13.10.2017).
2. <http://opendatahandbook.org/guide/ro/what-is-open-data/> (accesat la 14.10.2017).
3. <http://www.comsode.eu/> (accesat la 14.10.2017) - Recomandări dezvoltate în metodologia COMSODE (Components Supporting the Open Data Exploitation).
4. <https://www.gov.uk/government/publications/open-data-charter/g8-open-data-charter-and-technical-annex> (accesat la 13.10.2017).
5. <https://www.opengovpartnership.org> (accesat la 14.10.2017).
6. Lathrop, D., Ruma, L. Open Government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice. O'Reilly Media, 2010, 432 p.

MANAGEMENTUL INFORMATIZAT AL CAZURILOR DE CONTROL ÎN CADRUL SERVICIULUI FISCAL DE STAT

Vitalie COCEBAN

Î.S.Fiscservinform, Republica Moldova, Chișinău, str. Constantin Tănase 6,
Tel. (+ 373 22) 822 222, www.fiscservinform.md

Abstract

The basic mission, purpose, objectives and functionalities of the case control management information system of the State Tax Service of the Republic of Moldova are described. The results of its exploitation, starting on May 17, 2017, confirm the beneficial impact of its implementation.

Key words: *informatic system, informatic platform, electronic fiscal register, control cases, control result, decision, report.*

JEL CLASSIFICATION: C-61

1. Introducere. Conformarea fiscală este un proces complex de administrare fiscală care necesită de a întreprinde un set de proceduri legate de controlul activității contribuabililor pentru a asigura corectitudinea obligației fiscale. Astăzi există mai multe tipuri de controale în cadrul serviciului fiscal de Stat și care necesită o informatizare strictă a procedurilor de lucru pentru a evita orice neconformare cum din partea inspectorilor așa și eliminarea riscurilor de corupere din partea contribuabilului. Sistemul de Management al Cazurilor (SMC) va fi capabil să înlocuiască mecanismul curent de procedură cu un proces informatizat bazat pe un mediu informatic strict formalizat. Totodată, SMC va efectua validarea informației completate nemijlocit cu Registrul fiscal electronic și alte sisteme informatice din cadrul Sistemului de Management Fiscal din Republica Moldova (SMF).

„Sistemul de management al cazurilor” – este o platformă complexă, ce interacționează cu o mulțime de sisteme din cadrul SMF și care asigură componentele necesare pentru dezvoltarea și configurarea modulelor aferente cazurilor de control din cadrul Serviciului Fiscal de Stat. Totodată, reprezintă un mecanism ce asigură instrumentele necesare pentru introducerea datelor, prelucrarea și analiza datelor, gestionarea proceselor și a ieșirilor de date în cadrul cazurilor de control fiscal.

2. Destinația Sistemului de Management al Cazurilor. Scopul implementării acestui sistem este crearea unui registru informatic unic al cazurilor de control din cadrul Serviciului Fiscal de Stat ce va permite formarea, stocarea, evidența documentelor și acțiunilor aferente controalelor, precum și analiza informației, generarea informației.

3. Obiectivele Sistemului de Management al Cazurilor

La obiectivele SMC se referă:

1. Elaborarea unui registru unic de evidență a controalelor fiscale;
2. Completarea în format electronic și aplicarea semnăturii digitale pentru următoarele documente:
 - a. Citație;
 - b. DIC - Decizia de inițiere a controlului;
 - c. RC – Rezultatul controlului;
 - d. Decizia de prelungire a termenului de examinare a cazului de încălcare;
 - e. Decizia de suspendare a cazului de efectuare a controlului repetat;
3. Înregistrarea în sistem și monitorizarea următoarelor documente aferente cazului de control:
 - a. Temei;
 - b. Act de control;
 - c. Proces-verbal al contravenției;

- d. Dezacord;
 - e. Decizii aferente controlului;
 - f. Decizia de reducere a amenzii cu 50%.
4. Asigurarea supravegherii managementului și trasării cazurilor, inclusiv generarea rapoartelor, care vor servi drept mijloc de analiză pentru utilizatori;
 5. Sporirea eficacității activității utilizatorului prin intermediul introducerii simplificate și automatizate a datelor și procesării acestora;
 6. Asigurarea unei integrități mai bune a înregistrărilor/datelor.

4. Beneficiile Sistemului de Management al Cazurilor

SMC va oferi mai multe beneficii, inclusiv:

1. Simplificarea procesului de gestionare a cazurilor de control;
2. Generarea rapoartelor la situația de zi;
3. Transparența decizională asupra cazurilor de control;
4. Integrarea cu alte sisteme informaționale guvernamentale.

5. Activitățile de bază în cadrul SMC

Activitățile de bază desfășurate cu suportul SMC sunt prezentate în Figura 1.

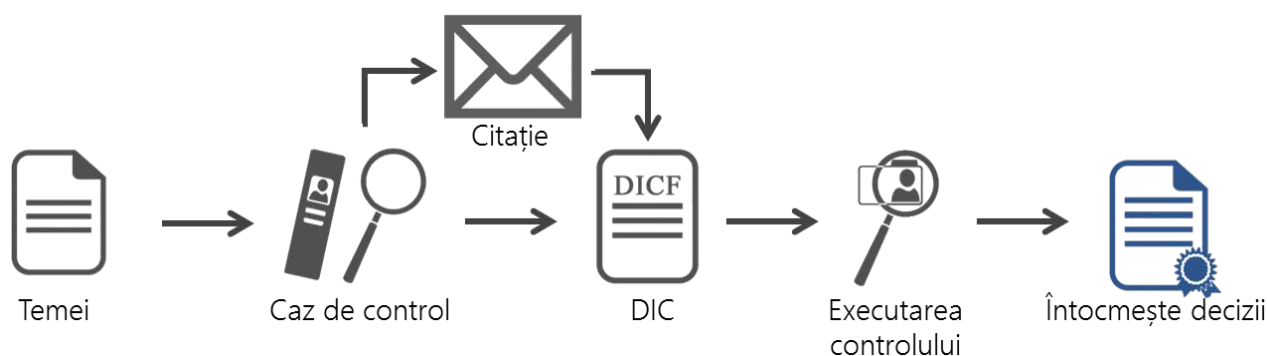

Figura 1. Activitățile de bază în cadrul SMC

Acestea prevăd:

1. Înregistrarea temeiului – baza scrisorilor, ordinelor, planul de control.
2. Formarea cazului de control:
 - a. Acordarea accesului pentru inspectori la caz;
 - b. Formarea planului de control.
3. Citație – generarea citației în sistem, înregistrarea înștiințărilor telefonice efectuate;
4. DIC – generarea Decizie de inițiere a controlului;
5. Executarea controlului – înregistrarea actului de control, procesului verbal al contravenției, dezacordului, etc.
6. Decizie asupra controlului – înregistrarea deciziilor de încălcare fiscală, de clasare a cazului, de reducere a amenzii și generarea formei Rezultatului controlului (RC).

CONCLUZII

Ca urmare a implementării SMC, în perioada 18 mai – 13 octombrie 2017 au fost înregistrate următoarele documente în format electronic:

- temeuri de inițiere – 4395;
- cazuri de control – 3444;
- decizii de inițiere a controlului – 3064;
- rezultatul controlului – 1444.

Acest număr de documente în format electronic a fost generat de către **819** utilizatori, din 65 subdiviziuni ale Serviciului Fiscal de Stat.

BIBLIOGRAFIE

1. *Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163-XIII din 24.04.1997*, republicat: Monitorul Oficial al R.M., ediție specială din 08.02.2007, pag. 4.
2. *Codul Contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XIV din 24.10.2008*, Monitorul Oficial Nr. 3-6 din 16.01.2009;
3. *Hotărârea Guvernului nr. 7104 din 20.09.2011 cu privire la aprobarea Programului strategic de modernizare tehnologică a guvernării (e-Transformare)*, Monitorul Oficial Nr. 156-159 din 23.09.2011. (2017).

CONSCIOUSNESS SOCIETY CREATION. STAGES DEVELOPMENT

¹Dumitru TODOROI, ²Radu MIHALCEA, ³Nicoleta TODOROI, ⁴Elena NECHITA,
³Dumitru BELINSKI, ⁵Tinca BELINSKI, ⁶Ruxandra VIDU, ⁷Dumitru MICUȘA

¹ASEM, Republic of Moldova, ²Illinois University, Chicago, SUA,
³Academia de muzică “Gh. Dima”, Cluj-Napoca,
⁴“V. Alecsandri” University at Bacău, Romania, ⁵LYNN University, Florida, USA,
⁶UC Davis, California, USA, ⁷ULIM, Republic of Moldova

Abstract

At 27 September 2017 were released two books which were published recent by the European and American editions: (1) **Creative Robotic Intelligences**, Editions Universitaires Europeennes, 2017, 123 pages, Saarbrucken, New York, ISBN: 978-3-639-65426-4 and (2) **Consciousness Society Creation**. 6th Edition, ARA Publisher, 2017, 236 pages, University of California Davis, USA, ISBN: 978-1-935924-21-0, <http://www.AmericanRomanianAcademy.org>. Both books are concerned to the research results obtained last 10 years by the AESM team in collaboration with its colleagues from Romania, Germany, USA, and Poland in the branch of Consciousness Society creation process. Consciousness Society is characterized by equality of structured Natural Intelligence (NIstructured) and Artificial (AI) ROBO-Intelligence: AI = NIstructured. The purpose of research constitute adaptable algorithmic process of robotic implementation of Artificial, Robotic Intelligences (AI) elements. There are analyzed creative, emotional, temperamental, and sensual sets of **items** which are to be implemented in ROBO-intelligences. They represent one **axe** of robotic tables constituting first level of ROBO-intelligences elements. Another dimension of these tables represents items' evolution functions. Functions are located on other **axe** of robotic matrices. This second axe represents intellectual, emotional, sensual, and spiritual evolution **steps**. Using adaptable tools of algorithmic definitions of robotic elements are defined superior, next level elements of ROBO - intelligences. Presented adaptable information technology for ROBO-intelligence's creation process is used in the institutional project "Creating Consciousness Society" that is developed in the period 2008 - 2018 by the team of AESM and supporters

Key words: consciousness, robot, creativity, emotion, temperament, adaptability, society

JEL CLASSIFICATION: JP 1-02, JP 2-01.2, JRIP, JISE, I2, IC, IRC

Introduction. Taking "A machine can act intelligently" as a working hypothesis, many researchers have attempted to build such a machine. **The purpose of the research** is to find out the common moral principles for Artificial and Natural Intelligence that would serve a basis for successful interacting of robots with humans in future Consciousness Society.

Creative ROBO-intelligences will possess features which characterize highly creative people (natural intelligence). Character's creativity and emotion intelligences which are to be implemented in Character ROBO-intelligences and Emotional ROBO-intelligences are analysed and developed.

(1) **The last time in European Community.** Publications [1-3] confirm the **European Community** international interest [4] for AESM research results in the Branch of Conscience Society Creation process and in its engine for the process of creation ROBO-intelligences, represented by the Adaptable Tools.

(2) **Robots in Homo - Robotic Conscience Society.** Committee on the problems of the European Parliament endorsed the draft recommendations, as well as the administrative regulations on the civil-engineering production of robots. For that document voted PRO: 17 deputies, Against: 2 deputies, and Obtained: 2 deputies.

(3) **Robot's Econometrics.** According to data of the European Parliament, in the period 2010-2014 the average sales of robots was 17% annual and in 2015 has risen to 29 percent. Growth of robots developed the volume of patents in relation to robots - in the last 10 years the volume has doubled. Artificial intelligence will determine economic efficiency in such spheres as manufacturing, commerce, transport, medical service, education, case-law and agriculture.

(4) Robot - legal status. It is not yet determined the **legal status of robots**, which soon will overwhelm us. Scientists are, as some carriers of artificial intelligence, provided with self-education capacity, separately, will need to be identified as "**electronic faces**" with corresponding Passport.

The document will contain the framework conditions for producers and users of robots, formulated since the great writer Isaac Azimov: 3 principles - the basic conditions in humans collaboration with robots.

(5) Isaac Azimov: 3 principles. Asimov's Three Laws of Robotics, as they are called, have survived to the present:

- 1) Robots must never harm human beings or, through inaction, allow a human being to come to harm.
- 2) Robots must follow instructions from humans without violating rule 1.
- 3) Robots must protect themselves without violating the other rules.

1. Creative approaches for equality: IQ = NIstructured

Creative ROBO-intelligences (Creative IQ) will possess features which characterize highly creative people, Natural Intelligence (NIstructured).

Currently popular creative approaches include

- Statistical methods,
- Computational intelligence and
- Adaptable symbolic IQ.

There are an enormous number of tools used in AI, including versions of:

- search and
- mathematical optimization,
- adaptable systems,
- logic,
- methods based on probability,
- economics,
- and many others.

2. Problem's solution steps.

It is known: To solve the problem, computer specialist classically must:

- 1) formulates the problem,
- 2) formalizes the problem,
- 3) creates the algorithm of its solution,
- 4) codes the algorithm with the help of one of the programming languages,
- 5) debugs the program,
- 6) gathers documentation and
- 7) uses and maintain the obtained program - product

2.1. Our goal is to use Adaptable Tools [5,11] to develop first 3 steps of the ROBO-intelligences creation.

2.2. Intelligence evolution: Piirto's 7i features which characterize highly creative people in ascending adaptable process of Piirto's Six Steps to the Creativity top develops next (2nd) level of IQ elements.

3. Creative ROBO-intelligences [6]

Creative ROBO-intelligences in Conscience Society (Creative IQ) will possess the first level intelligent features (Piirto's 7i):

1. inspiration,
2. imagery (imaginerie),
3. imagination,
4. intuition,

5. insights (inseninare, озарение),
6. improvisation, and
7. incubation which characterize highly creative people

Creative IQ will be touched by the hierarchical process of (1st level) 6 steps to the Creativity top :

1. acquiring knowledge,
2. developing curiosity,
3. becoming interested,
4. passion,
5. dedication, and
6. Professionalism

3.1. Some examples of elements of the next level: Inspiration in acquiring Knowledge, Inspired passion, Imagery developing Curiosity, Imagination becoming interested, Intuition's passion, Insights dedication.

4. ROBO-intelligences solution using Adaptable Tools. Adaptability Tools [5] represent Our solution for Robotic problem. The adapter, as a meta-system tool, supports adaptable software and hardware flexibility: extension and reduction of ROBO-intelligences possibilities.

By the help of adapter it can be presented **pragmatics, syntax, semantics, environment,** and **examples** of new or modified (**next, 2nd, level**) elements of ROBO-intelligences.

4.1. The 2nd Level IQ's elements: Adapter's general scheme (1):

- _BL_ < Pragmatics of ROBO-intelligence element >
- _SY_ < Syntax of ROBO-intelligence element >
- (1)_SE_ < Semantics of ROBO-intelligence element >
- _CO_ < Context of ROBO-intelligence element >
- _EX_ < Examples of ROBO-intelligence element >
- _EL_

and example (2) of it's implementation

4.2. The 2nd Level IQ's elements: Example: Using adapter it is defined one of the new (2nd level) ROBO's element "Inspired passion":

- _BL_ < Inspired passion's pragmatics >
- _SY_ < Inspired passion's syntax >
- (2) _SE_ < Inspired passion's semantics >
- _CO_ < Inspired passion's usage context >
- _EX_ < Inspired passion's examples call >
- _EL_

4.3. The 2nd Level IQ's elements: Commentaries:

(1) **Pragmatics:** name "Inspired passion";

(2) **Syntax:** "Inspiration in passion";

(3) **Semantics:** Correlation of functionalities of the 1st level of IQ elements: "Inspiration" and "Passion";

(4) **Usage context:** Evaluation from "Inspired passion" situation "Inspiration become interested" to the next (top) situation "Inspired professionalism";

(5) **Examples** of "Inspired passion" (See: Next Table): "ROBO-intelligence became passionate by it business, it begin think to social profit."

4.4. The 2nd Level IQ's elements: Theorem "Creative ROBO-intelligence"

If there are done:

- the 1st level of Creative ROBO-intelligence's Piirto's 7i features which characterize highly creative people,
- the 1st level of Creative ROBO-intelligence's Piirto's six steps of the creativity top, and
- Adaptable tools it is possible to create all 2nd level elements of Creative ROBO-intelligence based on these IQ's 1st level elements.

5. Emotional intelligence [7, 8]

Emotional ROBO-intelligence (EQ) refers to artificial (robotic) intelligence's ability to monitor their own and other intelligence's emotional states and to use this information to act wisely in relationships.

5.1. The 1st level of EQ elements: basic emotions.

Many psychologists believe that there are six main types of emotions, also called basic emotions. They are: 1. Happiness, 2. Sadness, 3. Fear, 4. Anger, 5. Disgust and 6. Surprise

5.2. Adaptable evaluation steps: the 2nd level EQ elements

- 1) Emotional intelligence's adaptable evaluation steps are represented by:
Self-awareness: recognizing internal feelings;
- 2) Managing emotions: finding ways to handle emotions that are appropriate to the situation;
- 3) Motivation: using self-control to channel emotions toward a goal;
- 4) Empathy: understanding the emotional perspective of other people;
- 5) Handling relationships: using personal information and information about others to handle social relationships and to develop interpersonal skills

5.3. The 2nd level EQ elements, examples: Happiness self-awareness, Surprise managing, Disgust motivation, Anger empathy

6. ROBO-Temperaments [8, 9]

6.1. ROBO-Temperaments 1st level EQ elements

There exist four temperaments that a relatively simple but powerful way of classifying personalities: Melancholic, Phlegmatic, Choleric, and Sanguine

6.2. Theorem “Sanguine ROBO-intelligence”

If there are done:

- the main features, characteristics, and functions of Sanguine type of temperaments,
- the Piirto's 7i features which characterize highly creative people, and
- Adaptable Tools it is possible to create Sanguine ROBO-intelligence with such features of creative artificial intelligence.

6.3. The 2nd level of Character ROBO-intelligences with seven features which characterize highly creative intelligence, examples: Choleric's Inspiration, Choleric's Imagery, Phlegmatic's Inspiration, Melancholic's Inspiration, Melancholic's Imagination.

6.4. The 2nd level of Character ROBO-intelligences evolution with Piirto's Six Steps to the Creativity top, examples: Choleric develop Curiosity, Sanguine acquires Knowledge, Sanguine's dedication, Phlegmatic become Interested, Melancholic passion

6.5. Theorem “Choleric ROBO-intelligence”

If there are done

- 1) the main features, characteristics, and functions of Choleric type of temperaments,
- 2) the first level Six Steps to the Creativity top elements of Character ROBO-intelligence, and
- 3) Adaptable Tools it is possible to create Choleric ROBO-intelligence.

6.6. Theorem “Emotional Phlegmatic ROBO-intelligence”

If there are done:

- 1) the main features, characteristics, and functions of Phlegmatic type of temperaments,
- 2) the first level Six Types of emotions elements of Character ROBO-intelligence, and
- 3) Adaptable Tools it is possible to create Emotional Phlegmatic ROBO-intelligence.

6.7. Hierarchy of theorems

Demonstration of Theorem “Choleric ROBO-intelligence” is based on such Lemmas as “Choleric acquires Knowledge”, “Choleric develop Curiosity ” and so on, which demonstrate the process of adaptable creation of 2nd level elements of Character ROBO-intelligences.

7. Energetic measures.

Genos Emotional Intelligence Inventory (Genos EI) is a 360-degree measure of energies of emotionally intelligent workplaces and behaviour. It represents first step of measure of human body energies to be implemented in creation the robotic Aura.

Human Aura in very important part is created by the energies eliminated by the creative, emotion, temperament, sensual human elements. Such energies have to constitute the basis for creating of ROBO-intelligences Aura.

CONCLUSION

The 1st step. To create ROBO-intelligences which possess 1st level elements – intelligences, emotions and temperaments – it is necessary first of all to introduce them in robotic heart and robotic head.

This consists in creation corresponding Computer Based Information Systems for each of: Intelligences (7i), Tops (6s), Emotions (6), Temperaments (4), and Sentiments (positive & negative)

The 2nd step. Next step in creation process of ROBO-intelligences consists in elaboration of their 2nd level elements based on its 1st level elements using Adaptable Tools for its definitions.

The 3rd step. Each definition of ROBO-intelligences 2nd level elements is composed from definition of such it’s characteristics as: pragmatics, syntax, semantics, environment, and examples. These definitions represent the Adaptable Algorithmic Knowledge Robotic Base which help to create real ROBO-intelligence using Adaptable Tools for its development, verification, and experimentation.

The 4th step. Measure of ROBO-intelligence energies for each creativities, emotions, temperaments, sentiments.

These measures represent the Energetic Knowledge Robotic Base which help to create real ROBO-intelligence using Adaptable Tools for its development, verification, and experimentation.

Consciousness Society Creation Theorem: Having the Energetic Knowledge ROBO-intelligence Warehouse it is possible algorithmically to implement in ROBO-intelligences the creative, emotion, temperament and sensual human characteristics!

REFERENCES

1. Todoroi, D., *Conscience Society Creation*, 6th Edition, ARA Publisher, University of California Davis, USA, 2017, 236 pages, ISBN: 978-1-935924-21-0, (Proc. Of the 6th international TELECONFERENCE of young researchers “Conscience Society Creation”, April 21-22, 2017, Bacău-București-Boston-Chicago-Chișinău-Cluj Napoca-Florida-Iași-Los Angeles), <http://www.AmericanRomanianAcademy.org>
2. Todoroi, D., *Creative Robotic Intelligences*, Editions Universitaires Europeennes, Saarbrucken, New York, 2017, 123 pages, ISBN: 978-3-639-65426-4
3. Todoroi, D., *Creativity in Conscience Society*, LAMBERT Academic Publishing, Saarbrucken, Germany, 2012, 120 pages. ISBN: 978-3-8484-2335-4
4. *Moldova Suverana*, 25.01.2017, Nr. 8(2095), utro.ru

5. Todoroi, D., Micușă, D., *Sisteme adaptabile*, Editura Alma Mater, Bacău, România, 2014, 148 pagini. ISBN 978-606-527-347-4
6. Todoroi, D., *Crearea societății conștiinței*, Materialele primei Teleconferințe Internaționale a tinerilor cercetători “Crearea Societății Conștiinței”, 7-8 aprilie 2012, Chișinău, 169 pages / coord.: Dumitru Todoroi: ASEM, ARA, UAIC, ASE. ISBN 978-9975-75-611-2.
7. *Society Consciousness Computers, Volume 1*, 2014, Alma Mater Publishing House, Bacău, /Honorary Editor Dumitru Todoroi, Editor in Chief Elena Nechita/, 176 pages. ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321
8. Todoroi, D., *Crearea societății conștiinței*, Materialele Teleconferinței Internaționale a tinerilor cercetători “Crearea Societății Conștiinței”, Ed. a 3-a, 11-12 aprilie 2014, Chișinău, 129 pagini / coord.: Dumitru Todoroi: ASEM (Chisinau, Republic of Moldova), ARA (CalTech, Los Angeles, USA), UAIC (Iashi, România), ISU (Chicago, USA), UB (Bacău, România), UC (Cluj, România), ASE (Bucharest, România). ISBN 978-9975-75-612-6.
9. *Society Consciousness Computers, Volume 2*, Bacău-București-Chicago-Chișinău-Cluj Napoca-Iași-Los Angeles, 2015, Alma Mater Publishing House, Bacău, 81 pages, ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321
10. *Society Consciousness Computers, Volume 3*, Bacău-București-Boston-Chicago-Chișinău-Cluj Napoca-Iași-Los Angeles, May 2016, Alma Mater Publishing House, Bacău, 183 pages, ISSN 2359-7321, ISSN-L 2359-7321
11. Todoroi, D., “Adaptable ROBO-intelligences” // Proc. of the 41th ARA Congress, Craiova, Romania, July 19- July 22, 2017, ARA Publisher, University of California Davis, USA, ISBN: 978-1-935924-21-0 (To be published), <http://www.AmericanRomanianAcademy.org/>

UN MODEL DE INTERPRETARE A TEXTELOR ÎN LN BAZAT PE REȚELE SEMANTICE

Dr., conf. univ., Sergiu CREȚU

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

For modeling the interpretation process of NL sentences we use the mechanisms implied semantic networks that assure syntactic – semantic text interpretation (SSI), including an understanding axiomatic model, interpretation model and denotation model to represent the result of SSI. Our approach based, mainly, upon semantic networks grammars has an extraordinary interpretation potential implied a system of completely new concepts and processing methods.

Key words: *NL syntax, semantics, pragmatics, meaning, sentence, modeling.*

JEL CLASSIFICATION: C63

1. INTRODUCERE. CADRUL CONCEPTUAL

Structurarea semantică a unui text prezentat în limbaj natural presupune etalarea unor competențe lingvistice a mediului de procesare. Înțelegerea unui astfel de text de către un locutor se reduce la manifestarea competențelor sintactice, semantice și, nu în ultima fază, a unei competențe pragmatice. Aceleași competențe vor trebui să fie demonstrate și de mediul algoritmic de procesare a textelor evocat adineauri. În prezentul studiu va fi analizată doar structurarea semantică a textelor. Competența semantică ține de evocarea valorilor de sinonimie, meronimie, holonimie, „...is member of...” , „...is part of” etc ale unor părți de text. Este important, relațiile semantice între valorile semantice pot fi definite sub forma unui vocabular (bază de cunoștințe) în care valorile vor obține poziții fixe (statice). La baza mediului algoritmic de structurare semantică a textelor în limbaj natural a fost pus modelul care include următoarele entități:

1. O – mulțimea obiectelor portante.
2. M – mulțimea actelor mintale raționamente, gânduri despre obiecte.
3. © - operația de compoziție a actelor mentale.

Detalii privind acest model pot fi regăsite în [1] Modelul a servit drept bază teoretică pentru elaborarea unui mediu de structurare semantică a textelor în limbaj natural. Elemente ale acestui mediu vor fi evocate în continuare. Componenta pragmatică a structurării va fi prezentată într-un alt studiu. De remarcat, pragmatica cere o cu totul altă abordare, decât structurarea semantică. Interpretarea pragmatică a textelor în limbaj natural poate fi implementată doar utilizând o bază de cunoștințe suficient de consistentă.

2. SEMANTICA DENOTATIVĂ A LIMBAJELOR

Conform schemei denotative de definire a semanticii unui text în limbaj natural atribuirea de sens are loc în două etape:

1. Definirea unor funcții semantice având ca și domeniu de definiție construcțiile lexico-morfo-sintactice ale textului, iar domeniul de variație fiind semantica definită de clauzele unui limbaj intermediar (numit și limbaj semantic) S. Limbajul semantic fiind dedicat etalării relațiilor semantice în text are o structură și semantică fixă. Ideea și elaborarea tehnicilor a fost explorată și exploatată în [2].
2. Evaluarea valorică a rezultatului obținut la etapa 1 și generarea interpretărilor semantice este conținutul etapei II. Rezultatul devine posibil, deoarece evaluarea valorică are un caracter interpretare a clauzelor limbajului S (Script).

3. Schema generală a obținerii evaluării valorice a textului ar fi:

$$LN \rightarrow S \rightarrow R$$

LN desemnează textele în limbaj natural procesate. S este rezultatul interpretării unităților lexico-morfo-sintactice ale textului procesat – clauze în limbajul semantic. R denotă formele de reprezentare a relațiilor semantice depistate în textul analizat.

Concepția limbajului S se bazează pe un model ce redă acțiunile unui agent întreprinse la procesarea unui text în limbaj natural spre a fi înțeles la nivel semantic [3].

4. PREZENTAREA LIMBAJULUI SEMANTIC S

Limbajele formale dețin specificările de valori, pentru manipularea cărora este prevăzut un instrumentar complet. De obicei, tipurile de valori sunt fixate [4]. Extinderea tipurilor este și ea strict controlată. Astfel de comportament este caracteristic pentru limbajele strict tipizate. Limbajul S este un limbaj fără tipuri de valori fixate, cu toate că există tipurile standard obișnuite: numerice, textuale, boolean. Sunt definiți, în schimb, identificatorii de date și valori cu operațiile pertinente. La proiectarea limbajului acestui aspect i s-a acordat o atenție specială.

Un concept fundamental pentru limbajul S este conceptul de sintagmă. Ca termen lingvistic, sintagma denumește un grup de cuvinte care produce o valoare semantică nouă. În limbajul semantic S sintagmele generează noi valori și legături semantice de o manieră precisă regrupând valorile deja fixate de context, dar și creând altele noi. Cu acest scop limbajul oferă două tipuri de sintagme:

1. *Sintagme executabile*, care furnizează un rezultat material în urma procesării unor entități dinamice, separate de delimitatorul $\langle \dots; \dots \rangle$.
2. *Sintagme rețele-semantice*, care modelează producerea de noi valori semantice antrenând o rețea semantică [5]

În continuare, din economie de spațiu și timp, vom ilustra cele spuse mai sus printr-o serie de exemple.

Exemplul 1. Identificator de date și valori:

Identificatorul este format din două sintagme: **VOCABULAR:** și **VERB:**. Desigur, se presupune că ambele sintagme au fost definite anterior. Ca rezultat, sunt „identificate” (regăsite, poate) toate verbele.

Exemplul 2. Sintagmă executabilă:

EXECUT: (VOCABULAR.VERB.TRANZ.*)

Sintagma **EXECUT:** afișează toate verbele tranzitive, de exemplu.

Exemplul 3. Sintagmă rețea-semantică:

CONTEXT: (SUBST: IN TRANZ: (VOCABULAR.VERB.TRANZ.*;SUBST);

SUBST: (VOCABULAR.SUBST.om; ADJ);

ADJ: (VOCABULAR.ADJ.frumos; TRANZ))

Sintagma de mai sus generează o rețea semantică. Propoziția definită poate fi interpretată semantic reieșind din sintagma prezentată.

Sintagmele și identificatorii de date sunt depozitați într-o bază de cunoștințe. Mai bine zis, cunoștințele au fost structurate conform sintagmelor depozitate. Baza de cunoștințe este într-o permanentă schimbare. Relativ permanent rămâne nucleul bazei. Schimbarea nucleului se sub un control strict. Pentru informare consultați [6], [7].

CONCLUZII

1. În cadrul studiului a fost propus o schemă de interpretare semantică a textelor în limbaj natural. Interpretarea se efectuează în două etape cu asigurată se limbajul semantic S;
2. Limbajul semantic S este o submulțime a unui limbaj de gestionare a unei baze de cunoștințe.

BIBLIOGRAFIE

1. Crețu S. Achiziția de cunoștințe pe baza unui set didactic. Faza percepției.// Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: Conferința științifică internațională din 25 – 26 septembrie 2009. Chișinău: ASEM, vol. II, p. 64 -65.
2. CREȚU, S., POPESCU, A., Definirea semanticii propoziției în limbaj natural // The 7th International Conference, Microelectronics and Computer Science Conference, September 22-24 2011, UTM, Chișinău, 2011, p. 174-177.
3. SEARLE, J.R., The Nature of Intentional States // Intentionality, Cambridge University Press, Cambridge, 1983, p. 1-29.
4. CREȚU, S., POPESCU, A., Interpretarea sintactico – semantică a textelor în LN// Proceedings of the 5th International Conference on „Microelectronics and Computer Science”, V. II, Chisinau, 2007, p. 181-184.
5. CREȚU, S., POPESCU, A., Aspecte semantice și pragmatice ale sensului propoziției în limbaj natural // Meridian Ingineresc, N3, Tehnica UTM, Chișinău, 2013, p. 18-23, ISSN 1683-853X.
6. CREȚU, S., POPESCU, A., Meaning of the sentence in the natural language: semantic insight // Meridian Ingineresc, N4, Tehnica UTM, Chișinău, 2013, p.46-50, ISSN 1683-853X.
7. CREȚU, S., Abordarea aspectelor intensionale și epistemice ale limbajului natural //Conferința științifică Internațională Competitivitatea și inovarea în economia națională (26-27 septembrie 2014), V. III, ASEM, Chișinău, 2014, p.101-105. ISBN978-9975-75-717-1.

DESPRE DIVIZAREA POLIEDRELOR ÎN PARALELIPIPEDE

Dr., conf. univ., Anatolie PRISĂCARU

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

This paper investigates the division of a polyhedron into a minimal number of parallelepipeds. It proves that the minimum number of parallelepipeds in which a polyhedron can be divided is expressed by invariants of the polyhedron and the section system which generates the division.

Key words: polyhedron, parallelepiped, edge, plane, section, convex set

JEL CLASSIFICATION: C65

In lucrare este expusă soluția următoarei probleme: Dacă poliedrul P poate fi prezentat ca o reuniune disjunctă de paralelipede de determinat numărul minimal da paralelipede, reuniunea căror este poliedrul P . Rezultatele obținute în această lucrare reprezintă o generalizare a rezultatelor din lucrările [1] și [2].

Fie $P \subset E^3$ un poliedru conex, care poate fi reprezentat ca o reuniune de paralelipede disjuncte. Fără a încălca generalitatea putem considera, că fețele poliedrului sunt paralele planelor de coordonate. Vom determina numărului minimal $\alpha(P)$ de paralelipede în care poate fi divizat poliedrul P .

Pentru poliedrul P vom defini următoarele noțiuni:

Definiția 1: Punctul $a \in P$ se numește punct de neconvexitate locală, dacă pentru orice sferă $\sum_\varepsilon(a)$ cu centrul în punctul a și de raza $\varepsilon > 0$ mulțimea $\sum_\varepsilon(a) \cap P$ nu este convexă.

Definiția 2: O muchie a poliedrului P se numește muchie de neconvexitate locală, dacă toate punctele de pe această muchie sunt puncte de neconvexitate locală.

Fie $K \subset E^3$ un complex bidimensional, ce satisface următoarele condiții:

1. $K \cap P \neq \emptyset$,
2. $bd(K \cap M) \subset bd(M)$,
3. orice muchie a complexului este incidentă la cel mult două fețe.

Definiția 3: Se numește secțiune a poliedrului P fiecare componentă conexă a intersecției $K \cap P$.

Fie $q(P) = m(P) + s(P) - g(P)$, unde $m(P)$ este numărul de muchii de neconvexitate locală a poliedrului P , $s(P)$ – numărul de componente de conexitate ale lui P (în cazul nostru $s(P) = 1$), iar $g(P)$ genul suprafeței poliedrului P .

Pentru secțiunea S a poliedrului P vom nota cu $m(S)$ numărul de muchii de neconvexitate locală a lui P , ce aparțin secțiunii S , $n(S)$ numărul de muchii de neconvexitate locală intersectate de secțiunea S pe interior, iar $g(S)$ – numărul de găuri din S .

Vom numi efect al secțiunii S mărimea $h(S) = m(S) - 1 - n(S) + g(S)$.

Sistemul de secțiuni $\mathcal{S} = \{S_1, \dots, S_t\}$ se numește complet, dacă divizează P în paralelipede și S_i este secțiune a poliedrului P_{i-1} , ($P_i = P_{i-1} \setminus S_i$; $P_0 = P$, $i = 1, 2, \dots, t$). Efectul sistemului de secțiuni $\mathcal{S} = \{S_1, \dots, S_t\}$ îl notăm cu $h(\mathcal{S}) = \sum_{i=1}^t h(S_i)$, iar $h(P) = \max\{h(\mathcal{S}), \mathcal{S} - \text{sistem complet de secțiuni pentru poliedrul } P$.

Afirmația 1: Dacă S este o secțiune a poliedrului P , atunci $h(S) = q(P) - q(P \setminus S)$.

Demonstrație: Să observăm, că $m(P \setminus S) = M(P) - m(S) + n(S)$. Vom determina acum relația dintre $g(P)$ și $G(P \setminus S)$. Dacă H_1, \dots, H_k sunt găuri ale poliedrului P , atunci $g(P) = \sum_{i=1}^k g(H_i)$, unde $g(H_i)$ este genul suprafeței poliedrului P , dacă se “acoperă” toate găurile lui P în afară de gaura H_i . Să notăm cu $g(S)$ numărul de găuri noi formate de secțiunea S în poliedrul $P \setminus S$.

Este ușor de observat, că secțiunea S poate mări numărul de componente conexe a ploii- edrului P cu cel mult o componentă, adică $s(P \setminus S) = 1$ sau $s(P \setminus S) = 2$.

Dacă $s(P \setminus S) = 1$, atunci secțiunea S va mări cu $g(S)$ genul suprafeței $P \setminus S$ și va micșora cu o unitate genul suprafeței poliedrului P , adică $g(P \setminus S) = g(P) + g(S) - 1$. Deci $q(P) - q(P \setminus S) = m(P) + m(P \setminus S) + s(P) - s(P \setminus S) - g(P) + g(P \setminus S) = m(S) - n(S) - 1 + g(S) = h(S)$.

Dacă $s(P \setminus S) = 2$, atunci $g(P \setminus S) = g(P) + g(S)$. Luând în considerare, că $m(P \setminus S) = m(P) - m(S) + n(S)$ obținem $q(P) - q(P \setminus S) = m(P) + s(P) - s(P \setminus S) - g(P) - [m(P \setminus S) + s(P \setminus S) - g(P \setminus S)] = m(S) - n(S) - 1 + g(S) = h(S)$.

Afirmația este demonstrată.

Afirmația 2: Pentru sistemul de secțiuni $\mathcal{S} = \{S_1, \dots, S_t\}$ a ploiedrului P și $P_t = P \setminus \bigcup_{i=1}^t S_i$ are loc egalitatea $q(p) = q(P_t) + h(\mathcal{S})$.

Demonstrația afirmației reiese din Afirmația 1.

Definiția 4: Se numește δ –poliedru un poliedru pentru care se satisfac următoarele condiții:

- nu conține găuri;
- are muchii de neconvexitate locală doar de două direcții;
- nu are muchii de neconvexitate locală, ce pot fi eliminate de o singură secțiune.

Afirmația 3: Dacă poliedrul P este un δ –poliedru, atunci:

- Orice secțiune S a poliedrului P divizează P în două δ –poliedre P_1 și P_2 ;
- Pentru orice secțiune S a poliedrului P , $h(S) \leq 0$;
- $p_s(P) = m(P) + 1$.

Demonstrația afirmației reiese din proprietățile δ –poliedrului.

Afirmația 4: Numărul minimal de paralelipede în care poate fi divizat un poliedru este $\alpha(P) = q(P) - h(P) = m(P) + 1 - g(P) - h(P)$.

Demonstrație: Din afirmațiile 1 și 2 ușor reiese, că $\alpha(P) \geq q(P) - h(P)$, iar în urma afirmațiilor 2 și 3 obținem, că $\alpha(P) \leq q(P) - h(P)$.

Ca urmare $\alpha(P) = q(P) - h(P) = m(P) + 1 - g(P) - h(P)$.

BIBLIOGRAFIE

- Prisăcaru Ch., Soltan P. *Divizarea poligoanelor în mulțimi convexe*. Docl. AN SSSR, 1982, 262, pp. 271-273.
- Prisăcaru A., *Divizarea unui domeniu din spațiul E^3 într-un număr minimal de paralelipede*. Materialele Simpozionului al VI-lea de topologie generală și aplicații (9-14 septembrie 1991), Chișinău: USM, 1991

DEZVOLTAREA REGIONALĂ – SURSĂ DE COMPETITIVITATE ȘI INOVARE

¹Dr., conf. univ., Elena CARA, ²Drd., Lăcrămioara- Vasilica CIOMÂRTAN

¹Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md
²Direcția Județeană de Statistică Bacău,
România, Bacău, Str. George Bacovia Nr. 51,
tel. +40740156778, www.bacau.insse.ro

Abstract

One of the main factors contributing to the economic growth of a country is in the present the development of the regions as an important "actor" of the economic and social markets at the level of world economies.

Regional development is a current, real process that requires knowledge, analysis, diagnosis and can be interpreted statistically.

The purpose of this paper is to present a theoretical presentation on the notion of region and regional development, conceptual aspects achieved over time by various authors from several fields of activity with impact on the macroeconomic competitiveness.

In the process of elaboration of the paper, in order to be in conformity with the methodological requirements existing at the academic level, a variety of research methods were considered, which will be involved in the capitalization of the main directions of the paper.

Key words: region, regional development, competitiveness, innovation

JEL CLASSIFICATION: N 90, O10

Studierea conținutului economiei prin intermediul mijloacelor, tehnicilor și metodelor specifice nu poate fi pe deplin realizată fără a lua în calcul și delimitarea spațială, ceea ce conduce la necesitatea definirii regiunii. Regiunile de dezvoltare, așa cum sunt definite de altfel și în actele normative de constituire a lor, nu sunt unități administrativ-teritoriale și nu au personalitate juridică, ele sunt constituite pentru a asigura cadrul de elaborare, implementare și evaluare a politicilor de dezvoltare.

Complexitatea fenomenelor economice, sociale, politice, etc. impune necesitatea analizei riguroase a acestora, nu numai în dinamică și în structură, ci și în funcție de spațiul de manifestare a lor. În definirea noțiunii de regiune, numeroși autori pun semnul de egalitate între regiune și spațiu (mai ales spațiu economic).

Definirea *noțiunii de spațiu*, are la bază delimitarea dintre spațiul nediferențiat și spațiul diferențiat. Dacă spațiul nediferențiat este considerat un spațiu abstract, geometric, ce are la bază concepte precum: coordonate, distanță și densitate (fiecărui fenomen economic îi este asociat un punct într-un spațiu bidimensional, cu propriile sale coordonate rectangulare sau polare), spațiul diferențiat reprezintă un mod de reprezentare a fenomenelor spațiale reale. (Voineagu V, 2002)

Spre deosebire de spațiul matematic (spațiu abstract ce reprezintă o mulțime de puncte sau elemente cu anumite proprietăți) și spațiul geografic (delimitat de coordonate geografice precum longitudine, latitudine), spațiul economic, în accepțiunea unor autori români (Adumitrăcesei I., 1987), este considerat acel tip de spațiu în cadrul căruia se desfășoară anumite activități, locul care se manifestă anumite raporturi de natură economică. Având în vedere cele 3 tipuri de spațiu, J.R. Boudeville subliniază faptul că aplicarea unui spațiu matematic asupra unui spațiu geografic determină obținerea unui spațiu economic. (Boudeville, J.R, 1968) Tot J.R. Boudeville, în aceeași lucrare, face diferențierea dintre regiune și spațiul economic, având în vedere continuitatea regiunii în timp ce spațiul economic se caracterizează prin discontinuitate.

Noțiunile de arie și de zonă sunt folosite alături de noțiunea de regiune. Acești termeni au fost definiți, în anul 1973, de către Stanislaw Czamanski (1973), prezentați detaliat și de alți autori români:

- *Aria* reprezintă orice parte a spațiului tridimensional, utilitatea sa fiind semnificativă în analizele economico-sociale. Un exemplu în acest sens este aria de atracție a unei piețe ceea ce reprezintă spațiul geografic în care producția realizată de un agent economic este vândută.

- *Zona*, care reprezenta în trecut, în termeni tehnici, o bandă transversală tăiată într-o sferă, este definită în prezent ca o suprafață cu caracteristici diferite în raport cu spațiul înconjurător. Ca exemplu în acest sens sunt zonele administrative, zonele defavorizate, zonele economice libere.

Regiunea reprezintă forma concretă și cea mai eficientă de descriere a spațiului, semnifică o suprafață în cadrul spațiului economic național cu o structură specifică care poate funcționa independent, dar care are și strânse legături cu restul economiei. (Voineagu V., 2002)

Conform opiniei lui Shaun Breslin, regiunea este strâns legată de spațiul geografic, teritorial, și este format de un ”grup de oameni care trăiesc într-o comunitate delimitată de granițe geografice, deținând anumite resurse naturale, fiind unite printr-un anumit set de valori culturale și relații de ordine socială uitate de istorie”. (Breslin S., 2002)

Regiunea, din perspectiva altor autori, (Constantin D.L., 1998) este tratată și ca o unitate administrativ-teritorială, ce are atât o delimitare geografică, cât și una administrativă, acestea conferindu-i o anumită autonomie în raport cu autoritatea centrală. Criteriul vecinătății este cel care stă la baza descompunerii programelor naționale în programe regionale, acest criteriu fiind unul fundamental deoarece întreaga suprafață a țării va trebui acoperită în întregime, fără a exista o eventuală suprapunere teritorială.

Prin regiune se poate înțelege și un anumit teritoriu delimitat după anumite criterii, cum ar fi: gradul de dezvoltare economică și socială, criterii de ordin geografic, cultural, ecologic, istoric, etnografic și nu neapărat delimitat de criteriul pur administrativ.

Pornind de la teoria lui Whittlesey (Whittlesey D., 1954) și dezvoltată ulterior de către Richardson (1973) ce reprezintă de altfel și metoda clasică de conceptualizare a regiunilor, se disting 3 tipuri:

1. *regiuni omogene*, acestea având la bază unele criterii-cheie, unificatoare, cum ar fi criteriul economic, criteriul geografic, criteriul social-politic, diferențierile ce pot exista în cadrul acestora sau între regiunile de acest tip fiind ne semnificative;

2. *regiuni nodale sau polarizate*, acestea având la bază o polarizare a intereselor interne către un nod sau pol unic dominant;

3. *regiuni pentru planificare sau programare*, acestea având la bază unele politici și programe specifice de dezvoltare sau care au la bază un cadrul administrativ teritorial.

Utilizarea noțiunii de regiune prin extinderea în afara spațiului național, oferă o altă tipologie, de această dată în spațiul internațional. Astfel, regiunile pot fi constituite: fie având drept bază legăturile dintre *zonele de frontieră* ale unor țări vecine, fie pe baza *existenței unor legături puternice*, pe diferite criterii economice, comerciale, culturale etc. conducând la înființarea unor regiuni formate din grupuri de țări situate într-un spațiu geografic bine delimitat.

O altă clasificare a regiunilor are în vedere *scopul urmărit*, în funcție de acesta distingându-se (Pascariu G., 2010):

- *regiuni administrative sau normative*, sunt acele regiuni care au la bază voința politică, având drept scop obținerea unei eficiențe, nu numai administrativă dar și economică.
- *regiuni funcționale sau omogene* sunt acele regiuni care au la bază omogenitatea, complementaritatea și polarizarea, fiind considerate una din cele mai bune forme de organizare spațială a informației, surprinzând foarte bine relația existentă dintre structurile sociale și cele teritoriale (interacțiune și influențe reciproce);
- *regiuni de programare sau de proiect* sunt acele regiuni care au la bază anumite obiective specifice și care sunt rezultatul unei agregări complexe de factori și criterii, pentru a răspunde nevoilor de constituire a structurilor instituționale eficiente.

O altă clasificare a regiunilor are la bază *tipologia de regionalizare*, abordarea teoretică a acesteia fiind dezvoltată în Europa după anii 1970. Principalele tipuri de regionalizări sunt: *regionalizare monofactorială* (are la bază un singur criteriu de grupare), *regionalizare compozită* (are la bază o combinaire a principiilor de analiză a dezvoltării regionale) și *regionalizare structurală* (viziune amplă asupra dezvoltării regionale folosind modele de dezvoltare în crearea regiunilor) (Antonescu D., 2003).

În funcție de caracterul central sau periferic al regiunii acestea pot fi: *regiuni centrale, regiuni intermediare și regiuni periferice*; În funcție de natura activității principale a regiunilor: *regiuni agricole, regiuni industriale și regiuni terțiare*; După gradul de urbanizare a regiunii: *regiuni puternic urbanizate, regiuni urbanizate, regiuni mai puțin urbanizate și regiuni rurale*; În regionalizarea compozită se disting: *regiuni dezvoltate, regiuni subdezvoltate, regiuni în criză, regiuni congestionate*. (Buruiană A.I., 2009)

Grupările tipologice de regiuni sunt cele care au la bază structura administrativ-teritorială, dar care utilizează caracteristici fundamentale de dezvoltare economico-socială scopul fiind de a reduce la câteva categorii reprezentative marea varietate de regiuni din cadrul teritoriului unei țări. Aceste grupări tipologice se regăsesc atât în terorie, cât și în practică, și au rolul de a explicita importanța lor în formarea unor politici regionale specifice. (Voineagu V., 2002)

Categoriile cu cea mai mare frecvență în cadrul grupărilor tipologice din diferite țări sunt:

- *Regiuni agricole aflate în dificultate* sunt cele care dețin o poziție centrală – *core region* – ce se întind pe o suprafață destul de mare, dar populația aferentă acesteia este dispersată sau efectivul acesteia este redus. Principalele caracteristici ale acestor regiuni sunt : lipsa resurselor necesare dezvoltării, nivelul venitului pe locuitor redus, rata șomajului mare, grad mic de ocupare, productivitate a muncii scăzută, surse reduse de venituri fiscale, infrastructură necorespunzătoare, migrarea populației spre alte zone (dinspre rural spre urban).
- *Regiuni industriale în declin* sunt cele care se caracterizează printr-o scădere a ratei de activitate, emigrație mare, populație activă îmbătrânită, grad mare de poluare, lipsa interesului pentru investiții, climat social nesatisfăcător, infrastructură uzată moral, etc.
- *Regiuni care suportă "presiunea unei rapide dezvoltări economice"* sunt regiunile în care se utilizează intens infrastructura și resursele existente, cererea forței de muncă este excesivă. Deși se consideră că aceste regiuni ar avea rezultate pozitive, în ansamblul este exact invers. Regiunile din această categorie prezintă și anumite disfuncționalități sociale, în ciuda faptului că gradul de ocupare e mare, veniturile și fiscalitatea favorabile.

Competitivitatea regională, studiată de mediul academic și științific, a căpătat o multitudine de abordări, cele mai importante gravitând și în jurul nivelului la care aceasta se manifestă:

- *competitivitatea la nivel individual* care depinde de aptitudinile individului, de calitățile acestora, acestea determinând un anumit comportament în competiție.
- *competitivitate la nivel microeconomic* care depinde de performanțele obținute de firme, rezultate favorabile obținute de acestea pe termen lung și nu pe o perioadă scurtă de timp.
- *competitivitate la nivel macroeconomic* – abordare contestată de unii specialiști care consideră că statele nu intră în competiție între ele, ci firmele care activează în cadrul lor.

Nivelul regional fiind considerat un nivel mezo, între cel micro și macro, determină ca și competitivitatea regională să fie la un nivel intermediar, reprezentând potențialul de a oferi firmelor din cadrul regiunii un mediu viabil pentru acestea, dar și un mediu favorabil pentru cei ce locuiesc în regiune. Competitivitatea regională reprezintă în mod clar un obiectiv al politicilor ce vizează dezvoltarea regională. Practic, între competitivitatea regională și dezvoltarea regională există o interdependență: competitivitatea regională este evident stimulată prin instrumentele specifice politicii de dezvoltare regională, în timp ce competitivitatea regională reprezintă un instrument util în procesul de programare a politicilor regionale, precum și în cel de evaluare a impactului politicilor regionale asupra dezvoltării.

Măsurarea competitivității, prin calcularea *Indicelui Competitivității Regionale*, trebuie să reprezinte pentru decidenți punctul de plecare pentru realizarea strategiilor de dezvoltare regională. Importanța măsurării competitivității regionale rezidă și din necesitatea îmbunătățirii situației regiunii, având în vedere că pe baza comensurării competitivității se determină punctele tari și punctele slabe ale regiunii. Nivelul de omogenizare și generalizare a calculelor efectuate pentru determinarea măsurării competitivității sunt principalii factori care creează deosebiri între indicii de măsurare a competitivității la nivel național și regional determinați de instituțiile internaționale și cei determinați de instituțiile naționale pentru nivelul regional.

Politica de dezvoltare regională influențează competitivitatea regională prin intermediul **inovării**, care poate determina o creștere economică a nivelului regional independent de gradul de înzestrare cu resurse naturale a acestui spațiu. Element constitutiv al competitivității, inovarea, reprezintă, indiscutabil, un pilon important în obținerea unei economii sustenabile la nivel regional.

CONCLUZII

Este evident faptul că regiunile diferă între ele, fiecare prezentând caracteristici specifice, având puncte tari și puncte slabe, drept pentru care abordarea acestora va trebui făcută individual, dar totuși analiza comparativă a acestora, prin prisma unor indicatori statistici determinați în cadrul regiunilor, pot aduce importante informații decidenților în vederea îmbunătățirii situațiilor existente. Îmbunătățirea performanțelor politicilor de dezvoltare regională trebuie să aibă la bază o permanentă măsurare a competitivității regionale, pornind de la începutul aplicării acestora, pe parcursul desfășurării și aplicării politicilor, cât și la finalizarea acestora.

Pentru obținerea unei dezvoltări regionale sustenabile trebuie să se aibă în vedere creșterea rolului competitivității regionale și a inovării regionale, realizarea de investiții în inovare fiind mijlocul prin care se poate ieși din criză, de înlăturare a efectelor nocive ale poluării fiind așadar factorul determinant al dezvoltării regionale.

BIBLIOGRAFIE

1. Adumitrăcesei, I. ș.a. "Echilibrul dezvoltării teritoriale", Editura Junimea, Iași, 1987, p.22.
2. Antonescu, D.: "Dezvoltarea regională în România – Concept, mecanisme, instituții", Oscar Print, București, 2003, p. 44.
3. Boudeville, J.R. "Les nations d'espace et d'integration. În L'espace et les poles de croissance".P.U.F., Paris, 1968.
4. Breslin, S. ș.a. "New Regionalism in the Global Political Economy: Theories and Cases", Editura Routledge, London, 2002.
5. Buruiană, A.I., "Analiza statistică a dezvoltării regionale din România", Editura PIM, Iași, 2009, p. 14.
6. Constantin, D.L. "Economie regională", Editura Oscar Print, București, 1998, p. 14.
7. Czamanski, S. "Regional and Interregional Social Accounting", Lexington Books, London, 1973.
8. Pascariu, G. Suport de curs: "Analiză regională și urbană (instrumente ale dezvoltării regionale și spațiale)", Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu", București, 2010, p. 5-6.
9. Richardson, H. "Regional and Urban Economics", Pitman Publishing LTD, London, 1973, p.19.
10. Voineagu, V., ș.a. "Analiza factorială a fenomenelor social-economice în profil regional", Editura Aramis Print, București, 2002, p.17-18, p.21 - 24.
11. Whittlesey, D., "The regional concept and the regional method, în American Geography", Syracuse, University Press, 1954, p.36.

UNELE ABORDĂRI UTILIZATE ÎN EXPLICAREA INFLAȚIEI

Drd., Vitalie MOTELICA

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

In this paper, the causes of inflation were addressed in terms of the time horizon we refer to. In this respect, in the long-term the increase of prices is determined by the increase in the amount of money in the economy. In the short run, inflation is analyzed to understand the nature of the shocks that has supported price fluctuations. If inflation was driven by an excess of aggregate demand, decision-makers should react in line with their macrostabilisation objectives. On the other hand, if prices have increased as a result of transitory shocks, the involvement of decision-makers must be more cautious in order not to create excessive volatility in the economy. At the same time, the paper mentions some inputs of economists over time regarding the above mentioned phenomenon, as well as, some results for the identification of a link between inflation and economic activity in the Republic of Moldova.

Key words: *inflation, quantity of money, excess demand, transitory shocks, Phillips curve*

JEL CLASIFICATION: C51, E31 E51, E52

Introducere. Atunci când vorbim despre factorii responsabili de inflație este important să se facă distincția între orizonturile de timp la care se face referire. Pe termen lung, mulți economiști au subliniat că cauza inflației se datorează creșterii volumului de bani în economie. Teoria generală a inflației susținută de mulți economiști este dată de teoria cantitativă a banilor. Potrivit acesteia, inflația va apărea atunci când creșterea cantității banilor va depăși creșterea producției, având în vedere ipoteza unei viteze constante a banilor.

Pe termen scurt, cauzele inflației sunt analizate pentru a înțelege natura șocului, dacă este permanent sau temporar. O identificare precisă a legăturii dintre cererea agregată și inflație ar oferi o contribuție valoroasă decidenților de politici în încercarea lor de a asigura echilibrul macroeconomic și bunăstarea. Pe termen scurt, inflația poate fi cauzată de excesul de cerere, precum și de unele șocuri de ofertă.

Abordări utilizate în analiza cauzelor inflației. După cum s-a menționat mai sus, atunci când vorbim despre factorii responsabili de inflație este important să se facă distincția între orizonturile de timp la care se face referire. Pe termen lung, mulți economiști au subliniat că cauza inflației se datorează creșterii volumului de bani în economie. Teoria generală a inflației susținută de mulți economiști este dată de teoria cantitativă a banilor. Potrivit acesteia, inflația va apărea atunci când creșterea cantității banilor va depăși creșterea producției, având în vedere ipoteza unei viteze constante de a banilor.

Primele menționări ale teoriei cantitative pot fi atribuite lui Jean Bodin la mijlocul secolului al XVI-lea, când a enunțat teoria monetară a inflației prețurilor în Europa de Vest¹⁹. În 1961, John Locke a declarat că nivelul prețurilor este întotdeauna proporțional cu volumul de bani. În mod similar, David Hume²⁰ a menționat că prețurile sunt întotdeauna proporționale cu volumul banilor. Potrivit lui, volumul de bani nu afectează variabilele reale, în schimb creșterea cantității de bani va duce la creșterea prețurilor. Cu toate acestea, el a recunoscut că în perioadele de tranziție, de la echilibrul vechi la noul echilibru, volumul de bani poate afecta variabilele reale datorită decalajelor în procesul de ajustare²¹. David Hume și Richard Cantillon au fost primii care au aplicat 2 distincții cruciale pentru teoria cantitativă, diferența dintre echilibrul staționar, pe termen lung și procesul de termen scurt de ajustare spre echilibru. A doua constituie distincția dintre neutralitatea pe termen lung și non-neutralitatea pe termen scurt a banilor.

Ulterior, conform viziunilor monetariste enunțate de Friedman²² inflația este considerată oricând și oriunde un fenomen monetar în sensul că aceasta poate fi produsă doar de o majorare mai rapidă a cantității de bani față de o majorare a producției. Există o relație mai puțin precisă, dar persistentă între creșterea

¹⁹ Thomas M. Humphrey, Of Hume, Thornton, The Quantity Theory, and The Phillips Curve, Federal Reserve Bank of Richmond

²⁰ Hume, David, Essays, Moral, Political, and Literary, Library of Economics and Liberty

²¹ Thomas M. Humphrey, Of Hume, Thornton, The Quantity Theory, and The Phillips Curve, Federal Reserve Bank of Richmond

²² Milton Friedman, 1970, The Counter Revolution in Monetary Policy IEA Occasional Paper nr. 33

cantității banilor și rata de creștere a venitului nominal. Această relație este mai dificil de identificat deoarece, de obicei, este nevoie de timp pentru ca modificarea creșterii monetare să afecteze veniturile.

Pe termen scurt, cauzele inflației sunt analizate pentru a înțelege natura șocului, dacă este permanent sau temporar. O identificare precisă a legăturii dintre cererea agregată și inflație ar oferi o contribuție valoroasă decidenților de politici în încercarea lor de a asigura echilibrul macroeconomic și bunăstarea. Pe termen scurt, inflația poate fi cauzată de excesul de cerere, precum și de unele șocuri de ofertă. În acest sens, relația dintre nivelul activității economice și dinamica prețurilor a reprezentat un subiect de interes major pentru economiști în multe țări. A.W. Phillips²³ a reușit să obțină rezultate concludente asupra acestui fenomen în anii 1950. Acesta a pornit de la ipoteza că în cazul unei cereri mari pentru forța de muncă și a unui nivel mai redus al ratei șomajului, angajatorii urmează să ofere creșteri salariale mai mari pentru a atrage lucrători de la alți agenți economici și din alte industrii.

Cu toate acestea, Phillips a identificat și alți factori care au contribuit la creșterea prețurilor și la slăbirea relației menționate anterior, cum ar fi prețurile de import, federațiile angajatorilor, întreruperea activității minelor de cărbune, precum și schimbările metodologice ale structurii inflației, creșterea prețurilor la produsele alimentare etc. Rezultatele studiului său au motivat mulți economiști să își concentreze eforturile asupra identificării legăturii dintre activitatea economică și inflație pentru diferite regiuni ale lumii. Astfel, R. Solow și P. Samuelson au încercat să ofere un instrument pentru factorii de decizie americani prin încercarea de a identifica valoarea inflației care este necesară pentru stimularea activității economice și reducerea șomajului. Cu toate acestea, ei au întâmpinat mai multe impedimente în stabilirea unei relații robuste pe care au încercat să le depășească prin eliminarea anumitor observații.

Identificarea legăturii dintre inflație și activitatea economică. Estimarea relației dintre activitatea economică și inflație este o provocare continuă pentru economiștii din diferite țări. Există numeroase abordări și tehnici utilizate pentru a răspunde la întrebarea cum influențează supraîncălzirea sau răcirea activității economice asupra inflației. În același timp, obținerea unor rezultate consecvente și uniforme pentru mai multe regiuni este împiedicată de structura diferită a economiilor analizate, gradul de liberalizare a prețurilor, lipsa unor date istorice suficiente sau probleme legate de calitatea acestora. În relația dintre prețuri și activitatea economică, există o mulțime de șocuri la nivelul ofertei care modifică legătura menționată mai sus.

În încercarea de a identifica o relație dintre rata șomajului și inflație și rata creșterii PIB și inflație în Republica Moldova, variabilele respective au fost reprezentate grafic. O analiză preliminară a acestora indică asupra lipsei unei relații inverse dintre rata șomajului și rata inflației similar exercițiului efectuat de Phillips pentru datele din Marea Britanie. Dimpotrivă, curba delimitată de datele anuale cuprinse în eșantionul 2000-2016 denotă o traiectorie ascendentă sugerând rate ale șomajului reduse asociate ratelor inflației reduse și rate ale șomajului înalte asociate ratelor inflației înalte. Nici în cazul utilizării datelor cu privire la rata creșterii PIB rezultatele nu au fost mai bune. Astfel, în eșantionul 1995-2016 ratele înalte ale creșterii PIB sunt mai mult asociate cu rate mai mici ale inflației astfel încât curba delimitată are o traiectorie descendentă. Prin urmare datele cu frecvență anuală cu privire la inflație, șomaj, creșterea PIB pentru Republica Moldova nu permit formularea concluziei că o supraîncălzire a economiei, excedentul de cerere, o antrenare mai mare a populației ocupate, în procesul de producție este asociată cu o inflație mai înaltă.

Totuși, acest exercițiu nu este neapărat o dovadă a faptului că în Moldova excedentul de cerere nu are impact asupra prețurilor. Cauza acestui fapt poate fi atribuită indicatorilor utilizați atât pentru inflație, cât și pentru cuantificarea cererii agregate. Impactul supraîncălzirii economiei asupra prețurilor poate fi distorsionat de contribuția exercitată de alți factori de natura ofertei asupra prețurilor, precum și de anumite schimbări structurale cum ar fi schimbarea regimului de politică monetară. Structura economiei, gradul de liberalizare al prețurilor, natura șocurilor macroeconomice este diferită în Republica Moldova comparativ cu economiile țărilor dezvoltate în care curba lui Phillips a putut fi testată. Mai mult decât atât, chiar și în țările în care legătura dintre inflație și șomaj/ PIB a fost confirmată observațiile în care erau identificați factori de natura ofertei au fost tratate corespunzător. În acest sens, pentru a obține careva rezultate pentru economia Moldovei e necesar de a identifica acel indicator statistic al prețurilor care în mod teoretic ar trebui să fluctueze mai semnificativ ca urmare al presiunilor cererii și mai puțin să fie rezultatul șocurilor din partea ofertei. Totodată e necesar de considerat și perioada în care este făcută estimarea având în vedere schimbările structurale din economie. Pentru a considera și a ajusta unii dintre factorii menționați se va considera inflația de bază în locul inflației totale în încercarea de a avea un indicator al prețurilor mai puțin sensibil la șocurile din partea ofertei și la deciziile autorităților centrale și locale, se va considera un eșantion de date ce ar

²³ A.W. Phillips, 1958, “The relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1891-1957”

cuprinde perioada regimului de țintire a inflației, se va estima excedentul de cerere agregată față de valorile potențiale precum și se vor utiliza datele trimestriale pentru a avea suficiente observații. Pe lângă acest fapt se va lua în calcul și efectul cursului valutar asupra inflației de bază. În rezultat aceste modificări ar putea genera obținerea unei relații pozitive dintre excesul de cerere și inflația de bază. Acest fapt ar putea permite afirmația că o creștere a activității economice peste potențial este în măsură să exercite un efect inflaționist asupra prețurilor din Republica Moldova. Totuși impactul respectiv este mai greu de identificat din cauza rolului semnificativ al factorilor de natura ofertei în procesul inflaționist.

CONCLUZII

Pe termen lung, inflația este cauzată de creșterea ofertei de bani, cu alte cuvinte de politica monetară. Pe termen scurt, cauzele inflației sunt analizate pentru a înțelege natura șocului, dacă este permanent sau temporar. Acest lucru va permite factorilor de decizie să decidă dacă merită luate măsuri pentru a preveni o spirală inflaționistă sau dacă șocul va dispărea. Acest studiu a examinat rezultatele obținute de Hume, Phillips, Solow, Friedman și alți economiști în investigarea unor abordări în explicarea inflației. În același timp, s-a încercat identificarea impactului deviației activității economice de la valorile de echilibru asupra inflației în Moldova.

O investigație preliminară între datele anuale privind activitatea economică, șomajul și inflația din Republica Moldova nu a fost în măsură să furnizeze dovezi solide. Cu alte cuvinte, nu s-a realizat o relație negativă între inflație și șomaj și o relație pozitivă dintre inflație și creșterea economică. Acest fapt ar fi putut să se datoreze unor factori precum, calitatea datelor statistice, structura diferită a economiei, gradul de liberalizare al prețurilor, incidența șocurilor din partea ofertei care au compensat impactul cererii, precum și unor rupturi structurale cum ar fi schimbarea regimului de politică monetară. Astfel, pentru a corecta unele dintre aceste constrângeri în cadrul studiului s-au făcut mai multe ajustări ale datelor utilizate. Astfel, s-a obținut o relație pozitivă dintre excesul de cerere și inflația de bază în eșantionul analizat. Rezultatele studiului respectiv vin să confirme faptul că o creștere a activității economice peste potențial este în măsură să exercite un efect inflaționist asupra prețurilor din Republica Moldova. Totuși impactul respectiv este mai greu de identificat din cauza rolului semnificativ al factorilor de natura ofertei în procesul inflaționist.

BIBLIOGRAFIE

1. A.W.Phillips, 1958, “The relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1891-1957”, *Economica*, LSE
2. K.D. Hoover, Phillips Curve, Library of Economics and Liberty, 2015
3. Friedman, Milton. “The role of Monetary Policy”. *American Economic Review* 58.
4. P.A.Samuelson, R.M. Solow, 1960, Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy, *The American Economic Review*.
5. A. Melihovs, A. Zasova, 2007, Estimation of Phillips Curve for Latvia, Bank of Latvia
6. A. Koutsoyiannis, 1997, *Theory of Econometrics: An Introductory Exposition of Econometric Methods* A. Koutsoyiannis
7. Bryan, F. Stephen, G. and Cecchetti, M. *Measuring Core Inflation*, 1993
8. Hammond, G. State of the art of inflation targeting, Handbook no. 29, Centre for Central Banking Studies, Bank of England, 2012
9. Silver, M. *Core inflation measures and statistical issues in choosing among them*, 2006
10. I. Partachi, V.Motelica, 2015, Methods Of Measuring Core Inflation In Inflation Targeting Countries, *Journal of Applied Quantitative Methods*, Vol.10, nr. 1
11. Bike, L. and Stracca, L. A persistence weighted measure of core inflation in the euro-area, *European Central Bank*, 2007
12. Griffiths, D. *Core inflation measures produced in New Zealand*, 2009
13. M. Baxter, R. G. King, 1999, *Measuring Business Cycles: Approximate Band Pass Filters for Economic Time Series*, University of Virginia
14. Ion Partachi, Vitalie Motelica - *Methods For Estimation Of Inflation Persistence Degree In Republic Of Moldova*
15. Gali, J. and T. Monacelli. 2002. *Monetary Policy and Exchange Rate Volatility in a Small Open Economy*. *Review of Economic Studies*
16. McCarthy, J. 2007. *Pass-Through of Exchange Rates and Import Prices to Domestic Inflation in Some Industrialized Economies*. *Eastern Economic Journal*
17. Basistha, A. and CH. R. Nelson. 2007. *New Measures of the Output Gap Based on the Forward Looking New Keynesian Phillips Curve*. *Journal of Monetary Economics*
18. M. Dotsey, S. Fujita, and T. Stark, 2011, *Do Phillips Curves Conditionally Help to Forecast Inflation?*, Federal Reserve Bank of Philadelphia
19. Strategia de politică de politică monetară pe termen mediu, www.bnm.md
20. Metodologia cu privire la inflația de bază, www.statistica.md
21. www.Statistica.md
22. www.bnm.md
23. <http://data.bls.gov/pdq/SurveyOutputServlet>

ПАРАМЕТРИЧЕСКИЙ МЕТОД ОЦЕНКИ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ СЕМЕЙНЫХ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

¹Докторанд, Е. СЕМЕНОВА, ²Конф. унив., д-р, А. РАКУЛ

^{1,2} Государственный Аграрный Университет,
Молдова, Кишинэу, Мирчешть 42.
Тел. (+373 22) 312 258, www.uasm.md

Abstract

The assessment of the current development state of peasant farms is carried out based on the reports on the socio-economic development along with the analysis of economic indicators and other data. The definition of these indices will help us to do a comprehensive analysis of problems and farm development prospects. There are various methods to assess the development level of peasant farms, which are based on strategic methods of comparison of performance indices in the agricultural sector. Parametric methods, which are expected to have a production functions, most adequately reflect the comparative analysis of economic agents at a competitive market. The method of Stochastic Frontier Analysis (SFA) is proposed to determine the comparative economic indices of peasant farms. The Cobb Douglas function has been selected as a production function, which, according to the maximum likelihood method, conforms with the original data in the best way.

Key words: peasant farms, stochastic frontier analysis, regression analysis, rural development.

JEL CLASSIFICATION: C19, Q12

Введение. Республика Молдова относится к странам с развитым сельским хозяйством. В стране около 60% занятого населения работают в сельскохозяйственном секторе. Плодородные почвы (черноземы), занимающие около 75% территории республики, и благоприятные климатические условия определили аграрную направленность экономики страны. Отсюда и особое место агропромышленного комплекса (сельское хозяйство, производства по переработке сельхозпродукции, отрасли поставляющие оборудование и оказывающие сельскому хозяйству услуги промышленного характера) в экономике всей Молдовы.

Результаты исследования. Доля растениеводства в двух секторах практически одинакова и не отличается значительными изменениями в течении пяти лет. Наиболее важными факторами, ограничивающими развитие растениеводства, являются: частые засухи, применение экстенсивных технологий, низкая эффективность использования орошаемых земель (таб. 1).

Таблица 1. Структура производства сельскохозяйственной продукции по категориям хозяйств (в процентах к общему объему продукции), 2011-2015 гг.

Продукция растениеводства	2011	2012	2013	2014	2015
Зерновые и зернобобовые культуры	60,5	52,1	47,6	49,6	49,46
Сахарная свекла (фабричная)	8,6	10,8	6,3	6,5	7,5
Подсолнечник	31,9	30	17	25,6	27,64
Картофель	84,6	83	85,2	84,8	85,78
Овощи	84	82,5	84,8	83,6	86,35

Источник: Национальное Бюро Статистики

Анализ производства различных видов сельскохозяйственной продукции в индивидуальном и корпоративном секторах показывает, что на протяжении пяти лет не наблюдается существенных изменений в двух секторах. По сравнению с 2011 годом в СФХ сократилось производство сахарной свеклы – на 1,1%, зерновых и зернобобовых культур – на 11,04%, подсолнечника - на 4,26%, а в корпоративном секторе картофель – 1,18%, овощи – 2,35% [1].

В настоящее время основная доля овощей (86,35%) выращивается СФХ. В свою очередь, корпоративный сектор преимущественно специализированы на производстве сахарной свеклы (92,5%) и подсолнечник (72,36%). По выращиванию картофеля (85,78%) лидирует СФХ, а в корпоративном секторе данная цифра на 71,56% меньше. Зерновые и зернобобовые выращиваются почти в равном объеме (корпоративном секторе - 50,54%, СФХ- 49,46%).

Земля как природный ресурс является важнейшим богатством Республики Молдова, основным средством производства в сельском хозяйстве и пространственным базисом для размещения и развития других отраслей. Переход на рыночные отношения выявил слабые стороны и ошибки использования земли в сельском хозяйстве. Значимость сельского хозяйства в Молдове связана с ее природными условиями и плодородными землями. Богатый чернозем составляет более 80% сельскохозяйственных земель [3]. По состоянию на 1 января 2011 год земельная площадь страны занимает 3384,6 тыс. га, а сельскохозяйственные угодья 2498,3 тыс. га, в том числе пашня 1812,7 тыс. га и многолетние насаждения – 298,8 тыс. га. Принято считать, что страна обладает превосходными землями для получения высоких урожаев (рис. 1).

Рис. 1. Структура производства семейных фермерских хозяйств по сельскохозяйственным культурам, %

Источник: расчеты автора по данным выборки

Производство продукции растениеводства осуществляется во всех крупных экономических районах нашей страны. Обоснование направлений повышения экономической эффективности этого процесса является актуальной задачей. Средний размер угодий ЛПХ в Республики Молдова составляет 0,40 га, в то время как в выборке данный показатель равен 0,33 га. Средний размер фермерских участков, составил 1,62 га, что на 0,41 га меньше значения представленного в выборки, который составляет 2,03 га. Выращиваются в основном зерновые культуры – 49%, виноградники – 20% и т.д. .

Для более подробного изучения зависимости уровня развития СФХ от отдельных отраслей растениеводства в выборке были рассмотрены следующие виды культур: озимая пшеница, кукуруза, подсолнечник, картофель, овощи, виноградник

Для культуры *озимой пшеницы* средняя площадь, отводимая под данную культуру равна - 0,34 га. Низкие значения доли озимой пшеницы в общей площади СФХ объясняется потребностью данного продукта в личном потреблении и кормление животных. Производительность данной культуры для выборки равна 25,4 ц/га, что на 3,7 ц/га больше среднего значения по стране. Модель которая описывает зависимость уровня развития СФХ от площади отводимой для озимой пшеницы (X_1) и объема производства зерна (X_2) представлена ниже [2].

$$TE = 0,351 + 0,195 * X_1 + 0,0000769 * X_2 \quad (1)$$

Достоверность модели подтверждается критерием Фишера, который равен F-Ratio 3,21, что с точностью 95% описывает исходные данные. Эластичность фактора площади

выделяемой под озимую пшеницу составляет 0,195 и является существенным подспорьем в повышении уровня развития СФХ. Если площадь под озимую пшеницу в хозяйстве увеличиваем на 1%, то уровень развития СФХ повышается на 0,195.

Для исследования культуры *кукурузы* полученная оценка уровня развития СФХ значение средней площади равно 0,48 га. Общая площадь в выборке под кукурузу составляет 158 га. Производительность данной культуры по выборке равна 28,6 ц/га, в то время как в среднем по республике величина колеблется в пределах 25,62 ц/га. Эластичность производства кукурузы по отношению к фактору площади посева равна 0,015, что указывает на положительное влияние данного фактора на уровень развития хозяйства при увеличении посевов на 1%.

Следует отметить, что средняя площадь отводимая под культуру *подсолнуха* равна 0,24 га. Общая площадь выделенная под эту культуру в данной выборке составляет 46 га. Средняя производительность равна 19,5 ц/га, что на 7,36 ц/га больше значения наблюдаемого по республике. Эластичность площади отводимой под подсолнух отрицательная и составляет - 0,051, что показывает отрицательный тренд с увеличением объема производства. Это говорит о том, что данная культура имеет техническое направление и уменьшает уровень развития СФХ.

Для культуры *картофель* среднее значение отводимой площади равно 0,035 га. Такая низкое значение площади отводимой под данную культуру говорит о том, что этот продукт для личного потребления, но не для реализации. В данной выборке общая площадь под картофель равна 2,94 га, что является несущественным вкладом в общий объем сельскохозяйственной продукции. Производительность картофеля равна 56 ц/га, в то время как по стране средняя урожайность составляет 86,78 ц/га. Эластичность площади под картофель отрицательна, и равна - 0,0166. Это говорит о том, что данная культура важна для личного потребления и вклад в уровень развития хозяйства незначителен. Объем производства картофеля имеет эластичность 0,00702. Чем больше продукции, тем лучше для хозяйства.

Исследование выращивания *овощей* указывает среднюю площадь под культуру 0,083 га. Общая площадь отводимая под овощи равна 14,6 га. С средней производительностью 39,9 ц/га, что на 48,14 ц/га меньше среднего показателя по стране, который составляет 88,04 ц/га. Эластичность площади выделяемой под овощи положительна и равна 0,0498. Это говорит о том, что при увеличении на 1% площади под овощи, уровень развития хозяйства повышается на 0,0498%. Овощи как сельскохозяйственная культура положительно влияет на уровень развития СФХ.

Анализ выявил, что СФХ имеют производственный интерес преимущественно в сторону растениеводческой продукции. Наибольший вклад хозяйства вносят в производство таких видов продукции как зерновые культуры и виноградники. Однако следует отметить, что отрасль животноводства имеет существенный вклад в повышении рейтинга СФХ, поскольку ряд направлений весьма чувствительно повышают экономическую эффективность и оказывают стимулирующее влияние на развитие.

Уровень развития СФХ растет, за счет наращивания объемов производства продукции растениеводства. Так как продукты растениеводства жизненно необходимы для питания населения и поддержания уровня производства животноводства, то наблюдается положительные темпы развития данной отрасли. Как показывает мировая практика, растениеводство является рентабельным и способно обеспечить стабильные качественные и количественные характеристики в крупнотоварном производстве [5].

ВЫВОДЫ

Исследование современного состояния и изменений за пятилетний период показало, что отечественное растениеводство является малоэффективным и не достаточно конкурентоспособным. С целью повышения экономической эффективности семейных фермерских хозяйств необходимо учитывать влияющие на него факторы: внутренние и

внешние. К внутренним факторам относятся используемые в растениеводстве ресурсы. Внешние факторы в масштабе страны – это природно-ресурсные, политические, экономические, социальные, демографические, технологические; в мировом масштабе – это уровень, условия и особенности развития сельского хозяйства стран мирового сообщества, оказывающих наиболее существенное влияние на мировую экономику. Оптимизация внутренних и внешних условий производства предполагает направленность государственной поддержки на развитие производства экологически чистой продукции, стимулирование инновационной деятельности, роста валовых сборов зерна, овощей и других культур в семейных фермерских хозяйствах. Результат такой работы следует оценивать не только по уровню эффективности использования ресурсов, оптимизации размещения предприятий растениеводства, объему, качеству и ширине рынков сбыта растениеводческой продукции, размеру вклада растениеводства в экономику страны, но и по размеру вклада этой отрасли в мировую экономику [4].

Для улучшения финансовых результатов в данных условиях необходимо наращивать объемы производства продукции и обеспечивать своевременную ее реализацию. Развивать материально-техническую базу, что приведет к расширению посевной площади сельскохозяйственных культур, устойчивой урожайности, а также увеличению дохода хозяйства.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Cimpoeș D., Lerman Z., Consolidarea terenurilor ca factor pentru dezvoltarea de succes a agriculturii în Moldova. În: al 96-lea Seminar EAAE Cauze și impacturi ale structurilor agricole. Lucrarea de discuții Nr. 1005. Elveția: The Hebrew University of Jerusalem, 10-11 ianuarie 2006.
2. Coelli, T.J., S. Perelman and E. Romano (1999), “Accounting for environmental influences in Stochastic Frontier Models: With application to international airlines”, *Journal of productivity analysis*, 11, 251-273.
3. Racul A., Cimpoeș D., Gorgos A., Discriminant analysis as a method for estimating the probability of default of Moldovan small and medium enterprises in rural areas, *Scientific papers. Management, economic engineering in agriculture and rural development*, v. 14, n.2, 2016, Bucharest, Romania.
4. Semionova E. Development activities for loans and grants country farms in the Republic of Moldova. In: *International research and practice conference XII «European Science and Technology»*, Munich, Germany, 2015, p. 160-167.
5. Семёнова Е. Метод стохастической границы для оценки уровня развития крестьянских фермерских хозяйств в Республике Молдова. В: *Наука о человеке: гуманитарные исследования*, т. 27, №1, ОмГА, Омск, Россия, 2017, с. 165-177.

SECȚIUNEA VII: TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE ÎN AGRICULTURĂ: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

STRATEGIC PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF BIOENERGY IN AGRICULTURE

¹Iryna HRYHORUK, ²Vasyl STEFANYK

^{1,2}*Prekarpathian National University, Shevchenka St, 57, 7600,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Abstract

The article deals with strategic prospects for the use of bioenergy. The dissemination of renewable energy sources and the development of bioenergy are one of the strategic objectives for building an effective Ukrainian economy. The status of an agrarian state and favourable climatic conditions give reason to rely on the great potential of biomass for energy production. However, the pace of bioenergy development is lagging behind the world results.

The purpose of the article is to study the strategic prospects for the production of biofuels. The methodological basis of the research is the inductive-dialectical system approach to the study of the biofuel production and strategic aims. Observation in determining the state of the problem is used as well.

Strategic goals of the renewable energy development have been outlined.

Key words: *renewables, strategic prospects, bioenergy, biofuel, biomass.*

JEL CLASSIFICATION: Q2

Trends in global economic and industrial development require steps to diversify Ukraine's energy resources. Nowadays stimulation of production energy received from renewable sources is urgent and important task. For Ukraine, the priority is the use of biofuels in its various forms. The development of an alternative fuel market obtained from recycling biological materials of plant and animal origin will not be able to fully address the issue of supply petroleum products in the transport sector, but will allow them to smooth out in a number of industries. One of them is agriculture that is very sensitive to energy prices.

Today's share of biofuel consumption is only 3.8% from the total energy consumption. While in the EU countries consumption of biofuel has grown rapidly over the past 5 years – from 7.9% in 2010 to 11% in 2015. State support is one of the main key to achieving such results. Studying experience of the EU countries will help us to determine strategic prospects for bioenergy development in domestic economic conditions.

The purpose of the research is to analyse existing trends in the global alternative energy market in general and biofuels in particular and outline strategic goals for Ukrainian bioenergy sphere. It aims at boosting biofuel production in agriculture of Ukraine.

According to [1], the share of biofuel in gross final energy consumption is about 3.8 % and has a tendency to growth. At the same time, the share of energy from biofuels in the total amount of renewables in gross final energy consumption is about 65%. Thus, bioenergy for Ukraine is one of the strategic directions for the development of the renewable energy sector, taking into account the country's high dependence on imported energy resources, first of all, on natural gas and the high potential of biomass available for energy production.

Unfortunately, the pace of bioenergy development in Ukraine still lags far behind European ones. The potential of biomass, which Ukraine has today for producing energy, is about 30 million tons of oil equivalent per year [4]. About 2 million tons of oil equivalent per year are used in different types in Ukraine for the production of energy, while according to estimates [3] the annual potential of plant biomass is about 45 million tons of oil equivalent. The use of this potential will

enable Ukraine to replace 6 billion cubic meters of natural gas per year by 2020. The share of biomass in the total consumption of primary energy in 2030 may amount to 10%, whereas in 2015 it is 3.8%. For comparison, this indicator in the EU countries, according to the EU Energy Balance Sheet [2], averages 11 %, and in some countries: Latvia - 24.4%, Sweden - 21%, Finland - 20.7%, Austria - 15.5%, Denmark - 14.5%.

Statistical data show that there is a systematic increase in the use of biomass in EU countries (Fig. 1, b). According to [1], the share of biofuel in gross final energy consumption is about 3.8 % and has a tendency to growth (Fig.1,a).

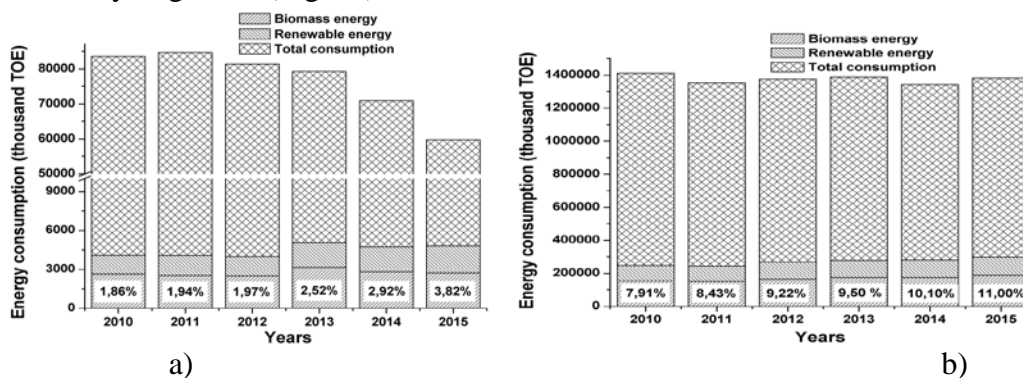

Fig.1. Dynamics of change in the share of renewables in gross final energy consumption in Ukraine (a) and EU (b)

In Europe a clear strategy for the development of biofuels has been developed. Germany is a leader of biofuel production today [4]. In particular, in Germany there are about 4,000 biogas plants (half of the world's employees). Every year 280 plants produce biogas in the amount of 3.7 million tons. Also France, Spain, Czech Republic and Hungary occupy the leading positions in the field of alternative fuels.

There are a number of strategic goals for using renewable energy sources, in particular biofuels:

- decentralization of energy production,
- new jobs creation;
- development of small and medium-sized enterprises;
- development of waste recycling technologies, which will help improve the ecological situation;
- counteracting climate change on condition of satisfaction of demand for energy resources;
- reduction of Ukraine economy dependence on the oil and gas sector and reduction of the share of fuel and energy resources in the gross domestic product

CONCLUSION

Comparative analysis of global tendencies in energy consumption in EU and Ukraine allows highlighting main strategic goals for the renewable energy development:

- decrease in the growth rate of fossil fuel consumption;
- reduction of losses in distribution and transportation of electric power and fuel;
- expansion and optimization of fuel and energy balance due to the use of new types of fuel involves the development and introduction of an economic mechanism for effective competition of interchangeable energy carriers;
- increasing the level of energy security of the country and regions;
- increasing the level of energy supply reliability due to its maximum approximation to the consumer.

BIBLIOGRAPHY

1. Energy balances of Ukraine. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Energy balances of the EU countries. Available at <http://ec.europa.eu/eurostat/web/energy/data/energy-balances>
3. Fedorchenko, B.S. Cluster analysis of bioenergy potential of Ukrainian regions. Accounting and Finance, (2), 2014, P. 64.
4. Kaletnik, G.M., Prishlyak, V.M. Biofuels: Efficiency of its production and consumption in Ukrainian agroindustrial complex, 2010, 312 p.

SECȚIUNEA VIII:

JEAN MONET: C&D, INOVAȚII ȘI ANTREPRENORIAL: GENERATOR DE VALOARE SOCIALĂ ȘI CREȘTERE ECONOMICĂ

THE DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF GREEN ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

¹Ph.D. Assoc. Prof., Zorina SISCAN, ²Ph.D. Candidate Marina KAIM

^{1,2}Academy of Economic Studies of Moldova,
Republic of Moldova, Chisinau, 61 Banulescu-Bodoni str.,
Phone: (+373 22) 22 41 28, web site: www.ase.md

Abstract

In the article there are exposed the directions of the development of green entrepreneurship in the Republic of Moldova which have become real due to the programs and projects developed within the European integration process with the participation of international donors

Key words: green entrepreneurship, Republic of Moldova, European integration

JEL CLASSIFICATION: F02, M00, Q01

The term “green entrepreneurship” stems from Berle's 1991's work (Berle, 1991) and the concept derives from the combination of the main characteristics of the entrepreneurship itself – innovation, risk, a brand new business idea, and the ecological and social engagement of those who do business (Gevrenova, 2015). Definitions of “green entrepreneurship” vary, being generally associated with “green” (Berle, 1991), “eco entrepreneurship” (Schaper, 2002) and “sustainopreneurship” (Dean & McMullen, 2007). Dr Sehgal, Managing Director CHEMPRO Group, commented on Green Entrepreneurship as an entrepreneurial journey to optimize the returns on economic, social and environmental capital invested (Sehgal, 2016).

The efforts aimed at taking effective measures to transfer to green economy as applied to the Republic of Moldova are based on a number of state level strategies, action plans, and whitepapers developed in cooperation with technical and consultancy support provided by the international community and donors (EU leading them). Their main focus is on *eco-agriculture* and *energetic sector*. In eco-agriculture the most of attention is paid to eco-agro-food industry. It was adopted the special Law No. 115 of June 9, 2005 on eco-agro-food production on the basis of which a number of governmental decrees and regulations was developed for implementing the eco-agro-food production and marking mechanisms. For further progress the Regulation (CE) No. 834/2007 was taken into account. It set the standards for ecologic production, marking and controlling as well as the import regime of eco-goods in to the EU from the third countries (EC, 2007). In the very context, it has been elaborated and launched by the Ministry of Agriculture and Food Industry of RM (MAIA) “The Program for promoting ecologic production and commercialization of 2010-2015” (MAIA, 2010). As far as the Bio-energy sector is concerned, one of the significant studies in domain was “Bioenergy in Moldova” realized in 2009 by the Academy of Sciences of RM in collaboration with the International Center for Science and High Technology (ICS) and UN

Industrial Development Organization (UNIDO) (Duca et al, 2009). The study has reflected achievements and opportunities in domain.

Among the related nationwide documents in the field the following ones are considered of special importance: Moldova 2020 Strategy, Environmental Strategy For The Years 2014-2023, National Strategy on Agriculture and Rural Development for The Period 2014-2020, the National Programme for Energy Efficiency 2011-2020 etc. Among the actual Programs and projects that encourage the development of green entrepreneurship in Moldova in the EU integration context, supported by international donors, are worthy to be mentioned: Moldova Energy and Biomass Project (2011-2017), funded by UNDP and EU; Agricultural Competitiveness and Enterprise Development Project (ACED), 2011-2016, funded by U.S. Agency for International Development (USAID); the EaP Green Programme, financially supported by the European Union and other bilateral donors, and is jointly implemented by four international organizations, i.e. OECD, UNECE, UN Environment, and UNIDO; the UNDP/GEF project “Strengthening capacities to undertake the environmental fiscal reform to meet national and global priorities”, implemented by UNDP and the Ministry of Environment of the Republic of Moldova, and funded by the Global Environmental Facility (GEF); the Program on Sustainable Green Cities – Catalyzing Investment in Sustainable Green Cities in the Republic of Moldova Using a Holistic Integrated Urban Planning Approach, funded by UNDP, approved for implementation in July 2017, which will catalyze investments in low carbon green urban development.

CONCLUSION

The main Directions of the Development of Green Entrepreneurship in the Republic of Moldova may be considered to be eco-agriculture, bio-energy and environmental sectors as far as the most supported and advanced within the European Programs and Projects. Lack of attention is paid to eco-tourism. Given the importance of the already accumulated experience in green entrepreneurship development internationally and at the same time taking into account the specifics of Moldova, an extensive research should be implemented to further study in order to analyze and eventually realize the potential, possibilities and perspectives of its development in our country. It is necessary to identify those kinds of green entrepreneurship that are of most value to be developed in Moldova, leaning on the best practices highlighted in the related research papers and practices of the European Union, and taking advantage of the local peculiarities. This would allow contributing to the elaboration of suggestions for the future specialized country strategy in the field.

BIBLIOGRAPHY

1. Berle, G. (1991). The green entrepreneur: Business opportunities that can save the earth and make you money. Blue Ridge Summit, PA: Liberty Hall Press, 1991.
2. Gevrenova, T. (2015). Nature and Characteristics of Green Entrepreneurship. Trakia Journal of Sciences, Vol. 13, Suppl. 2, pp. 321-323, 2015, Trakia University. <http://www.uni-sz.bg>
3. Schaper, M., (2002). The Essence of Ecopreneurship. Greener Management International, 38 – Summer, 2002.
4. Dean, T. J.; McMullen, J.S. (2007). Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action. Journal of Business Venturing. 22, 50 – 76. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.467.1638&rep=rep1&type=pdf>
5. Sehgal, A. (2016), Presentations on Understanding Green Entrepreneurship and Challenges and Opportunities of Green Entrepreneurship, in the framework of VIA & WTC: Workshop on “Green Entrepreneurship: Challenges & Opportunities”. <http://www.via-india.com/event/via-wtc-workshop-on-green-entrepreneurship-challenges-opportunities>
6. European Commission (2007), *Regulamentul (CE) Nr. 834/2007 al Consiliului din 28 iunie 2007*. <http://www.justice.gov.md/.../32007R0834-Ro.pdf>
7. Ministry of Agriculture and Food Industry (2010), *Program pentru promovarea producerii și comercializării ecologice pentru anii 2010-2015 (HVA)*, www.maia.md/
8. Duca, G., Timofte, I., Timofte, S. (2009), *Bioenergy in Moldova*, Academy of Sciences of Moldova. <http://www.asm.md/>

PROCESELE DE INTERNAȚIONALIZARE, GLOBALIZARE ȘI TRANȘIONALIZARE ÎN ECONOMIA MONDIALĂ (ASPECT METODOLOGIC)

Dr. hab. , conf. univ, Zorina ȘIȘCAN

*Academia de Studii Economice a Moldovei
Republica Moldova, Chișinău, Bănulescu Bodoni, 61
Telefon: +373 22 22 41 28; web-site: www.ase.md*

Abstract

The processes of internationalization, globalization and transnationalization are treated as socio-economic megatrends and are exposed in their evolutionary logic in world economy; transnationalization is interpreted as an outcome of few megatrends' interaction in the world economy.

Key words: *internationalization, globalization, transnationalization, world economy.*

JEL CLASSIFICATION: B40, F02, F60

Procesele de internaționalizare, globalizare și transnaționalizare fac parte din cele fundamentale ce se înregistrează în economia mondială contemporană. După esența lor, acestea pot fi clasificate ca megatendințe socioeconomice. „*Megatendința socioeconomică* se definește ca o direcție care, în primul rând, influențează nu câteva, ci toate sistemele sociale, inclusiv economiile naționale, formând, astfel, spațiul economic global; în al doilea rând, activează nu câțiva ani, dar până la secole, constituind timpul socioeconomic global” [1, p. 84]. Semnificația acestora în economia mondială rezidă în determinarea apariției unor noi ramuri economice, modelelor și practicilor antreprenoriale, tehnologiilor de producție, know-how-ului managerial și de marketing, noilor produse și servicii, precum și a noilor preferințe ale consumatorilor și priorităților investiționale.

Procesul de *internaționalizare* a afacerilor își trage origine din antichitate, încorporându-se în comerț internațional și luând amploare în perioada modernă în mai multe domenii (producție, finanțe, transport, etc.). În literatura de specialitate acesta se definește ca „procesul interacțiunii sporite între țările autonome, începând cu primele manifestări ale diviziunii internaționale a muncii până la sistemul contemporan multinivelar complex al inter legăturilor și interdependențelor în diferitele scări de spațiu – de la bilaterală până la regională și globală” [2, p. 94-95].

Globalizarea reprezintă „un proces al transformării economiei mondiale într-o piață unică a mărfurilor, serviciilor, capitalurilor și cunoștințelor... În esența sa, ea este un stadiu mai superior al internaționalizării” [3, p. 98]. Ca megatendință, globalizarea, continuând logica internaționalizării, este, de fapt, o fuziune a astfel de procese fundamentale ale economiei mondiale, precum *liberalizare* și *integrare*. Liberalizarea, în fond, se referă la libera circulație a tuturor factorilor de producție. Integrarea economică internațională „înseamnă procesul de concrescență a economiilor țărilor vecine într-un complex economic unic în baza relațiilor economice profunde și ferme dintre companiile acestora” [3, p. 101]. Integrarea economică favorizează crearea unor structuri integraționiste atât la nivel micro, cât și macro, pentru a rezista concurența acerbă pe piața globală. La nivel micro economic ne referim la fuziuni și achiziții realizate de către companii, precum și alianțe strategice ale acestora cu structuri guvernamentale și/sau neguvernamentale locale și internaționale, în scopul ridicării competitivității sale. La nivel macro de economie mondială integrarea economică se soldează cu unele structuri integraționiste, precum NAFTA, CARICOM, UE, ASEAN, ECAWAS, ECCAS șa.

Globalizarea continue logica industrializării și, în acest sens, economia globală ce se dezvoltă, începând cu mijlocul secolului al XX-lea, este nu numai *post-industrială*, dar și *nou*

industrializată. Produsul sau serviciul global este standardizat și unificat. El este promovat pe toate piețele fără adoptare. Acesta presupune consumul de masă, global, impersonalizat care se formează în baza de TIC [1, p. 87].

Transnaționalizarea se abordează des ca sinonim al globalizării, deoarece se referă nu doar la procesul de depășire a frontierelor locale, naționale în decursul desfășurării afacerilor economice, dar și la apariția unor structuri meta naționale care se manifesta la nivel global și rezultă în dezvoltarea economiei globale. Drept exemplu elocvent îl reprezintă companii globale, conceptualizate și ca transnaționale, cele din urmă fiind interpretate, de asemenea, ca sinonime ale companiilor multinaționale [4]. Conform cercetărilor noastre, transnaționalizarea reprezintă deja o megatendință ce se deosebește de la cele precedente, formându-se începând cu anii 90 ai secolului al XX-lea ca un proces de grad ridicat de complexitate. După cum se remarcă în literatura de specialitate contemporană, strategia transnațională a businessului internațional constă în căutarea unui optim între eficiența economică globală și receptivitatea locală [5; 6]. Astfel, transnaționalizarea reprezintă îmbinarea megatendințelor de globalizare și localizare [1]. Mai mult decât atât, acest proces se complică prin faptul că se desfășoară în baza megatendinței de informatizare [ibid.]. În calitate de exemplu, ne referim la faptul că companiile globale și multinaționale, care s-au format în urma megatendințelor de globalizare și localizare, respectiv, se dezvoltă în *corporații transnaționale*, îmbrăcând diferitele forme de *companii virtuale* [5; 6;7].

CONCLUZII

Procesele de internaționalizare, globalizare și transnaționalizare fac parte dintr-o logică consecutivă, evolutivă, de formare a megatendințelor în economie mondială. Totodată, megatendința de transnaționalizare reprezintă rezultatul unei logici sinergetice, polilineare, de dezvoltare a megatendințelor, implicând cele care au apărut în urma altor logici consecutive (localizare și informatizare). Conceperea adecvată a acestei megatendințe permite identificarea avantajelor competitive ale sistemelor socioeconomice atât la nivel macroeconomic, cât și microeconomic, deoarece strategiile elaborate în baza transnaționalizării, deși sunt complexe, se disting de grad înalt de flexibilitate și sinergie.

BIBLIOGRAFIE

1. Siscan, Zorina. *The Impact of Socio-economic Megatrends upon Social Systems and Business Development (Methodological aspect of Study)*. Ecoforum, Vol.5, Issue 2(9), 2016. – p.89-96. <http://www.ecoforumjournal.ro>
2. Халевинская, Е.Д. *Мировая экономика и международные экономические отношения*. Москва: Магистр ИНФРА-М, 2011
3. Булатов, А.С. (ред.). *Мировая экономика*. Москва: Юристъ, 1999.
4. Dennis R. Appleyard; Alfred J. Field. *International Economics*. Boston: Irwin McGraw-Hill, 1998.
5. Beamish, Paul; Lecraw, Donald; Killing, Peter; Crockell, Harold. *International Management: text and cases*, Boston: Homewood IRWIN, 1991.
6. Paraschiv, Dorel. *International Business*. Bucharest, 2005.
7. Siscan, Zorina *Evolution of Organizational Structures of Transnational Companies*. În: *Management Science in Transition Period in Moldova and Poland*.- Cracow-Chisinau, 2014. -Vol.I, p. 205-214.

În redacția autorilor
Machetare: Maria Budan